

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

www.emu.ee
Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2012. aasta

Versioon 17. mai 2013

Teostaja:

**Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindaja
Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Eesti Maaülikool**

Tartu 2013

SISUKORD

Sissejuhatus	6
1. Püsihindamise metoodiline lähenemisviis.....	8
1.1. Püsihindamise ülesehitus ja kasutatavate metoodikate selgitus.....	8
2. MAK 1. telje meetmete rakendamise tulemused ning seosed 2. telje meetmetega.....	11
2.1. MAK 1. telje toetuse saajate ülevaade.....	11
2.2. Inimpotentsiaali areng ja nõuandeteenuse kättesaadavus (1.1, 1.2, 1.3)	19
2.3. Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamine (1.4, 1.8).....	22
2.4. Metsade majandusliku väärtuse parandamine, kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine (1.5.1, 1.5.3).....	28
2.5. Töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine (1.6, 1.5.2).....	29
2.6. Põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine (1.7, 1.9)	34
2.7. Konkurentsivõime näitajate muutus	36
2.8. MAK 1. ja 2 telje rakendamise tulemuste analüüs	37
2.9. Meede 1.1 – koolitus- ja teavitustegevused (111)	42
2.10. Meede 1.2 – põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus (112)	49
2.11. Meede 1.3 – nõuandesüsteemi ja –teenusete toetamine (114, 115)	59
2.11.1. Alameede 1.3.1 – põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine (114).....	62
2.11.2. Alameede 1.3.2 – nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutusealase nõuandeteenuse võimaldamine.....	65
2.11.3. Alameede 1.3.3 – nõuandesüsteemi arendamine nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamiseks (115).....	67
2.12. Meede 1.4.1 – investeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks (121) ...	71
2.13. Meede 1.4.2 – investeringud loomakasvatusehitistesse (121).....	81
2.14. Meede 1.4.3 – bioenergia tootmise investeringutoetus (121).....	91
2.15. Meede 1.5 – metsade majandusliku väärtuse parandamise ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetus	101
2.15.1. Meede 1.5.1 – metsa majandusliku väärtuse parandamine	101
2.15.2. Meede 1.5.2 – metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (123).....	104
2.15.3. Meede 1.5.3 – kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine	109
2.16. Meede 1.6 – põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmise investeeirngutoetus (123)	110
2.17. Meede 1.7 – põllumajandus- ja toidu- ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine (121, 124, 132, 133).....	120
2.18. Meede 1.8 – põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri investeeirngutoetus (125) ...	124
2.19. Meede 1.9 – tootjarühmade loomine ja arendamine (142).....	129
MAK 3. telje meetmete rakendamise tulemused.....	134
2.20. Meede 3.1 – majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas (311, 312)	134
2.21. Meede 3.2 – külade uuendamine ja arendamine (321, 322, 323).....	144
3. <i>Leader</i> -meetme rakendamise tulemused (341, 41, 421, 431).....	147
3.1. Alameede – kohaliku arengustrateegiate koostamine (341)	147
3.2. Alameede – kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine (431).....	148

3.3.	Alameede – kohaliku arengustrateegia rakendamine (41).....	150
4.	Püsihindamistegevuste kokkuvõte.....	161
4.1.	Püsihindamise tagamiseks teostatud tegevused	161
4.2.	Teostatud hindamistoimingud.....	161
4.3.	Uuringute tulemusi	164
4.3.1.	<i>Leader</i> -meetme uuring „Koolitustegevused <i>Leader</i> -meetme raames“ (sekundaarandmete, ankeetküsitluse ja struktureeritud intervjuude tulemuste analüüs).....	164
4.3.2.	Uuringu „Ökonomeetriliste mudelite kasutamine toetuse mõju hindamiseks investeeringute teostamisele ja ettevõtjate jätkusuutlikkusele“ I etapp.....	166
4.4.	Andmekogumine.....	168
4.5.	Kommunikatsioon ja teavitamine hindamise protsessis	169
4.6.	Tuvastatud raskused ja lisatöö vajadus	170
	Lisad	171

LÜHENDID JA MÕISTED

Lühendid	Lühendi tähendus
BLV	Brutolisandväärtus
CMEF	Euroopa Komisjoni poolt kehtestatud ühine seire- ja hindamisraamistik
EAFRD	Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond
EMTAK 2008	Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator
EMÜ	Eesti Maaülikool
FADN	Põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas (<i>Farm Accountancy Data Network</i>)
FIE	Füüsilisest isikust ettevõtja
KOV	Kohalik omavalitsusüksus
MAK	Eesti maaelu arengukava 2007–2013
MPÜ	Maaparandusühistu
MTÜ	Mittetulundusühing
NLV	Netolisandväärtus
PM	Põllumajandusministeerium
PRIA	Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet
RAK	Eesti riiklik arengukava 2004–2006
SA	Statistikaamet

Mõisted	Mõiste kirjeldus
Heakskiidetud taotlus	toetuse taotlus, millele on PRIA teinud toetuse määramise otsuse (sõltumata sellest, kas toetus on juba välja makstud või mitte). Üks isik võib olla mitme heakskiidetud taotlusega toetuse saaja.
Määratud toetuse summa	toetuse taotlejale PRIA poolt määratud toetuse summa (sõltumata sellest, kas toetus on juba välja makstud või mitte). Tegemist on heakskiidetud taotlusega, mille alusel võib teha investeeringu ja järgnevad maksed.
Sektor	püsihindamise kontekstis on toetuse saajad jaotatud kolme gruppi ehk sektorisse: põllumajandus, metsandus, toiduainete tööstus. Jaotamise aluseks on toetuse saaja poolt märgitud tegevusala või EMTAK 2008 kood.
Kogu sektor	käsitletakse riikliku statistikat ehk SA andmetel riigi majandusharude kohta koostatud statistikat. Riiklik statistika iseloomustab vastavat majandusharu sektorit ning annab aluse võrdlusteks. Püsihindamise raames valitakse vastavalt meetme või tegevusala võrdlemiseks võimalikult samase majandusharu sektori andmed riikliku statistika

	alusel.
Tegevusala	toetuse saaja poolt märgitud tootmisalane liigitus vastavalt CMEFi juhisele: põllukultuurid, aiandus, püsilikultuurid, piimakarjakasvatus, loomakasvatus (v.a piimakari), seakasvatus, linnukasvatus, segatootmine. Püsihindaja võib rakendada tegevusala jaotust ka teiste metodoloogiliste jaotuste alusel, mis vastavalt märgitakse ära (nt standartkogutulu, EMTAK 2008).
Toetatava investeeringu/tegevuse summa	määratud abikõlblik maksumus, s.o toetuse saaja planeeritud investeeringu summa.
Toetuse saaja	isik, kellele toetus on määratud (sõltumata sellest, kas toetus on juba välja makstud või mitte).
Toetusõiguslik maa	põllud, mille pindala on vähemalt 0,30 ha ning mille kohta on PRIA Põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registris andmed (vastab ÜPP seaduse §14 lg 2 p 1 ja 2 sätestatud nõuetele). Toetusõiguslik maa jaguneb järgmiste kasutusviiside alusel: põllukultuurid, pikaajaline rohumaa, looduslik rohumaa, püsilikultuurid ja muu maa.
Toetusalune maa	toetusõiguslikust maast see osa, millele on vaadeldaval aastal PRIA poolt määratud ja makstud otsetoetusi ÜPP seaduse §12 tähenduses;
Väljamakstud taotlus	toetuse taotlus, millele PRIA on teinud toetuse maksmise otsuse (toetus on välja makstud). Eelnevalt on teostatud ka toetuse määramine (olemas määratud toetuse summa).
Välja makstud investeeringu/tegevuse summa	toetuse saaja teostatud investeeringu summa, mille alusel on toetus välja makstud.

SISSEJUHATUS

Eesti maaelu arengukava 2007–2013 (MAK) toetuste kasutamine on jõudnud viimase aastani. Käesolev aruanne kajastab eelneva perioodi tulemusi. Euroopa Komisjoni maaelu arengu komitee andis MAK 2007–2013 heakskiidu 29. novembril 2007, mil avanes võimalus kasutada ühise põllumajanduspoliitika ja maaelu arengu toetusi Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD). MAKi raames on Eestil võimalik kasutada ligikaudu 925,2 mln eurot avaliku sektori toetusraha põllumajanduse ja maaelu arengu toetamiseks. Perioodil 2007–2013 rahastatakse EAFRD fondist 714,6 mln euro ning kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest 210,6 mln euro ulatuses.

MAKi meetmete rakendamine toimub Põllumajandusministeeriumi ja tema valitsemisala asutuste koostöös. Metsamajanduslikke meetmeid rakendatakse koostöös Keskkonnaministeeriumi valitsemisala asutustega. Meetmete rakendusüksus ja makseasutus on PRIA. Käesoleva aruandeperioodi lõpu 31.12.2012 seisuga on PRIA poolt rakendatud 1. telje kõik üheksa meetet koos peamiste alameetmetega. Samuti on rakendatud kaks 3. telje meetet koos alameetmetega ning *Leader*-meede. Programmperioodi viimasel aastal on planeeritud rakendada 1. telje kuue meetme puhul alameetmed piiratud mahus, 3. telje mitmekesistamise meede väga piiratud mahus ja *Leader*-meede. MAKi eelarve kasutamine ja toetuse määramine on jõudnud lõpusirgele. Projektide elluviimine on aktiivne ja viimasel aastal tuleb tähelepanu pöörata toetuse reaalsele kasutusele ning eelarvejääkide juhtimisele.

MAKi strateegilise lähenemisega seoses rakendatakse seire- ja hindamise süsteemi, mis on sätestatud Nõukogu määruse (EÜ) 1698/2005 artiklis 86. EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituut on MAK perioodil 2007–2016 püsihindaja 1., 3. ja 4. telje raames. MAK 2007–2013 2. telje püsihindaja on Põllumajandusuuringute Keskus (PMK). Püsihindajad teevad omavahel koostööd, et hinnata telgede vahel tekkinud seoseid ja mõju ettevõtjatele. Püsihindaja pädevus on määratletud põllumajandusministri 21. märts 2011. a määrusega nr 26 „Eesti maaelu arengukava 2007–2013 seire ja hindamise kord“. Vastavalt korrale edastab Eesti Maaülikool Põllumajandusministeeriumile aruandeaastal rakendatud toetuste kohta aruandeaastale järgneva aasta 1. aprilliks seirearuande koostamiseks vajaliku teabe:

- ülevaade arengukava 1., 3. ja *Leader*-meetme toetustest, mis sisaldab andmeid tulemus- ja mõjunäitajate kohta, võttes arvesse arengukavas sätestatud eesmärgid ning sisend- ja väljundnäitajaid;
- ülevaade 1., 3. ja *Leader*-meetme püsihindamisalastest tegevustest;
- vajaduse korral muu teave toetuste tõhusamaks rakendamiseks.

Püsihindamisel lähtutakse EL ühisest seire- ja hindamisraamistikust (CMEF- *Common monitoring and evaluation framework*). Lisaks on koostatud püsihindaja poolt andmete analüüsi metoodika.

- Püsihindamise tulemusena on võimalik iga-aastaselt juhtida abiraha paremat ärakasutamist programmi ning meetmete eesmärkidest lähtuvalt.
- Püsihindamisega tagatakse struktureeritud ülevaade toetuse saajatest ja kaasnevatest sotsiaalmajanduslikest näitajatest.

Püsihindamise käigus kogutud andmete tulemused perioodil 2007–2012 võetakse kokku käesolevas aruandes. Püsihindamise tulemuste analüüsimisel lähtutakse maaelu arengu meetmete kolme põhieesmärgi täitmisest, milleks on:

- põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime parandamine ümberkorraldamise, arendamise ja innovatsiooni toetamisega;
- keskkonna ja paikkonna parandamine maade hooldamise toetamisega;
- maapiirkondade elukvaliteedi parandamine ja majandustegevuse mitmekesistamise soodustamine.

Püsihindamine hõlmab kõiki MAK 2007–2013 1., 2., 3. telje ja *Leader*-meetme toetusi, mis on seotud põllumajanduse ja metsamajanduse konkurentsivõimega, maade hooldamise ja keskkonnaga, elukvaliteediga ja tegevuste mitmekesistamisega. Võetakse arvesse olukordade mitmekesisust, alates rahvastiku puuduse käes kannatavatest ääremaadel asuvatest maapiirkondadest ja lõpetades linnakeskuste suureneva surve all olevate maapiirkondadega.

Käesoleva aruande koostajad ja püsihindamise teostajad meetmete lõikes on:

Kersti Aro – meede 1.1, 1.3 ja *Leader*-meede;

Sirje Simmo – meede 1.2, 1.8, ja 1.9;

Jaana Prants – meede 1.6, 1.7 ja 3.2;

Risto Räisa – meede 1.4.1, 1.4.2, 1.4.3, 3.1 ja 2. telje kokkuvõte;

Mati Mõtte – meede 1.5.1, 1.5.2, 1.5.3, 1. telje kokkuvõte ja üldosa. Andmepäringute tegemine.

1. PÜSIHINDAMISE METOODILINE LÄHENEMISVIIS

1.1. PÜSIHINDAMISE ÜLESEHITUS JA KASUTATAVATE METOODIKATE SELGITUS

Püsihindamise aruande eesmärgiks on anda hinnang MAKi eesmärkidele läbi saavutatud tulemuste. Hindamisel uuritakse sekkumise tulemuslikkust, tõhusust (ressursside ja saavutatud tulemuste suhet), otstarbekust ning programmi toimet. Püsihindamise aruanne sisaldab analüüsi toetuse saajate majanduslikust olukorrast, struktuuridest, tööhõivest ja lisandväärtuse kasvust ning sektoreid iseloomustavatest näitajatest.

Püsihindaja ülesandeks on jälgida arengukava kulgu ja teha ettepanekuid rakendamise kvaliteedi parandamiseks, vaadata läbi rakenduskava muudatusettepanekud, et tagada arengukava eesmärkide efektiivsem saavutamine. Samuti peab püsihindaja tegema ettevalmistused ja andma sisendi arengukava vahe- ja järeelhindamiseks ning teostama valdkonna või meetmepõhised uuringud.

Püsihindamiseks vajalikud põhiaandmed kogutakse PRIA, toetuse taotlejate äriplaanidest ning äriregistri teabesüsteemist. Püsihindaja analüüsib järgmiseid kohustuslikke näitajaid:

- Väljundnäitajad – kajastavad meetme rakendamisel otseseid rahalisi ja arvulisi tulemusi. Püsihindaja poolt mõõdetakse peamiselt meetme kasusaajate hulka. Näitajad jaotuvad EK poolt kehtestatud näitajad kui ka siseriiklikud täiendavad näitajad. EK kohustuslikud näitajad pärinevad PRIAst ja siseriiklike näitajatena on kasutusele võetud erinevad riikliku statistikaga võrreldavad jaotused (nt maakonnad, KOVd, tegutsemise aeg ja müügitulu).
- Tulemusnäitajad – mõõdetakse sekkumise otsest ja vahetut tulemust ning näitajad annavad teavet muutuste kohta. Näiteks ülevaated otseste abisaajate majandusliku käitumise, suutlikkuse või tulemuslikkuse kohta. EK kohustuslikud näitajad kui ka siseriiklikud näitajad pärinevad äriplaanidest, äriregistrist, FADNst või küsitlustest (nt BLV, uut toodet või tehnoloogiat juurutavad ettevõtjad, tootmiskulu seosed põhivara ja investeeringutega).
- Mõjunäitajad – CMEFi raamistikus nähakse ette seitse ühist mõjunäitajat majanduskasvu, töökohtade, tootlikkuse, bioloogilise mitmekesisuse, keskkonnasõbralike piirkondade, vee ja kliimamuutuste kohta. Üldjuhul on mõju hindamine tulemusnäitajate kokkuvõtmine ja täiendavate ristkontrollide teostamine. 1. ja 3. telje püsihindamise käigus keskendutakse otseselt kahele näitajale, milleks on majanduskasv (mõõdetuna NLV kaudu) ja tööjõu tootlikkus (BLV alusel).

CMEF raamistikus nähakse ette igale meetmele eriomased ja eesmäärke hõlmavad hindamisküsimused. Programmi vahehindaja Ernst&Young Baltic AS andis vastused meetmespetsiifilistele hindamisküsimustele.

Käesoleva aruande koostamise ja püsihindamise käigus keskendutakse üheksale küsimusele, mis on otseselt seotud tulemusnäitajate kogumisega ja samal ajal saab nimetada antud näitajaid oma iseloomu alusel tulemusnäitajateks. Vastavad hindamisküsimused on järgmised:

1. Mil määral on abi kaasa aidanud inimpotentsiaali parandamisele põllumajandussektoris? (112)
2. Mil määral on abi lihtsustanud mõlemast soost noorte põllumajandustootjate pikaajalise tegevuse alustamist? (112)
3. Mil määral on abi kaasa aidanud põllumajandussektori konkurentsivõime parandamisele? (112, 113, 114, 121, 123, 124, 125)
4. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud uute tehnoloogiate ja uuenduste juurutamisele? (121, 123)
5. Mil määral on investeeringutoetused edendanud põllumajandusettevõtete turulepääsu ja turuosa? (121, 123)
6. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajandusettevõtete pikaajalisele ja jätkusuutlikule tegevusele? (121)
7. Mil määral on investeeringutoetused edendanud talumajapidamistegevust mittepõllumajandusliku tegevuse suunas? (311)
8. Mil määral on toetus kaasa aidanud tegevuse mitmekesistamise ja ettevõtluse edendamisele? (312)

Püsihindamisega seotud näitajate ajaline raamistik

Püsihindamise aruanne koostatakse eelmise kalendriaasta (aruandeaasta) andmete alusel võttes arvesse kumulatiivselt kõik toetuse saajad. Aruandes keskendutakse aruandeaasta lõpuks saavutatud toetuse saajate hulgale ja nende tulemusnäitajate analüüsimisele. Analüüsimise aluseks on aruandeaastale eelnenud majandusaasta näitajad ja aruandeaasta lõpuks kogutud kumulatiivsed seirenäitajad. Seega kasutatakse väljund-, tulemus- ja seirenäitajate analüüsimiseks kumulatiivset meetodit. Käesolev püsihindamise aruanne keskendub perioodil 01.01.2008–31.12.2012 toetust saanud ettevõtjate tulemuste analüüsimisele 2011. aasta majandusnäitajate alusel.

Andmete usaldusväärsuse tagamiseks võetakse analüüsi alla maksimaalne võimalik arv toetusega seotud isikuid (äriühingud, FIEd, MTÜd jt), kelle andmed on kvaliteetsed ja usaldusväärsed. Sellest tulenevalt kajastab aruanne valdavalt üldkogumi alusel tehtud analüüsi või kogumi alusel tehtud analüüsi, mis tagavad 95,0% usaldatavuse. Valimi kalkulaator avaldub kujul:

$$n = t \times \Delta^2 \times (1-p) \times N / \Delta^2 \times N + t^2 \times (1-p)$$

N- üldkogum; t- normaaljaotuse kohane usaldusnivoo; Δ- lubatud piirviga; p- üldjaotuse osakaal ehk tõenäosus;

Maakondade ja KOV üksuste alusel tehtud analüüsides kasutatakse ettevõtja rakenduspiirkonna andmeid, mis annavad toetuste jaotumisest ülevaate investeeringuobjektide paiknemise alusel. Samas tuleb jälgida, et analüüsi tulemused ei pruugi kattuda PRIA seirearuandes esitatud tulemustega, kuna PRIA kasutab eelkõige toetuste jaotuse kajastamisel ettevõtja registreerimise asukoha andmeid. Teadaolevalt ei ühti toetatava investeeringu summa püsihindaja ja PRIA

aruande võrdlemisel, kuna püsihindaja kasutab toetuse väljamaksmisega seondult korrigeeritud andmeid. PRIA esitab aruandes summad vastavalt koostatud käskkirjadele ning edasised muudatused ei ole kasutusel.

Andmete analüüsimisel kasutatakse kirjeldava statistika meetodeid, millest olulisemad on variatsiooniread, sagedustabelid, risttabelid, arvkarakteristikud iseloomustamaks jaotuse keskmist tendentsi (mediaan, miinimum, maksimum), hajuvust iseloomustavad arvkarakteristikud (ulatus, standardhälve). Püsihindamise aluseks olevaid andmeid hoitakse *Oracle Database 10g Express Edition* keskkonnas ja päringute ning ka osaliselt analüüsi teostamise keskkonnaks on *SAP Business Objects Infoview* programm. Täiendavalt kasutatakse andmeanalüüsiks MS Excel funktsionaalsust ja *SPSS* programmi.

Uuringu aruanne koosneb 1., 2., ja 3. telje kokkuvõttest koos järeldustega ja iga meetme kohta tehtud analüüsist koos põhitulemuste ning järeldustega. Aruande juurde kuuluvad analüüsitabelid (lisa 1) ja tulemustabelid (lisa 2).

2. MAK 1. TELJE MEETMETE RAKENDAMISE TULEMUSED NING SEOS 2. TELJE MEETMETEGA

MAK 1. telg on suunatud põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime ja põllumajandusvaldkonna inimpotentsiaali arendamisele. Aastaks 2012 on rakendatud kõik 1. telje meetmed. Abi jõuab põllumajandustootjateni läbi koolitus- ja teavitustegevuste, noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise toetuse, nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamise, põllumajandusettevõtete ajakohastamise, metsade majandusliku väärtuse parandamise ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmise, põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmise, põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise ning põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri toetamise kaudu. Aktiivselt on alustatud tootjaorganisatsioonide toetamist, mille kaudu edendatakse ühistegevust.

MAK 2. telg on suunatud mullastiku, eluslooduse, veekeskkonna, põllumajandusmaastike säilitamise ja parendamise ning maapiirkondade ja maamajanduse jätkusuutlikkuse tõstmisele. Seetõttu on MAKi 1. ja 2. telg vaadeldavad üksteisega seoses ning vajalik on leida kokkuvõtlikud tulemused. Arvestades asjaolu, et 2. telje toetused moodustavad märkimisväärse osa MAKi eelarvest (35,8%) ning samuti moodustavad märkimisväärse osa põllumajandusettevõtjate toetuste portfelist, peaks tekkima piiritletud seos ettevõtjate investeerimisotsuste ja 2. telje toetuste eesmärgi vahel. Eeldatavalt tekib sünergial põhinev kumulatiivne efekt jätkusuutlikkuse tõusu osas. Käesolevas peatükis vaadeldakse ja antakse hinnanguid 1. ja 2. telje toetuste seostele, mis tugineb täiendavatel analüüsidel koostöös 2. telje püsihindajaga (Põllumajandusuuringute Keskusega).

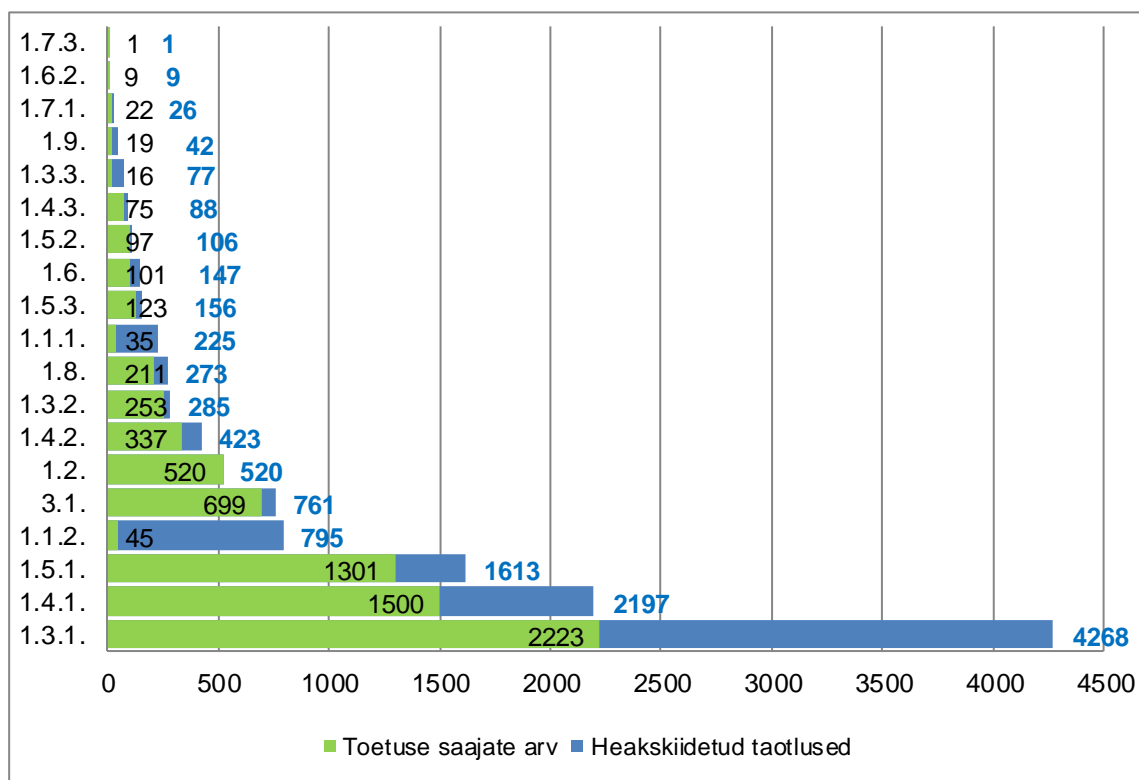
2.1. MAK 1. TELJE TOETUSE SAAJATE ÜLEVAADE

Investeeringutoetused on Eesti põllumajanduspoliitilistes valikutes ning põllumajanduse arengus olnud väga olulisel kohal alates SAPARD programmi rakendamisest 2001. aastal. SAPARD programmile järgnes Riiklik Arengukava 2004–2006 ning Maaelu Arengukava 2007–2013 (MAK). Toetuste rakendamisel ja eriti investeeringutoetuste puhul on oluline hinnata nende kättesaadavust tootjate suuruse ja sihtgrupi alusel. Kuna meetmete eesmärk on konkurentsivõime suurendamine, siis see peaks toimuma küllaltki ühtlaselt, sest vastasel juhul tekib vastupidine efekt – suurem ebavõrdsus konkurentsivõimes. Investeeringutoetuse kasutamine sõltub ettevõtja valikutest, majanduslikust seisust ja toetuse tingimustest. Selle tõttu võivad mõjutada toetuse saamist ja kasutamist väga erinevate tegurite tulem. Toetuste kättesaadavuse hindamise üks lihtsamatest meetoditest on analüüsida kordustaotlejate osakaalu ja meetmete sünergiaid.

MAK 2007–2013 heakskiidetud taotluste ja toetuse saajate arvu võrdlemisel ilmneb, et esineb korduvat toetuse saamist nii meetmesiseselt kui ka meetmete üleselt.

Joonis 1 alusel taotluste ja toetuse saajate arv MAK 1. telje raames on kõige suurem meetmetes 1.3.1., 1.4.1. ja 1.5.1. sh on meetmete 1.3.1 ja 1.4.1 raames korduvalt toetust saanud ettevõtjaid

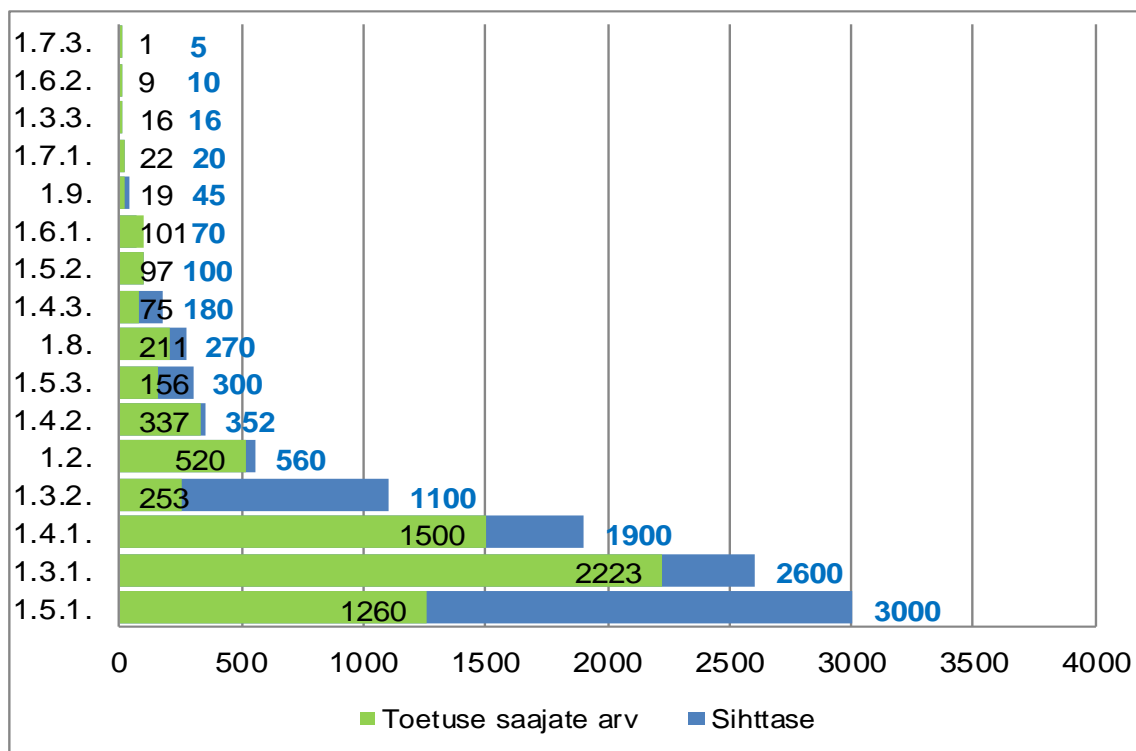
palju (vastavalt 48,0% ja 31,8%). **Võrreldes 31.12.2011 seisuga ei ole toimunud märkimisväärset muutust.** Kõige suurem korduvalt toetust saanud ettevõtjate ja organisatsioonide arv on meetme 1.1.1 ja 1.1.2 raames (vastavalt 84,5% ja 94,4%), mis tuleneb meetme sihtgrupist. Tulenevalt meetme iseloomust ei ole korduvalt toetuse saajaid meetme 1.2 raames. Võrdlemisi väikese toetuse saajate arvuga meetmete puhul nagu 1.4.3, 1.7.1, 1.5.3 on korduvalt toetust saanud ettevõtjate arv küllaltki tagasihoidlik.

Joonis 1. Heakskiidetud taotluste ja toetuse saajate arv seisuga 31.12.2012

Vaadeldes toetuse saajate arvu vastavalt meetme eesmärkideks seatud sihttasemetega, siis kõige optimaalsem on tulemus meetmete 1.3.1, 1.4.1 ja 1.8 puhul (Joonis 2). Sihttaseme täitmine on rahuldav meetmete 1.4.3, 1.5.3 ja 1.5.1 raames. Võrreldes 31.12.2011 seisuga on meetmes 1.5.1 lisandunud 368 toetuse saajat, meetmes 1.3.1 on täiendavalt 303 ja meetmes 1.4.1 on 155 uut toetuse saajat. **Antud näitajad võiksid olla kolmandiku võrra suuremad arvestades programmiperioodi lõppu ja Eesti põllumajandustootjate küllaltki suurt üldarvu. Siiski võib arvestada tulemust märgitud meetmete puhul heaks.**

Kuna MAK 2007–2013 programm on Eestis järjestikune kolmas toetuste programmiperiood, siis on oluline teha võrdlusi eelnevate perioodidega. Selle alusel saab hinnata, kas investeeringutoetuse kättesaadavus on muutunud võrreldes eelneva ajaga. Analüüsi teostamisel lähtuti programmiperioodide võrdluses sarnaste meetmete olemasolust ja tehti toetuse saajate võrdlemine. Eelnenud MAK 2004–2006 programmi meetmete toetuse saajaid käesolevasse analüüsi ei kaasatud kuna lähtuti investeeringutoetuste iseloomust, mille eelduseks on suurem finantsmajanduslik tulemus (konkurentsivõime suurenemine).

Joonis 2. Toetuse saajate arv ja programmiperioodi lõpuks seatud sihttasemete võrdlus 1. telje meetmete lõikes seisuga 31.12.2012

Analüüsi aluseks valiti MAK 2007–2013 meetmed, mille taotuse saajate hulgas saab esineda ühisosa teiste programmidega. SAPARD programmi ja RAK programmi põllumajandus ning maapiirkonna ettevõtjatele suunatud investeeringutoetuse võrreldavatest meetmetest annab ülevaate alljärgnev loetelu:

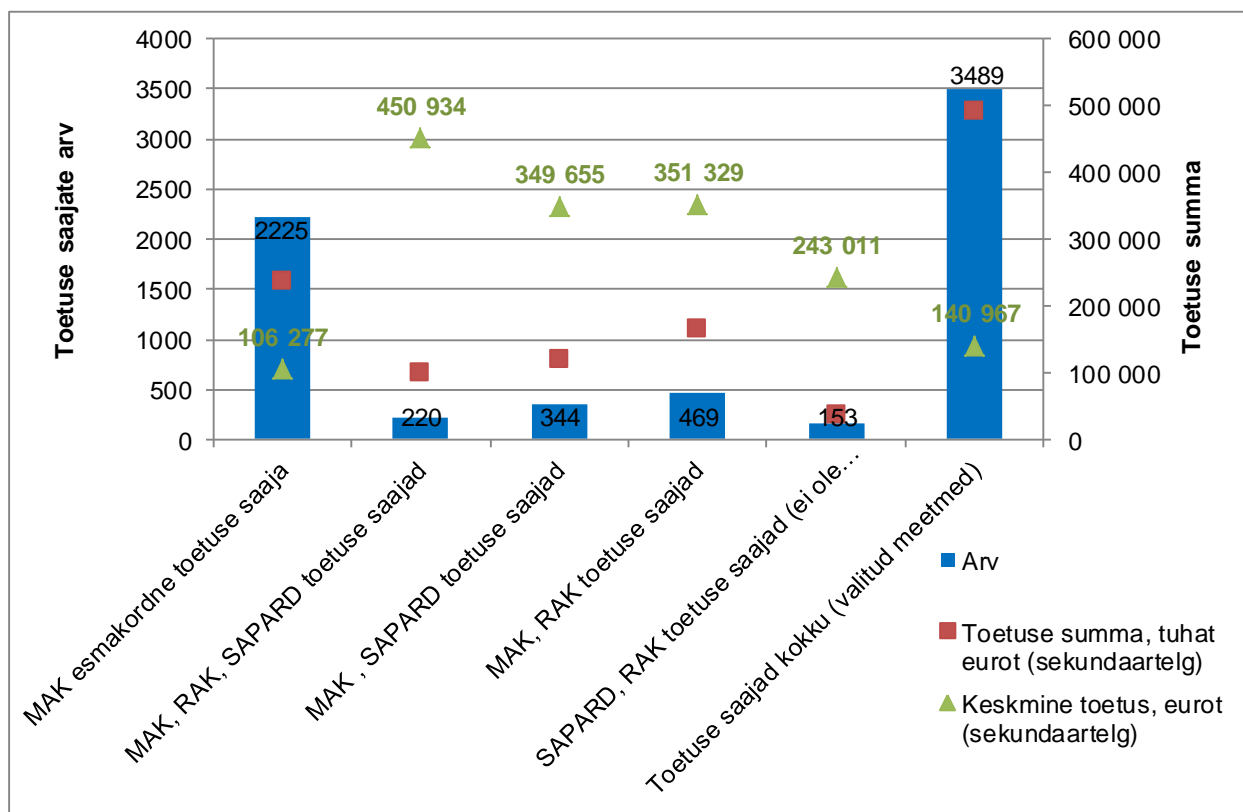
- SAPARD meede 1 – põllumajandustootmise investeeringutoetus;
- SAPARD meede 3 – maapiirkondades alternatiivse majandusliku tegevuse arendamise ja mitmekesistamise investeeringutoetus;
- SAPARD meede 4 – maapiirkonna infrastruktuuri investeeringutoetus;
- RAK meede 3.1 – investeeringud põllumajandustootmisse (EAGGF);
- RAK Meede 3.3 – majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas (EAGGF).

Käesoleva programmiperioodi meetmetest vastavad nimetatud meetmete sihtgruppidele järgmised meetmed:

- Meede 1.2 – noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine (112);
- Meede 1.4 – põllumajandusettevõtete ajakohastamine (121);
- Alameede 1.4.1 – investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks;
- Alameede 1.4.2 – investeeringud loomakasvatusehitistesse;
- Alameede 1.4.3 – investeeringud bioenergia tootmisesse;
- Meede 1.8 – põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur (125);

- Meede 3.1 – majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas (311, 312, 313);
- Alameede 3.1.1 – mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas;
- Alameede 3.1.2 – mikroettevõtete arendamine.

Analüüsi tulemustest ilmneb, et 12. aasta jooksul rakendatud sarnaste põllumajanduslike investeeringutoetuse meetmete võrdluses on MAK 2007–2013 raames kokku 2225 esmakordset toetuse saajat. Keskmise toetuse summa toetuse saaja kohta on võrdluses varasematel perioodidel toetust saanud ettevõtjatega väike, vastavalt kaks kuni üle nelja korra. (Joonis 3).

Joonis 3. Toetuse saajate arv ja kattuvus programmiperioodide lõikes ning määratud toetuse summa seisuga 31.12.2012

Oluline on märkida, et võrreldes 31.12.2009 seisuga on esmakordsete toetuse saajate osakaal MAKis kahekordistunud. Kokku on 12. aasta jooksul sarnaste põllumajanduslike investeeringutoetuse meetmetest toetust saanud 3489 isikut, mis moodustab ligikaudu 1/3 kogu turule tootvatest majapidamistest (11 255, SA 2010. a põllumajandusloenduse andmetel). Üle 1000 ettevõtja on saanud kas SAPARDi või RAKi või mõlema eelneva programmiperioodi meetmetest toetust ning lisaks toetust käesolevast perioodist. Samal ajal nähtub, et üldjuhul tullakse korduvalt toetust taotlema (SAPARD, RAK toetuse saajate arv on 153, kes ei ole MAKi toetust saanud), mis hakkab olulist mõju avaldama konkurentsivõimele nii individuaalselt kui ka võrreldes mitte toetust saanud ettevõtjatega. **Soovitame uuel programmiperioodil enam tähelepanu pöörata varem toetust mitte saanud ettevõtjate toetamisele. Lisaks saame järeldada, et eelnevate programmide ja MAKi vahel esineb põllumajanduse ja mitmekesistamise meetmete puhul suur sarnasus, mis võimaldab korduvalt toetuse**

saamist. Perioodi 2014–2020 ettevalmistamisel soovitame läbi mõelda, mis osakaalus ja mis objektide puhul jätkub korduvalt toetuse andmine.

Toetuse saajate ja taotluste arvu, sihttasemete täitmise ja MAKist esmakordsete toetuse saajate koondtulemuse alusel hindame meetmete kättesaadavuse nii põllumajandustootjatele kui ka metsamajandamisega tegelevatele ettevõtjatele väga heaks. Võrreldes 31.12.2011 seisuga ja SAPARD, RAK programmiperioodide taotlejate kattuvust, siis on korduvalt toetuse saajate arv suurenenud, kuid samal ajal on piisavalt suurenenud esmakordselt toetust saanud isikute arv.

Püsihindamise kontekstis on oluline toetuse saajate andmeid kajastada ühekordselt välistades seega eelpool kirjeldatud (

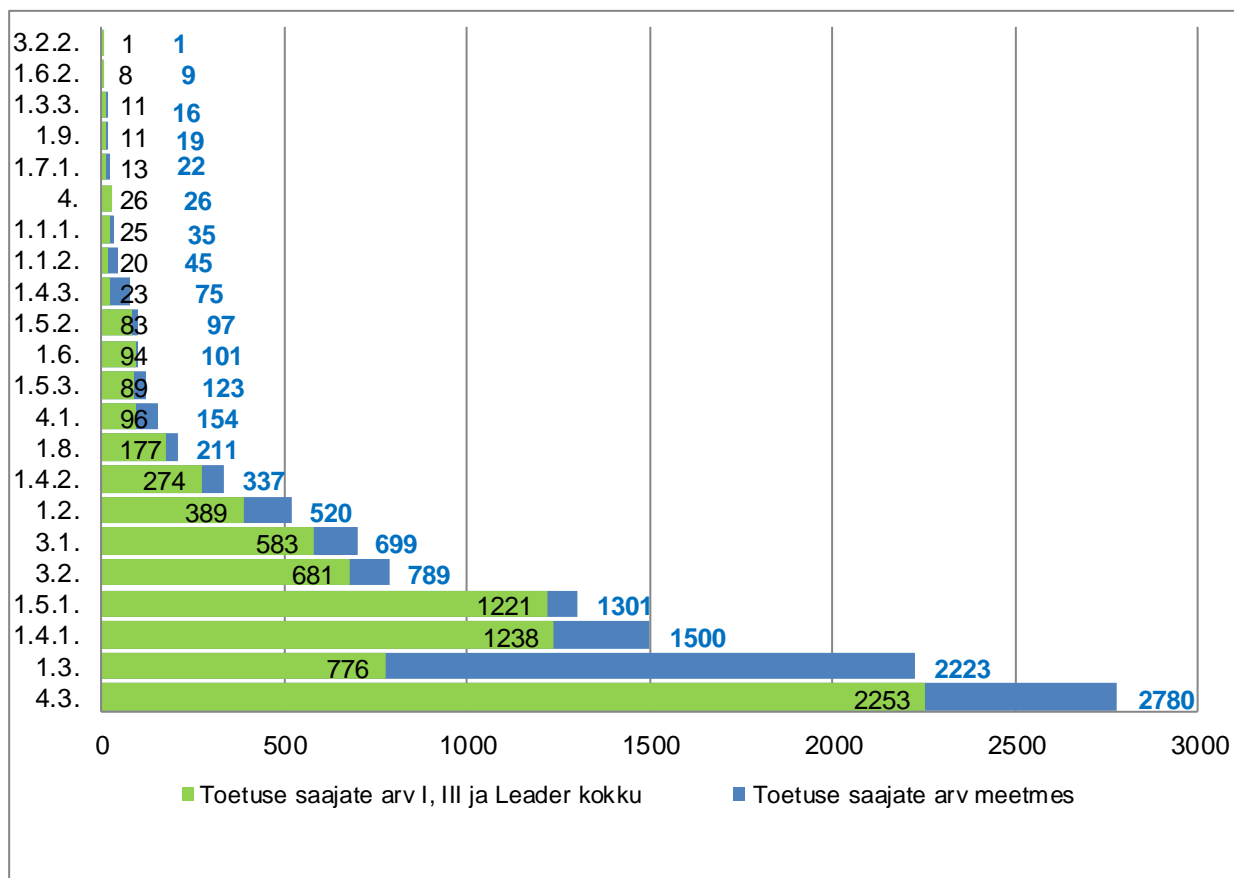
Joonis 1) ettevõtjate kordumise nii ühe kui ka erinevate meetmete lõikes. Analüüsi eesmärk on tagada statistiline väljundnäitajatel põhinev ülevaade toetust saanud ettevõtjate ja organisatsioonide üldarvu kohta. Selleks võetakse vaatluse alla 1. ja 3. telje ning *Leader*-meetmest toetust saanud ettevõtjate ja organisatsioonide nimekiri ning teostatakse ristvõrdlemine välistades dublikaadid. Ühtlasi teostatakse toetuse saajate uus klassifitseerimine meetmete lõikes vastavalt dominantsele (suurimale) toetuse summale. Kokkuvõtteks saadakse nimekiri, mille alusel on võimalik arvestada EK kohustuslikke tulemusnäitajaid.

Seisuga 31.12.2012 on nimetatud kolme telje alusel toetust saanud kokku 11 355 juriidilist isikut. Võrreldes 31.12.2011 seisuga on lisandunud 4656 isikut. Ümberjaotamise tulemusena ilmneb, et 1. telje toetuse summa üle 50% osakaaluga on toetust saanud 4 441 juriidilist isikut, 3. telje toetuse summa ülekaaluga 1265 ja *Leader*-meetme ülekaaluga 2 375 juriidilist isikut. Ülevaade toetuse saajate arvust domineeriva meetme ja kumuleeritud toetuse summa alusel annab järgnev Joonis 4

Kõikide meetmete ja telgede ülese arvestuse alusel on toetuse saajaid kokku 8092 juriidilist isikut (

Joonis 1). Seega MAK 1., 3. telje ja *Leader*-meetmes on toetuse saajate kattuvus 28,7%. Kattuvus on eelmise aruandeperioodiga võrreldes suurenenud üle kahe protsendipunkti. Võrreldes tulemusi

Joonis 1 kajastatud toetuse saajate arvuga näeme, et kõige suurem toetuse saajate kattuvus teiste meetmetega on meetme 1.3.1 puhul. Antud meetme toetuse saajatest 65,1% on mõne teise meetme all toetust saanud. See tähendab, et üksnes nõuandetoetust või väga väikeses summas mõnda teist toetust on saanud 776 ettevõtjat (toetuse summa 745,4 tuhat eurot). Meetmete 1.6 ja 1.5.1. osas on kattuvus teiste meetmetega kõige väiksem jäädes vahemikku 6,2-7,0%. Ülejäänud meetmetes, sh suure toetuse saajate arvuga nagu 1.4.1, 1.4.2, 3.1, 3.2 ja *Leader*-meetme (3. telje sekkumisvaldkonnaga) toetuse saajate kattuvus on üle 12%.

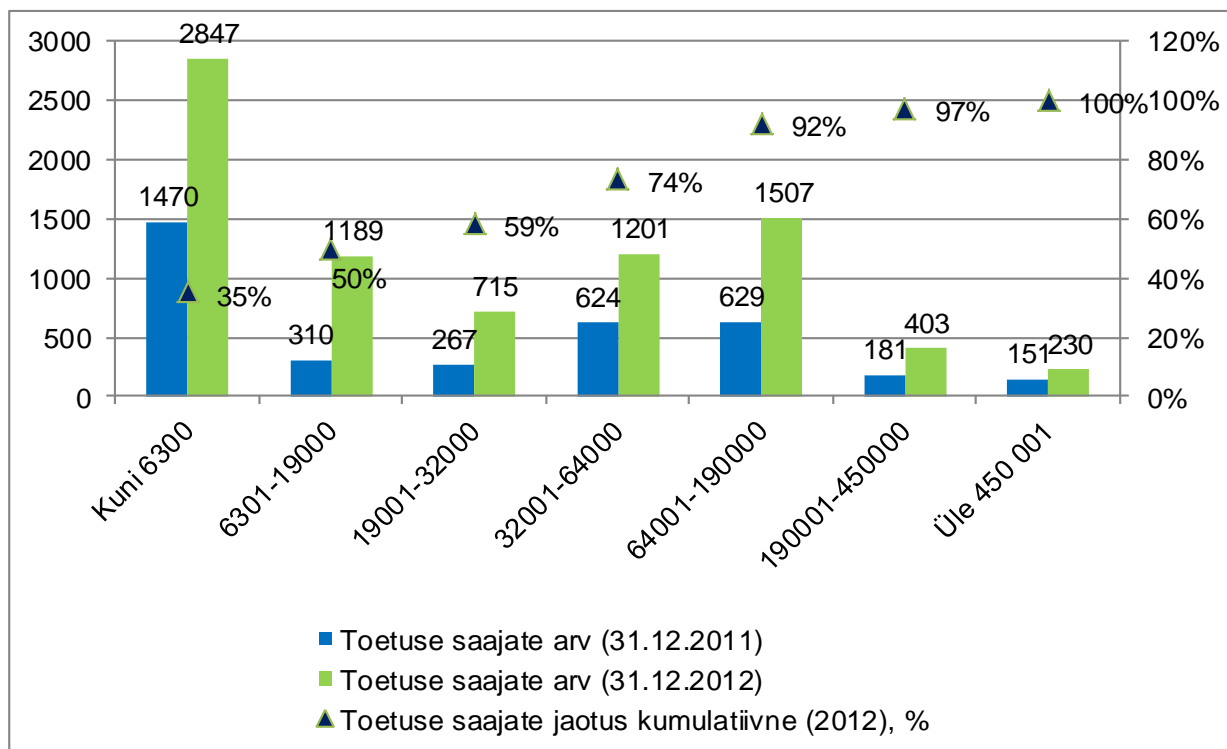

Joonis 4. Toetuse saajate arv meetmes ja vastavalt ümberjaotamisele meetmete üleselt seisuga 31.12.2012

MAK 1. telje toetust on 2012. aasta lõpu seisuga määratud 530,1 mln eurot, mis jagunes 8 092 ettevõtja vahel. Keskmise summa toetuse saaja kohta on 65 514 eurot, kuid olulisem on siiski vaadelda toetuse summa jaotumist ettevõtjate arvu lõikes. Toetuse summa jaotumine on küllaltki ebaühtlane, mis kajastub Joonis 5.

Enim on neid toetuse saajaid, kelle toetuse summa on alla 6,3 tuhande euro (35,2%). Selle grupi moodustavad 1.3.1 (776) ja 1.5.1 (1221) toetuse saajad. Võrreldes eelmise perioodi lõpus (31.12.2011) tehtud jaotusega, siis viies väiksema toetuse summaga grupis on toimunud märkimisväärne suurenemine. Gruppides 190 001–450 000 ja üle 450 tuhande euro ei ole absoluutnumbrites ettevõtjaid väga palju lisandunud, kuid siingi on lisandunud ettevõtjaid üle 1,5 korra. Kahe viimase grupi ettevõtjad on eelkõige meetme 1.4.2, 1.6, 1.8 ja 3.1 toetuse saajad.

Joonis 5. Toetuse saajate jagunemine toetuse summa alusel võttes arvesse 1. telje meetme toetuse summa domineerimise ettevõtja kohta

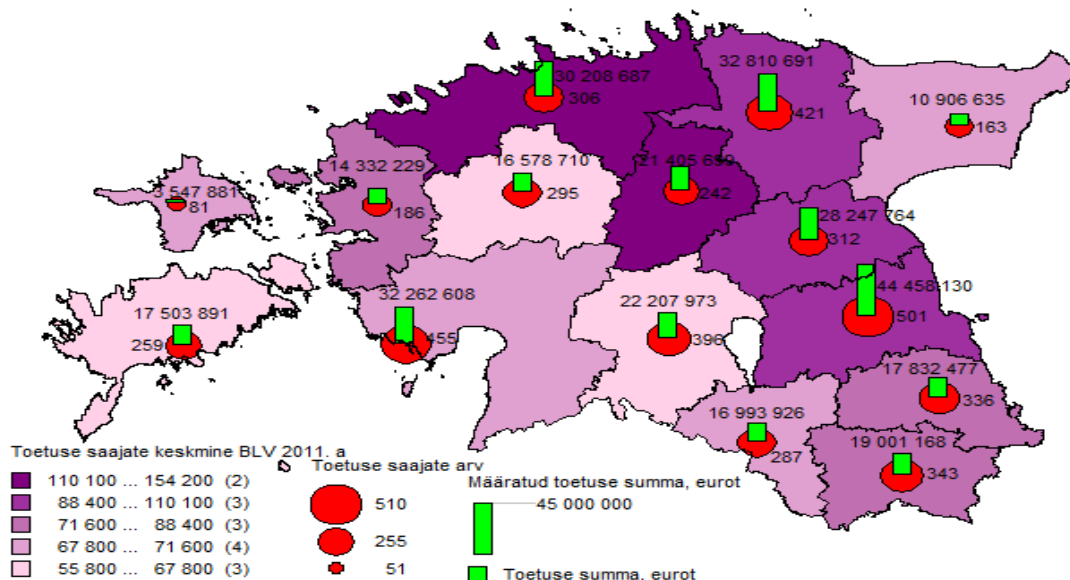
Järgnevalt on esitatud perioodi 2008–2012 toetuse saajate rakenduspiirkonna järgi teostatud analüüsi tulemused (Joonis 6).

Enim figureerinud maakonnad 1. telje meetmete (1.2, 1.3.1, 1.4.1, 1.4.2, 1.4.3, 1.5.1, 1.5.2, 1.5.3, 1.6, 1.7 ja 1.8) määratud toetuse summa alusel on Tartumaa (44,4 mln eurot), Lääne-Virumaal (32,8 mln eurot), Pärnumaal (32,2 mln eurot) ja Harjumaal (30,2 mln eurot). Võrreldes 31.12.2011 seisuga ei ole järjestus muutunud. Tartumaa toetuse saajate puhul on lisandunud 10,6 mln, Lääne-Virumaal 6,1 mln, Pärnumaal 8,3 mln ja Harjumaal 9,2 mln eurot. Väikseima määratud toetuse summa oli Hiiumaal, Läänemaal ja Valgamaal.

Võttes vaatluse alla toetuse saajate arvu maakondade lõikes, siis erinevus kõige suurema toetuse saajate arvuga maakonna ja väikseima arvuga maakonna vahel Eesti mandriosas on üle kolme korra (Hiiumaa võrrelduna Tartumaaga ligi kuus korda). Vahe võrreldes 31.12.2011 seisuga on suurenenud ligikaudu üks korda.

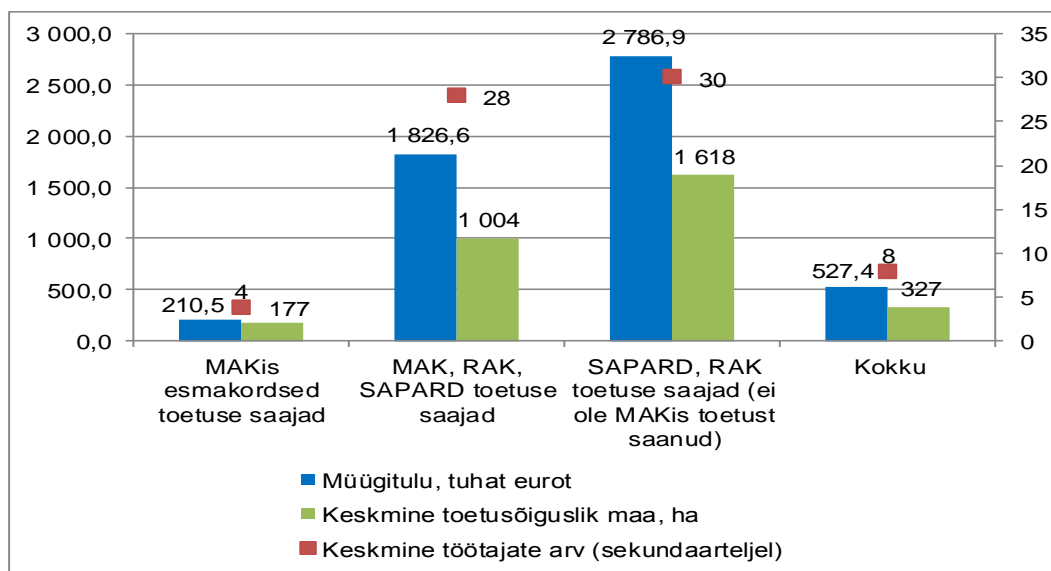
Märgitud maakondade järjestuses ei ole toimunud olulisi muutusi perioodiga 2008–2011 võrreldes.

Mõningast seost võib järeldada toetuse summa ja BLV vahel. Suuremat toetust saanud maakondade (Tartu, Pärnu, Harju, Lääne-Viru, Pärnu) ettevõtjatel on ka suurem BLV näitaja võrreldes teiste maakonna toetuse saajatega, kes on mõnevõrra vähem toetust saanud. Kõrge ettevõtjate BLV näitaja tuleneb ka asjaolust, et eelpool nimetatud maakondades asub palju suuri ettevõtjaid. Üldise konkurentsivõime tagamiseks tuleks rohkem pöörata tähelepanu regionaalsele arengule, sest MAKi 1. telje eesmärk on tagada võrdsetel alustel konkurentsivõime suurenemine.

Joonis 6. 1. telje meetmete toetuse summa ja ettevõtjate BLV maakondade lõikes

Analüüsides ettevõtjate struktuurseid näitajaid erinevate programmide lõikes toetust saanud ettevõtjate puhul, siis avalduvad suured erinevused nii toetusõigusliku maa, töötajate arvu kui ka müügitulu puhul. (Joonis 7) 2011. aasta majandusandmetele tuginedes on keskmine toetusõigusliku maa hulk esmakordselt toetust saanud ettevõtjatel (2225 ettevõtjat) üle 5 korra väiksem ja müügitulu üle 8 korra väiksem kui neil ettevõtjatel, kes on ka kahel varasemal programmiperioodil toetust saanud (220 ettevõtjat). Omakorda on küllaltki suur erinevus nende ettevõtjatega, kes käesoleval perioodil ei ole toetust saanud, kuid said seda varasemal perioodil (153 ettevõtjat). Mastaabiefekti teooria alusel saab järeldada, et viimati nimetatud ettevõtjad on õigustatud alusel toetust mitte saanud. (Joonis 5)

Joonis 7. Meetmete 1.2, 1.4, 1.6, 1.8, 3.1 alusel võrdlus korduv toetuse saajate ja esimest korda toetust saanud ettevõtjate toetusõigusliku maa, müügitulu ja töötajate arvu osas 2011. Aastal

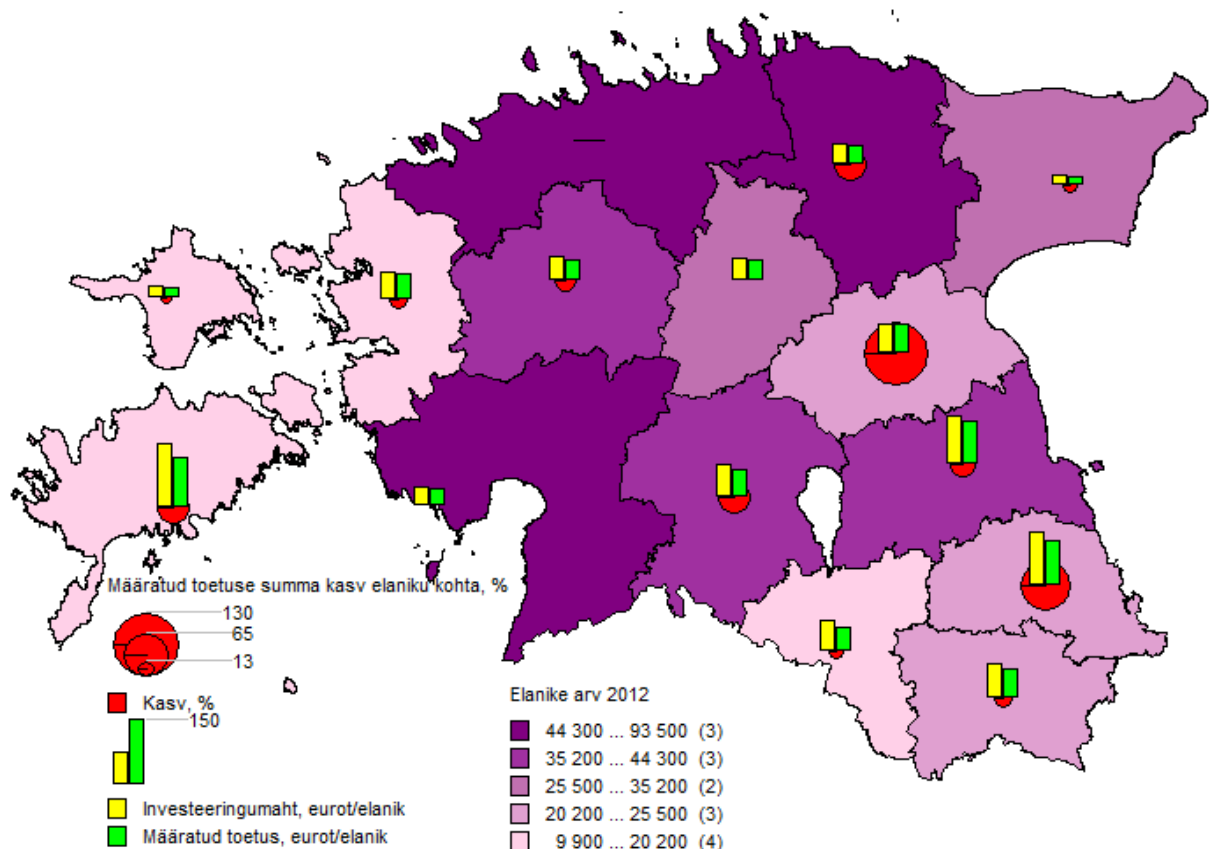
Lisaks eelpool antud soovitusetele juhime tähelepanu ka antud tulemuste alusel sellele, et perioodi 2014–2020 ettevalmistamisel tuleb arvesse võtta toetuse kriteeriumites varem

toetuse saamise maht, kuna vastasel juhul on oht põllumajanduspoliitiliste meetmetega tekitada ebavõrdsust sihtgrupi ettevõtjate vahel.

2.2. INIMPOTENTSIAALI ARENG JA NÕUANDETEENUSE KÄTTESAADAVUS (1.1, 1.2, 1.3)

Perioodil 2008–2012 oli meetmetest 1.1., 1.2. ja 1.3. toetuse saajaid kõigist maakondadest. Keskmiselt oli inimpotentsiaali arenguks ja nõuandeteenuse pakkumiseks toetust määratud maapiirkonna elaniku kohta 52 eurot ja maapiirkonna ettevõtja kohta 717 eurot (lisa 1 tabel 2A). Määratud toetuse summa moodustas keskmiselt abikõlblikust investeeringu summast 87,8%. **Kõrge toetuse määr tuleneb meetmete omapärast, kus toetuse taotlejatel on võimalus tegevustele toetust saada 75,0% kuni 100% investeeringu mahust.**

Keskmisest oluliselt suurem määratud toetuse summa maapiirkonna elaniku kohta oli Saaremaal (115 eurot) ja Põlvamaal (102 eurot, Joonis 8). Keskmisest oluliselt suurem määratud toetuse summa maapiirkonna ettevõtja kohta oli Põlvamaal (1 629 eurot), aga ka Saaremaal (1 320 eurot), Tartumaal (1 309 eurot), Viljandimaal (1 119 eurot) ja Jõgevamaal (1 065 eurot). Kõigist maakondadest eristus Harjumaa, kus elaniku kohta määratud toetuse summa oli vaid neli eurot ja ettevõtja kohta 46 eurot. Suhteliselt väike määratud toetuse summa elaniku ja ettevõtja kohta oli ka Ida-Virumaal (vastavalt 19 eurot ja 337 eurot). **Inimpotentsiaali areng ja nõuandeteenuste kättesaadavus on suhteliselt hea Kagu-Eestis ja Saaremaal, madalaim aga Harjumaal, mis võib viidata selle piirkonna elanike ja ettevõtjate huvi puudumisest koolitustegevuste, nõuandeteenuse ja noortaluniku toetusvõimaluste vastu. Huvi puuduse põhjus võib peituda selles, et Harjumaa on suuresti Tallinna tagamaa. 2011. aastal toimunud rahvaloenduse andmetel 69,2% harjumaalaste (sh tallinlaste) töökoht asus Tallinnas. Lisaks Harjumaal asuvate turuletoovate põllumajanduslike majapidamiste arv oli alla Eesti keskmise (688 majapidamist, Statistikaameti 2010. aasta andmetel).**

Joonis 8. Toetuse jagunemine ja kasv (%) maakondade lõikes elanike arvu kohta

Toetuse saamise aktiivsus suurenes 2012. aastal võrreldes perioodiga 2008–2011 keskmiselt 18,1%. Kõige enam suurenes see Jõgevamaal (123,4%), aga ka Põlvamaal (79,1%). Lääne-Virumaal (35,4%), Saaremaal (34,1%) ja Viljandimaal (32,4%). Määratud toetuse summa kahanes elanike kohta Harjumaal, Järvamaal ja Pärnumaal, mille põhjuseks on eelkõige nimetatud maakondades elanike arvu kasv.

Vastus hindamisküsimusele, mil määral on abi kaasa aidanud inimpotentsiaali parandamisele põllumajandussektoris (meetme kood 112), tugineb meetme 1.2 rakendamistulemustele. Hindamisküsimuse vastust on täiendatud meetme 1.1 ja 1.3 rakendamistulemustega.

Meetme 1.2 rakendamist saab aruandeperioodi lõpuks lugeda toetuse kasutamise kui ka ettevõtjate sotsiaalmajanduslike näitajate alusel edukaks, kuid samas on ilmnunud probleeme:

- Eestis on leidunud piisavalt noori, kes on alustanud põllumajandusliku tootmisega või on võtnud põllumajandusliku tootmise vanemalt üle. Meetme 1.2 toetuse saajate hulgas (kokku 520 toetuse saajat) oli võrdselt nii alustavaid (203 toetuse saajat), kui ka vanemalt põllumajandustootmise ülevõtjaid (202 toetuse saajat). Juba tegutsevaid ettevõtjaid oli 115.
- Omanike vanus oli keskmiselt taotlemise aastal olenevalt taotlusvoorst 28-30 eluaastat. Kuna meetme määrase järgi peab toetuse taotleja olema noorem kui 40 eluaastat, võib pidada toetuse saajate keskmist vanust märgatavalt nooremaks. Sealjuures taotlusvoorude lõikes on mitmete tegevusalade ettevõtjate keskmine vanus olnud märgatavalt väiksem

kui 30 eluaastat. Esimeses taotlusvoorus oli toetuse saajate keskmine vanus 31,7 eluaastat ja viimastes voorudes 29 eluaastat.

- Meede 1.2 on andnud positiivse impulsi kõrge kvalifikatsiooniga põllumajandusettevõtjate tekkele, samas on probleemiks kujunemas põllumajandusliku hariduseta ettevõtjate hariduse tähtaegne omandamine.
- Läbi maakasutuse ja loomade arvu on meetme 1.2 toetuse saajate ettevõtluskogemus märgatavalt suurenenud.
- Negatiivse aspektina tuleb märkida, et esimeses kolmes taotlusvoorus toetust saanud ettevõtjatel püsib viienda majandusaasta müügitulu nõude täitmise probleem. Suure riskiga grupis on vähemalt 46,0% toetuse saajatest.

Analüüsides täiendavalt meetme 1.1 ja 1.3 alusel inimpotentsiaali arengut, siis avalduvad järgmised tähelepanekud:

- Meetme 1.1. koolitustegevustel osalejatest (üksikarvestuses) 85,6% olid hõivatud põllumajandus-, 9,3% toiduainetetööstuse- ja 5,1% metsanduse sektoris. Eelmise aruandeperioodi lõpus olid vastavad näitajad 88,0% põllumajandus-, 8,4% toiduainetetööstuse- ja 3,6% metsandus sektorist. Statistikaameti andmetel oli 2012. aastal (EMTAK 2008 tegevusala arvestades) põllumajanduses hõivatud 20 300, metsamajanduses 7 600 ja toiduainete tööstuses 13 200 inimest vanuses 15-74 aastat. **Seega on meetme 1.1 tegevustel osalenud 38,7% põllumajanduses, 6,4% toiduainetetööstuses ja 6,2% metsanduses hõivatutest, kokku 22,3% kolmel tegevusalal hõivatud isikutest.** Erinevatel tegevustel osalenud üksikisikute analüüs näitas, et võrreldes seisuga 31.12.2011 on paranenud nooremate kui 40-aastaste osalemise aktiivsus (30,2-lt 32,5 protsendile). Samas on vähenenud naiste osakaal 46,4-lt 45,1 protsendile.
- **Tegevusalade esindajate proportsioon on püsunud viie aasta lõikes küllaltki muutumatuna.** Aastatel 2008-2012 osales meetme 1.1. raames korraldatud koolitus- ja teavitustegevustel arvestatav osa põllumajandustootjatest ning väga väike osa metsandus- ja toiduainetetööstussektoris hõivatutest (osaleja üksikarvestus ühe aasta lõikes). Kui nimetatud aastatel osales meetme 1.1 raames korraldatud koolitus- ja teavitustegevustel 3,4% kuni 21,5% põllumajanduses hõivatud isikutest, siis metsandus- ja toiduainetetööstuse sektoris hõivatud isikutest osales tegevustel kõigil viiel aastal vaid 0,1% kuni 3,0% kahel sektoril hõivatutest.
- Perioodil 2008–2012 väljamakstud koolitus- ja teavitustegevused toimusid 1 017 päeva ulatuses, kokku seitsmes valdkonnas. Üleriigilisi tegevusi toimus seitsmes ja maakondlikke tegevusi kuues valdkonna. Kokku toimus erinevaid tegevusi 824, millest 40,2% olid üleriigilised ja 59,8% maakondlikud tegevused. Kõige enam toimus valdkonda „muu“ (356 tegevust) jäävaid tegevusi, millele järgnesid „uute tehnoloogiliste protsesside ja masinate“ (152) ja „juhtumis-, haldamis- ja turustamisoskuste“ (124) valdkonda jäävad tegevused. Mõnevõrra vähem toimus „tootekvaliteedi“ (75), „maastiku säilitamise ja parandamise“ (72) ja „uute nõuete“ (44) valdkonna tegevusi. Toimus vaid üks „info- ja sidetehnoloogia“ valdkonda jääv tegevus.

- Meetme 1.3 nõuandeteenuse toetuse saajaid 2 272, kes said perioodil 2008-2012 nõuandetoetust keskmiselt 2,0 taotlusele (mediaan 1,0). Meetme 1.3 keskmine nõuandeteenuse toetuse summa on aastate võrdluses kasvanud, olles 2012. aasta lõpuks 1 230 eurot (2011. aasta lõpus oli vastav näitaja 1 011 eurot). Kuigi meetme 1.3 üldeesmärk on toetada nõuandeteenuse kättesaadavust põllumajandustootjate ja erametsa valdajate jaoks, moodustasid põllumajandustootjad nõuandetoetuse saajatest 97,9% ning metsandusega tegelevate isikute huvi taotleda meetmest 1.3 nõuandetoetust oli tagasihoidlik (2,1% toetuse saajatest). Perioodil 2008-2012 oli heakskiidetud taotlustes määratletud nõuandeteenust kasutatud kokku 86 658 tunni ulatuses. Kõige rohkem kasutati finantsmajandusalast nõuannet 53 032 tunni ulatuses (61,2% tundide mahust).
- Statistikaameti andmetel oli 2010. aasta põllumajandusloenduse andmetel turuletootvate põllumajanduslike majapidamiste (EMTAK 2008 tegevusala arvestades) arv kokku 11 255. **Seega on meetme 1.3 nõuandeteenuse toetust saanud 20,2% põllumajandusele orienteeritud majapidamistest.**

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi MAK 1. telje eesmärgid rõhutavad kõigi kolme sektori arengut, siis läbi koolitus- ja nõuandetoetuse see ei ole rakendunud. Nii on jätkuvalt küsitav, kas meetmete 1.1 ja 1.3 raames pakutakse nii põllumajandustootjatele, metsa majandajatele ja meetme 1.1 raames ka toiduainete töötlejatele võrdses mahus tegevusi ja teenuseid. Kuna meetmed 1.1 ja 1.3 on valdavalt pakkumisele orienteeritud tegevused ja teenused, siis järgmisel arengukava perioodil võiks orienteeruda erinevate sihtgruppide nõudlusele, kus nii põllumajandustootjad, metsa majandajad ja toiduainete töötlejad saavad ise valida koolituse, kus on võimalik oma teadmisi omandada või täiendada ning saada nõuannet ka väljaspool Eestit (eelkõige niššivaldkondades).

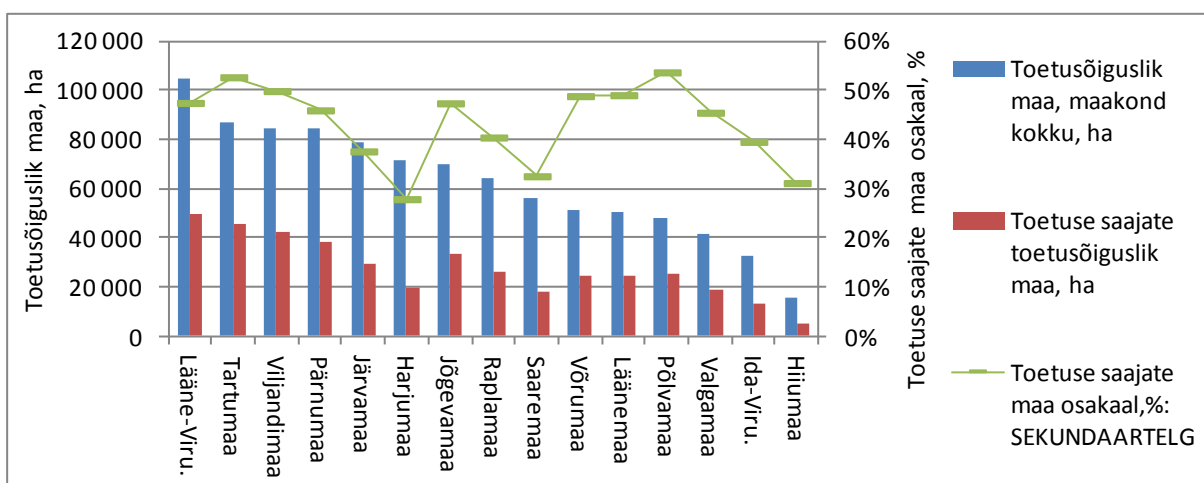
2.3. PÕLLUMAJANDUSETTEVÕTJATE KONKURENTSIVÕIME PARANDAMINE (1.4, 1.8)

Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamisele on suunatud MAKi meetmed 1.4 (alameetmed 1.4.1, 1.4.2 ja 1.4.3) ning 1.8. Meetme 1.4 üldeesmärk on toetuse saajate konkurentsivõime suurendamine põllumajandusliku tegevuse arendamise, nõuetele vastava põllumajanduse ning biomassi kasutuse edendamise kaudu. Meetme 1.8 eesmärk on põllumajandus- ja erametsamaal kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamine.

Perioodil 2007–2012 on ettevõtjad meetmete 1.4 ja 1.8 raames konkurentsivõime parandamiseks toetust taotlenud kokku 4 923 korral. Seejuures 2012. aasta taotlusvoorude osas olid seisuga 31.12.2012 määramisotsused veel tegemata. Nendes taotlusvoorudes, mille osas määramisotsused olid tehtud, esitasid ettevõtjad kokku 4 150 toetuse taotlust, millest seisuga 31.12.2012 on heaks kiidetud 2 981. Taotlused on jäänud enamasti rahuldamata MAKi eelarve piiratud tõttu. Kuna osadele toetuse saajatele on määratud toetus mitmes taotlusvoorus või erinevate meetmete alusel, siis on konkurentsivõime parandamiseks toetust saanud kokku 1 874 erinevat isikut.

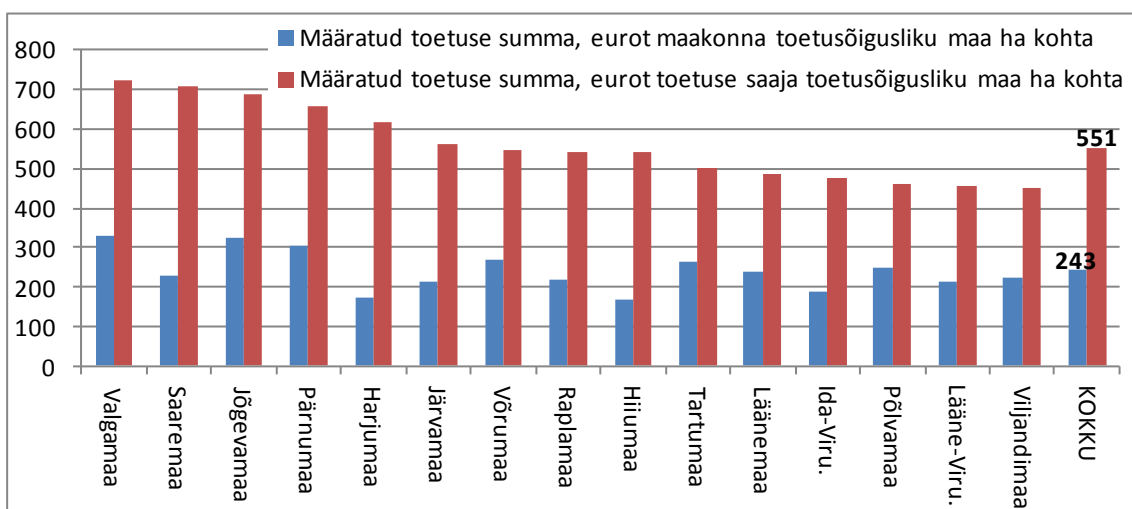
Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamiseks on meetmete 1.4 ja 1.8 raames määratud toetust kokku 228,3 mln eurot, s.o keskmiselt 76,6 tuhat eurot heakskiidetud taotluse kohta ja 121,8 tuhat eurot toetuse saaja kohta. Seisuga 31.12.2012 on määratud toetusest välja makstud 74,4% (169,8 mln eurot) mis on MAKi meetmete lõikes üks kõrgemaid näitajaid.

MAKi rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse jaotumist maakondade lõikes. 2012. aasta lõpu seisuga oli Eestis kokku kasutuses 938,1 tuhat hektarit toetusõiguslikku maad. Sellest 44,2% (414,5 tuhat hektarit) kasutasid need ettevõtjad, kellele on määratud toetus meetmete 1.4 ja 1.8 alusel. Kõige kõrgem oli toetuse saajate maa osakaal maakonna kogu toetusõiguslikust maast Põlvamaal ja Tartumaal, kõige väiksem oli näitaja Harju-, Hiiu- ja Saaremaal (Joonis 9).

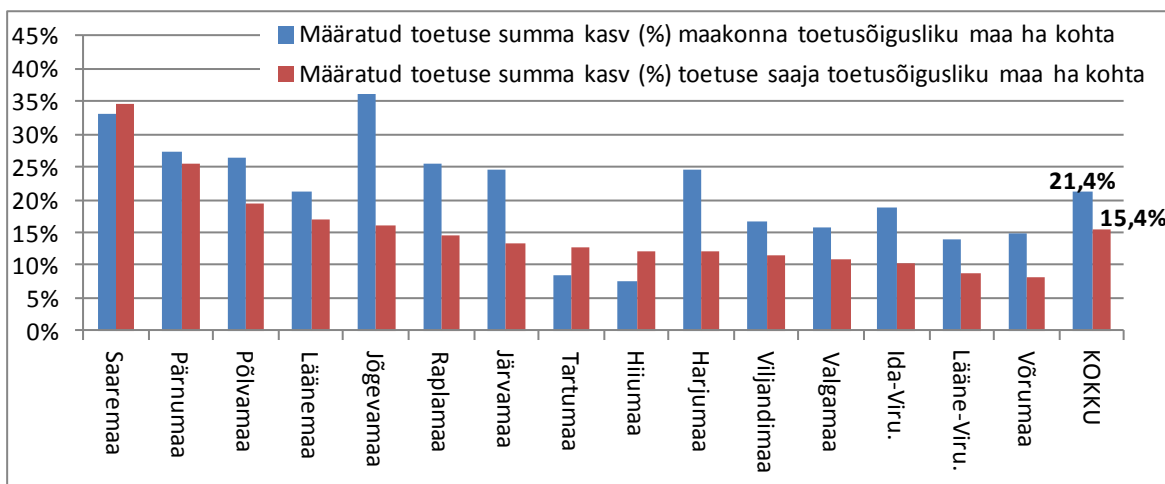
Joonis 9. Toetuse saajate toetusõigusliku maa osakaal maakonna kogu toetusõiguslikust maast

Arvestades, et meetmete 1.4 ja 1.8 alusel määratud toetuse summa on 228,3 mln eurot ning toetuse saajate kasutuses on kokku 414,5 tuhat hektarit toetusõiguslikku maad, siis määratud toetuse summa on keskmiselt 551 eurot toetuse saaja toetusõigusliku maa hektari kohta (Joonis 10). Valga-, Saare- ja Jõgevamaal on näitaja keskmisest kõrgem. Samas Viljandi-, Lääne-Viru- ja Põlvamaa ettevõtjad on saanud toetust hektari kohta teiste piirkondadega võrreldes mõnevõrra vähem.

Joonis 10. Määratud toetuse summa toetusõigusliku maa hektari kohta

Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamiseks ellukutsutud meetmete rakendamise tulemuste hindamiseks uuriti määratud toetuse summa kasvu hektari kohta 2012. aastal võrreldes perioodi 2008–2011 näitajaga. Perioodil 2008–2011 oli määratud toetuse summa kokku 185,1 mln eurot ning 2012. aasta lõpuks oli vastav näitaja 228,3 mln eurot – kasv 23,3%. Toetuse saajate toetusõiguslik maa suurenes samas 6,9% võrra. Seoses sellega kasvas 2012. aastal määratud toetuse summa toetuse saaja toetusõigusliku maa hektari kohta keskmiselt 15,4% (Joonis 11). Suurem oli kasv Saare- ja Pärnumaal, väiksem Võru- ja Lääne-Virumaal. Kuna toetusõigusliku maa kogupind püsib suhteliselt stabiilne, siis määratud toetuse summa kasv kogu toetusõigusliku maa hektari kohta oli 21,4%.

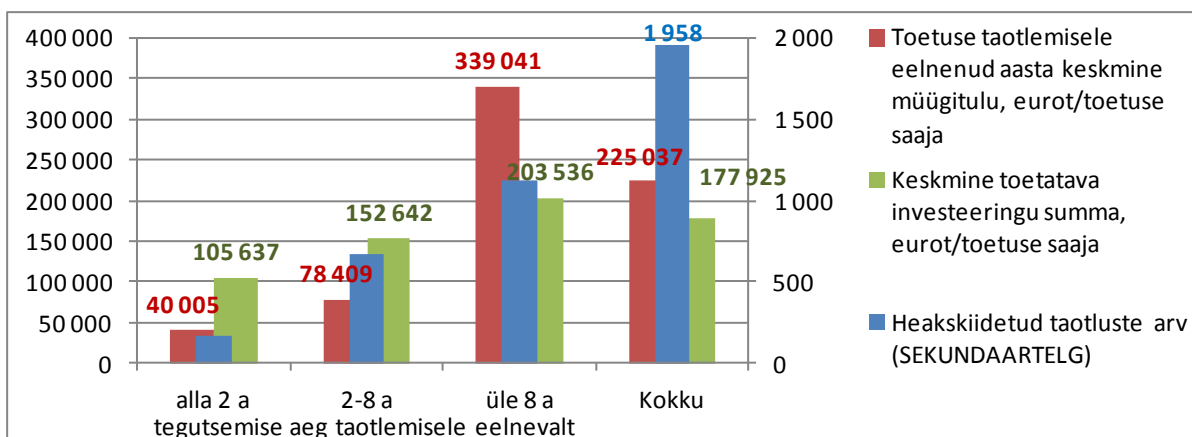
Joonis 11. Määratud toetuse summa kasv 2012. aastal võrreldes perioodi 2008–2011 näitajaga

Investeeringu vajadus võib sõltuda sellest, kui kaua ettevõtja on tegutsenud. Selgitamaks, millised ettevõtjad konkurentsivõime parandamiseks sagedamini toetust taotleavad, analüüsiti toetuse saajate tegutsemise aega maakonniti. Tegutsemise aja täpsemaks uurimiseks jagati toetuse saajad tegutsemise aja alusel gruppideks. Toetuse saaja tegutsemise ajaks määrati periood ettevõtja äriregistris registreerimise kuupäevast kuni toetuse taotlemise kuupäevani. Müügitulu analüüsiti toetuse taotlemise aastale eelnenud majandusaasta alusel (sõltuvalt taotlusvoorst 2006., 2007., 2008., 2009. või 2010 aasta müügitulu). Analüüs viidi läbi nende heakskiidetud taotluste alusel, kus toetuse saaja tegutsemise aeg ja müügitulu olid teada (2 981-st heakskiidetud taotlusest analüüsiti 1 958).

Analüüsi tulemusel selgus, et toetuse saajate keskmine tegutsemise aeg taotlemisele eelnevalt oli 8,2 aastat, s.o umbes kaheksa aastat ja kaks kuud (lisa 1 tabel 3.1-B). Alla kahe aasta tegutsenud ettevõtjaid oli toetuse saajate seas kõigest 8,5%, samas kui üle kaheksa aasta tegutsenud toetuse saajaid oli 57,5% kõigist toetuse saajatest. Toetuse saajate majandustegevuse hindamiseks analüüsiti tegutsemise aja gruppide lõikes toetuse saajate keskmist müügitulu suurust. Toetuse saajate keskmine müügitulu oli 225,0 tuhat eurot toetuse saaja kohta. Nii müügitulu, toetava investeeringu summa kui määratud toetuse summa suurenevad ühtlaselt toetuse saaja tegutsemise aja kasvades (Joonis 12). Alla kahe aasta tegutsenud toetuse saajate müügitulu oli keskmisest märkimisväärselt madalam (40,0 tuhat eurot) ulatudes 17,8%-ni kõigi toetuse saajate keskmisest müügitulust. Kaks kuni kaheksa aastat tegutsenud toetuse saajate keskmine müügitulu moodustas 34,8% toetuse saajate keskmisest müügitulust. Kui analüüsist jätta välja kõige suurema müügituluga toetuse saaja, siis on üle kaheksa aasta tegutsenud toetuse saajate

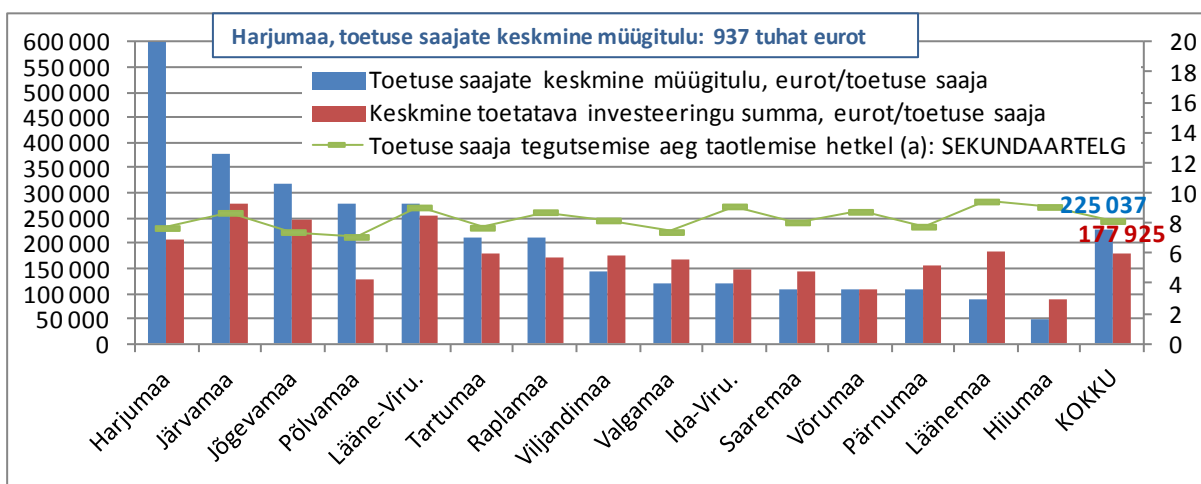
keskmise müügitulu 269,5 tuhat eurot ning kõigi toetuse saajate keskmine näitaja 185,0 tuhat eurot.

Joonis 12. Toetuse saajate keskmine müügitulu ja toetatava investeeringu summa ettevõtjate tegutsemise aja gruppide lõikes

Kõigi toetuse saajate (2 981 toetuse saajat heakskiidetud taotluste alusel) keskmine toetatava investeeringu summa oli 155,9 tuhat eurot heakskiidetud taotluse kohta. Analüüsid toetatava investeeringu summat koos müügituluga toetuse saajate tegutsemise aja gruppide lõikes, kaasati analüüsi 1 958 toetuse saajat, kelle andmed müügitulu ja tegutsemise aja kohta olid kättesaadavad. Analüüsitud toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa oli 177,9 tuhat eurot (lisa 1 tabel 3.1-B). Tegutsemise aja kasvades keskmine toetatava investeeringu summa suureneb (Joonis 12). Analüüsitud toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa on suurem kõigi toetuse saajate vastavast näitajast seetõttu, et müügitulu kohta info puudumise tõttu jäid analüüsist välja eelkõige FIED, kes teevad keskmisest väiksemaid investeeringuid.

Analüüsi tulemusi maakondade lõikes hinnates selgub, et toetuse saajate keskmine müügitulu erineb märkimisväärselt piirkonniti (Joonis 13). Suurema müügituluga ettevõtjaid on toetatud Harju-, Järva- ja Jõgevamaal. Väiksem on näitaja Hiiu-, Lääne- ja Pärnumaal. Toetuse saajate tegutsemise aeg ning keskmine toetatava investeeringu summa on maakondade lõikes märkimisväärselt ühtlasem võrreldes müügituluga.

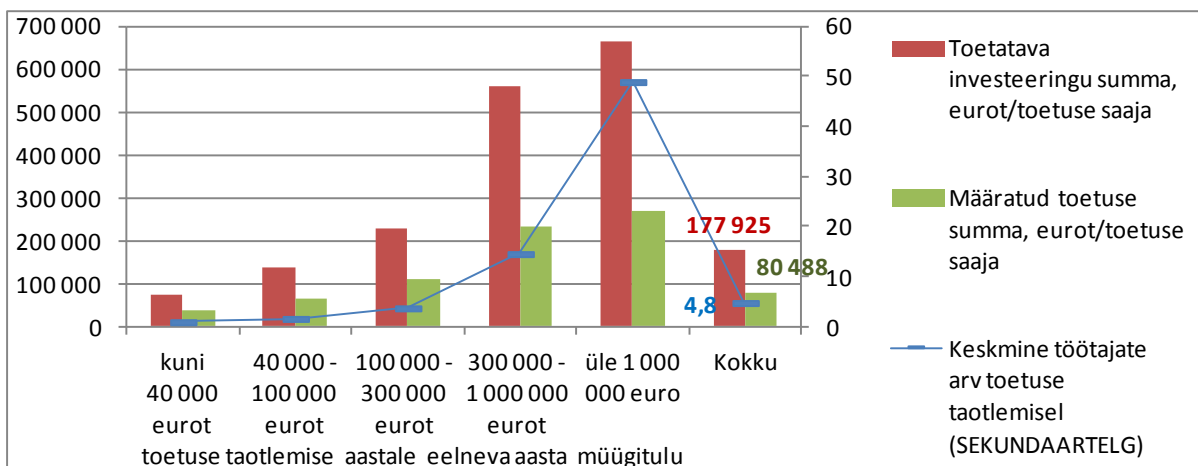
Joonis 13. Toetuse saajate keskmine müügitulu, toetatava investeeringu summa ja tegutsemise aeg maakondade lõikes

Eraldi analüüsi tegutsemise aja ning müügitulu ja toetatava investeeringu summa vahelisi seoseid nende ettevõtjate osas, kellele seisuga 31.12.2012 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud. Selliseid toetuse saajaid oli 2 693. Andmed müügitulu ja tegutsemise aja kohta olid kättesaadavad sealhulgas 1 730 toetuse saaja kohta (lisa 1 tabel 3.2-B). Analüüsist selgus, et väljamakse saanud toetuse saajate tulemused ei erine märkimisväärselt kõigi toetuse saajate keskmistest näitajatest. Väljamakse saanud toetuse saajate müügitulu ja toetatav investeeringu summa olid 7,0–7,6% madalamad kõigi toetuse saajate vastavatest näitajatest. See näitab, et kiiremini viiakse ellu väiksemad investeeringud.

Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamiseks rakendatud meetmete tulemuste hindamiseks analüüsi toetuse saajate müügitulu, töötajate arvu ning toetatava investeeringu summa vahelisi seoseid. Toetuse saajad jagati müügitulu alusel suurusgruppideks. Analüüs viidi läbi nende heakskiidetud taotluste alusel, kus toetuse saaja töötajate arv ja müügitulu olid teada (2 981-st heakskiidetud taotlusest analüüsi 1 958). Toetuse saajate töötajate arv määrati äriregistri andmete kohaselt. Kui äriregistris puudusid andmed ettevõtja töötajate arvu kohta, siis võeti töötajate arv toetuse taotlusest. Töötajate arvu analüüsides tuleb silmas pidada, et püsihindaja hinnangul paljud FIED ja mõned äriühingud ei arvesta oma tööjõudu objektiivselt. Võib arvata, et toetuse saajate tegelik töötajate arv on suurem, kui äriregistris või toetuse taotlusel esitatud.

Toetuse saajate keskmine müügitulu toetuse taotlemise aastale eelnenud majandusaastal oli 225,0 tuhat eurot toetuse saaja kohta. Toetuse saajatest 49,0% teenivad müügitulu kuni 40 tuhat eurot ja 4,6% üle 1,0 mln euro (lisa 1 tabel 4-B). Toetuse taotlemisele eelneval aastal töötas meetme 1.4 ja 1.8 toetust saanud ettevõtetes keskmiselt 4,8 töötajat. Toetuse saajatel oli keskmiselt 21,0 töötajat 1,0 mln euro müügitulu kohta.

Toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa, määratud toetuse summa ning töötajate arv kasvavad ühtlaselt müügitulu suurenedes (Joonis 14). Toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa oli 177,9 tuhat eurot. Toetatava investeeringu summa ületab toetuse saaja müügitulu 79,1% võrra. Analüüsitud toetuse saajate keskmine määratud toetuse summa oli 80,5 tuhat eurot. Määratud toetuse summa moodustab 45,2% toetatava investeeringu summast. Väiksema müügituluga toetuse saajatel on määratud toetuse osakaal toetatava investeeringu summast mõnevõrra kõrgem kui suurema müügituluga toetuse saajatel. Määratud toetuse ühe euro kohta said toetuse saajad keskmiselt 2,8 eurot müügitulu.

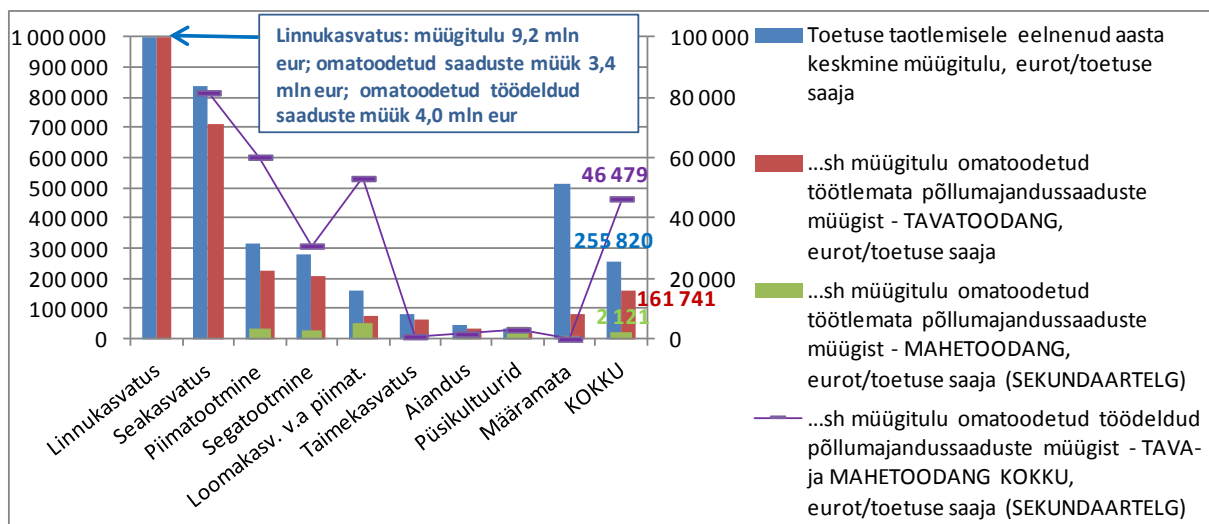
Joonis 14. Toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa, määratud toetuse summa ja keskmine töötajate arv toetuse saajate müügitulu suurusgruppide lõikes

Analüüsidest toetuse määramise tulemusi ettevõtjate tegevusalade lõikes näeme, et ülekaalukalt kõige suurema osa toetuse saajatest moodustavad taimekasvatajad (39,5% toetuse saajatest) ning segatootjad (26,7%). Nii töötajate arv kui keskmine toetatava investeeringu summa on kõige suuremad linnukasvatajatel, seakasvatajatel ning piimatootjatel (lisa 1 tabel 4-B).

Järgnevalt analüüsiti, kui suure osa toetuse saajate müügitulust moodustab omatoodetud põllumajandussaaduste realiseerimine, samuti omatoodetud põllumajandussaaduste töötlemine. Analüüs teostati tegevusalade lõikes ning eraldi toodi välja mahetoodangu müügitulu. Analüüs viidi läbi nende heakskiidetud taotluste alusel, kus toetuse saaja müügitulu andmed olid teada (1 958 toetuse saajat). Andmed müügitulu jaotuse kohta kogus püsihindaja PRIAst taotlustoimikutest.

Konkurentsivõime parandamiseks toetust saanud ettevõtjate toetuse taotlemisele eelneva aasta keskmine müügitulu oli 225,0 tuhat eurot. Sellest 150,2 tuhat eurot (66,7%) moodustas omatoodetud töötlemata põllumajandussaaduste müügist saadud tulu ja 37,2 tuhat eurot (16,5%) omatoodetud töödeldud põllumajandussaaduste müügist saadud tulu (Joonis 15). Kokku moodustab omatoodetud põllumajandussaaduste müügist saadud tulu 83,3% toetuse saajate müügitulust (lisa 1 tabel 5-B).

Toetuse taotlemisel esitatud andmete kohaselt on toetuse saajate mahetoodangu osakaal 1,5% kogu müügitulust. Põllumajandusameti andmetel on 18,4% kõigist meetmetest 1.4 ja 1.8 toetuse saajatest mahetootjad. Kuna mahetoodanguna realiseeritud kauba osakaal on väga väike, võib arvata, et ettevõtjatel puudub võimalus või motivatsioon oma toodangut mahetoodanguna müüa, samuti võib arvata, et toetuse taotlemisel esitatud andmed mahemüügi kohta ei ole piisavalt täpsed.

Joonis 15. Toetuse saajate müügitulu struktuur toetuse saajate tegevusalade lõikes

Kokkuvõttes saab öelda, et meetmete 1.4 ja 1.8 abil on märkimisväärselt panustatud põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamise heaks. Meetmete 1.4 ja 1.8 alusel määratud toetuse summa moodustab 43,1% MAKi kõigi meetmete määratud toetuse summast. MAKi eelarve on võimaldunud rahuldada 71,8% taotlustest, mis näitab, et nõudlus investeeringutoetuste järele on jätkuvalt suur. Määratud toetuse summa on 243 eurot kogu Eesti toetusõigusliku pinna hektari kohta ning 551 eurot toetuse saaja toetusõigusliku pinna hektari kohta. Toetuse määramist ja toetuse saajaid iseloomustavad majandusnäitajad erinevad teatud määral maakondade lõikes, kuid erinevused ei ole sedavõrd süsteemsed, et selle alusel saaks teha otsuseid toetusmeetmete kujundamise kohta. Samuti on toetuse saajad väga erineva müügituluga ja tegutsemise ajaga. See näitab, et konkurentsivõime parandamiseks on olnud võimalik toetust saada erinevatel ettevõtjatel mis on hea tasakaalustatud arengu mõttes.

2.4. METSADE MAJANDUSLIKU VÄÄRTUSE PARANDAMINE, KAHJUSTATUD METSA TAASTAMINE JA METSATULEKAHJU ENNETAMINE (1.5.1, 1.5.3)

Metsa majandusliku väärtuse parandamise üldeesmärk on tõsta erametsaomanike ning metsaomanikest mittetulundusühingute ja tulundusühistute (metsaühistute) konkurentsivõimet. Metsaomanike konkurentsivõime parandamisele on suunatud MAKi meetmed 1.5.1 ja 1.5.3

Mõlemat meetet rakendatakse alates 2008. aastast. Toimunud on viis taotlusvooru. Seisuga 31.12.2012 oli toetus määratud 1 372 toetuse saajale summas 12,4 mln eurot (keskmiselt 9 080 eurot toetuse saaja kohta). Toetuse saajatest 65,0% (893 toetuse saajat) on füüsilised isikud, 19,3% (265 toetuse saajat) on FIED ja 15,6% (214 toetuse saajat) on äriühingud.

Toetuse saajate toetusega seotud metsamaa pindala oli kokku 28 248 hektarit (lisa 1 tabel 1-C). **Toetusega seotud pindala moodustab 3,8% erametsamaa pindalast.**

Toetusega seotud pindala osatähtsus kogu maakonna metsamaast oli suurim Põlvemaal. Määratud toetuse summa toetatud tegevusega seotud pindala ha kohta oli suurim Harjumaal.

Arvestades määratud toetuse summa jagunemist maakonna metsamaa pindala kohta, siis erinevused on mitmekordsed. Keskmine summa on 16,7 eurot hektari kohta, aga alla selle jääb näitaja kuues maakonnas ning seda olulise erinevusega. Keskmine toetuse summa tegevusega seotud metsamaa hektari kohta on 441,0 eurot. Erinevused maakondade lõikes on küllaltki suured.

Toetuse saajate keskmise tegutsemise aja osas ei ole maakondade lõikes suuri erinevusi. Keskmine tegutsemise aeg taotlemise hetkel oli 9 aastat. Küll aga on väga erineva müügituluga toetuse saajaid nii tegutsemise aja gruppide lõikes kui ka maakondade lõikes. Millest tuleneb ka väga suur investeeringu summa varieeruvus maakondade lõikes. (lisa 1 tabel 3.1-C) Keskmine müügitulu toetuse saajatel taotlemise hetkel on olnud 354,0 tuhat eurot ja keskmine toetatava investeeringu summa 20 362 eurot.

2.5. TÖÖTLEVA TÖÖSTUSE KONKURENTSIVÕIME PARANDAMINE (1.6, 1.5.2)

Põllumajandus- ja metsandussektoris põllumajandus- ja metsasaadusi töötlevate tööstuste konkurentsivõime parandamisele ja toormetootjate, töötlejate ja/või kolmandate isikute vahelise koostöö soodustamisele aitab kaasa Euroopa Põllumajandusfondist makstav toetus MAK raames meetmed 1.5.2 ja 1.6.

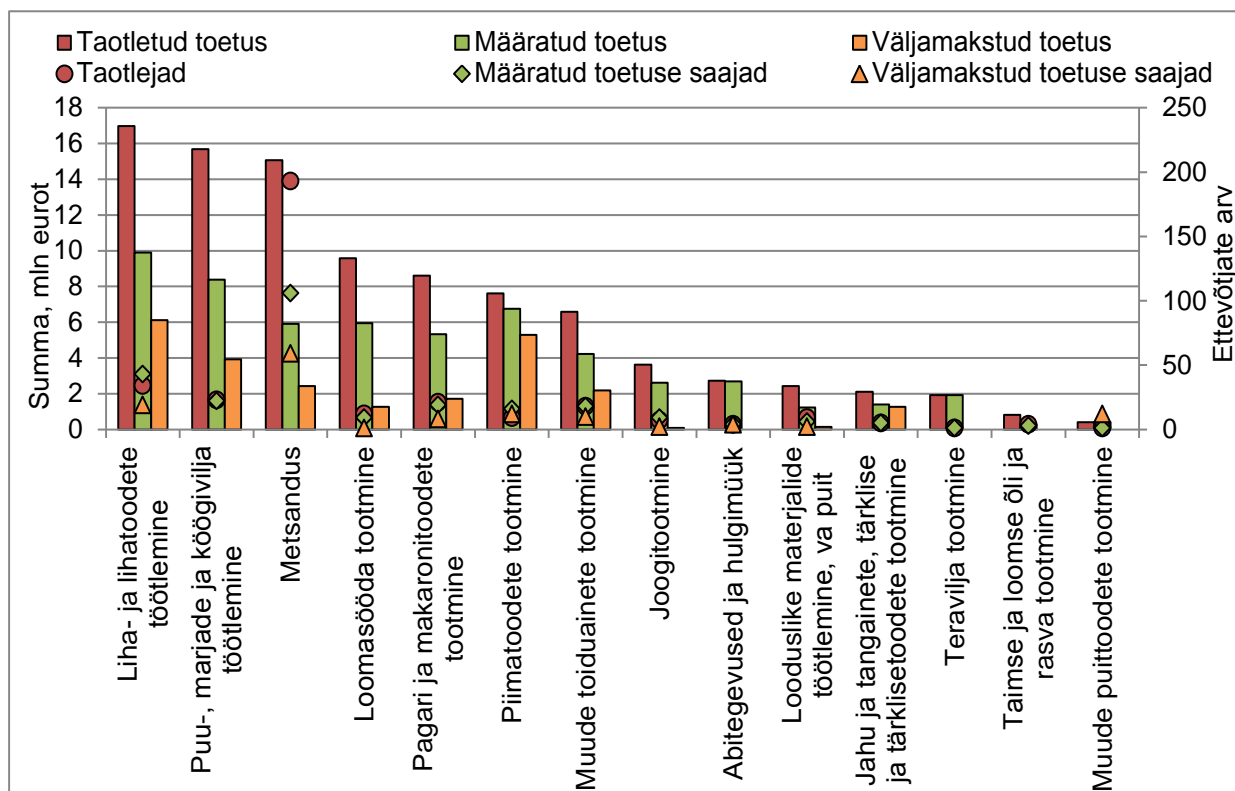
Töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamiseks oli MAK raames perioodil 2008–2012 toetust taotlenud 341¹ ettevõtjat 476 taotluse alusel summas 94,1 mln eurot. Toetust oli määratud vaadeldaval perioodil 207 ettevõtjale 262 heakskiidetud taotluse alusel (määratud toetuse summa oli 57,0 mln eurot) ning välja makstud 130 ettevõtjale 166 taotluse alusel (väljamakstud toetuse summa oli 24,4 mln eurot). Väljamakstud toetuse summa moodustas 42,8% kogu määratud toetuse summast.

Suurema osa taotlejatest, määratud toetuse saajatest ja väljamakstud toetuse saajatest ettevõtjate arvu alusel moodustasid metsandusega tegelevad ettevõtjad, moodustades kogu töötleva tööstuse taotlejatest vastavalt 56,6%, 40,5% ning 45,7%. Toetust taotlesid toetuse summa alusel enim liha ja lihatoodete töötlejad (17,0 mln eurot), moodustades 18,0% kogu taotletud toetuse summast. Samuti oli kõrgeim liha ja lihatoodete töötlejatele määratud toetuse ja väljamakstud toetuse summa osakaal kogu töötlevatele tööstustele määratud toetuse summast, moodustades vastavalt 17,4% ja 25,0%. (Joonis 16)

Töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamiseks suunatud toetusest määrati suurem osa summast ehk 90% toiduainete töötlejatele, samas toetuse saajate arvu poolest jagunesid metsanduse sektor (toetuse saajaid 47,1% kogu töötleva tööstuse toetuse saajatest) ja toiduaineid töötlev sektor (toetuse saajaid 52,9% kogu töötleva tööstuse toetuse saajatest) pooleks.

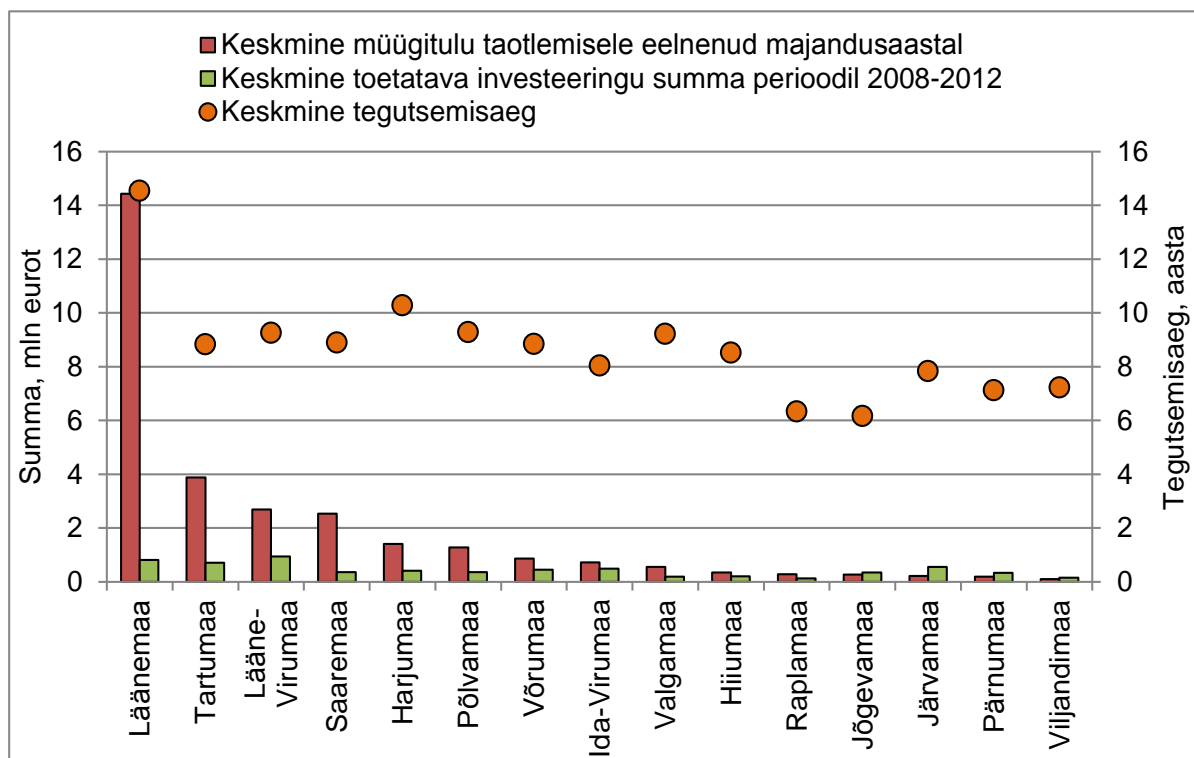
¹ Üks ettevõtja oli toetust taotlenud meetme 1.6 mõlema alameetme (1.6.1 ja 1.6.2) raames.

Joonis 16. Töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamise toetuse jagunemine ja ettevõtjate arv tegevusalade lõikes

Töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamiseks ei ole PRIA MAK raames perioodil 2008–2012 toetust välja maksnud abitegevuse ja hulgi- ja jaekaubandusega, teravilja tootmisega, taimse ja loomse õli ja rasva tootmisega ning muude puittoodete tootmisega tegelevatele ettevõtjatele. Eelpool nimetatud valdkondades tegelevate toetuse saajad moodustasid 3,4% kogu töötleva tööstuse määratud toetuse saajatest. (Joonis 16)

Perioodil 2008–2012 oli määratud toetuse saajate keskmine tegutsemise aeg 8,8 aastat. Määratud toetuse saajatest kõrgeim keskmine müügitulu ja tegutsemise aeg oli Läänemaal tegutseval töötleva tööstuse sektori ettevõtjal (tegemist oli nimetatud maakonnas vaid ühe toetuse saajaga). Keskmisest madalama tegutsemise ajaga töötleva tööstuse ettevõtjad asusid Jõgevamaal – keskmine tegutsemise aeg toetuse taotlemise hetkel 6,2 aastat. (Joonis 17) Määratud toetuse saajatest 59,2% ettevõtjaid on tegutsenud üle 8 aasta. (lisa 1 tabel 3.1-D) Keskmine toetatav investeeringusumma ettevõtja kohta oli kõrgeim Lääne-Virumaal tegutsevatel toetuse saajatel (946,2 tuhat eurot) ning madalaim Raplamaal tegutsevatel toetuse saajatel (131,2 tuhat eurot). (Joonis 17)

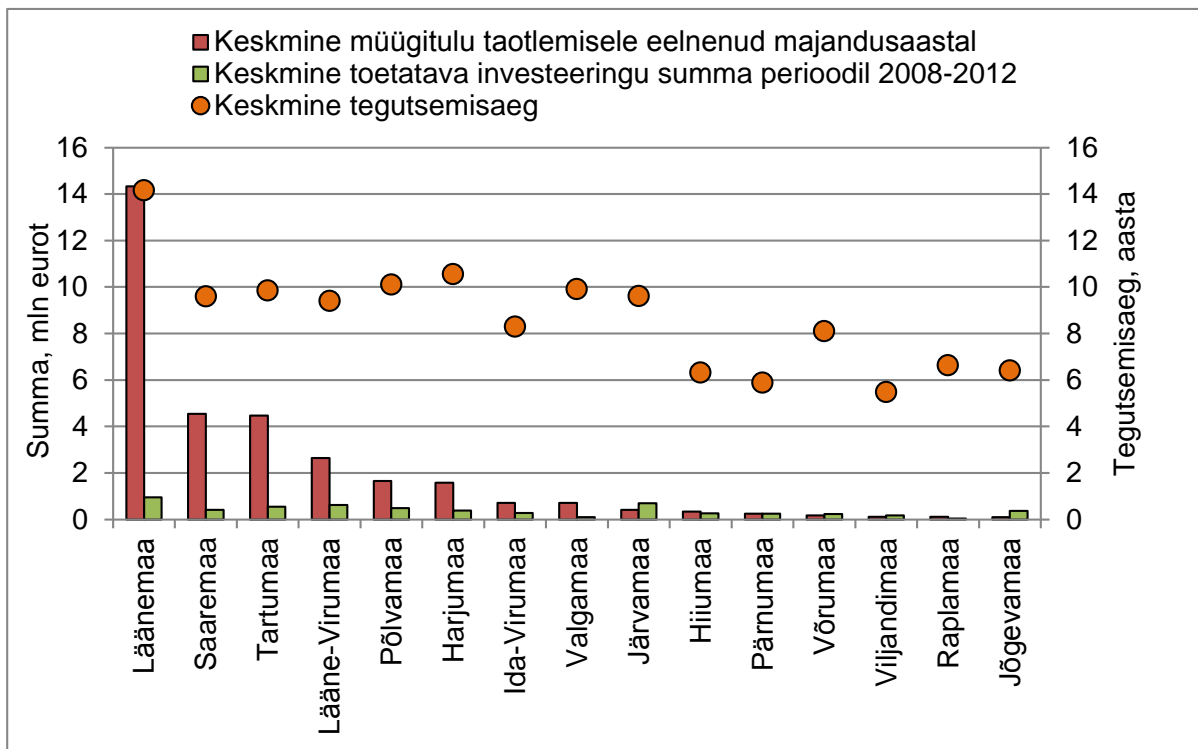

Joonis 17. Määratud toetuse saajatest ettevõtjate tegutsemise aeg, müügitulu ja toetatav investeeringu summa maakondade lõikes

Vaadeldaval perioodil oli toetuse taotlemisele eelnenud majandusaastal kõige suurema müügituluga toetuse saajad, kes on tegutsenud üle 8 aasta – keskmine müügitulu toetuse saaja kohta oli 2,4 mln eurot. Samas oli alla 2 aasta tegutsenud toetuse saajate keskmine müügitulu 188,1 tuhat eurot. Keskmine toetatav investeeringu summa oli kõrgeim 2-8 aastat tegutsevatel toetuse saajatel (482,1 tuhat eurot) ning madalaim keskmine toetatav investeeringu summa oli alla 2 aasta tegutsevatel ettevõtjatel (426,9 tuhat eurot). (lisa 1 tabel 3.1-D)

Välja makstud toetuse saajatest kõrgeim keskmine müügitulu, tegutsemise aeg ning toetatav investeeringu summa perioodil 2008–2012 oli Läänemaal tegutsevatel töötleva tööstuse sektori ettevõtjatel. (Joonis 18) Läänemaa domineerimine müügitulu suuruse osas tuleneb peamiselt vähesest välja makstud investeeringuga toetuse saajate arvust ning väga suurest toetuse taotlemisele eelnenud aasta keskmisest müügitulu näitajatest. Kui minimaalseim keskmine müügitulu taotlemisele eelnenud majandusaastal välja makstud toetuse saajatel oli 148 eurot (metsandussektoris tegutsev ettevõtja), siis maksimaalseim keskmine müügitulu näitaja oli 20,5 mln eurot (toiduainete töötlemise sektoris tegutsev ettevõtja).

Keskmisest madalama tegutsemise ajaga töötleva tööstuse ettevõtjad asuvad Viljandimaal – keskmine tegutsemise aeg toetuse taotlemise hetkel 5,5 aastat. (Joonis 18) Välja makstud toetuse saajatest 63,3% ettevõtjaid on tegutsenud üle 8 aasta. (lisa 1 tabel 3.2-D)

Joonis 18. Väljamakstud toetuse saajatest ettevõtjate tegutsemise aeg, müügitulu ja toetatav investeeringu summa maakondade lõikes

Vaadeldaval perioodil oli toetuse taotlemisele eelnenud majandusaastal kõige suurema müügituluga välja makstud toetuse saajad, kes on tegutsenud üle 8 aasta – keskmine müügitulu toetuse saaja kohta oli 2,8 mln eurot. Samas oli 2 kuni 8 aastat tegutsenud toetuse saajate keskmine müügitulu 195,5 tuhat eurot. Keskmine toetatav investeeringu summa oli kõrgeim alla 2 aasta tegutsevatel välja makstud toetuse saajatel (505,0 tuhat eurot) ning madalaim keskmine toetatav investeeringu summa oli 2 kuni 8 aastat tegutsevatel ettevõtjatel (233,6 tuhat eurot). (lisa 1 tabel 3.2-D)

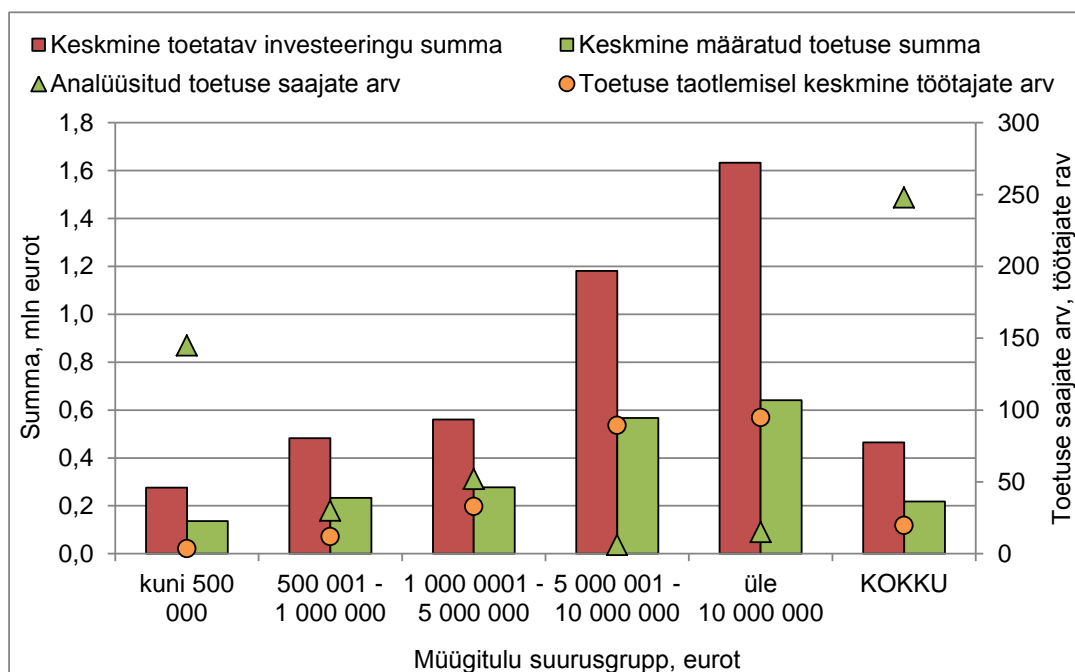
Töötleva tööstuse sektori toetuse saajate jaotust töötajate arvu, müügitulu ja investeeringute suurusel analüüsiti nende tegevusala ning müügitulu suurusgruppide lõikes. Analüüsis võeti aluseks need ettevõtjad (heakskiidetud taotluste alusel), kellel oli olemas toetuse taotlemisele eelnenud aasta müügitulu näitaja. Müügitulu jagati müügitulu suurusgruppidesse püsihindaja äranägemise järgi, kuna müügitulu näitajate varieeruvus oli suur – minimaalne müügitulu oli 148 eurot ning maksimaalne müügitulu oli 20,5 mln eurot. Keskmine müügitulu oli 1,7 mln eurot ning mediaan 260,4 tuhat eurot. Töötleva tööstuse sektori toetuse saajate müügitulu jaotati gruppideks järgmiselt:

- kuni 500 000 eurot;
- 500 001 kuni 1 000 000 eurot;
- 1 000 001 kuni 5 000 000 eurot;
- 5 000 001 kuni 10 000 000 eurot;
- üle 10 000 000 euro.

Suurem osa (58,5%) analüüsi kaasatud 248 heakskiidetud taotluse alusel toetuse saajaid kuulusid oma toetuse taotlemisele eelnenud aasta müügitulu näitaja alusel kuni 500,0 tuhande euro suurusesse müügitulu suurusgruppi. (Joonis 19, lisa 1 tabel 4-D) Arvuliselt oli toetuse saajaid

enim esindatud tegevusala alusel muude toiduainete tootjate sektoris ja liha- ja lihatoodete töötlemise sektoris, moodustades vastavalt 30,4% ja 21,7% kogu analüüsi kaasatud toetuse saajatest (Joonis 20). Keskmine toetatav ning määratud toetuse summa oli kõrgeim ettevõtjatel, kes kuulusid müügitulu näitaja alusel üle 10,0 mln euro müügitulu suurusgruppi. Samas oli eelpool nimetatud müügitulu suurusgrupi alusel toetuse saajate arv keskmisest väiksem – 6,0% kogu analüüsi kaasatud toetuse saajatest. (Joonis 19, lisa 1 tabel 4-D)

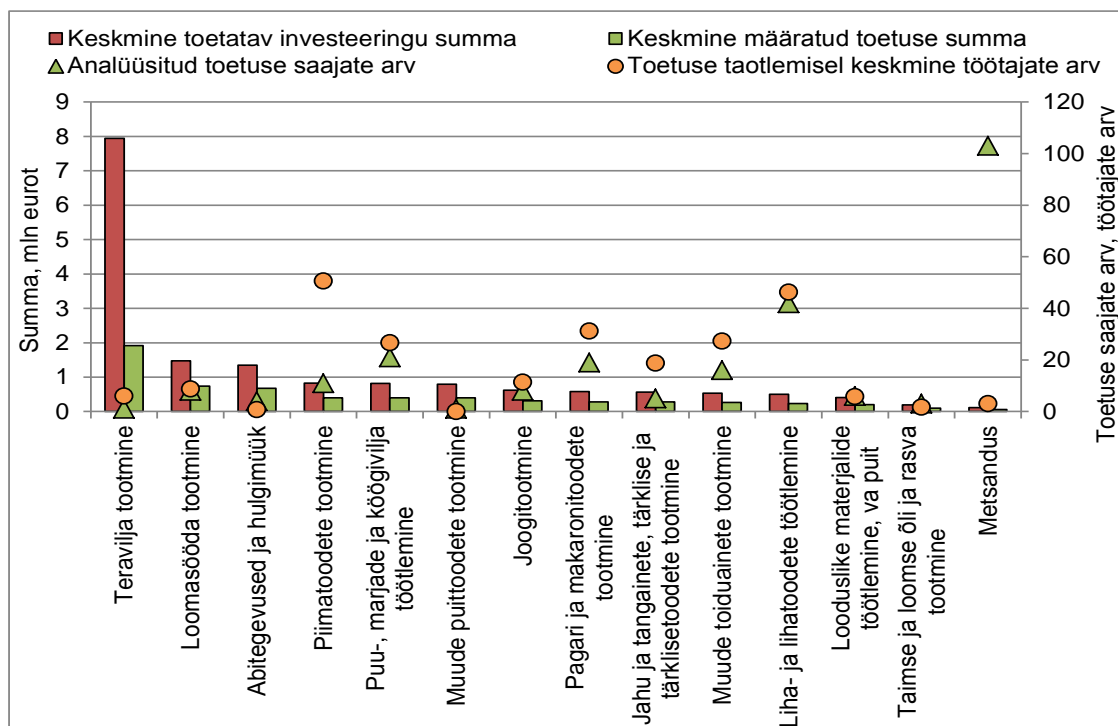

Joonis 19. Toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa, määratud toetuse summa, keskmine töötajate arv ning analüüsitud toetuse saajate arv müügitulu suurusgruppide lõikes

Tegevusalade lõikes oli keskmine toetatav ning määratud toetuse summa kõrgeim teravilja tootmisega tegeleva ettevõtjal vastavalt 1,9 mln eurot ja 7,9 mln eurot. (Joonis 20; lisa 1 tabel 4-D) Kõrge toetatav ja määratud toetuse summa oli tingitud asjaolust, et nimetatud sektoris sai toetust vaid üks ettevõtja.

Keskmine töötajate arv oli kõrgeim ettevõtjatel, kes kuulusid üle 10,0 mln müügitulu suurusgruppi – keskmine töötajate arv oli nimetatud müügitulu suurusgrupis 95 (Joonis 19). Tegevusalade lõikes omas keskmiselt enam töötajaid piimatoodete tootjad (keskmiselt 51 töötajat) ning liha- ja lihatoodete töötlemised (keskmiselt 46 töötajat). (Joonis 20; lisa 1 tabel 4-D)

Tegevusala lõikes oli müügitulu taotlemisele eelnenud majandusaastal kõrgeim teravilja tootjal (18,2 mln eurot), kusjuures tegemist oli ühe ettevõtja ehk tulundusühistu müügitulu näitajaga. Samuti oli keskmisest kõrgem müügitulu näitaja jahu ja tangainete, tärklise ja tärklisetoodete tootjatel (keskmine müügitulu oli 5,0 mln eurot). Madalaima keskmise müügituluga tootjad kuulusid muude puittoodete tootjate gruppi, keskmine müügitulu toetuse saaja kohta oli 2,9 tuhat eurot.

Joonis 20. Toetuse saajate keskmine töötajate arv, toetatav investeeringu summa ja määratud toetuse summa tegevusalade lõikes

Analüüsides toetuse saajate müügitulu omatoodetud põllumajandussaaduste müügi ja töötlemise alusel eristades tava- ja mahetoodangut, võib öelda, et perioodil 2008–2012 teenisid omatoodetud põllumajandussaaduste müügist tulu liha- ja lihatoodete töötlejad (keskmiselt 1,4% kogu müügitulust), looduslike materjalide töötlejad (keskmiselt 0,6% kogu müügitulust) ning puu-, marjade ja köögivilja töötlejad (keskmiselt 0,1% kogu müügitulust). (lisa 1 tabel 5-D)

Toetatava ja määratud toetuse summa ning müügitulu suurusgruppide vaheline seos oli nõrk ($|r|$ oli mõlemal juhul väiksem kui 0,5), seega oli toetus jagunenud küllaltki juhuslikult, olenemata müügitulu suurusest. Veidi alla poole (40% kogu määratud toetuse summast) määrati toetust ettevõtjatele, kes kuulusid müügitulu suurusgruppi kuni 500 000 eurot ning 17% kogu määratud toetuse summast määrati ettevõtjatele, kes kuulusid müügitulu suurusgruppi üle 10,0 mln euro.

2.6. PÕLLUMAJANDUSEGA TEGELEVATE ETTEVÕTJATE KONKURENTSIVÕIME TÕSTMINE JA TURUJÕU SUURENDAMINE (1.7, 1.9)

Meetme 1.7.1 eesmärk on põllumajandus- ja metsandussektori ning põllumajandus- ja metsasaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine läbi toormetootjate, töötlejate ja/või kolmandate isikute vahelise koostöö soodustamise ja seeläbi nimetatud sektoris suurema innovatiivsuse saavutamine.

Meetme 1.7.3 eesmärk on põllumajandussektori konkurentsivõime parandamine läbi kõrgema kvaliteedi ning suurema turujõuga toodete turustamise edendamise.

Meetme 1.9 eesmärk on põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine läbi nende ühise majandustegevuse edendamise.

Spetsiifilisteks eesmärkideks on:

- jätkusuutlike tootjarühmade loomine ja arendamine, nende müügitulu ja liikmete arvu kasv;
- põllumajandustoodete ühisturustuse osatähtsuse kasv põllumajandussektori müügitulus;
- ühiselt müügiks ettevalmistatud ja töödeldud põllumajandustoodete osatähtsuse suurenemine tootjarühmade müügitulus;
- tootjarühmadesse kuuluvate tootjate tootmise ja toodangu turunõuetele vastavaks viimine.

PRIA alustas meetmete 1.7 ja 1.9 rakendamist esimest korda 2010. aastal. Perioodil 2010–2012 oli nende meetmete toetuse saajaid kokku 39 (heakskiidetud taotlusi oli 68). Määratud toetuse summa oli kokku 7,8 mln eurot. Seisuga 31.12.2012 on määratud toetusest välja makstud 31,6% (2,5 mln eurot).

Toetust saanud ettevõtjad paiknevad oma tegevuskoha alusel 14 erinevas maakonnas. Kõige rohkem oli toetuse saajaid Tartumaal (10). Suurim investeeringu summa ja määratud toetuse summa ühe maapiirkonna elaniku ning ettevõtjate arvu kohta oli samuti Tartumaal (lisa 1 tabel 2-E).

Toetuse saajate tegutsemise aeg taotlemise hetkel oli keskmiselt 9,3 aastat. Toetuse saajatest 59,0% olid tegutsenud üle 8 aasta ja nende keskmine müügitulu oli suurim – 6,4 mln eurot (lisa 1 tabel 3.1-E). Toetuse saajate keskmine müügitulu taotlemisele eelnenud aastal oli 4,6 mln eurot. Tegevusalade lõikes oli keskmine müügitulu suurim piima- ja piimatoodete tootmise valdkonnas tegutsevatel toetuse saajatel (lisa 1 tabel 5-E).

Lisa 1 tabel 4-E annab ülevaate toetuse saajate tegevusvaldkondadest. Kõige suurem arv toetuse saajatest tegutses piima ja piimatoodete valdkonnas. Valdkonnapõhiselt oli keskmine määratud toetuse summa ja keskmine investeeringu summa suurim loomasööda tootmise valdkonnas, millele järgnes loomakasvatuse valdkond. Toetuse saajate keskmine töötajate arv oli 12. Keskmisest suurem arv töötajaid oli valmistoitude tootmise valdkonnas tegutsevatel toetuse saajatel.

Meetmest 1.7 ja 1.9 toetust saanud ettevõtjate arv on võrreldes seisuga 31.12.2011.a suurenenud pea kaks korda. Sarnases proportsioonis on suurenenud ka määratud toetuse summa ja väljamaksete osakaal. Toetuse saajate keskmine vanus on mõnevõrra noorenenud ning keskmine müügitulu vähenenud. Viimast mõjutab eelkõige 1.7 toetuse saajate keskmiselt kaks korda väiksem müügitulu. Meetme 1.9 raames toetust saanud ettevõtjate keskmine müügitulu 6,7 mln eurot ja meetme 1.7 raames toetust saanud ettevõtjate keskmine müügitulu 3,0 mln eurot.

2.7. KONKURENTSIVÕIME NÄITAJATE MUUTUS

Toetuse saajate konkurentsivõime mõõtmiseks kasutati statistilisi näitajaid nagu müügitulu, puhaskasum, omakapitalirentaablus, käibe ärintaablus, tööjõukulu, tööjõu tootlikkus, NLV ja BLV. Konkurentsivõime näitajate muutuste osas vaadeldi lähemalt põhimeetmete (1.4, 1.5.2 ja 1.6) müügitulu, puhaskasumi ja BLV näitajate muutust ettevõtja kohta. Vaadeldes keskmisi näitajaid ettevõtja kohta, on meetme 1.6 toetuse saajatel müügitulu, puhaskasum ja BLV teiste meetmete (1.4 ja 1.5.2) toetuse saajate näitajatega võrreldes mitmeid kordi suurem. Müügitulu analüüsimisel selgus, et eelpool nimetatud meetmete toetuse saajate müügitulu perioodil 2008–2011 muutus oli kõikide meetmete lõikes sarnane ehk müügitulu langus läks kokku 2009. aasta suure langusega ning järgnevate aastate lõikes oli müügitulu aeglane kasv. Puhaskasumi osas oli meetmete lõikes veidi erinevusi. Alameetmete 1.4.2 ja 1.4.3 toetuse saajate puhaskasuminäitaja muutus sarnaselt ehk perioodil 2008–2009 oli puhaskasumi vähenemine ning 2010. aastal järsk suurenemine võrreldes 2009. aastaga. Üsna stabiilse puhaskasumi näitajaga olid 1.5.2 toetuse saajad. Samas 1.6 toetuse saajate puhaskasumi näitaja oli vaadeldaval perioodil vastupidiselt muutunud. 2008–2009 oli puhaskasumi suurenemine ning järgnevatel aastatel (2010 ja 2011) vähenemine.

Brutolisandväärtus (BLV) näitab ettevõtja kogutoodangu väärtuse ja toodangu tootmiseks tehtud eri- ja üldkulude vahet. BLV kajastab otseselt tootmisega loodava toodangu lisandväärtust jättes arvestamata tööjõukulud, amortisatsiooni ja finantseerimistegevusega seotud kulud. Nimetatud näitaja on tihedalt seotud ka konkurentsivõimega, kuna tootlikkust võib lugeda majanduskasvu ning konkurentsivõime põhiteguriks. Käesolevas aruandes on analüüsitud BLV muutust iga meetme raames, kuid 1. ja 3. telje kokkuvõtva näitaja leidmiseks ning muutuste analüüsimiseks kasutati meetodit, kus kõik ettevõtjad on vastavalt domineeriva toetuse summa alusel jaotatud meetmete alla. Eelmise aruandeperioodi BLV tulemustele liidetakse juurde käesoleva perioodi tulemused ning andmed kajastatakse kumulatiivselt tulemusnäitajate tabelis lisa 2 tabel R2. BLV kumulatiivne arvestamine on teostatud ettevõtjate kohta, kes olid teinud seisuga 31.12.2009 üle 80% investeeringust. Vastavalt võrreldakse 2009. ja 2011. aasta BLVd (n+2 aasta reegel CMEF metoodika alusel).

Analüüsi tulemustest selgub, et vaadeldavate aastate võrdluses toimus märkimisväärne BLV muutus. Siinkohal avaldub n+2 aasta metoodika puudulikkus, kuna 2009. aasta oli ettevõtjate jaoks majanduslikult väga keerukas aasta ning 2011. aasta on pärast 2010. aastal toimunud majanduse stabiliseerumist küllaltki positiivne majandusaasta. Seetõttu ei mõõda tulemused otseselt investeeringute tulemuslikkust ja järeldusi ei ole võimalik selle alusel teha.

Seisuga 31.12.2011 on 2009. aastal investeeringu teinud 1. telje toetuse saajate BLV suurenenud investeeringu järgselt kokku summas 52,4 mln eurot. Kumulatiivselt arvestades on BLV kasv perioodil 2008–2009 investeeringu teinud toetuse saajate n+2 aasta majandustulemuse alusel 72,6 mln eurot. Aastal 2008 investeeringu teinud ja 2010. aasta majandustulemuste alusel oli BLV summa 20,1 mln eurot. Samas tulemust mõjutas mitmete meetmete puhul makromajanduslik langus ning seega ei andnud arvutus metoodiliselt investeeringu tulemuslikkust.

Turuosa

Hindamisküsimusele, mil määral on investeeringutoetused edendanud põllumajandusettevõtete turulepääsu ja turuosa (121, 123), vastuse leidmiseks analüüsiti meetme 1.4 ja 1.6 müügitulu muutuseid. Analüüs on teostatud metoodilisel alusel, kus toetuse saajate müügitulu mahu muutus võrreldes kogu põllumajandussektori põllumajandustoodangu müügi muutusega, millele lisandub osakaalu võrdlus, kajastab toetuse saajate turuosa muutust. Toetuse saajate turuosa kasvu perioodil 2007–2011 on meetmete lõikes tuvastatav. Perioodil 2007–2011 suurenes meetme 1.4.1 toetuse saajate turuosa 8,8 protsendipunkti võrra, meetme 1.4.2 toetuse saajatel 10,8 protsendipunkti ja 1.6 meetme toetuse saajatel 1,7 protsendipunkti. Täpsemad andmed koos sektori võrdlusega on esitatud vastava meetme analüüsi juures. Tulemusi saab hinnata heaks.

Uus tehnoloogia või toode

Meetme 1.4 tulemusnäitajate hindamisel analüüsiti uute toodete ja tehnoloogiate kasutusele võtmist. Uuteks toodeteks ja tehnoloogiateks loetakse põllumajanduslikku tegevust, mis viib uuel viisil toote tootmiseni või muudab toote koostist. Uus tehnoloogia on seni kasutusel oleva tehnoloogiaga võrrelduna olemuslikult uus. Meetme 1.4.1 esimeses ja teises taotlusvoorus toetuse taotlemisel andmeid investeeringu uuenduslikkuse kohta ei kogutud mistõttu uue tehnoloogia või toote kasutuse määratles sellisel juhul püsihindaja analüüsides toetatud tegevuste kirjeldust. Toetuse taotlemise kolmandas, neljandas ja viiendas voorus kogus püsihindaja andmeid selle kohta, kas toetuse saajal on olemas toetuse abil soetatava objektiga sarnane põhivara. Kui toetuse saajal sarnane põhivara puudus ning investeering moodustas vähemalt 100% toetuse saaja olemasoleva põhivara väärtusest, siis käsitleti investeeringut uue tehnoloogiana. Tulemusi laiendati toetuse saajate üldkogumile. Meetme 1.4.1 raames on perioodil 2008–2012 määratud toetust uue tehnoloogia kasutusele võtuks 521 juhul. MAKis seatud sihttase 700 uue tehnoloogia rakendajat on täidetud 74,4%.

Meetme 1.4.2 puhul oli perioodil 2008–2012 investeeringutega kasutusele võetud 216 juhul uus tehnoloogia ja 62 korral kavatsetakse luua uus toode. MAKis seatud sihttase 200 uue tehnoloogia või toote rakendajat on täidetud.

Meetme 1.6 raames oli perioodil 2008–2012 investeeringutega kasutusele võetud 88 juhul uus tehnoloogia ja 93 korral kavatsetakse luua uus toode. MAKis seatud sihttase 20 uue tehnoloogia või toote rakendajat on täidetud.

Kokkuvõtvalt saab hindamisküsimusele vastata, et tulemus on hea, sest uusi tehnoloogiaid planeeritakse kasutusele võtta piisavalt.

2.8. MAK 1. JA 2 TELJE RAKENDAMISE TULEMUSTE ANALÜÜS

Seisuga 31.12.2012 on MAKi 1. ja 3. telje raames saanud toetust 5 870 erinevat füüsilist ja juriidilist isikut. Sealhulgas on 1 862 isikule (31,7%) määratud ka keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetust. See näitab, et Eestis majandavad paljud põllumajandusettevõtted keskkonnasõbralikult. Käesolevas alapunktis uuritakse, mille poolest

erinevad keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetust saanud ettevõtjad ülejäänud toetuse saajatest ja kogu sektori tulemusest.

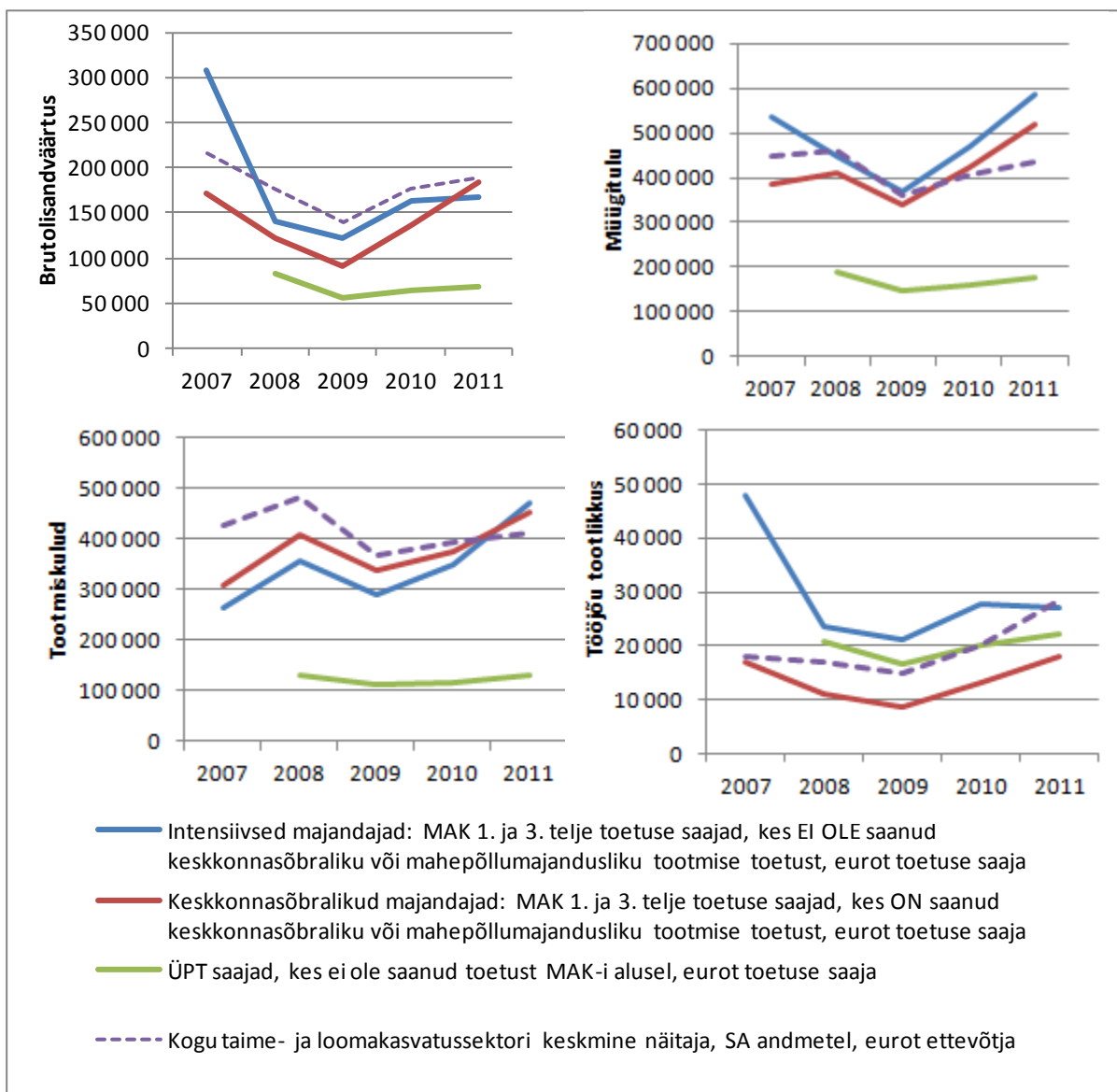
Analüüsis jagati põllumajandusettevõtjad nelja gruppi: (1) MAKi 1. või 3. telje toetuse saajad, kes ei ole saanud keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetust (edaspidi: intensiivsed majandajad); (2) MAKi 1. või 3. telje toetuse saajad, kes said ka keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetust (edaspidi: keskkonnasõbralikud ettevõtjad); (3) ÜPT saajad, kes ei ole saanud toetust MAKi raames; (4) kogu taime- ja loomakasvatussektori keskmised näitajad. Toetuse saajate analüüsi kaasati need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2012 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2007–2011 kohta kättesaadavad (MAKi toetuse saajatest analüüsiti 969 ettevõtjat ning ainult ÜPTd saanud isikutest analüüsiti 352 ettevõtjat). Et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samasid ettevõtjaid (erandiks oli 2007. aasta, kus andmete vähesuse tõttu kuulusid valimisse osaliselt teised ettevõtjad kui aastatel 2008–2011). Arvutati majandusnäitajate 2007.–2011. aasta väärtused, võrreldi tulemusi omavahel ning näitajate trende ajas. Kuna sektori keskmine näitaja SA andmetel väljendab suuremate ettevõtjate tulemust, siis toetuse saajate majandusnäitajate võrdlemisel sektoriga võrreldakse näitajate muutumist ajas mitte arvvaartust teatud ajahetkel.

Analüüsiti ettevõtjate järgmisi majandusnäitajaid: BLV, müügitulu, tootmiskulud, töötajate arv, tööjõu tootlikkus ja võlakordaja (lisa 1, tabel 33). Analüüsi tulemusena avaldub, et kõige paremate majandusnäitajatega on need MAKi 1. ja 3. telje toetuse saajad, kes ei saanud keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetust (intensiivsed majandajad). Keskkonnasõbralike ettevõtjate majandusnäitajad on mõnevõrra tagasihoidlikumad kui intensiivsete majandajate tulemused. Kõige madalamate majandusnäitajatega on need ettevõtjad, kes ei ole saanud toetust MAKi alusel.

Keskkonnasõbralikud ettevõtjad majandavad vähem intensiivselt, mistõttu nende müügitulu on keskmiselt 13,6% madalam kui intensiivsete majandajate näitaja (Joonis 21). Kuna tootmiskulud on keskkonnasõbralikel ettevõtjatel keskmiselt 8,7% suuremad kui intensiivsetel majandajatel, siis on keskkonnasõbralike ettevõtjate BLV keskmiselt 21,5% madalam võrreldes intensiivsete majandajate omaga. Kuna keskkonnasõbralike ettevõtjate keskmine töötajate arv on märksa suurem kui intensiivsete majandajate näitaja, siis on keskkonnasõbralike ettevõtjate tööjõu tootlikkus keskmiselt 54,1% madalam intensiivsete majandajate omast.

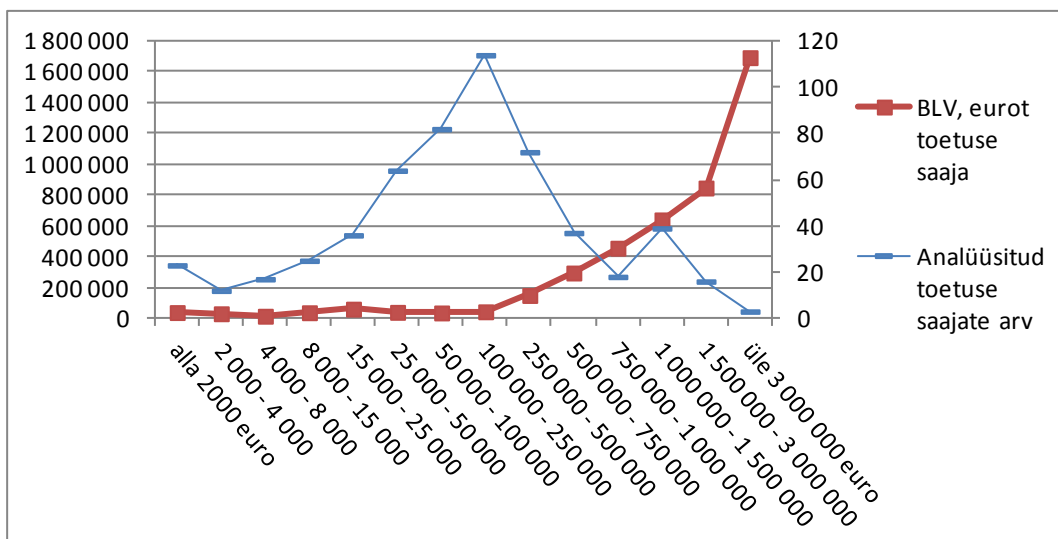
Kokkuvõttes saab väita, et 2. telje toetuste mõju maaelu arengule on märkimisväärne, sest suur osa ettevõtjaid majandab keskkonnasõbralikult. Keskkonnasõbralik majandamine vähendab oluliselt müügitulu kuid suurendab samas tootmiskulusid. Seetõttu ei ole võimalik ilma täiendavate toetusteta keskkonnasõbralikult majandada. Praeguses olukorras on keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetusi saavad ettevõtjad väiksema majandusliku efektiivsusega kui intensiivsed tootjad.

Keskkonna ja paikkonna säilitamise meetmete toetuste abil soodustatakse selliste põllumajanduslike tootmisviiside rakendamist, mis tagavad stabiilse keskkonnaseisundi. Teise telje meetmete olemusest on tingitud, et toetuse saajate tootmistegevus on loodusressursse minimaalselt kurnav ja seetõttu ka vähem efektiivne.

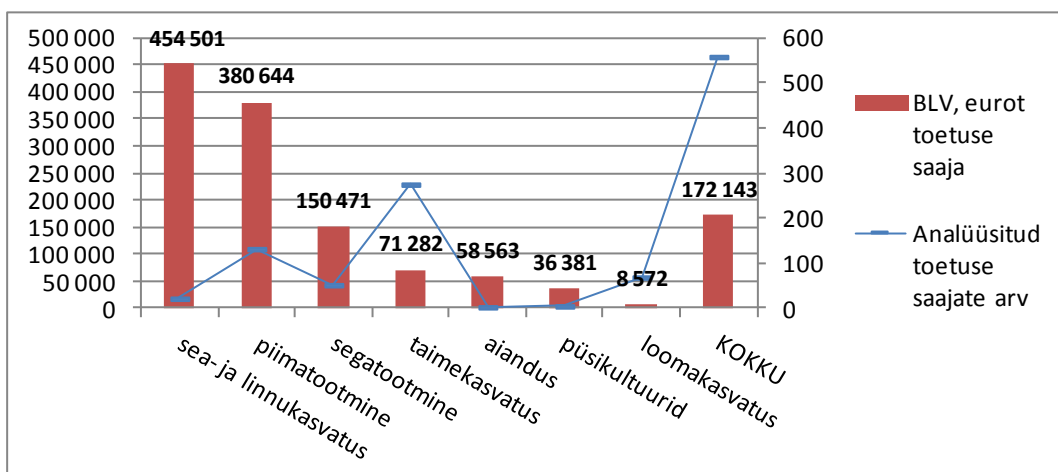
Joonis 21. MAKi 2. telje mõju BLV, müügitulu, tootmiskulude ja tööjõu tootlikkuse alusel

MAKi 1. ja 3. telje meetmete toetuse saajate BLVd analüüsiti ettevõtjate tootmistüüpide ja suurusgruppide lõikes. Toetuse saajad jagati tootmistüüpidesse ning majandusliku suuruse gruppidesse FADN metoodika kohaselt. Toetuse saajate standardkogutoodangu kasvades BLV suureneb, kuid kasv ei väljendu väiksemate ettevõtjate juures (Joonis 22). Seitsme väiksema standardtoodangu grupi (toodang kuni 100,0 tuhat eurot) ettevõtjate BLV on keskmiselt 36,9 tuhat eurot toetuse saaja kohta ning näitaja ei kasva märkimisväärselt standardkogutoodangu suurenedes. BLV hakkab ühtselt kasvama siis, kui standardtoodang on ületanud 100,0 tuhande euro piiri.

Joonis 22. MAKi 1. ja 3. telje toetuse saajate BLV ettevõtjate standardkogutoodangu väärtuse gruppide lõikes

Analüüsitud ettevõtjate 2011. aasta keskmine BLV on 172,1 tuhat eurot. Kõige suurem on BLV sea- ja linnukasvatuse tootmistüübi ettevõtjatel, kes on ühtlasi ka kõige suurema majandusliku suurusega. Kõige väiksema BLVga ettevõtjad kuuluvad loomakasvatuse tootmistüüpi (Joonis 23). Aianduse ja püsilikultuuride tootmistüüpide tulemusi ei saa pidada usaldusväärseks, sest nimetatud tootmistüüpides analüüsitud ettevõtjate arv oli alla kümne.

Joonis 23. MAKi 1. ja 3. telje toetuse saajate BLV ettevõtjate tootmistüüpide lõikes

MAKi rakendamise tulemuste hindamiseks uuriti, mil määral investeerivad MAKi 1., 3. ja 4. telje toetuse saajad keskkonnasõbralikesse tehnoloogiatesse ja rajatistesse. Analüüsiti nende meetmete tegevusi, kus teostatakse põhivarainvesteeringuid (meetmed: 1.2, 1.4, 1.5, 1.6, 3.1 ja *Leader*-meede). Analüüsi sihtgrupiks olid need toetuse saajad, kellele määrati toetus 2010. või 2011. aastal. Uuring viidi läbi koostöös Põllumajandusuuringute Keskusega, kes andis eksperthinnangu teostatud tegevuste keskkonnasõbralikkuse kohta. Hinnang investeeringu keskkonnasõbralikkuse kohta anti analüüsides teostatava tegevuse detailset kirjeldust toetuse taotluselt.

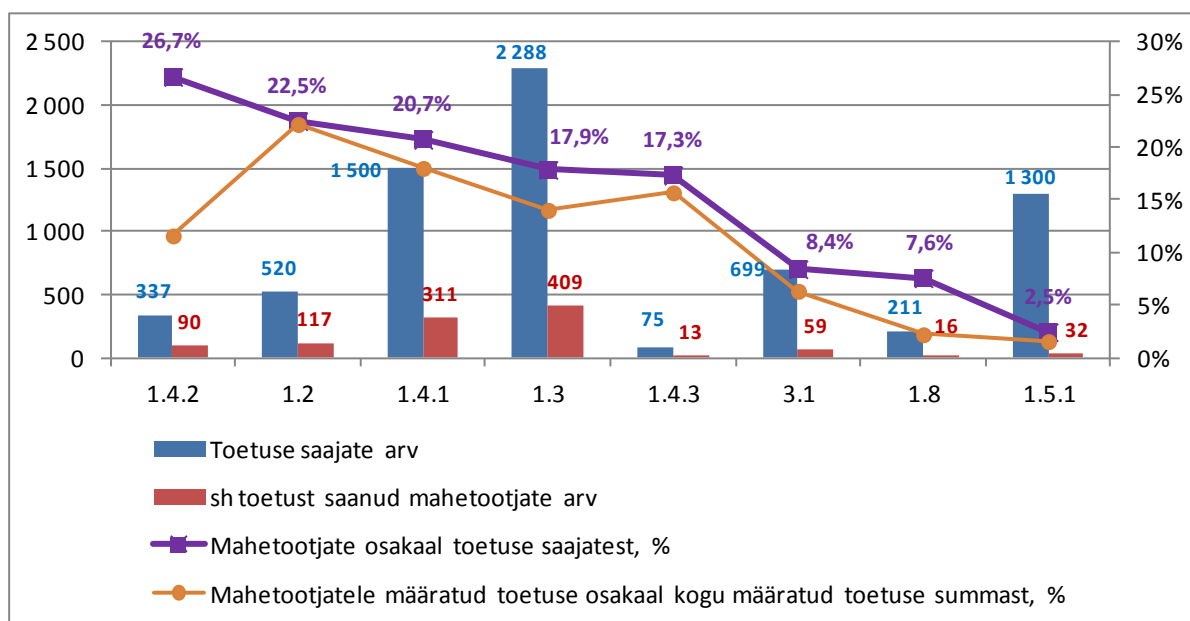
Aastatel 2010 ja 2011 kiideti MAKi 1., 3. ja 4. telje raames heaks 8 404 toetuse taotlust. Keskkonnasõbralike investeeringute tuvastamiseks analüüsiti neist 3 901 taotlust mis olid heaks

kiidetud investeeringumeetmete alusel. Analüüsitud taotlustest 375 (9,6%) sisaldavad keskkonnasõbralikku investeeringut. Ühe taotluse raames teostatakse keskmiselt 2,7 tegevust (nt traktori soetamine ja ökoäkke ostmise). Kuna sageli on ühe taotluse raames teostatavast mitmest tegevusest keskkonnasõbralik ainult üks tegevus, siis keskkonnasõbralikele tegevustele määratud toetuse summa (5,6 mln eurot) moodustab 4,4% analüüsitud taotlustele määratud toetuse summast (127,1 mln eurot). Sagedasemad keskkonnasõbralikud investeeringud meetmete 1.2, 1.4.1 ja 1.4.2 raames on ökoäkke, oraseäkke, otsekülviku ja sõnniku- või lágalaoturi soetamine ning sõnnikuhoidla ehitamine. Meetme 3.1 raames investeeritakse biopuhastitesse; maa-, tuule- ja päikeseküttesüsteemidesse ning soojuspumpadesse. Samuti parandavad keskkonnaseisundit meetme 1.5.1 raames teostatavad metsauuendusprojektid.

Lisaks eelnevas lõigus kirjeldatud investeeringutele teostatakse ka meetme 1.4.3 raames keskkonnasõbralikke investeeringuid – meetme iseloomust tulenevalt loetakse kõiki meetme 1.4.3 investeeringuid keskkonnasõbralikeks. Perioodil 2009–2012 on meetme 1.4.3 raames heakskiidetud 88 taotlust ning määratud toetuse summa on 8,7 mln eurot (s.o keskmiselt 22 heakskiidetud taotlust aastas ja määratud toetuse summa keskmiselt 2,2 mln eurot aastas). Koos meetme 1.4.3 investeeringutega moodustavad need heakskiidetud taotlused, mille raames tehakse keskkonnasõbralik investeering, hinnanguliselt 10,0% meetmete 1.2, 1.4, 1.5, 1.6, 3.1 ja Leader meetme heakskiidetud taotlustest ning keskkonnasõbralikeks tegevusteks määratud toetuse summa moodustab hinnanguliselt 6,0% määratud toetuse summast.

ÜPP üks prioriteete on keskkonnasõbraliku majandamise toetamine. Seisuga 31.12.2012 oli MAKi 1., 3. ja 4. telje raames saanud toetust kokku 8 097 erinevat isikut, kellest sama kuupäeva seisuga 601 (7,4%) olid tunnustatud mahepõllumajanduslikud ettevõtjad (kui võtta vaatluse alla ainult 1. telje meetmed ning meede 3.1, siis on mahetootjate osakaal 11,0% toetuse saajatest). Kõige suurem on mahetootjate osakaal meetmete 1.4 ja 1.2 toetuse saajate hulgas, kus näitaja jääb 27% ja 17% vahele (Joonis 24).

Joonis 24. Mahetootjate osakaal kõigist toetuse saajatest, meetmete 1.2, 1.3, 1.4, 1.5.1, 1.8 ja 3.1 lõikes.

SA andmetel oli 2010. aasta lõpu seisuga Eestis 19 613 põllumajanduslikku majapidamist, kellest 41,3% on saanud toetust MAKi 1., 3. ja 4. telje alusel. Tunnustatud mahepõllumajanduslikest ettevõtjatest (1 478 mahetootjat) 40,7% on saanud toetust MAKi 1., 3. ja 4. telje raames. Kokkuvõttes on mahetootjate osakaal toetuse saajate seas mõõdukas – nii mahetootjatel kui Eesti põllumajandussektoris kokku on toetuse saajate osakaal umbes 41% kõigist ettevõtjatest. Mahetootjatele määratud toetuse summa moodustab 7,9% kõigi toetuse saajate määratud toetuse summast (530,1 mln eurot).

2.9. MEEDE 1.1 – KOOLITUS- JA TEAVITUSTEGEVUSED (111)

Meetme 1.1 eesmärk on põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine läbi vastavate sektorite inimpotentsiaali arendamise, et toetada nimetatud sektorites hõivatud isikute täiend- ja ümberõpet, tõstes seega nende konkurentsivõimet tööturul ning arendades ettevõtlikkust. Ühtlasi soovitakse meetmega toetada laiemat teadmiste levikut nimetatud sektorites hõivatud isikute seas. Toetuse lõppkasusaajaks on põllumajandustoodete tootmise, toidu tootmise ja töötlemise või metsa majandamisega tegelevad füüsilised või eraõiguslikud juriidilised isikud ja tema töötajad. Koolitaja, sh lektor ja teabetöötaja ning nõustaja ja konsulent on lõppkasusaajaks vaid teavitustegevuste puhul. Toetust saab taotleda täiskasvanute koolitusasutus „Täiskasvanute koolituse seaduse“ § 2 tähenduses.

Meede 1.1 jaguneb tegevuste ulatuse mõistes kaheks: üleriigilised ja maakondlikud tegevused. Üleriigilised tegevused on suunatud kogu Eesti või vähemalt kahe maakonna põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatud isikutele. Maakondlikud tegevused on suunatud üksnes ühe maakonna vastavates sektorites hõivatud isikutele.

Analüüs põhineb perioodil 01.01.2008–31.12.2012 (1) heakskiidetud taotlustel, (2) väljamakstud tegevustel ja (3) lõppkasusaajatel, kes on väljamakstud koolitus- ja teavitustegevustel (edaspidi tegevustel) osalenud. Vaatluse alla tuleb ka lõppkasusaajate või nende tööandjate ehk ettevõtjate majandusnäitajad.

Meetme 1.1 taotlusvoorud on toimunud järgmiselt:

- 1) 04.08.2008–04.09.2008;
- 2) 08.06.2009–03.07.2009;
- 3) 19.04.2010–27.04.2010;
- 4) 28.03.2011–11.04.2011;
- 5) 26.03.2012–09.04.2012.

Viies taotlusvoorus esitati kokku 1 428 taotlust. Heaks kiideti 66 asutuse, ettevõtte ja organisatsiooni 1 020 taotlust. 62,1% toetuse saajatest kuulusid kolmandasse, 19,7% avalikku ja 18,2% erasektoris. Viie taotlusvooru määratud toetuse summa oli kokku 3,2 mln eurot. Väljamakstud toetuse summa oli 1,6 mln eurot, moodustades 51,3% määratud toetuse summast.

Lõpetatud oli 48 toetuse saaja 518 taotlust (50,8% heakskiidetud taotluste arvust), mille väljamakstud kogusumma oli 1,5 mln eurot, moodustades 49,1% määratud toetusest.

Analüüsi tulemused

Heakskiidetud taotlus võib sisaldada mitut erinevat tegevust. Üleriigilise ulatusega heakskiidetud taotlusi oli kokku 225, sisaldades 358 erinevat tegevust. Maakondliku ulatusega taotlusi oli kokku 795, sisaldades 819 erinevat tegevust. Üleriigiliste tegevuste puhul määrati toetust 12 ja maakondlike tegevuste puhul 11 erineva tegevuse liigile (Tabel 1). Tegevuste liikide seas on ära toodud ka esitlustehnika ja tarkvara ostmine, kuid alates II taotlusvoorst neid tegevusi meetme 1.1 raames enam ei toetata. Arvuliselt kõige enam toetati infopäevade (738 korral), aga ka kahe- kuni viiepäevaste koolituste korraldamist (147 korral) ja trükise koostamist (110 korral). Ülejäänud tegevuse liike toetati arvuliselt vähem. Rahalises mõttes määrati toetuse saajatele kõige rohkem rahalisi vahendeid üleriigiliste ja maakondlike infopäevade korraldamiseks (määratud toetus kokku 1,0 mln eurot), millele järgnesid kahe- kuni viiepäevased koolitused (määratud toetus kokku 744,8 tuhat eurot) ja trükise koostamine (määratud toetus kokku 562,0 tuhat eurot).

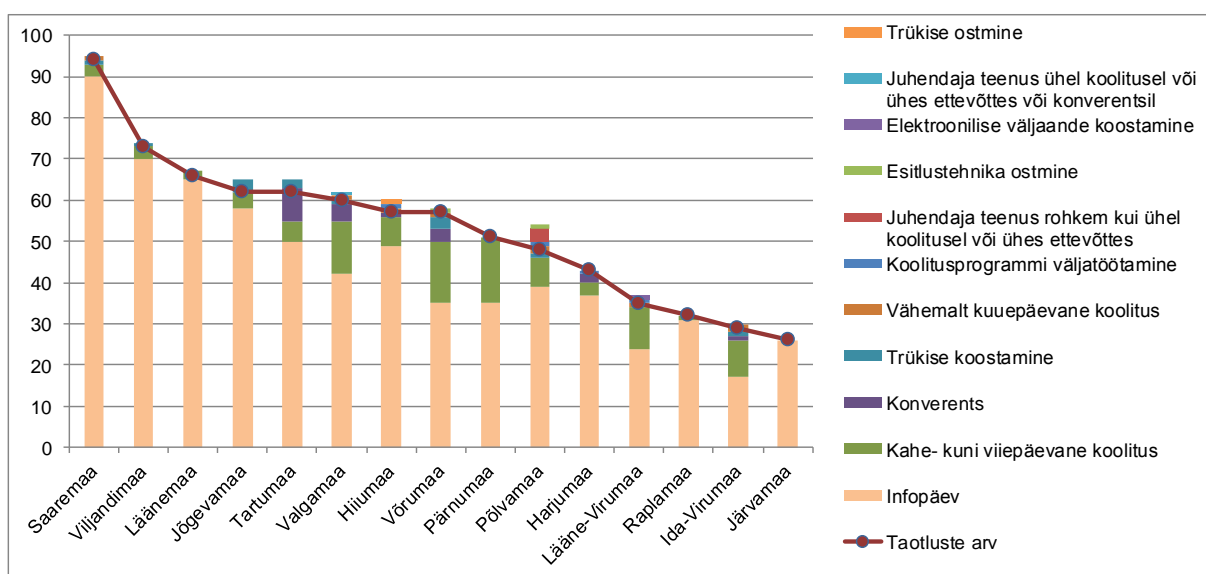
Tabel 1. Üleriigiliste ja maakondlike tegevuste määramine

Tegevuse ulatus	Tegevuse liik	Tegevuste arv (üks tegevus ≠ üks taotlus)	Määratud toetuse summa, eurot
Üleriigiline	Elektroonilise väljaande koostamine	16	67 328
	Esitlustehnika ostmine	1	1 354
	Infopäev	70	305 726
	Juhendaja teenus rohkem kui ühel koolitusel või ühes ettevõttes	10	61 563
	Kahe- kuni viiepäevane koolitus	49	402 109
	Konverents	42	192 417
	Koolitusprogrammi väljatöötamine	10	16 576
	Kutsequalifikatsiooni omistamine	2	13 549
	Käsikirja koostamine	3	12 996
	Trükise koostamine	97	525 478
	Trükise ostmine	7	12 411
	Vähemalt kuuepäevane koolitus	21	310 757
Maakondlik	Elektroonilise väljaande koostamine	1	1 278
	Esitlustehnika ostmine	2	3 004
	Infopäev	668	726 334
	Juhendaja teenus rohkem kui ühel koolitusel või ühes ettevõttes	3	14 253
	Juhendaja teenus ühel koolitusel või ühes ettevõttes või konverentsil	1	383
	Kahe- kuni viiepäevane koolitus	98	342 711
	Konverents	19	56 803
	Koolitusprogrammi väljatöötamine	4	8 173
	Trükise koostamine	13	36 565
	Trükise ostmine	1	1 406
	Vähemalt kuuepäevane koolitus	9	74 263
KOKKU		1 147	3 187 439

Analüüsides üksnes maakondliku ulatusega heakskiidetud taotluste jagunemist maakondade lõikes, selgus, et kõige aktiivsemalt planeeriti tegevusi Saaremaale, seda nii taotluste (94 heakskiidetud taotlust (Joonis 25), kui ka tegevuste (95 tegevust) arvu arvestades. Keskmisest

enam planeeriti tegevusi ka Viljandi-, Lääne-, Jõgeva-, Tartu-, Valga-, Hiiu- ja Võrumaale. Kõige vähem planeeriti tegevusi Järvamaale (26 tegevust). Ka toetatava investeeringu ja määratud toetuse summa maapiirkonna elanike ja ettevõtjate arvu kohta (lisa 1 tabel 2-A grupp) näitas, et keskmisest rohkem said toetusest osa Saaremaa, aga Põlvamaa ning keskmisest vähem Harjumaa elanikud ja ettevõtjad.

Kõikidesse maakondadesse planeeriti valdavalt infopäevi. Pärnu-, Võru- ja Valgamaa paistsid silma sellega, et nendes maakondades planeeriti keskmisest enam koolitusi ning Tartumaa sellega, et sinna planeeriti keskmisest enam konverentse.

Joonis 25. Maakondliku ulatusega heakskiidetud taotluste ja tegevuste liikide arv maakondade lõikes

Toetuse saajaid oli 66, kellest 56,1% olid MTÜd, 19,7% riigiasutused, 10,6% OÜd ning ülejäänud olid SAd, TÜd, FIED ja ASid. Kui enamus üleriigilise ulatusega heakskiidetud taotlustest kuulusid Eesti Maaülikoolile ning Eesti Põllumajandus- ja Kaubanduskojale (vastavalt 18,2% ja 16,4% üleriigilise ulatusega taotlustest), siis enamus maakondliku ulatusega heakskiidetud taotlustest kuulusid maakondlikele tunnustatud nõuandekeskustele (47,2% maakondliku ulatusega taotlustest).

Meetme 1.1 toetuse taotleja võib olla koolitusasutus „Täiskasvanute koolituse seaduse“ § 2 tähenduses ehk riigi- ja munitsipaalasutused, koolitusluba omavad erakoolid, era- ja avalik-õiguslikud juriidilised isikud (kui täiskasvanute koolitus on nende seadusest või põhikirjast tulenev tegevus) ning füüsilisest isikust ettevõtjad. Samas toetuse taotleja võib kasutada koolitus- ja teavitustegevuste (infopäevade, konverentside ja koolituste) sisuliseks läbiviijaks ning kutse andjaks teise asutuse või organisatsiooni juhendajat, lektorit või korraldajat. Andmeanalüüsist selgus, et 96,8% tegevuste puhul (välja arvatud info- ja koolitusmaterjalide koostamine, selle soetamine ja täiendamine ning koolitusprogrammi väljatöötamine) oli toetuse saaja samaaegselt koolitus- ja teavitustegevuse sisuliseks läbiviijaks. Ülejäänud juhtudel toetuse saaja ei olnud tegevuste läbiviija ehk kõik need taotlused kuulusid Eesti Põllumeeste Keskliidule, kelle heakskiidetud taotluses kirjeldatud koolitus- ja teavitustegevuste sisuliseks läbiviijaks oli tegelikult Tartumaa Põllumeeste Keskliit.

Perioodil 2008–2012 väljamakstud koolitus- ja teavitustegevused toimusid 1 017 päeva ulatuses.

MAKis esitatud sihttase on saavutatud järgmiselt:

- Koolitus- ja teabepäevi – 500. Täidetud 203,4%.

Väljamakstud koolitus- ja teavitustegevusi tehti kokku seitsmes valdkonnas. Üleriigilisi tegevusi toimus seitsmes ja maakondlikke tegevusi kuues valdkonnas. Kokku toimus erinevaid tegevusi 824, millest 40,2% olid üleriigilised ja 59,8% maakondlikud tegevused. Kõige enam toimus valdkonda „muu“ (356 tegevust) jäävaid tegevusi, millele järgnesid „uued tehnoloogilised protsesside ja masinate“ (152) ja „juhtumis-, haldamis- ja turustamisoskuste“ (124) valdkonda jäävad tegevused. Mõnevõrra vähem toimus „tootekvaliteedi“ (75), „maastiku säilitamise ja parandamise“ (72) ja „uute nõuete“ (44) valdkonna tegevusi. Toimus vaid üks „info- ja sidetehnoloogia“ valdkonda jääv tegevus.

Koolitus- ja teavitustegevuse toetuse avalduse vormil peab toetuse taotleja märkima lisaks tegevuse valdkonnale ka tegevuse detailse lühikirjelduse (eesmärgid, käsitletavat teemat jms). Tegevuse lühikirjelduse kirjutab toetuse taotleja avaldusele vabas vormis. 2013. aasta algusel valminud meetme 1.1 rakendamistulemuste analüüsi tulemused näitasid, et „muus“ valdkonnas tehti peamiselt loomakasvatuse (23% valdkonna tegevustest), mahepõllumajanduse (16%), toiduhügieeni ka –käitlemise (13%), taimekasvatuse (12%) ning ettevõtte majandamise alaseid koolitus- ja teavitustegevusi. Ülejäänud tegevusi (toetuse, töötervishoiu ja tööohutuse, metsanduse vms alaseid tegevusi) tehti „muus“ valdkonnas harvem.

Erinevate valdkondade tegevustel osalemisi (osaleja võis tegevustel osaleda üks või enam korda) oli kokku 20 351.

MAKis esitatud sihttase on saavutatud järgmiselt:

- Koolitus- ja teabepäevadel osalejate arv – 20 000. Täidetud 101,8%.

Vastavalt toimunud tegevuste arvule olid osalejaterohkemad „muu“ valdkonna tegevused (8 729 osalejat) ja seda kõigi kolme sihtgrupi puhul (lisa 1 tabel 24-1.1). Oluliselt rohkem osales põllumajanduses hõivatuid ka „juhtumis-, haldamis- ja turustamisoskuste“, metsanduses hõivatuid „uute tehnoloogiliste protsesside ja masinate“ ning toiduainetetööstuses hõivatuid „tootekvaliteedi“ tegevustel. Kõige vähem oli osalejaid „info- ja sidetehnoloogiaalasel“ tegevusel, kus osalesid vaid põllumajandusega hõivatud isikud.

Tegevustel osalenud meeste osakaal (57,3%) oli kõrgem kui naiste osakaal (42,7%). Osalejate tegevusala võrdlusel ilmnes, et põllumajanduses hõivatute seas meeste ja naiste osakaal sarnanes osalejate üldisele soolisele jagunemisele (mehi 58,1% ja naisi 41,9%), kuid metsa majandamisega tegelevate isikute seas domineerisid mehed (mehi 78,2% ja naisi 21,8%) ning toiduainetetööstuses tegelevate isikute seas naised (mehi 31,5% ja naisi 68,5%). Tegevustel osalenu keskmine vanus oli 48,3 aastat (mediaan 48,3 aastat). 40-aastate ja vanemate osakaal moodustas 72,4% osalejate koguarvust. Kui põllumajandusega ja metsa majandamisega tegelevate isikute keskmine vanus sarnanes osalejate üldisele keskmisele vanusele (keskmine

vastavalt 48,7 ja 49,6 aastat), siis toiduainetetööstuses tegelevate isikute keskmine vanus oli 42,2 aastat.

Kõige enam oli osalejate seas põllumajandusega tegelevaid isikuid (18 259 isikut, 89,7% kõigist osalejatest). Toiduainetetööstuses oli hõivatud 1 268 (6,2% kõigist osalejatest) ja metsanduses 824 isikut (4,1%).

Kuigi erinevate teemadega tegevustel osalemisi oli kokku 20 351, osales tegevustel 9 165 isikut (**Tabel 2**). Kõiki tegevustel osalejaid arvestatakse taotlejate poolt ka tegevuse edukalt lõpetanuteks.

MAKis esitatud sihttase on saavutatud järgmiselt:

- Õppe edukalt läbinute arv – 8 000. Täidetud 114,6%.

Erinevatel koolitustegevustel osalenud isikute analüüs näitas, et viiel järjestikusel aastal (aastatel 2008–2012) on koolitustegevustel osalenud meeste osakaal stabiilselt pisut kõrgem kui naiste osakaal (2012. aastal moodustasid mehed 54,9% ja naised 45,1% osalejatest).

Tabel 2. Tegevustel osalejate arv osalejate tegevusala, soo ja vanuse lõikes

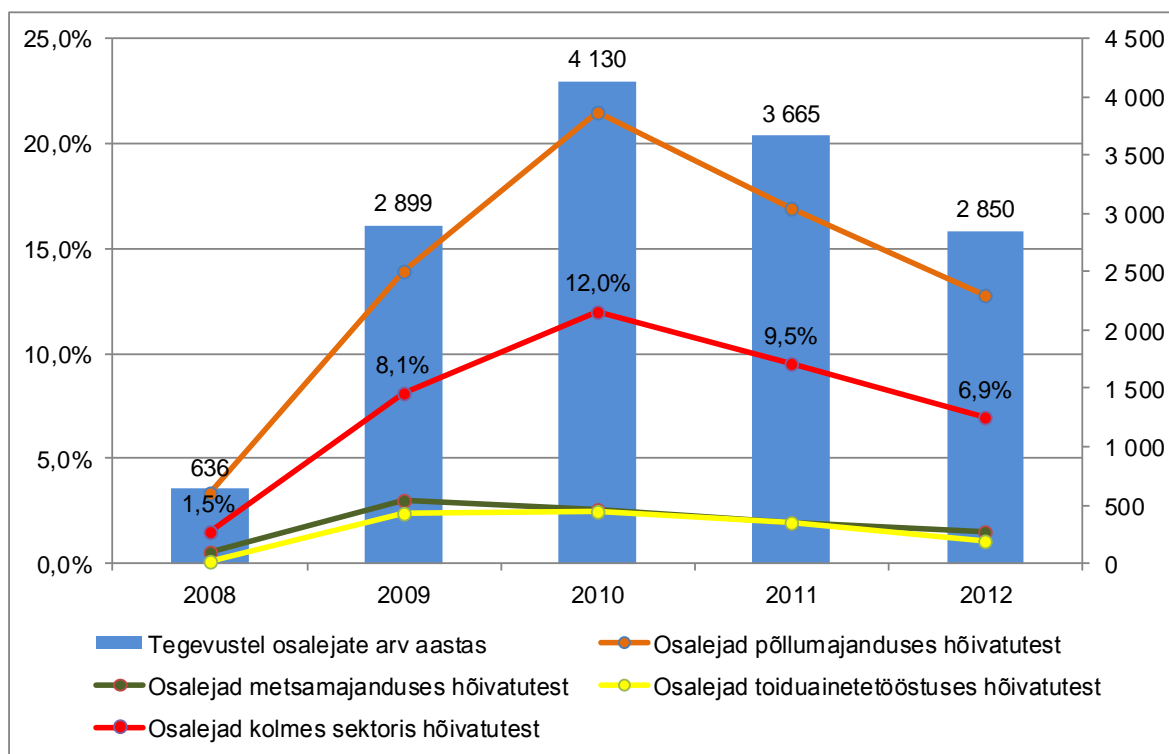
Osaleja tegevusala	Sugu		Vanus		Kokku	Hõivatud, 2012*	Osakaal hõivatutest, %
	mees	naine	kuni 39 a	40 a ja vanem			
Põllumajandus	4 386	3 463	2 454	5 395	7 849	20 300	38,7
Metsamajandus	357	111	144	324	468	7 600	6,2
Toiduainetetööstus	285	563	380	468	848	13 200	6,4
KOKKU	5 028	4 137	2 978	6 187	9 165	41 100	22,3
Osatähtsus, %	54,9	45,1	32,5	67,5	100,0	x	x

*Allikas: SA (15.02.2013)

Tegevustel osaleja keskmine vanus oli 46,8 aastat (mediaan 46,8 aastat). 67,5% osalejatest olid vanemad kui 40-aastased ja 32,5% olid kuni 39-aastased. Kõige enam oli osalejate seas põllumajanduses (7 849 isikut, 85,6% kõigist osalejatest) hõivatud isikuid. Toiduainetetööstuses oli hõivatud 848 (9,3% kõigist osalejatest) ja metsanduses 324 isikut (5,1% kõigist osalejatest). Statistikaameti andmetel oli 2012. aastal (EMTAK 2008 tegevusala arvestades) põllumajanduses hõivatud 20 300, metsamajanduses 7 600 ja toiduainete tööstuses 13 200 isikut vanuses 15-74 aastat. **Seega on meetme 1.1 tegevustel osalenud 38,7% põllumajanduses, 6,4% toiduainetetööstuses ja 6,2% metsanduses hõivatutest, kokku 22,3% kolmel tegevusalal hõivatud isikutest.**

Tegevusalade esindajate proportsioon on püsinud viie aasta lõikes suhteliselt muutumatuna. Aastatel 2008-2012 osales meetme 1.1. raames korraldatud koolitus- ja teavitustegevustel arvestatav osa põllumajandustootjatest ning väga väike osa metsandus- ja toiduainetetööstussektoris hõivatutest (osaleja üksikarvestus ühe aasta lõikes, Joonis 26). Kui nimetatud aastatel osales meetme 1.1 raames korraldatud koolitus- ja teavitustegevustel 3,4% kuni 21,5% põllumajanduses hõivatud isikutest, siis metsandus- ja toiduainetetööstuse sektoris hõivatud isikutest osales tegevustel kõigil viiel aastal vaid 0,1% kuni 3,0% kahes sektoris hõivatutest. Osalejaterohkem aasta oli 2010, mil tegevustel osales

kokku 4 130 isikut. 2010. aastal osales 21,5% põllumajanduses, 2,6% metsanduses ja 2,4% toiduainetetööstuses hõivatud isikutest, kokku 12,0% kolmes sektoris hõivatud isikutest. Madalaim oli osalus 2008. aastal, mil tegevustel osales vaid 636 isikut, moodustades kolmes sektoris hõivatutest 1,5%. Siinjuures tuleb märkida, et aastate 2011-2012 tulemused ei ole lõplikud, kuna 2010. aastal toetust saanud isikutel on veel aega viia ellu planeeritud koolitus- ja teavitustegevusi.

Joonis 26. Tegevustel osalejate arv ja osatähtsus sektoris hõivatutest koolitus- ja teavitustegevuse toimumise aasta lõikes

Meetme 1.1 raames toimunud tegevuste mõju tegevustel osalejate või nende tööandjate majandustegevuse analüüsi kaasati aastatel 2008–2009 tegevustel osalejate tööandjad. Tööandjate leidmiseks tegi püsihindaja nimetatud aastatel tegevustel osalejatest juhuvaliku. Tegevustel osalejate tööandjate majandustulemuste analüüsi kaasati 230 ettevõtjat, kellest enamuse (83,9%) moodustasid OÜ esindajad, aga oli ka AS (13,9%) ja TÜ (2,2%) esindajaid. 76,1% ettevõtjatest tegutses põllumajanduses, 19,6% toiduainete tööstuses ja 4,3% metsamajanduses. Analüüsiti perioodi 2008–2011.

Ettevõtjate majanduslikku efektiivsust iseloomustab brutolisandväärtus, mis näitab ettevõtja kogutoodangu väärtuse ja toodangu tootmiseks tehtud eri- ja üldkulude vahet. Vaatlusaluste põllumajandus- ja metsandussektori ettevõtjate BLV oli aastatel 2008-2010 madalam ning 2011. aastal kõrgem kui vastavates sektorites keskmiselt, kuid toiduainete töötajate BLV oli kõigil neljal aastal sama sektori BLVst kõrgem. Samas BLV muutuse trend järgis võrreldavate sektorite BLV muutust (lisa 1 tabel 16-1.1). Kui põllumajandus- ja metsandusettevõtjate BLV näitab kasvutrendi (keskmine muutus aastast vastavalt 10,5% ja 107,2%), siis toiduainete töötajate BLV perioodil 2008-2011 oluliselt ei muutunud (-3,3%, 1,4 mln eurolt 1,2 mln eurole). **Seega mõjutas vaadeldaval perioodil põllumajandus- ja metsandussektorit oluliselt rohkem 2008.**

aastal alguse saanud majanduskriis (sh erinevate tootmissisendite hindade tõus) kui toiduainete töötlejaid.

Töõjõu tootlikkus kasvas põllumajandusega ja metsandusega tegelevates ettevõtetes, seda ka kogu sektoris, kuid toiduainete tööstuses oli töõjõu tootlikkus sarnaselt kogu sektoriga hüplik (lisa 1 tabel 28-1.1). 2011. aastal oli kõrgema töõjõu tootlikkusega metsandusettevõtjad (44 873 eurot töõtaja kohta) ning madalama tootlikkusega toiduainete töõtledjad (27 622 eurot) ja põllumajandusettevõtjad (15 334 eurot). Samas vaadeldavatel aastatel oli põllumajandussektoris ja toiduainete tööstuses tegutsevate ettevõtjate keskmine töövõljakus müügõitulu alusel kõrgem võrreldes vastavate sektorite keskmõisega ning metsandussektoris muutus keskmine töövõljakus müügõitulu alusel aastas oluliselt rohkem kui sektoris keskmõiselt (vastavalt 23,4% ja 4,1%, lisa 1 tabel 30-1.1). Kui 2008. ja 2009. aastal jäi metsandussektoris tegutsevate ettevõtjate töövõljakus alla sektori keskmõisele, siis alates 2010. aastal olukord muutus vastupõdiseks. **Seega aastatel 2010 ja 2011 vaatlusaluste ettevõtjate töõtjad tootsid kõrgemat puhast lisandväärtust kui sektoris keskmõiselt.** Samas analüüsõitavate põllumajandusettevõtjate ja toiduainete töõtledjate keskmine töõjõukulu hõõvatu kohta kuus oli perioodil 2008-2011 kõrgem võrreldavate sektorite keskmõisega, kuid metsandusettevõtjate puhul oli keskmine töõjõukulu hõõvatu kohta jällegi madalam võrreldava sektori keskmõisega. 2011. aastal oli kõrgõim keskmine töõjõukulu hõõvatu kohta kuus toiduainete tööstuses (1 155 eurot), millele järgnes põllumajandussektor (keskmine töõjõukulu hõõvatu kohta kuus oli 920 eurot) ja metsandussektor (712 eurot).

Vaatlusaluste ettevõtjate sellõsed konkurentsivõõime näõtjad nagu müügõitulu, puhaskasum ja müügõitulu töõtaja kohta perioodil 2008–2011 (lisa 1 tabel 29-1.1) tegevustel osalejate töõandjatel kasvasõd võõ püsõisõd stabiõlsena ning seda eelkõõige metsandusega tegelevatel ettevõtjatel ja toiduainete töõtledjatel. Põllumajandustootmist mõõjutas alates 2009. aastast vajalõike tootmissõisõendõite hindade tõus. Tootjahõinnad tõusõid vähõem kui sõisõendõite hõinnad ja see põhõjustas põllumajanduse tulemusnõõtjate langust 2008. aastal alanud majanduskriõisõist kuni 2011. aastani. Müügõitulu, puhaskasum ja müügõitulu töõtaja kohta oli mõnevõõrra suurem kui võrreldavates sektorõites üldõselt. **Seega on analüüsõitavad ettevõtjad suurema kasvupotentsõiaalõiga ja tootlikumad kui võrreldavad sektorõid üldõselt.** Samas ettevõtjate omakapõitali rentaabõlus oli perioodil 2008–2011 suhteliselt madal. Kui veel 2008. aastal oli toiduainete tööstuses omakapõitali rentaabõlus 19,5%, siis 2011. aastaks langes see 13,7% tasõemele. Põllumajandussektoris nõõtjaja veidi tõusõis (3,9% tasõemelt 14,7% tasõemele) ning metsandussektoris omakapõitali rentaabõlus püsõis suhteliselt muutumatuna (2008. aastal 8,8% ja 2011. aastal 9,7%). Vaatlusaluste ettevõtjate kõiõbe äõirentaabõluse muutuse trend sarnanes võrreldavate sektorõite äõirentaabõluse muutustõega. Põllumajandussektori ja toiduainete tööstuse esõindajate perioodi 2008–2011 kõiõbe äõirentaabõlus võrreldavate sektorõite äõirentaabõlusest oluliselt ei erõinenud, kuid metsandussektori ettevõtjate sama nõõtjaja erõines kogu sektori vastavast nõõtjast viiekordselt. Kui 2011. aastal oli metsandusettevõtjate kõiõbe äõirentaabõlus 28,1%, siis põllumajandusettevõtjatel oli see 10,8% ja toiduainete töõtledjatel 7,8%. **Seega toiduainete töõtledjatel ja põllumajandusettevõtjatel on suurem tõõnõõõsus saada kahõumõt ning tegutsevad riskantsemalt kui metsandusettevõtjad.**

Kõnkurentsivõõime sõõltub omakorda jätkusuutõikkusest. Perioodil 2008-2011 intressõikulude katterkordaja kasvas põllumajandussektori ettevõtjatel 0,88lt 7,76le, jäädes suhteliselt madalaks

ning toiduainete töötajatel 18,19lt 31,66le, kuid metsandussektori ettevõtjatel on nimetatud näitaja püsinud suhteliselt muutumatuna madalal (lisa 1 tabel 32-1.1). Seega toiduainete töötajatel ei esine raskusi intressikulude tasumisega, mida küll ei saa öelda põllumajandus- ja metsandussektoris tegutsevate ettevõtjate kohta. Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja näitajad kolme sektori ettevõtjatel olid rahuldavad, millest võib järeldada, et ettevõtjate võime täita oma laenukohustusi jooksvatest rahavoogudest on säilinud. Samas metsandussektoris tegutsevate ettevõtjate lühiajalise võlgnevuse kattekordaja oli üle 3,5, mis näitab käibekapitali võimalikku ebaefektiivset juhtimist ning ettevõtjad ei ole osanud oma käibevarasid investeerida ettevõtte arengu vajadusteks. Vaatlusaluste ettevõtjate võlakordaja jäi perioodil 2008-2011 31,1% kuni 62,2% piiridesse ehk ettevõtjad ei ole suures sõltuvuses võõrkapitalist. Võlakordaja oli mõnevõrra kõrgem põllumajandussektoris tegutsevatel ettevõtjatel (võlakordaja jäi 48,8% kuni 62,2% vahele) ning madalam metsandussektoris tegutsevatel ettevõtjatel (37,8% kuni 43,1%) ja toiduainete töötajatel (31,1% kuni 37,0%). Seega toiduainete töötajatel ja metsandussektoris tegutsevatel ettevõtjatel on pikaajalise maksevõime seisukohast ettevõtte positsioon parem kui põllumajandusettevõtjatel.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et meetme 1.1 raames toetatakse kõige enam infopäevade korraldamist. Koolitustel ja teavitustegevustel osalemiste arvu (20 351 osalemist) alusel enamuse osalejatest moodustasid põllumajandusega tegelevad isikud (89,7% kõigist osalemistest). Osalejaid toiduainetetööstuse ja metsandussektorist oli vähe (vastavalt 6,2% ja 4,1%). Osalejate arvu (9 165 isikut) alusel tegutses 85,6% hõivatutest põllumajanduses, 9,3% toiduainetetööstuses ja 5,1% metsanduses. Keskmiselt oli tegevustel osaleja vanus 46,8 aastat. Seega enamus tegevustest on suunatud põllumajandussektori inimpotentsiaali arendamisele. Tegevustel osalejate tööandjate ehk ettevõtjate majandustulemused näitavad, et ettevõtjad on konkurentsivõimelisemad ja jätkusuutlikumad kui võrreldavate sektorite ettevõtjad. Ettevõtete konkurentsivõimelisuse ja jätkusuutlikkuse tagamiseks on tähtis, et toimub või jätkub ettevõtete moderniseerimine ja ümberorienteerumine kõrgema lisandväärtusega nõudlust omavale toodangule ning tööjõu kvalifikatsiooni tõstmine.

2.10. MEETME 1.2 – PÕLLUMAJANDUSLIKU TEGEVUSEGA ALUSTAVA NOORE ETTEVÕTJA TOETUS (112)

Meetme 1.2 on suunatud noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise hõlbustamisele ja põlvkondade vahetusele kaasaaitamisele. Noorte ettevõtjate toetuse mõju on oluline ka noorte kaasamiseks maapiirkonna kogukonna arendamisse. Seega meetme mõju 1. telje eesmärke arvestades on märgatavalt laiem ja ei piirdu üksnes konkurentsivõime ja tehnoloogilise taseme suurendamisega.

Meetme 1.2 taotlusvoorud on olnud avatud kuus korda:

- 1) 18. veebruar – 10. märts 2008;
- 2) 15. september – 06. oktoober 2008;
- 3) 21. september – 12. oktoober 2009;

- 4) 17. august – 30. august 2010;
- 5) 9. august – 29. august 2011;
- 6) 23. juuli – 6. august 2012.

Esimesse taotlusvoorust esitati 253 taotlust, millest heakskiidu sai 95 ehk 37,5%. Teises taotlusvoorus esitati 163 taotlust, millest heakskiideti 93 ehk 57,1%. Kolmandasse taotlusvoorust esitati 222 taotlust, millest heakskiidu sai 47 ehk vaid 21,2% taotlustest. Neljandasse taotlusvoorust esitati 177 taotlust, millest kiideti heaks 67 ehk 37,9%. Viiendasse taotlusvoorust esitati 201 taotlust, millest heakskiiduni jõudis 116 taotlust ehk 57,7%. Kuuendasse taotlusvoorust esitati 233 taotlust, millest heakskiidu sai 102 taotlust ehk 43,8%. Kokku on heakskiidetud 520 meetme 1.2 taotlust.

Meetme kogueelarve MAKi alusel oli seisuga 31.12.2012.a perioodiks 2007–2013 kokku 22,6 mln eurot. Kuuenda taotlusvoorust järgselt on määratud toetust kokku 20,0 mln eurot (seisuga 31.12.2012). Kuue taotlusvoorust toetuse saajatele määratud rahalised vahendid moodustavad 88,6% MAKi alusel meetmele määratud eelarvest. **Üheksa toetuse saaja osas on väljamakstud toetus tagasinõudmisel, kokku 346,2 tuhat eurot.**

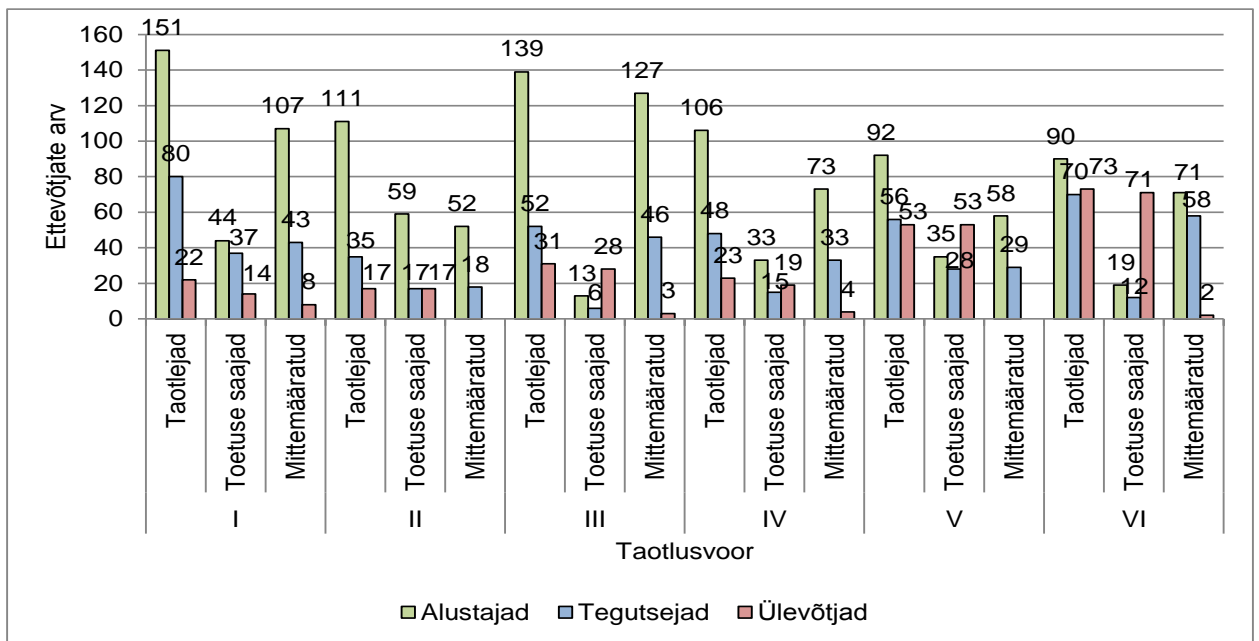
Analüüsi tulemused

Meetme 1.2 raames on võimalik toetust taotleda noortel ettevõtjatel, kes alustavad põllumajandustootmisega. Selleks oli mitu erinevat võimalust, millest lähtuvalt analüüse teostati alljärgnevate gruppide lõikes:

1. ettevõtjana alustamine (FIE, OÜ) ehk alustaja;
2. äriühingu ülevõtmine teiselt isikult (omandati osalus äriühingus) või mittepõllumajandusliku tegevuse lõpetamine või osaliselt põllumajanduslikule tegevusele üle minek ehk tegutseja;
3. vanemale või vanavanemale kuulunud põllumajandusega tegeleva põllumajandusettevõtte ülevõtmine ja omanikuks asumine ehk ülevõtja.

Alustajateks loetakse püsihindaja metoodika alusel ettevõtjaid, kes on registreeritud äriregistris taotluse esitamisele vahetult eelnenud aastal või hiljem (noorem kui kaks aastat) ning ei oma taotluse esitamisele vahetult eelneval majandusaastal müügitulu. Tegutsevateks ettevõtjateks loetakse neid, kes omavad taotluse esitamisele eelnenud aastal müügitulu ja/või on asutatud vähemalt kaks aastat enne taotluse esitamise aastat ning ei ole ülevõtjad. Ülevõtjateks on ettevõtjad, kes võtavad üle vanemale või vanavanemale kuulunud põllumajandusega tegeleva põllumajandusettevõtte või asuvad omanikuks.

Läbi kuue taotlusvoorust on kõige rohkem taotlejate hulgas alustajaid. Samas näitab jätkuvalt kasvu ülevõtjate arv, mida on soodustanud toetuse saamise tõenäosust tõstva hindamiskriteeriumi mõjus. **Kuuendaks taotlusvoorust on alustajate ja ülevõtjate arv toetuse saajate hulgas jõudnud samale tasemele (203 toetust saanud alustajat ja 202 toetust saanud ülevõtjat).** (Joonis 27)

Joonis 27. Kuue taotlusvooru ettevõtjate jaotumine ettevõtluskogemuse alusel (seisuga 31.12.2012)

Kahe viimase taotlusvooru (V ja VI) omavaheline võrdlemine andis järgneva tulemuse (Joonis 27):

- vähenenud on alustajate osakaal taotlejate hulgas (V taotlusvoorus 45,8%, VI taotlusvoor 38,6%);
- ülevõtjate osatähtsus taotlejate hulgas suureneb ja seda eelkõige alustajate vähenemise arvelt (V taotlusvoor 26,4% ja VI taotlusvoor 31,3%);
- tegutsevate ettevõtjate osakaal taotlejate hulgas on jäänud sarnasele tasemele moodustades 27,9-30% taotlejate arvust;
- edukaimad toetuse saamisel on ülevõtjad, kelle toetuse saamise osatähtsus on 97,3-100%;
- toetuse saamisel on kõige vähem edukad olnud viimases taotlusvoorus tegutsejad ja V taotlusvoorus alustajad;
- toetuse mittesaanute hulgas on üle poole alustavate ettevõtjate taotluseid.

Taotlejate planeeritavad tegevusalad on jaotatud kümneks tegevusala grupiks. Järgnevalt analüüsitakse toetuse saajaid ja toetust mittesaanud tegevusala gruppide lõikes.

Kõige rohkem on toetuse saajate ja toetust mittesaanute hulgas põllukultuuride kasvatajaid ja segatootjaid (**Tabel 3**). Kõige vähem linnu- ja seakasvatajaid. Toetuse saajate ja toetust mittesaanute erinevate ettevõtluskogemuste proportsioone hinnates on võrdustumas toetuse saajate hulgas alustajate ja ülevõtjate arv, kuid toetust mittesaanutel edestavad alustajad 2,8 kordselt tegutsejaid ning 29 kordselt ülevõtjaid. **Ülevõtjad on toetuse saamisel kõige edukamad.**

Ettevõtluskogemusest tulenevalt vaadelduna on toetuse saajate ja toetust mittesaanute hulgas samuti kõige rohkem nii alustajaid, tegutsejaid kui ka ülevõtjaid põllukultuuride kasvatamise ja segatootmise tegevusaladel. **Ainult ettevõtluskogemusest ei sõltu ettevõtja tegevusalavalik.**

Tabel 3. Toetuse saajate ja mittesaanute jaotus ettevõtluskogemuse ja tegevusalade lõikes

Tegevuse nimetus	Toetuse saajad				Toetust mittesaanud (välistatud kordused)			
	Alustaja	Tegutseja	Ülevõtja	Kokku	Alustaja	Tegutseja	Ülevõtja	Kokku
Aiandus	28	15	14	57	70	23	3	96
Lamba- ja kitsekasvatus	9	6	4	19	24	7	1	32
Linnukasvatus	1	2	1	4	5	2		7
Muu loomakasvatus	32	16	19	67	57	25	2	84
Mesindus	7	4	7	18	5	2		7
Piima-karjakasvatus	9	4	22	35	8	1		9
Põllukultuurid	68	40	77	185	106	41	5	152
Püsilikultuurid	2		6	8	11	4		15
Seakasvatus	1	1	1	3		4		4
Segatootmine	46	27	51	124	119	35	3	157
KOKKU	203	115	202	520	409	144	14	567

Rakendatud toetuskeemi puhul on oluline jälgida ettevõtjate omanike vanuselise struktuuri muutust, kuna meetme vajaduse kirjeldus on suunatud noorte põllumajandustootjate osakaalu suurendamisele.

Tabel 4. Toetust saanud ja mittesaanud ettevõtjate omanike vanuseline jaotus tegevusalade lõikes

Tegevusala	Toetuse saajate keskmine vanus, taotlusvoor					Mittesaajad kokku (kordused välistatud)
	I ja II	III	IV	V	VI	
Aiandus	33	29	31	32	33	32
Lamba- ja kitsekasvatus	37	31	26	28	30	1
Linnukasvatus	-	36	25	25	33	26
Looma-kasvatus	32	27	28	29	31	31
Mesindus	22	26	33	32	33	33
Piima-karjakasvatus	32	28	29	28	27	31
Põllukultuurid	31	28	27	29	27	28
Püsilikultuurid	37	-	22	28	26	30
Seakasvatus	33	-	34	-	-	31
Segatootmine	31	28	29	32	30	31
Keskmine	32	28	29	30	29	30

Seega taotlusvoorus, kus oli kõige väiksem toetuse saamise osatähtsus (21,2%), oli toetuse saamisel üheks määravaks teguriks ka omanike vanus ehk eelistati nooremaid ettevõtjaid. **Toetuse saamise osatähtsuse suurenedes suureneb ka keskmine vanus taotlusvooru toetuse saajate hulgas.**

Võrdluseks vaadeldi segatootmise, põllukultuuride, loomakasvatuse ja aianduse tegevusaladel toetust mittesaanute omanike keskmisi vanuseid kuue taotlusvooru kogumina. Esimese kahe taotlusvooriga võrreldes on toetuse mittesaanute keskmine vanus sama suur või väiksem, III taotlusvooriga võrreldes sama suur või suurem ning VI taotlusvooriga võrrelduna esineb nii toetuse saajatest suuremat kui ka väiksemat keskmist vanust. **Vanuselist eelistamist suurema kogumina vaadelduna ei toimu.**

Erinevalt 2010 aasta seirearuandega on analüüsitud investeeringute jaotumist tegevusalade, mitte tegevuste alusel. Seega üks taotlus vastab ühele tegevusalale. Ühtlasi on alljärgnev tabel võrreldav koondpildiga, mida annab läbivalt tegevusaladeks jaotamine (Tabel 5).

Tabel 5. Investeeringute toetuse saajatel

Tegevuse nimetus	Toetuse saajate arv	Toetatava investeeringu summa		Määratud toetuse summa		Määratud toetuse osakaal toetatava investeeringu summast
		eurot	eurot/tegevusala	eurot	eurot/tegevusala	
Aiandus	57	2 121 814	37 225	2 074 205	36 390	97,8
Lamba- ja kitsekasvatus	19	703 487	37 026	665 088	35 005	94,5
Linnukasvatus	4	155 876	38 969	147 084	36 771	94,4
Muu loomakasvatus	67	2 936 815	43 833	2 611 089	38 971	88,9
Mesindus	18	782 378	43 465	666 449	37 025	85,2
Piima-karjakasvatus	35	1 607 480	45 928	1 376 601	39 331	85,6
Põllukultuurid	185	8 188 223	44 261	7 241 310	39 142	88,4
Püsilikultuurid	8	357 900	44 738	320 000	40 000	89,4
Seakasvatus	3	138 799	46 266	120 000	40 000	86,5
Segatootmine	124	5 659 886	45 644	4 773 692	38 498	84,3
KOKKU	520	22 652 657	43 563	19 995 518	38 453	88,3

Kõige rohkem investeerivad toetuse saajad põllukultuuride ja segatootmise tegevusaladesse (vastavalt 8,2 ja 5,7 mln eurot). Kõige suuremat omaosalust planeerivad segatootjad (15,7%) ja mesinikud (14,8%). Väikseim omaosalus on aiandusega tegelejad (2,2%). Võrreldes viie taotlusvooru koondtulemusega on kuuendaks taotlusvooruks vähenenud omaosaluse osakaal kaks protsendipunkti. **Seega planeeritakse üha enam investeerida vaid toetuse abil.**

Järgnevalt on analüüsitud meetme raames toetuse saajate omanike soolist jaotust (Tabel 6). Naiste osatähtsus toetuse saajatest on keskmiselt 24,4%. Võrreldes seisuga 31.12.2011.a on naiste osatähtsus toetuse saajate hulgas jäänud samale tasemele.

Tabel 6. Toetuse saajate sooline jaotus tegevusalade lõikes

Tegevusala	Naised	Mehed	Naiste osatähtsus, %	KOKKU
Aiandus	26	31	45,6	57
Lamba- ja kitsekasvatus	8	11	42,1	19
Linnukasvatus	1	3	25,0	4
Loomakasvatus	22	45	32,8	67
Mesindus	3	15	16,7	18
Piimakarjakasvatus	9	26	25,7	35
Põllukultuurid	29	156	15,7	185
Püsilikultuurid	1	7	12,5	8
Seakasvatus	1	2	33,3	3
Segatootmine	27	97	21,8	124
Kokku	127	393	24,4	415

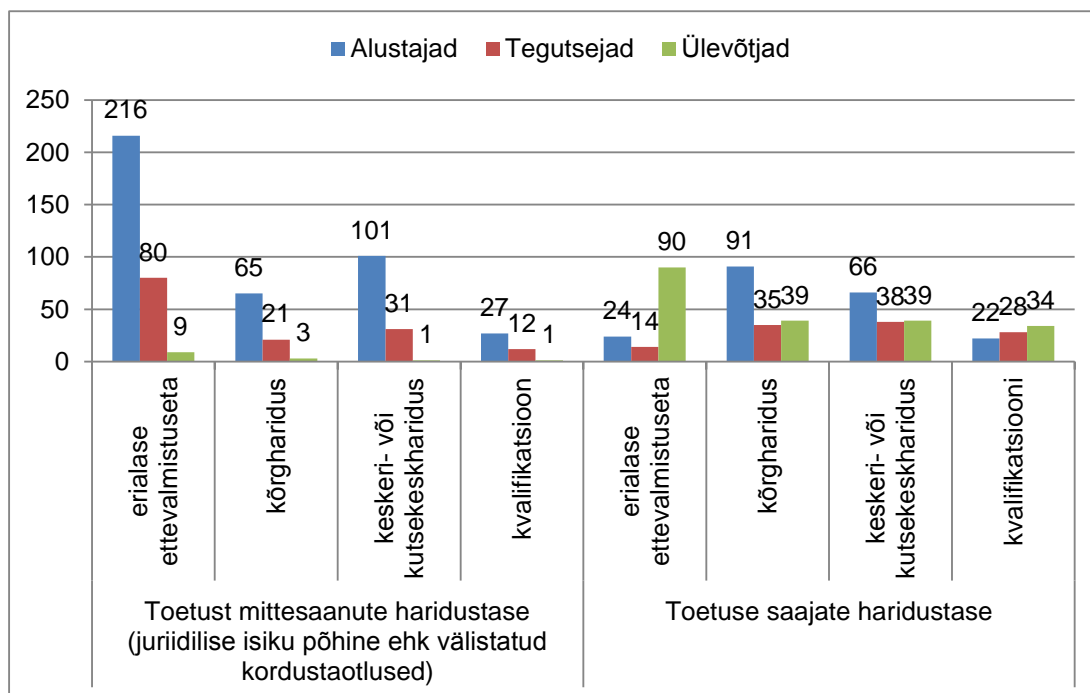
Naisettevõtjate seas on enim eelistatud tegevusalaks aiandus, kus naiste osatähtsus on 45,6%. Keskmisest suuremat naiste osatähtsust näitavad lamba- ja kitsekasvatuse tegevusala (42,1%), seakasvatus ja loomakasvatus (33,3%), piimakarjakasvatus (25,7%) ning linnukasvatus (25%). Meeste osatähtsus on kõige suurem püsiluultuuride (87,5%) ja põllukultuuride (84,3%) kasvatuses, mis nõuavad suuremal hulgal masinatööd.

Tabel 7. Toetust mittesaanute sooline jaotus tegevusalade lõikes (välistatud kordused)

Tegevusala	Naised	Mehed	Naiste osatähtsus, %	KOKKU
Aiandus	43	53	44,8	96
Lamba- ja kitsekasvatus	10	22	31,3	32
Linnukasvatus	2	5	28,6	7
Loomakasvatus	30	54	35,7	84
Mesindus	0	11	0,0	11
Piimakarjakasvatus	4	5	44,4	9
Põllukultuurid	27	125	17,8	152
Püsiluultuurid	3	12	20,0	15
Seakasvatus	1	3	25,0	4
Segatootmine	49	108	31,2	157
Kokku, kui kordustootlused on välistatud	169	398	29,8	567
Kokku, kõik tootlused	209	522	28,7	729

Toetust mittesaanutel on keskmine naiste osatähtsus 28,7%, mis on kuus protsendipunkti suurem toetuse saajate vastavast näitajast (Tabel 3). Antud tulemus ei ole otseselt võrreldav eelmiste seirearuannetega, sest antud juhul välistati kordustootlused. Seetõttu lisati seirearuannete analüüside paremaks võrdlemiseks ka naiste osakaal heakskiitmata tootlustel. Võrreldes seisuga 31.12.2011.a on naiste osakaal heakskiitmata tootluste esitajate hulgas suurenenud viis protsendipunkti ja võrreldes seisuga 31.12.2010.a suurenenud kaks protsendipunkti. **Kuigi toetust mittesaanute puhul on naiste osatähtsus kuus protsendipunkti suurem toetuse saajate naiste osakaalust järeldeb aruande koostaja, et meede ei soodusta ebavõrdset kohtlemist naiste ja meeste vahel. Naiste väiksem osakaal toetuse saajate hulgas on seotud väga mõjusa ülevõtmise hindamiskriteeriumiga, sest enamus toetust saanud ülevõtjad on mehed (82,2%).**

Tervikliku ülevaate annab toetuse saajate ja toetust mittesaanute jaotus põllumajandusliku hariduse ja ettevõtluskogemuse alusel Joonis 28.

Joonis 28. Noorte ettevõtjate haridusetase taotlemisel kuues taotlusvoorus kokku

Erialase ettevalmistuseta ettevõtjaid on kõige rohkem toetust mittesaanud alustajate hulgas. Toetuse saajate hulgas on põllumajandusliku hariduseta ettevõtjaid kõige rohkem ülevõtjate seas. Samas on toetuse saajate hulgas proportsionaalselt rohkem põllumajandusliku haridusega ettevõtjaid (75,5%) kui toetust mittesaanutel (46,2%). Võrreldes viie taotlusvooru koondtulemusega on põllumajandusliku haridusega ettevõtjate osakaal langenud nii toetuse saajate hulgas (viis protsendipunkti) ja toetust mittesaanudte hulgas (20 protsendipunkti).

Lisa 1 tabel 8.1-1.2 kaasabil hinnati ettevõtluse kogemuse omandamist läbi maakasutuse ja loomade arvu suurenemise osakaalu. Vaatluse alla võeti I ja II ning III taotlusvooru toetuse saajate 2010 ja 2012 aasta PRIA toetusteregistri andmed. Loomade arvu muutuse võrdlemiseks arvestati kõik loomad ümber loomühikuteks. Enamustel tegevusaladel on toetuse saajatel õnnestunud vaadeldaval perioodil suurendada keskmist põllumaad kui ka loomühikute arvu. I ja II taotlusvooru toetuse saajatest on suurimad maakasutuse suurendajad aianduse, muu loomakasvatuse ja põllukultuuride kasvatuse tegevusaladel. III taotlusvooru toetuse saajate on suurimad maakasutuse suurendajad aianduse, loomakasvatuse ja segatootmise tegevusalal tegutsejad. Keskmiselt on suurendanud I – III taotlusvooru toetuse saajad maaressurssi 25,0%. Loomühikute arvu suurimad suurendajad tegelevad loomakasvatuse, segatootmise põllukultuuride või aianduse tegevusalal. I – III taotlusvooru toetuse saajate keskmine loomade arv loomühikutes vaadelduna on suurenenud 30,6%. **Läbi maakasutuse ja loomade arvu on meetme 1.2 toetuse saajate ettevõtluskogemus märgatavalt suurenenud.**

Viienda majandusaasta müügitulu nõude mittetäitmise riskile on viidatud 2011 aasta püsihindamise aruandes ning sellele eelnenud uuringus. Probleemi püsivust kinnitavad Tabel 8 andmed.

I ja II taotlusvooru toetuse saajate viienda majandusaasta müügitulu nõue täitub 2013 aastal ja III taotlusvooru toetuse saajatel 2014 aastal. Samas on I–III taotlusvooru toetuse saajate hulgas

11,8% ettevõtjaid, kellel on müügitulu nõudest täidetud alla 15%. I–II taotlusvooru toetuse saajatest on 2011 aastaks saavutanud viienda majandusaasta müügitulu nõude üle 50% täituvuse 64,1%. **Seega on viienda majandusaasta müügitulu nõude mittetäitmiseks suur risk vähemalt 45,9% toetuse saajatest.**

Tabel 8. Müügitulu I-III taotlusvooru toetuse saajatel 2011 aastal

Näitaja	I ja II taotlusvoor	III taotlusvoor	IV taotlusvoor
Toetuse saajate arv, kelle osas on olemas müügitulu andmed	117	36	51
Müügitulu alla 5 tuhande euro	14	4	11
Müügitulu 5 kuni 19,9 tuhat eurot	28	14	15
Müügitulu 20 kuni 39,9 tuhat eurot	21	7	10
Müügitulu üle 40 tuhande euro	54	15	15

Alljärgnev analüüs keskendub majandustulemuste, konkurentsivõime ja jätkusuutlikkuse hindamisele toetust saanud ettevõtjate osas. BLV arvutamiseks meetmel 1.2 võrreldi omavahel taotlemise aasta tulemust järgnevate aastate tulemustega. Võrdlust teostati taotlusvoorude lõikes, sest meetme eripärast tulenevalt ei pea taotlemise aastal toetuse saajal veel majanduslikku tegevust olema.

BLV muutust võrreldakse ettevõtja põhiselt. Seega BLV arvutatakse vaid ettevõtjate osas, kellel on olemas vajalikud andmed nelja järjestikuse aasta kohta (2008-2011).

Tabel 9. BLV toetuse saajatel (I ja II taotlusvoor)

Näitaja	2008	2009	2010	2011
Toetuse saajate arv	67	67	67	67
Kokku BLV toetuse saajatel, eurot	1 356 283	1 824 543	2 411 301	3 032 820
Keskmine BLV toetuse saaja kohta, eurot	20 243	27 232	35 990	45 266
Võrreldava sektori BLV ettevõtja kohta, eurot	176 225	139 420	176 233	189 211
Keskmise BLV muutus toetuse saajatel (võrreldes eelneva aasta keskmisega), %	NP	34,5	32,2	25,8
Sektori keskmise muutus võrreldes eelneva aasta keskmisega, %	NP	-20,9	26,4	7,4

Esimese kahe taotlusvooru 188 toetuse saajast olid vajalikud andmed BLV arvutamiseks neljal aastal olemas 67 ettevõtjal. Andmekogum moodustab 35,6% toetuse saajate arvust, mistõttu loetakse analüüsi kaasatavat ettevõtjate gruppi järelduste tegemiseks piisavaks.

BLV näitab I ja II taotlusvooru toetuse saajatel pidevat suurenemist võrreldes eelneva aastaga, suurenemine keskmiselt 30,8% aastas (Tabel 9).

Sektori keskmisega võrreldes on BLV oluliselt väiksem, kuid keskmine kasv eelneva aastaga võrreldes jätkuvalt positiivne.

Kolmanda taotlusvooru 47 toetuse saajast 21 on olemas andmed kolme järjestikuse majandusaasta BLV arvutamiseks vajalike tulemuste kohta. Tegemist on osatähtsust (44,7%) arvestades järelduste tegemiseks piisava hulgaga.

Kolmandas taotlusvoorus on taotlemise aasta BLV keskmiselt üle kolme korra väiksem I ja II taotlusvooru toetuse saajate taotlemise aasta tulemusest. Seega on III taotlusvooru toetuse saajate hulgas oluliselt vähem tegutsevaid ettevõtjaid. Samuti suureneb III taotlusvooru toetuse saajate BLV iga aastaga, kuid suurenemise tempo on oluliselt madalam I ja II taotlusvooru toetuse omast (tabel 12).

Tabel 12. BLV toetuse saajatel (III taotlusvoor)

Näitaja	2009	2010	2011
Toetuse saajate arv	21	21	21
Kokku BLV toetuse saajatel, eurot	131 553	150 707	180 758
Keskmine BLV toetuse saaja kohta, eurot	6 264	7 177	8 608
Võrreldava sektori BLV ettevõtja kohta, eurot	139 420	176 233	189 211
Keskmise BLV muutus toetuse saajatel (võrreldes eelneva aasta keskmisega), %	NP	14,6	19,9
Sektori keskmise muutus võrreldes eelneva aasta keskmisega, %	NP	26,4	7,4

I ja II taotlusvooru toetuse saajate puhul, kelle majandusnäitajad olid aruande koostajale kättesaadavad, oli tegemist aktiivsemalt põllumajandustootmist alustanud ettevõtjatega. Olukord, kus I ja II taotlusvooru 67 ettevõtjast 40 ettevõtjale määrati toetus juba taotlemise aastal, andis eelise taotlemise aasta põllumajanduse aktiivsemaks käivitamiseks.

Neljanda taotlusvooru 67 toetuse saajast 41 on olemas andmed kahe järjestikuse majandusaasta BLV arvutamiseks vajalike tulemuste kohta. Tegemist on osatähtsust (61,2%) arvestades järelduste tegemiseks piisava hulgaga.

Tabel 10. BLV toetuse saajatel (IV taotlusvoor)

Näitaja	2010	2011
Toetuse saajate arv	41	41
Kokku BLV toetuse saajatel, eurot	354 581	147898
Keskmine BLV toetuse saaja kohta, eurot	8 648	3 607
Võrreldava sektori BLV ettevõtja kohta, eurot	176 233	189 211
Keskmise BLV muutus toetuse saajatel (võrreldes eelneva aasta keskmisega), %	NP	-58,3
Sektori keskmise muutus võrreldes eelneva aasta keskmisega, %	NP	7,4

Neljandas taotlusvoorus on keskmine BLV taotlemise aastal võrdväärne I ja II taotlusvooru neljanda tegevusaasta tulemusega (Tabel 10). Seega oli IV taotlusvoorus toetuse saajate hulgas rohkem ettevõtjaid, kes juba taotlemise aastal omasid aktiivset tegevust. Samas esimesel tegevusaastal kui omati toetust on toimunud IV taotlusvooru toetuse saajatel järsk BLV vähenemine. **BLV vähenemine on seotud ülevõtjate ja tegutsejate suurema arvuga toetuse saajate hulgas, kelle toetuse saamisele järgnev tegevus ei ole esialgu nii edukas kui ettevõtte eelnev tegevus.**

Lisa 1 tabelite 20A-1.2 kuni 20C-1.2 kaasabil hinnati lisandväärtuse muutust müügitulu ja ärikasumi alusel, mis on kajastatud ka tabelis 14.

Toetuse saajate müügitulu põhivara jääkväärtuse ja koguvarade kohta keskmiselt suureneb perioodil 2009–2011. Ärikasum samal perioodil keskmiselt väheneb. Võrreldes I ja II

taotlusvooru toetuse saajate lisandväärtuse näitajaid III taotlusvooru toetuse saajate tulemustega, siis kõige raskem ongi saavutada varade rentaablust ehk ärikasumi suurenemist koguvara kohta. **Varade rentaabluste vähenemine on seotud toetuse laekumisega ja toetuse kaheaastase kasutusajaga. Toetuse laekumine suurendab ärikasumit, mis omakorda suurendab toetuse laekumise aastal varade rentaablust.** (Tabel 11)

Tabel 11. Lisandväärtus müügitulu ja ärikasumi alusel 2009-2011

Näitaja*	2009	2010	2011	Muutus, %
Põhivara käibekordaja	0,66	0,73	0,71	3,7%
Koguvara käibekordaja	0,43	0,45	0,46	3,4%
Varade rentaablust	11,5%	14,8%	11,3%	-0,9%

Lisa 1 tabeli 27-1.2 hinnatakse aastatel 2008–2011 noorte põllumajandustootjate majanduskasvu. Tulemus on kumulatiivselt kõiki toetuse saajaid arvesse võttes positiivne. Tööjõutootlikkus tabelis 28-1.2 näitab samuti paranemist.

Teiste jätkusuutlikkuse ning konkurentsivõime näitajate puhul kaasati analüüsitavasse gruppi vaid ettevõtjad, kellel oli olemas müügitulu kõigil kolmel aastal. Lisa 1 tabeli 29-1.2 alusel noortel ettevõtjatel jätkusuutlikkus paraneb. Samas suurenevad paralleelselt tootmiskulud, mis on seotud meetme spetsiifikaga, kus suur osa ettevõtjaid on alustajad. **Majandustegevust omavate noorte ettevõtjate elujõulisus aruande koostaja hinnangul suureneb.**

Jätkusuutlikkust lisa 1 tabel 32-1.2 alusel on võimalik hinnata majandustegevust omavatel ehk müügitulu saavatel ettevõtjatel. Toetuse saajatest omab aruande koostaja seisuga 31.12.2012.a andmeid 395 ettevõtja (76,0%) kohta, kellel perioodi 2009–2011 jooksul vähemalt ühel aastal on müügitulu.

Intressikulused omab toetuse saajatest väike arv – 2009 aastal oli 189 müügitulu saanud ettevõtjat, kellest intressikulused maksis 38, 2010 aastal oli 288 müügituluga ettevõtjat, kellest intressikulused maksis 53 ja 2011 aastal oli 350 müügituluga ettevõtjat, kellest intressikulused tasus 89. Seega intressidega laenukohustusi omab alla 25% ettevõtjatest. Intressikuluga ettevõtjate keskmine intressikulude kattekordaja, mille arvutamiseks jagatakse puhaskasum aasta intressikuludega, keskmiselt paraneb. Lühiajalisi kohustusi omab müügituluga toetuse saajatest enamuse (üle 80% ettevõtjatest) – sh 2009 aastal 158, 2010 aastal 231 ja 2011 aastal 285 ettevõtjat. Lühiajaliste kohustustega ettevõtjate lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja paraneb. Müügituluga ettevõtjaid, kelle bilanss sisaldab kohustusi, on 2009 aastal 165, 2010 aastal 238 ja 2011 aastal 294. Kolme aasta keskmisena kohustusi omavate ettevõtjate võlakordaja väheneb ehk paraneb. Käibe ja varade rentaablust, mille arvutamisel on aluseks vastavalt müügitulu ja varade suhe puhaskasumisse, keskmiselt suureneb. Omakapitali rentaablust ja tootmisvarude käibekordaja keskmisena paraneb ehk puhaskasum ühe omakapitaliühiku ning müügitulu ühe varude ühiku kohta suurenevad. (Tabel 12)

Majandustegevust omavate toetuse saajate likviidsus, laenude osatähtsus ja majandamine ning varude tootlikkus on paranenud, mistõttu saab hinnata jätkusuutlikkust heaks.

Tabel 12. Toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajad 2009-2011

Sektor	Toetuse saajate keskmine			
	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas
Intressikulude kattekordaja	5,64	9,28	8,76	24,6%
Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja	0,36	1,76	2,16	144,9%
Võlakordaja	0,47	0,57	0,42	-5,5%
Käibe ärirentaablus	0,31	0,32	0,35	6,3%
Varade rentaablus	0,12	0,10	0,16	15,5%
Omakapitali rentaablus	0,26	0,27	0,34	14,4%
Tootmisvarude käibekordaja	4,59	5,04	6,35	17,6%

Kokkuvõte

Meetme eesmärkidest lähtuvalt on toetust saanud tegevust alustavad noored ettevõtjad. Omanike keskmine vanuse 29-32 aastat (taotlusvoorude ja tegevusalade lõikes erinev). Probleemiks on kujunemas põllumajandusliku hariduseta ettevõtjate hariduse tähtaegne omandamine, sest kõige suurem osakaal erialase ettevalmistuseta ettevõtjaid on ülevõtjate hulgas. Samas on tegemist toetuse saajate grupiga, kelle toetuse saamine on kõige suurema tõenäosusega. Ülevõtjate arv suureneb iga taotlusvooruga.

Kuigi naiste osakaal toetust mittesaanutel on 6 protsendipunkti suurem kui toetuse saajate hulgas, ei kanna meede endas soolist ebavõrdsust. Tegemist on ülevõtmisest tuleneva mõjususega, sest enamus ülevõtjatest (82,2%) on mehed.

Oluliseks probleemiks võib kujuneda viienda majandusaasta müügitulu nõude täitmine.

Majandusliku efektiivsuse, konkurentsivõime ja jätkusuutlikkuse osas on majandustegevust omavad toetuse saajad edukad. Esialgse analüüsi põhjal saab väita, et juba tegutsevad noored ettevõtjad on elujõulised, konkurentsivõimelised ja jätkusuutlikud, sest paranenud on enamus majandamist iseloomustavatest näitajatest. Parima hinnangu saaks aruande koostaja anda, kui kättesaadavad oleks kõikide toetuse saajate finantstulemused (FIE-de omad).

2.11. MEEDE 1.3 – NÕUANDESÜSTEEMI JA –TEENUSETE TOETAMINE (114, 115)

Meetme üldeesmärk on toetada põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele ettenähtud nõuandeteenuse kättesaadavust. Selle meetme alla koondatakse nõuandeteenuse kasutamine ning juhtumis- ja nõuandeteenuste loomine.

Meede sisaldab kolme omavahel seotud tegevust:

- 1) põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine ettevõtte või tegevuste paremaks majandamiseks majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnaaspekte arvestades (alameede 1.3.1);

- 2) nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutuse alase nõuendeteenuse võimaldamine (alameede 1.3.2);
- 3) nõuandesüsteemi arendamine nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamiseks põllumajandus- ja metsandusettevõtetele (alameede 1.3.3).

Seega meetme 1.3 alameetmed on vastastikku sõltuvad, sest toetatavat nõuannet pakutakse vaid toimivate nõuandekeskuste kaudu. Toetuskõlbulik on nõuandeteenus, mille on andnud kutset omav konsulent, kes on lepingulises suhtes tunnustatud nõuandekeskusega. Meetme sihiks on aidata põllumajandusettevõtjatel ja erametsa valdajatel katta kulusid, mis tekivad nõuandeteenuse kasutamisest, arendada ettevõtete üldist toimimist ning ühtlasi tõsta põllumajandustootjate teadlikkust erinevatest nõuetest ning toetada nõuandesüsteemi arendamist nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamisel. Toetuse saajateks on põllumajandustootjad ja erametsa valdajad, kelle omandis on või kes kasutab muul õiguslikul alusel vähemalt 0,3 ha maatulundus- ja/või metsamaad.

Aastatel 2008–2012 oli nõuandeteenuse toetuse saajaid alameetme 1.3.1 ja alameetme 1.3.2 raames kokku 2 272, kes said toetust 4 553 taotlusele. Statistikaameti andmetel oli 2010. aasta põllumajandusloenduse andmetel turuletootvate põllumajanduslike majapidamiste (EMTAK 2008 tegevusala arvestades) arv kokku 11 255. **Seega on alameetmete 1.3.1 ja 1.3.2 nõuandeteenuse toetust saanud 20,2% põllumajandusele orienteeritud majapidamistest.** Perioodil 2008–2012 sai keskmiselt iga ettevõtja alameetme 1.3.1 ja 1.3.2 raames heakskiidu otsuse 2,0 (mediaan 1,0) taotluse kohta. Alameetmes 1.3.1 ja 1.3.2 määratud toetuse summa oli kokku 2,8 mln eurot ning keskmine toetuse summa toetuse saaja kohta oli 1 230 eurot (mediaan 959 eurot).

Kuigi meetme 1.3 üldeesmärk on toetada nõuandeteenuse kättesaadavust põllumajandustootjate ja erametsa valdajate jaoks, moodustasid põllumajandustootjad nõuandetoetuse saajatest 97,9% ning metsandusega tegelevate isikute huvi taotleda meetmest 1.3 nõuandetoetust oli tagasihoidlik (2,1% toetuse saajatest). Metsaomanike madal huvi meetme 1.3 nõuandetoetuse vastu ei pruugi tähenda aga seda, et nad ei ole huvitatud professionaalsest nõuandest. Metsaomanikud saavad vajaliku nõuande lihtsamalt ja odavamalt metsaühistutest kui meetmest 1.3. Lisaks on metsanduslikku nõuannet pakkuvate nõuandekeskustega ühinenud konsulentide arv võrreldes teiste konsulentidega väga väike.

Kokku oli nõuandeteenust pakkuvaid nõuandekeskuseid 16 (sh 15 nõuandekeskust ja üks koordineeriv keskus). Kuni 2008. aastani oli Lääne-Virumaal nõuandekeskuseks OÜ Põllumajanduskonsulent AT, kes lõpetas oma tegutsemise ja andis oma kohustused üle MTÜ Virumaa Põllumeeste Liidule. Sellest tulenevalt arvestatakse analüüsi teostamisel OÜ Põllumajanduskonsulent AT poolt osutatud nõuandeteenused MTÜ Virumaa Põllumeeste Liidu teenusteks. Kuni 2009. aastani oli Läänemaal nõuandekeskuseks Haapsalu Põllumeesteliit, kes likvideeris oma tegevuse ja andis kohustused üle MTÜ Läänemaa Nõuandekeskusele. Sellest tulenevalt arvestatakse analüüsi teostamisel Haapsalu Põllumeesteliidu poolt osutatud nõuandeteenused MTÜ Läänemaa Nõuandekeskuse teenusteks.

Alameetme 1.3.1 ja 1.3.2 raames oli võimalik toetust saada 17 nõuandeteenuse liigile. Toetuse saajad kasutasid toetust 11 erineva nõuandeteenuse liigi soetamiseks kokku 86 658 tunni ulatuses

(**Tabel 13**). Kõige rohkem kasutati finantsmajandusalast nõuannet (2 711 korda 53 032 tunni ulatuses) ja kõige vähem põllumajandussaaduste käitlemise alast nõuannet (üks kord 15 tunni ulatuses). Üldse ei kasutatud põllumajandushoonete ehitamise-, maaparanduse-, bioenergia- ja biomassi-, loomade heaolu, põllumajandustehnoloogia- ning inimeste ja loomade tervishoiu ning taimetervise alast nõuannet. Keskmise toetus ühe nõuandetunni kohta oli 32 eurot. Keskmisest rohkem määrati toetust ühe nõuandetunni kohta töötervishoiu ja tööohutusalase nõuande puhul (48 eurot) ning keskmisest vähem loomakasvatus- (28 eurot) ja põllumajandussaaduste käitlemise (29 eurot) alase nõuande puhul. Keskmiselt kulus nõuandeteenuse saamisele 18 tundi. Keskmisest kauem kestis mesindus- ja metsamajandamise alase (vastavalt 34 ja 30 tundi) ning keskmisest vähem aga mahepõllumajandusalase nõuande osutamine (10 tundi). **Seega harvem kasutatud nõuande liigi kasutusaeg oli pikem ning sagedamini kasutatud nõuande liigi kasutusaeg jällegi lühem.**

Tabel 13. Nõuandeteenust kasutatud kordade arv, maht (h), nõuandeteenuse osutajate arv ja määratud toetuse summa (eurot) nõuandeliikide lõikes

Nõuande liik	Kasutatud kordade arv	Kasutatud tundide arv, h	Osutavate nõuande-keskuste arv	Määratud toetuse summa, eurot	Keskmine toetus ühe nõuandetunni kohta, eurot	Keskmine kasutatud tundide arv, h
Ettevõtte majandamisalane	364	6 336	11	212 874	34	17
Finantsmajandusalane	2 711	53 032	16	1 716 214	32	20
Keskkonna, sh põllumajandus-keskkonnaalane	34	469	4	15 084	32	14
Loomakasvatusalane	233	4 393	13	123 444	28	19
Mahepõllumajandusalane	117	1 168	12	35 258	30	10
Mesindusalane	19	646	2	22 587	35	34
Metsamajandamise alane	25	754	5	24 365	32	30
Nõuetele vastavuse nõuetealane	399	8 620	15	295 128	34	22
Põllumajandussaaduste käitlemise alane	1	15	1	431	29	15
Taimakasvatusalane	841	11 126	16	344 090	31	13
Töötervishoiu- ja tööohutusealane	4	99	3	4 723	48	25
KOKKU	4 748	86 658	16	2 794 199	32	18

Taimekastus- ja finantsmajandusalast nõuannet pakkusid kõik maakondlikud nõuandekeskused ja koordineeriv keskus. Vaid üksikud keskused pakkusid põllumajandussaaduste käitlemise, mesindus-, töötervishoiu ja tööohutuse-, keskkonna ning metsamajandamise alast nõuannet (viis või alla selle nõuandekeskuse).

Heakskiidetud 4 553 taotluse raames saadi toetust 4 748 nõuandeteenuse korrale. Keskmiselt saadi toetust ühe taotluse raames 1,04 nõuande liigile. Tulenevalt viimasest koostati alljärgnev **Tabel 14** nõuandeteenuste kordade põhisel, mis sisaldab kordustoetuse saajaid. Nii põllumajandustootjad kui ka erametsa valdajad kasutasid kõige enam finantsmajandusalast nõuannet. Kui põllumajandustoote teine sagedasem kasutatav nõuande liik oli taimekasvatusalane nõuanne, siis erametsa valdajad kasutasid metsamajandamise alast nõuannet.

Võrreldes eelnevate perioodidega lisandus põllumajandustootjatel keskmiselt 37,6% ja erametsa valdajatel 59,3% nõuandeteenuse kasutamise kordi (lisa 1 tabel 12.2-1.3.1). Perioodide võrdluses on põllumajandustootjad kõige rohkem kasutama hakanud nõuetele vastavuse nõuetealast (muutus 92,0%) ning erametsa valdajad finantsmajandusealast (muutus 85,6%) nõuannet.

Tabel 14. Toetuse saajate heakskiidetud taotluste nõuandeteenuse kordade põhine jaotus sektorite lõikes perioodil 2008-2012

Nõuande liik	Toetuse saaja sektor perioodil 2008-2012	
	põllumajandustootja	erametsa valdaja
Ettevõtte majandamisalane	358	6
Finantsmajandusalane	2 680	31
Keskkonna, sh põllumajandus-keskkonnavaline	30	4
Loomakasvatusalane	233	0
Mahepõllumajandusalane	117	0
Mesindusalane	19	0
Metsamajandamise alane	2	23
Nõuetele vastavuse nõuetealane	398	1
Põllumajandussaaduste käitlemise alane	1	0
Taimekasvatusalane	840	1
Töötervishoiu ja tööohutusealane	4	0
KOKKU	4 682	66

Finantsmajandusalane nõuanne on jätkuvalt kõige rohkem kasutatud nõuandeteenus (lisa 1 tabel 12.3-1.3.1), kuigi perioodide võrdluses on suurem kasv toimunud nõuetele vastavuse nõuetealase nõuande kasutamises (kordade arvu kasv on 92,2% ning tundide arvu kasv 107,4%).

Järgnevates alapeatükkides vaadeldi meetme 1.3 alameetmeid eraldi. Alameetmete 1.3.1 ja 1.3.2 tegevuste üle peetakse arvestust taotlustepõhiselt. Nõuandeteenuse tegevuste jagamise aluseks on nõuandeteenuse toetuse taotlemise aasta ning nõuande liik. Kõik kuni 31.12.2010 esitatud taotlused kuuluvad alameetme 1.3.1 hulka. Alates 01.01.2011 jaotati nõuandeteenus kaheks – alameetme 1.3.1 ja alameetme 1.3.2. Alameetme 1.3.2 hulka kuuluvad kõik taotlused, mis sisaldavad selliseid nõuande liike nagu nõuetele vastavuse nõuetealane ning töötervishoiu ja tööohutuse alane nõuanne. Kui taotlus sisaldas lisaks eelpool nimetatud nõuande liigile veel muid nõuande liike, loeti ka need nõuande liigid alameetme 1.3.2 hulka. Ülejäänud taotlused, mis ei sisaldanud eelpool nimetatud kahte nõuande liiki, loetakse alameetme 1.3.1 hulka.

2.11.1. Alameetme 1.3.1 – põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine (114)

Alameetme 1.3.1 taotlusvoorud on toimunud järgmiselt:

- 1) 02.01.2008–30.11.2008;
- 2) 02.01.2009–30.11.2009;
- 3) 02.01.2010–30.11.2010;
- 4) 02.01.2011–30.11.2011;
- 5) 02.01.2012–26.11.2012.

Seisuga 31.12.2012 oli toetust määratud alameetme 1.3.1 raames 2 176 põllumajandustootjale ja 47 erametsa valdajale.

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

- Toetatud põllumajandustootjate arv – 2 500. Täidetud 87,0%.
- Toetatud erametsa valdajate arv – 100. Täidetud 47,0%.

Kokku määrati toetust alameetme 1.3.1 raames 2,5 mln eurot, millest nõuetele vastavuse nõuete ning töötervishoiu ja tööohutusealasele nõuandeteenusele eraldati 71,2 tuhat eurot (Tabel 15). Viimane moodustas 2,8% kogu alameetme 1.3.1 raames määratud toetuse summast. Seisuga 31.12.2012 oli välja makstud 2,5 mln eurot. Kasutatud tundide arv heakskiidetud taotluste alusel oli kokku 79 628.

Tabel 15. Perioodil 2008-2012 alameetme 1.3.1 nõuandeteenust kasutatud kordade arv, maht (h), nõuandeteenuse osutajate arv ning määratud toetuse summa (eurot) nõuandeliikide lõikes

Nõuande liik	Kasutatud kordade arv	Kasutatud tundide arv, h	Osutavate nõuande-keskuste arv	Määratud toetuse summa, eurot
Ettevõtte majandamisalane	364	6 336	11	212 874
Finantsmajandusalane	2 701	52 919	16	1 711 829
Keskkonna, sh põllumajandus-keskkonnaalane	34	469	4	15 084
Loomakasvatusalane	219	4 170	13	116 940
Mahepõllumajandusalane	108	1 064	12	33 122
Mesindusalane	19	646	2	22 587
Metsamajandamise alane	25	754	5	24 365
Nõuetele vastavuse nõuetealane	116	2 210	11	68 597
Põllumajandussaaduste käitlemise alane	1	15	1	431
Taimekasvatusalane	822	10 996	16	339 830
Töötervishoiu ja tööohutusealane	2	50	2	2 556
KOKKU	4 411	79 628	16	2 548 215

Järgnevalt analüüsiti alameetme 1.3.1 raames nõuandetoetust saanud põllumajandustootjate ja erametsa valdajate majandustegevuse selliseid näitajaid nagu BLV, tööjõu tootlikkus, tööviljakus ning konkurentsivõime. Analüüsiti toetuse saajate majandusnäitajaid neljal aastal (2008., 2009., 2010. ja 2011. a) ning saadud tulemisi võrreldi Eesti Statistikaameti poolt kogutud põllumajandussektori (valimis oli erametsa valdajaid vähe) kohta samade aastate lõikes. Perioodil 2008–2012 oli toetuse saajaid kokku 2 223, kellest väljamaksega toetuse saajaid oli 2 219. Viimastest omakorda seisuga 31.12.2012 oli üle 40,0% väljamaksega ettevõtjaid 2 218. Analüüsi kaasati 463 ettevõtjat, kellest enamuse (90,3%) moodustasid OÜ esindajad, aga oli ka FIEsid (4,3%), TÜ (4,3%) ja AS (1,1%) esindajaid. 95,9% ettevõtjatest olid põllumajandustootjad ja 4,1% erametsa valdajad. Analüüsi kaasatud ettevõtjatel oli olemas kõigil neljal vaadeldaval aastal müügitulu ning kaupade, toore, materjali ja teenuse kulu näitajad. Analüüsi kaasatud toetuse saajate valimi väike arv tulenes asjaolust, et enamus toetuse saajatest olid FIED, kuid kelle enamus majandusnäitajatest ei olnud püsihindajale kättesaadavad. Jäeti

välja ka need ettevõtjad, kelle majandusnäitajad olid ettevõtja BLV vms arvutamisel puudulikud või oleks oluliselt moonutanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi ning selle tulemust.

Ettevõtjate majanduslikku efektiivsust iseloomustab brutolisandväärtus, mis näitab ettevõtja kogutoodangu väärtuse ja toodangu tootmiseks tehtud eri- ja üldkulude vahet. Vaatlusaluste ettevõtjate BLV oli perioodil 2008-2011 oluliselt madalam kui taime- ja loomkasvatussektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 16.1-1.3.1), olles 2011. aastal toetuse saajatel 116,4 tuhat eurot ning sektoris tervikuna 189,2 tuhat eurot. Samas ettevõtjate BLV muutuse trend järgis võrreldava sektori BLV muutuse trendi. Vaatlusalustel ettevõtjatel muutus aastast BLV rohkem (14,0% aastast) kui kogu sektoris tervikuna (2,4% aastast).

Tööjõu tootlikkuse hindamiseks jagati vastava aasta BLV töötajate arvuga. Vaatlusaluste toetuse saajate tööjõu tootlikkus oli perioodil 2008-2011 madalam kui põllumajandussektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 28.1-1.3.1). Samas tööjõu tootlikkuse muutuse trend järgis võrreldava sektorite tööjõu tootlikkuse muutuse trendi. Kui 2011. aastal oli sektoris tervikuna tööjõu tootlikkus 28,4 tuhat eurot töötaja kohta, siis toetuse saajatel oli see kaks korda madalam (13,9 tuhat eurot töötaja kohta). Lisaks muutus vaatlusalustel ettevõtjatel tööjõu tootlikkus aastast vähem (3,3% aastast) kui kogu sektoris tervikuna (18,3% aastast). **Seega toetuse saajatel on tootlikkus väga aeglase kasvuga, mis tähendab ettevõtete jaoks kasvavate palkade tingimustes survet kasumlikkusele. Kuna tööjõuturul on puudus headest töötajatest, võiksid ettevõtjad tegeleda olemasolevate töötajate kvaliteedi tõstmisega.** Samas perioodil 2008-2011 oli tegutsevate ettevõtjate keskmine tööviljakus müügitulu alusel vaid veidi madalam võrreldes sektori keskmisega (lisa 1 tabel 30.1-1.3.1) ning alates 2009. aastast on nii ettevõtjatel kui sektoris tervikuna tööviljakus järjest kasvanud.

Perioodil 2008–2011 tööjõukulu töötaja ja hõivatu kohta oli toetust saanud ettevõtjatel veidi kõrgem kui sektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 29.1-1.3.1 ja lisa 1 tabel 30.1-1.3.1), kuid samas tööjõukulu muutus aastast nii toetust saanud ettevõtjatel kui ka sektoris tervikuna väga vähe (muutus jäi 1,0% ja 1,4% vahele).

Vaatlusaluste ettevõtjate sellised konkurentsivõime näitajad nagu müügitulu, NLV ja müügitulu töötaja kohta olid sektori keskmisest veidi madalamad, kuid samas puhaskasum oli jällegi veidi kõrgem (lisa 1 tabel 29.1-1.3.1). Vaatlusaluste ettevõtjate nimetatud näitajate muutuse trend sarnanes võrreldavate sektorite näitajate muutustega, olles madalaim 2009. aastal, peale mida nimetatud näitajad on aasta-aastalt kasvanud. **Nii müügitulu, puhaskasumi, NLV, BLV ja müügitulu muutused töötaja kohta muutus toetuse saajatel rohkem kui sektoris tervikuna, seega paranesid need näitajad 2011. aastal oluliselt võrreldes sektori keskmiste tendentsidega.** Omakapitali rentaablus oli perioodil 2008–2011 sarnaselt kogu sektoriga suhteliselt madalal tasemel. Madalaim oli omakapitali rentaablus 2009. aastal (toetuse saajatel -3,4% ja sektoris -1,5%), peale mida see tõusis 2011. aastaks toetuse saajate puhul 17,1%le ja sektoris tervikuna 16,3%le. **Omakapitali rentaablusest võib järeldada, et 2009. aastal oli ettevõtjatel konservatiivne rahanduspoliitika, peale mida on ettevõtjad üha rohkem hakanud kasutama võörkapitali ning 2011. aastal muutusid investeeringud ettevõtetesse efektiivsemateks.** Järeldust kinnitab ka käibe ärirentaablus perioodil 2008-2011 ning selle muutus. Madalaim oli käibe ärirentaablus 2009. aastal (toetuse saajatel -3,9% ja sektoris 3,5%),

peale mida see tõusis 2011. aastaks toetuse saajate puhul 17,4%le ja sektoris tervikuna 15,6%le. Seega äritegevus põllumajanduses oli riskantsem ülemaailmse majanduskriisi ajal, mil oli suurem tõenäosus saada kahjumit.

Alameetmest 1.3.1 toetust saanud ettevõtjate majandusnäitajad nagu BLV, NLV ja müügitulu on toetust saanud ettevõtjatel madalamad kui sektoris tervikuna, kuid nimetatud näitajad muutusid perioodil 2008-2011 toetuse saajatel rohkem kui sektoris. Sellest omakorda võib järeldada, et toetuse saajad on konkurentsivõimelisemad kui sektor tervikuna, mida aga pärsib madal ja aeglane tootlikkuse kasv.

2.11.2. Alameede 1.3.2 – nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutusealase nõuandeteenuse võimaldamine

Alameetme 1.3.2 taotlusvoorud on toimunud järgmiselt:

- 1) 02.01.2011–30.11.2011;
- 2) 02.01.2012–26.11.2012.

Seisuga 31.12.2012 oli toetust määratud alameetme 1.3.2 raames 252 põllumajandustootjale ja ühele erametsa valdajale.

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

- Toetatud põllumajandustootjate arv – 1 000. Täidetud 25,2%.
- Toetatud erametsa valdajate arv – 100. Täidetud 1,0%.

Kokku määrati toetust alameetme 1.3.2 raames 246,0 tuhat eurot, millest nõuetele vastavuse nõuete- ning töötervishoiu ja tööohutusealasele nõuandeteenusele eraldati 228,7 tuhat eurot (Tabel 16). Viimane moodustas 92,3% kogu alameetme 1.3.2 raames määratud toetuse summast. Seisuga 31.12.2012 oli välja makstud 245,5 tuhat eurot.

Kasutatud tundide arv heakskiidetud taotluste alusel oli kokku 7 030, millest nõuetele vastavuse nõuete- ning töötervishoiu ja tööohutusealane nõuanne moodustas 91,9% osutatud nõuande mahust. Nõuetele vastavuse nõuetealast nõuannet osutas 13 ning töötervishoiu ja tööohutusealast nõuannet üks nõuandekeskus.

Tabel 16. Perioodil 2008-2012 alameetme 1.3.2 nõuandeteenust kasutatud kordade arv, maht (h), nõuandeteenuse osutajate arv ning määratud toetuse summa (eurot) nõuandeliikide lõikes

Nõuande liik	Kasutatud kordade arv	Kasutatud tundide arv, h	Osutavate nõuande-keskuste arv	Määratud toetuse summa, eurot
Finantsmajandusalane	10	114	4	4 386
Loomakasvatusalane	14	224	3	6 504
Mahepõllumajandusalane	9	104	1	2 137
Nõuetele vastavuse nõuetealane	283	6 410	13	226 530
Taimekasvatusalane	19	130	5	4 260
Töötervishoiu ja tööohutusealane	2	49	1	2 166
KOKKU	337	7 030	13	245 984

Alameetme 1.3.1 põllumajandustootjate sihttaseme täitmine aasta enne MAK lõppu võib osutuda reaalseks, kuigi iga aastaga lisandub toetuse saajate hulka esmakordselt toetuse saajaid üha vähem². Samas alameetme 1.3.1 erametsavaldajate ning alameetme 1.3.2 väljundnäitajate sihttaseme toetatud põllumajandustootjate ja erametsa valdajate arv) täitmine ei ole saavutatav, kuna erametsa valdajate huvi meetme 1.3 nõuandetoetuse ning põllumajandustootjate huvi alameetme 1.3.2 nõuande liikide vastu on tagasihoidlik.

Järgnevalt analüüsiti alameetme 1.3.2 raames nõuandetoetust saanud põllumajandustootjate ja erametsa valdajate majandustegevuse selliseid näitajaid nagu BLV, tööjõu tootlikkus, tööviljakus ning konkurentsivõime. Analüüsiti toetuse saajate majandusnäitajaid neljal aastal (2008., 2009., 2010. ja 2011. a) ning saadud tulemisi võrreldi Eesti Statistikaameti poolt kogutud põllumajandussektori (valimis oli erametsa valdajaid vähe) kohta samade aastate lõikes. Perioodil 2008–2012 oli toetuse saajaid kokku 253, kellest väljamaksega toetuse saajaid oli 252, kellele kõigile oli saajaprotsendiliselt toetus välja makstud. Analüüsi kaasati 57 ettevõtjat, kellest enamuse (80,7%) moodustasid OÜ esindajad, aga oli ka FIEsid (8,8%), TÜ (8,8%) ja UÜ (1,7%) esindajaid. Kõik ettevõtjad olid põllumajandustootjad. Analüüsi kaasatud ettevõtjatel oli olemas kõigil neljal vaadeldaval aastal müügitulu ning kaupade, toore, materjali ja teenuse kulu näitajad. Analüüsi kaasatud toetuse saajate valimi väike arv tulenes asjaolust, et enamus toetuse saajatest olid FIEd, kuid kelle enamus majandusnäitajatest ei olnud püsihindajale kättesaadavad. Jäeti välja ka need ettevõtjad, kelle majandusnäitajad olid ettevõtja BLV vms arvutamisel puudulikud või oleks oluliselt moonutanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi ning selle tulemust.

Vaatlusaluste ettevõtjate BLV oli perioodil 2008-2011 oluliselt madalam kui taime- ja loomkasvatusektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 16.2-1.3.1), olles 2011. aastal toetuse saajatel 94,7 tuhat eurot ning sektoris tervikuna 189,2 tuhat eurot. Samas BLV muutuse trend järgis võrreldava sektori BLV muutuse trendi. Vaatlusalustel ettevõtjatel muutus aastas BLV rohkem (23,6% aastas) kui kogu sektoris tervikuna (2,4% aastas).

Toetuse saajate tööjõu tootlikkus oli vaatlusalusel perioodil oluliselt madalam kui põllumajandussektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 28.2-1.3.1). Samas tööjõu tootlikkuse muutuse trend järgis võrreldava sektorite tööjõu tootlikkuse muutuse trendi. Kui 2011. aastal oli sektoris tervikuna tööjõu tootlikkus 28,4 tuhat eurot töötaja kohta, siis toetuse saajatel oli see 2,5 korda madalam (11,2 eurot töötaja kohta). **Kuigi ettevõtjate tootlikkus kasvas perioodil 2008-2011 jõudsamalt (29,1% aastas) kui kogu sektoris tervikuna (18,3% aastas), on alameetme 1.3.2 raames toetust saanud ettevõtjate tootlikkus siiski väga madal.** Ka toetust saanud ettevõtjate keskmine tööviljakus müügitulu alusel oli madalam võrreldes sektori keskmisega (lisa 1 tabel 30.2-1.3.1), kuigi tööviljakuse kasv oli ettevõtjatel suurem kui sektoris keskmiselt (vastavalt 18,0% ja 7,5%).

Tööjõukulu töötaja ja hõivatu kohta oli toetust saanud ettevõtjatel oli 2008. ja 2010. aastal madalam kui sektoris keskmiselt, aga teistel aastatel oli veidi kõrgem või samal tasemel sektoriga (lisa 1 tabel 29.2-1.3.1 ja lisa 1 tabel 30.2-1.3.1). Lisaks muutus tööjõukulu aastas

---

² Eesti Maaülikool 2012. Eesti maaelu arengukava 2007-2013 meetme 1.3 „nõuandesüsteemi ja –teenuse toetamine“ nõuandetoetuse rakendamistulemuste analüüs.

töötaja ja hõivatu kohta toetust saanud ettevõtjatel rohkem kui sektoris tervikuna (vastavalt 6,6% ning 1,4% ja 1,3%).

Perioodil 2008-2011 vaatlusaluste ettevõtjate sellised konkurentsivõime näitajad nagu müügitulu ja müügitulu töötaja kohta olid sektoriga suhteliselt samaväärsed, puhaskasum oli veidi kõrgem ning NLV ja BLV tunduvalt madalam sektorist (lisa 1 tabel 29.2-1.3.1). Vaatlusaluste ettevõtjate nimetatud näitajate muutuse trend sarnanes võrreldavate sektorite näitajate muutuste trendiga, olles madalaim 2009. aastal, peale mida nimetatud näitajad aasta-aastalt kasvasid. **Nii müügitulu, NLV, BLV ja müügitulu muutused töötaja kohta muutusid toetuse saajatel rohkem kui sektoris tervikuna, seega paranesid nimetatud näitajad 2011. aastal oluliselt võrreldes sektori keskmiste tendentsidega.** Perioodil 2008–2011 olid toetuse saajate omakapitali rentaablus ja käibe ärirentaablus veidi kõrgemad kui sektoris tervikuna. Madalaim omakapitali ja käibe ärirentaablus oli nii toetuse saajatel kui ka sektoris 2009. aastal, peale mida toimus nimetatud näitajate tõus. **Omakapitali ja käibe ärirentaablustest võib järeldada, et 2009. aastal oli ettevõtjatel konservatiivne rahanduspoliitika, peale mida hakkasid ettevõtjad üha rohkem kasutama võörkapitali ning 2011. aastal muutusid investeeringud ettevõtetesse efektiivsemateks.**

2.11.3. Alameede 1.3.3 – nõuandesüsteemi arendamine nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamiseks (115)

Tegevuse eesmärgiks on nõuandesüsteemi tugevdamine kompetentse info ja teadmiste paremini kättesaadavaks muutmise põllumajandus- ja metsandusettevõtjatele. Toetuse saajateks on nõuandekeskused ja koordineeriv keskus.

Alameetme 1.3.3 taotlusvoorud on toimunud järgmiselt:

- 1) 09.11.2007–28.12.2007;
- 2) 02.06.2008–19.06.2008;
- 3) 01.06.2009–19.06.2009;
- 4) 10.06.2010–18.06.2010;
- 5) 06.06.2011–17.06.2011;
- 6) 04.06.2012–13.06.2012.

Nõuandesüsteemi kuuluvad 15 maakondlikku nõuandekeskust, mille juures tegutsevad 214 (seisuga 18.02.2013) taime- ja loomakasvatuse, finantsmajanduse vms valdkondades kutse omandanud konsulendid ning üks koordineeriv keskus – Maaelu Edendamise Sihtasutus. Maaelu Edendamise Sihtasutus hakkas nõuandeteenuse koordineerimisega tegelema 2010. aastast. Enne seda alates 2003. aastast tegeles põllumajandusliku informatsiooni ja teabelevi süsteemi teabelevi valdkonnaga Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda.

MAKis esitatud sihttase on saavutatud järgmiselt:

- Ümberkorraldatud keskuste arv – 16. Täidetud 100,0%.

Aastatel 2008–2012 said toetust alameetme 1.3.3 raames kõik 15 nõuandekeskust ja üks koordineeriv keskus kokku 77 taotlusele ja 198 tegevusele. Nõuandekeskused said toetust seitsmele ja koordineeriv keskus kaheksale erinevale tegevusele. Määratud toetuse summa oli 921,9 tuhat eurot, millest seisuga 31.12.2012 oli välja makstud 872,3 tuhat eurot (94,6% määratud toetusest).

Peatüki alguses selgiti, et kehtiva MAK perioodil toimus kahe piirkondliku nõuandekeskuse reorganiseerimine. Seetõttu lisatakse selles peatükis OÜ Põllumajanduskonsulent AT taotlused MTÜ Virumaa Põllumeeste Liidu, Haapsalu Põllumeesteliiduga seonduv MTÜ Läänemaa Nõuandekeskuse ning lisaks Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja taotlused Maaelu Edendamise Sihtasutuse taotluste hulka.

Aastatel 2007–2012 said nõuandekeskused ja koordineeriv keskus kõige enam toetust palgakuludeks (38,0% määratud toetusest), konsulendi töövahendite ostmiseks (28,6%) ning koolitusega seotud kulude katteks (17,2%, lisa 1 tabel 12.4-1.3.2). Kõige vähem saadi toetust nõuandetoodete väljatöötamise, uuendamise ja tööpraktikaga seotud kuludele (kokku 1,8% määratud toetusest), mille nimetatud tegevuste toetuse saajaks oli koordineeriv keskus. Määratud toetuse summat arvestades sai kõige enam toetust Maaelu Edendamise Sihtasutus (217,3 tuhat eurot) ning kõige vähem MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskus (31,7 tuhat eurot) ja Viljandi Põllumajanduse Nõuandehing (39,1 tuhat eurot, Tabel 17). Ülejäänud nõuandekeskuste määratud toetuse summa jäid 43,1 – 49,5 tuhande euro vahele.

Tabel 17. Määratud tegevuste arv ja toetus (eurot) keskuste lõikes

Keskuse nimetus	Tegevuste arv	Määratud toetus, eurot	Domineeriva kululiigi nimetus	Domineeriva kululiigi määratud toetuse osatähtsus kogu määratud toetusest, %	Määratud toetuse muutus võrreldes perioodiga 2007-2011, %
Harju Taluliit	10	49 532	Palgakulu	53,5	3,3
Ida-Virumaa Talupidajate Liit	15	49 532	Konsulendi töövahendid	38,1	0,0
Jõgeva Tootjate Liit	9	43 111	Konsulendi töövahendid	54,2	0,0
Maaelu Edendamise Sihtasutus	17	217 300	Koolitus	53,8	2,8
MTÜ Abiks Põllumehele	8	46 336	Konsulendi töövahendid	57,1	0,0
MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskus	7	31 713	Palgakulu	78,9	0,0
MTÜ Saarte Nõuandekeskus	14	49 531	Palgakulu	45,2	3,3
MTÜ Virumaa Põllumeeste Liit	13	49 024	Palgakulu	46,3	3,4
MTÜ Läänemaa Nõuandekeskus	11	49 532	Palgakulu	67,7	0,0
Põlvamaa Põllumeeste Liit	12	49 532	Palgakulu	47,6	0,0
Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskus OÜ	11	49 532	Konsulendi töövahendid	42,6	0,0
Rapla Nõuandjate Ühendus	16	49 532	Palgakulu	57,2	3,3
Tartumaa Põllumeeste Liit	12	49 532	Palgakulu	48,5	0,0
Valgamaa Põllumeeste Liit	16	49 532	Palgakulu	46,1	0,0
Viljandi Põllumajanduse Nõuandehing	12	39 133	Palgakulu	67,6	0,0
Võrumaa Talupidajate Liit	15	49 532	Palgakulu	67,1	0,0
KOKKU	198	921 934	Palgakulu	38,0	1,4

Kui 11 nõuandekeskusel oli domineeriv kululiik palgakulu ning neljal nõuandekeskusel konsulendi töövahendid, siis koordineeriva keskuse domineeriv kululiik oli koolitused (moodustas 53,8% määratud toetusest).

Võrreldes perioodiga 2007–2011 muutus määratud toetus vaid neljal nõuandekeskusel (Harju Taluliidul 3,3%, MTÜ Saarte Nõuandekeskusel 3,3%, MTÜ Virumaa Põllumeeste Liidul 3,4% ja Rapla Nõuandjate Ühendusel 3,3%) ning koordineerival keskusel (Maaelu Edendamise Sihtasutusel 2,8%). Ülejäänud nõuandekeskustele määratud toetuse summad 2012. aastal võrreldes perioodiga 2007-2011 ei muutunud.

Toetuse mõjususe hindamiseks analüüsiti nõuandekeskusele määratud toetuse suhet vastavast nõuandekeskusest saadud nõuandeteenusele kulunud tundide arvuga. Kuna koordineeriva keskuse põhiülesandeks on kõigi nõuandekeskuste tegevuse üldine koordineerimine, siis alljärgnevas Tabel 18 Maaelu Edendamise Sihtasutuse perioodil 2008-2009 teabelevi ülesandeid täitnud Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja kohta käivaid suhtarve ei arvatud.

Kõige suuremat mõju avaldas alameetme 1.3.3 raames antav toetus nõuandeteenuste aktiveerimiseks Tartumaa Põllumeeste Liidule, kelle ühe nõuandeteenuse tunni arvestatud toetuse summa oli kõige väiksem (3 eurot) ning kelle klientide alameetmete 1.3.1 ja 1.3.2 raames heakskiidetud taotluste nõuandeteenustele kasutatud kogumaht võrreldes teiste nõuandekeskustega oli kõige suurem (17 286 tundi). Lisaks suutis Tartumaa Põllumeeste Liit pakkuda perioodil 2008–2012 toetatud nõuandeteenust rahaliselt 16 eurot ühe toetuseeuro kaasabil ning perioodil 2008-2012 võrreldes perioodiga 2008-2011 kasvas Tartumaa Põllumeeste Liidus nõuandeteenusele kulunud aeg 56,1% (nõuandekeskuste keskmine oli 34,9%).

Tabel 18. Nõuandekeskustele määratud toetuse tulemuslikkus

Nõuandekeskuse nimetus	Perioodil 2008-2012 toetatud nõuandeteenusele kulunud aeg, tundi	Perioodil 2008-2012 heakskiidetud taotlustes nõuandeteenus e maksumus, eurot	Nõuandekeskustele määratud toetus ühe toetatud nõuande tunni kohta, eurot/ühe tunni kohta	Nõuandeteenuste maksumus nõuandekeskuse ühe toetuseeuro kohta
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda	2 804	126 401	NP	NP
Harju Taluliit	2 124	93 163	23,33	1,88
Ida-Virumaa Talupidajate Liit	4 076	210 241	12,15	4,24
Jõgeva Tootjate Liit	6 600	227 504	6,53	5,28
MTÜ Abiks Põllumehele	7 301	315 060	6,35	6,80
MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskus	715	29 197	44,35	0,92
MTÜ Läänemaa Nõuandekeskus	6 902	233 436	7,18	4,71
MTÜ Saarte Nõuandekeskus	9 403	458 540	5,21	9,35
MTÜ Virumaa Põllumeeste Liit	2 609	108 414	18,99	2,19
Põlvamaa Põllumeeste Liit	5 252	205 576	9,43	4,15
Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskus OÜ	5 101	238 056	9,71	4,81
Rapla Nõuandjate Ühendus	4 612	208 357	10,74	4,21
Tartumaa Põllumeeste Liit	17 286	816 549	2,87	16,49
Valgamaa Põllumeeste Liit	2 824	101 710	17,54	2,05
Viljandi Põllumajanduse Nõuandeühing	5 740	256 850	6,82	6,56
Võrumaa Talupidajate Liit	3 311	95 916	14,96	1,94
KOKKU	86 658	3 724 971	10,64	4,04

Kõige väiksemat mõju avaldas alameetme 1.3.3 raames antav toetus nõuandeteenuste aktiveerimiseks MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskusele, kes pakkus iga toetuseuroga alameetmete 1.3.1 ja 1.3.2 raames toetatud nõuandeteenust 0,9 euro eest, kasutades ühe nõuandeteenuse tunni kohta 44 alameetme 1.3.3 raames antavat toetuseurot ning kelle klientide alameetmete 1.3.1 ja 1.3.2 raames heakskiidetud taotluste nõuandeteenustele kasutatud kogumaht võrreldes teiste nõuandekeskustega oli kõige väiksem (715 tundi). Samas perioodil 2008-2012 võrreldes perioodiga 2008-2011 kasvas MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskuses nõuandeteenusele kulunud aeg 43,6% ehk nõuandekeskuses pakutakse aktiivselt nõuandeteenust, kuid nõuandeteenuse mahtu ja mõju piirab tegutsemispiirkonna väiksus ja saarelisus. **Mandril asuvatest nõuandekeskustest oli toetuse mõju kõige väiksem Harju Taluliidule**, kuna nõuandeteenuse maksumus ühe toetuseeuro kohta oli 1,9 eurot, nõuandekeskusele määratud toetus ühe toetatud nõuandetunni kohta oli 233 eurot ning nõuandeteenusele kulunud mahu kasv oli vaid 25,2%.

Nõuandeteenuste kättesaadavust iseloomustab nõuandekeskuste puhul nõuandeteenuste mitmekesisus ja selle paranemine. Kõigist maakondlikest nõuandekeskusest kuus mitmekesisistasid 2012. aastal abikõlblikke nõuandeteenuste liike (Tabel 19). Kõige mitmekesisemat nõuannet pakuti 2012. aasta lõpu seisuga MTÜ Saarte Nõuandekeskuses (9 nõuande liiki), Tartumaa Põllumeeste Liidus (8), Valgamaa Põllumeeste Liidus (8), Viljandi Põllumajanduse Nõuandeühingus (7) ja MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskuses (7). Kõige väiksem oli nõuandeteenuste liikide mitmekesisus Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskuses (4) ja Ida-Virumaa Talupidajate Liidus (4).

Tabel 19. Nõuandekeskuste pakutud nõuandeteenuste liikide arv ja muutus

Nõuandekeskuse nimetus	Perioodil 2008-2011 pakutud nõuande liikide arv	Perioodil 2008-2012 pakutud nõuande liikide arv	Lisandunud nõuande- teenuste liikide arv
Harju Taluliit	5	6	1
Ida-Virumaa Talupidajate Liit	4	4	0
Jõgeva Tootjate Liit	5	5	0
MTÜ Abiks Põllumehele	4	5	1
MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskus	6	7	1
MTÜ Saarte Nõuandekeskus	9	9	0
MTÜ Virumaa Põllumeeste Liit	5	5	0
MTÜ Läänemaa Nõuandekeskus	5	5	0
Põlvamaa Põllumeeste Liit	6	6	0
Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskus OÜ	3	4	1
Rapla Nõuandjate Ühendus	6	6	0
Tartumaa Põllumeeste Liit	8	8	0
Valgamaa Põllumeeste Liit	7	8	1
Viljandi Põllumajanduse Nõuandeühing	7	7	0
Võrumaa Talupidajate Liit	5	6	1

Toetust saanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi nõuandekeskuste lõikes ei tehtud, kuna ettevõtjad kasutasid lisaks oma piirkonna nõuandekeskuse teenustele ka naabermaakondade nõuandekeskuste teenuseid, millest tulenevalt võib alameetmete 1.3.1 ja 1.3.2 raames toetust saanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi tulemusi laiendada ka alameetmele 1.3.3.

Kokkuvõtvalt saame järeldada, et alameede 1.3.3 täitis oma eesmärgi tugevdades nõuandesüsteemi ning parandades kompetentse info ja teadmiste kättesaadavust põllumajandus- ja metsandusettevõtjatele. Tähendada võib toetuse kasutamise ebaefektiivsust passiivsete nõuandekeskuste puhul.

2.12. MEEDE 1.4.1 – INVESTEERINGUD MIKROPÕLLUMAJANDUSETTEVÖTETE ARENDAMISEKS (121)

Meetme 1.4 (põllumajandusettevõtete ajakohastamine) alameede 1.4.1 (investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks) on ellu kutsunud põllumajandusettevõtjate tehnoloogilise taseme tõstmiseks, keskkonna ja loomade heaolu parandamiseks ning tööhõive säilitamiseks maapiirkondades. Meetme 1.4.1 alusel saavad toetust taotleda mikropõllumajandusettevõtjad, kelle omatoodetud põllumajandussaaduste müügitulu moodustab vähemalt 50% ettevõtja kogu müügitulust.

Meetme 1.4.1 raames on seisuga 31.12.2012 toimunud kuus taotlusvooru, millest määramisotsused oli tehtud viie vooru suhtes. Viies voorus kokku on esitatud 3 055 toetuse taotlust, millest on heaks kiidetud 2 197 (Tabel 20). Kui neid ettevõtjaid, kellele määrati toetus mitmes taotlusvoorus, arvestada ühekordselt, siis on toetuse saajateks 1 500 erinevat isikut. See näitab, et paljud ettevõtjad saavad korduvalt toetust – nt viienda vooru toetuse saajatest 44,3% olid saanud toetust ka eelnevates taotlusvoorudes. Mikroettevõtjate vajadus investeeringutoetuse järele on väga suur. MAKi eelarve piiratuse tõttu oli neljandas ja viiendas taotlusvoorus võimalik rahuldada vähem kui pooled taotlustest. Kõigist toetuse saajatest (2 197 toetuse saajat) 67,9% on FIED ja 32,0% äriühingud (nelja toetuse saaja ettevõtlusvorm on teadmata). Määratud toetuse summa kokku oli 87,2 mln eurot, mis moodustab 74,3% taotletud toetuse summast. Seisuga 31.12.2012 oli sellest välja makstud 77,6 mln eurot (88,9% määratud toetuse summast) 2 074 toetuse saajale, millega meede 1.4.1 on üks edukamaid MAKi raames.

Tabel 20. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

Taotlus- voor	Esitatud taotluste arv	Heaks- kiidetud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust	Taotletud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse osakaal taotletud toetuse summast
I voor	889	849	95,5%	36 863 740	35 445 997	96,2%
II voor	577	533	92,4%	23 560 554	21 445 268	91,0%
III voor	467	313	67,0%	13 497 888	7 864 374	58,3%
IV voor	530	211	39,8%	18 393 326	9 347 404	50,8%
V voor	592	291	49,2%	25 028 446	13 109 051	52,4%
Kokku	3 055	2 197	71,9%	117 343 954	87 212 094	74,3%

Meetme rakendamise tulemuste hindamiseks uuriti, mis tegevustele kõige sagedamini toetust määrati. Toetus on määratud 2 197 toetuse saaja 3 258 tegevuse elluviimiseks (lisa 1 tabel 6-1.4.1). Kõige sagedamini määrati toetust masina või seadme ostmiseks ja paigaldamiseks (1 892 korda), traktori ostmiseks (951 korda) ning hoone või rajatise ehitamiseks (99 korda). Keskmise määratud toetuse summa oli 26,8 tuhat eurot tegevuse kohta. Määratud toetuse summa tegevuse kohta oli kõige suurem hoone või rajatise ehitamisel (34,0 tuhat eurot), hoone või rajatise rekonstrueerimisel (32,4 tuhat eurot) ning masina või seadme ostmisel ja paigaldamisel (29,7 tuhat eurot).

Meetme 1.4.1 rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate BLVd. Nii BLV kui kõigi ülejäänud käesolevas peatükis esitatud majandusnäitajate analüüsi kaasati need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2012 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2007–2011 kohta kättesaadavad (230 toetuse saajat). Et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samasid ettevõtjaid.

Perioodil 2007–2011 on toetuse saajate BLV vähenenud keskmiselt 7,7% võrra aastas (Tabel 21). SA andmetel vähenes taime- ja loomakasvatuse sektori ettevõtjate keskmine BLV samal perioodil 3,2% võrra aastas. BLV languse peamiseks põhjusteks olid üldine majanduslangus ning toodete hinnamuutused 2008. ja 2009. aastal, samuti põllumajandustootmist mõjutavad ilmastikuolud. Toetuse saajate BLV langus on suurem sektori keskmisest seetõttu, et seoses investeeringutega on kasvanud tegevuskulud. Toetuse saajate BLVd ja NLVd komponentide kaupa on alalüüsitud käesoleva peatüki lõpus konkurentsivõime näitajate kontekstis.

Tabel 21. Toetuse saajate BLV 2007–2011

Näitaja	2007	2008	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas
Keskmine BLV toetuse saaja kohta, eurot/toetuse saaja	41 044	19 669	6 233	20 291	29 752	-7,7%
Toetuse saajate BLV muutus, eurot	NP	-21 375	-13 437	14 058	9 461	NP
Toetuse saajate BLV muutus, %	NP	-52,1%	-68,3%	225,6%	46,6%	NP
Sektori* keskmine BLV ettevõtja kohta*, eurot/ettevõtja	215 092	176 225	139 420	176 233	189 211	-3,2%
Sektori* BLV muutus, eurot	NP	-38 867	-36 805	36 812	12 978	NP
Sektori* BLV muutus, %	NP	-18,1%	-20,9%	26,4%	7,4%	NP

* Taim- ja loomakasvatuse sektor, SA andmetel

Meetme 1.4.1 rakendamise tulemuste hindamisel analüüsiti uute toodete ja tehnoloogiate kasutusele võtmist. Uuteks toodeteks ja tehnoloogiateks loetakse põllumajanduslikku tegevust, mis viib uuel viisil toote tootmiseni või muudab toote koostist. Uus tehnoloogia on seni kasutusel oleva tehnoloogiaga võrrelduna olemuslikult uus. Andmeid uue tehnoloogia kohta kogus püsihindaja kolmanda, neljanda ja viienda taotlusvooru taotluste alusel. Uue tehnoloogiana arvestati neid projekte, kus toetuse taotlusele oli märgitud, et ettevõtjal puudub toetusobjektiga

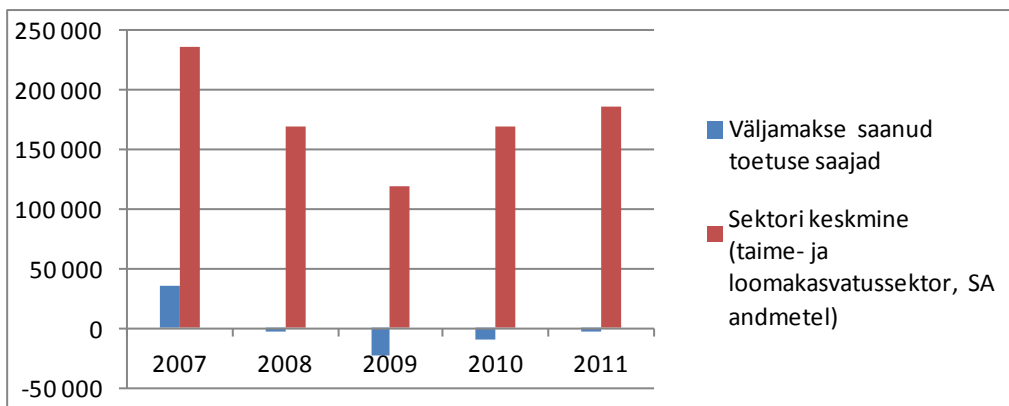

sarnane põhivara ning investeering moodustas vähemalt 100% toetuse saaja olemasoleva põhivara väärtusest. Uusi tooteid eraldi ei loetletud.

Andmed analüüsi läbiviimiseks (põhivara väärtus ning märgesamalaadse põhivara puudumise kohta) olid kättesaadavad 552 taotluse puhul. 552-st analüüsitud taotlusest 131 korral (23,7%) võtsid toetuse saajad seoses toetatud investeeringuga kasutusele uue tehnoloogia. Laiendades tulemust kõigi heakskiidetud taotluste peale (2 197 taotlust) saame järeldada, et viie voo taotluste peale kokku võetakse 521 juhul kasutusele uus tehnoloogia (lisa 1 tabel 18-1.4.1).

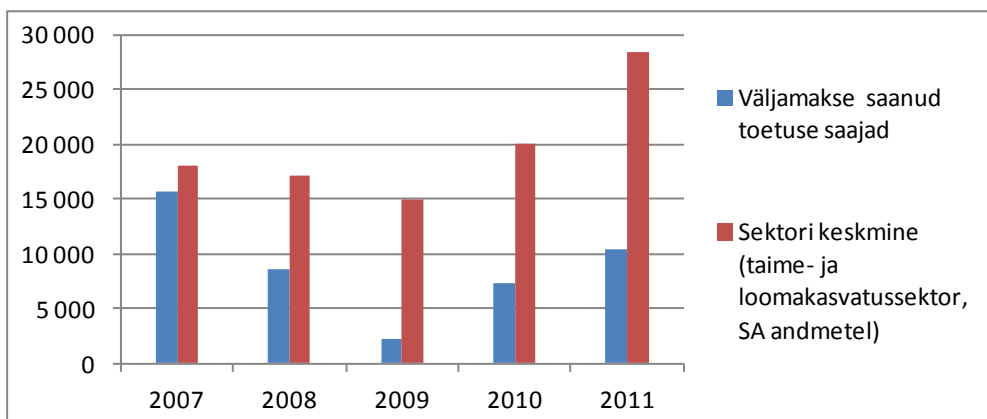
Kokkuvõttes võib hindamisküsimusele, kuidas on teostatud investeeringud mõjutanud uute tehnoloogiate ja innovatsiooni juurutamist, vastata rahuldava tulemusega. Kuigi uusi tehnoloogiaid ei ole kasutusele võetud väga palju, võib tulemusega olla rahul, sest innovatsiooni juurutamine ei ole meetme 1.4.1 kõige tähtsam ülesanne. MAKis seatud sihttasemest (700 uue tehnoloogia kasutajat) on 2012. aasta lõpuks täidetud 74,5%.

Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida on korrigeeritud ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27 = 100%) (lisa 1 tabel 27-1.4.1). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulumi. Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2011. aastal -2 974 eurot, kahanedes seejuures 38,2 tuhande euro võrra 2007. aasta näitajaga võrreldes, kuid olles siiski kahel viimasel aastal märkimisväärselt paranenud (Joonis 29). Kuna investeeringud kasvatavad märkimisväärselt kulumit, siis on majanduskasvu vähenemine suurem kui BLV vähenemine. Toetuse saajate majanduskasvu langus on suurem sektori keskmisest näitajast, sest suuremaid investeeringuid teinud ettevõtjatel on majanduslanguse perioodil raskem oma kulusid operatiivselt vähendada.

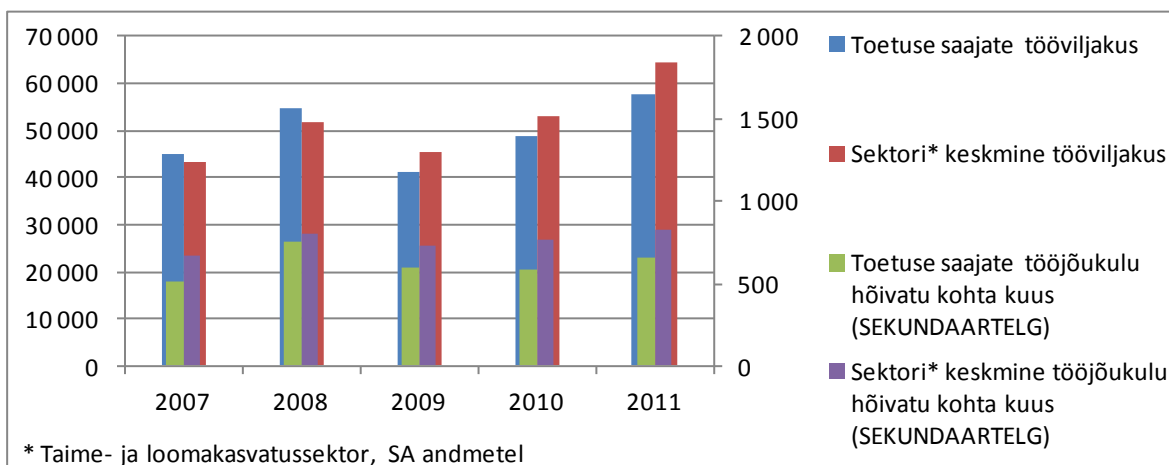
Joonis 29. Toetuse saajate majanduskasv ja sektori keskmine majanduskasv 2007–2011, eurot/ettevõtja

Tööjõu tootlikkus määratakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga (lisa 1 tabel 28-1.4.1). Toetuse saajate tööjõu tootlikkus langes perioodil 2007–2011 keskmiselt 9,8% võrra aastas (Joonis 30). SA andmetel kasvas sektori keskmine tööjõu tootlikkus samal perioodil keskmiselt 11,9% võrra aastas. Toetuse saajate tööjõu tootlikkus langes seetõttu, et erinevalt sektori keskmisest näitajast ei ole toetuse saajate töötajate arv vähenenud majanduslanguse perioodil. Samuti mõjutab tööjõu tootlikkust BLV vähenemine, mida on selgitatud eelnevates alalõikudes.

Joonis 30. Toetuse saajate ja sektori keskmine tööjõu tootlikkus 2007–2011, eurot/ettevõtja

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud aidanud kaasa tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes, vastamiseks analüüsiti toetuse saajate tööviljakust, varade käibekordajaid jm efektiivsusnäitajaid ning võrreldi tulemusi sektori keskmiste vastavate näitajatega. Toetuse saajate tööviljakus (müügitulu hõivatu kohta) oli 2011. aastal 57,5 tuhat eurot hõivatu kohta, kasvades seejuures perioodil 2007–2011 keskmiselt 6,3% võrra aastas (Joonis 31). Sektori keskmine tööviljakus suurenes samal perioodil 10,5% võrra aastas. Toetuse saajate tulemust saab lugeda heaks seetõttu, et majanduslanguse perioodil on suudetud kasvatada müügitulu ja säilitada töötajate arvu, samas kui sektori keskmised vastavad näitajad langevad. Toetuse saajate keskmine tööjõukulu hõivatu kohta kuus oli 2011. aastal 652 eurot. Tööjõukulu hõivatu kohta on kasvanud keskmiselt 6,2% võrra aastas perioodil 2007–2011. Sektori keskmine tööjõukulu hõivatu kohta kuus kasvas samal perioodil keskmiselt 5,8% aastas (lisa 1 tabel 30-1.4.1). Toetuse saajate tulemused on sarnased sektori keskmistega, mis näitab, et palgatingimused ei sõltu toetuse saamisest.

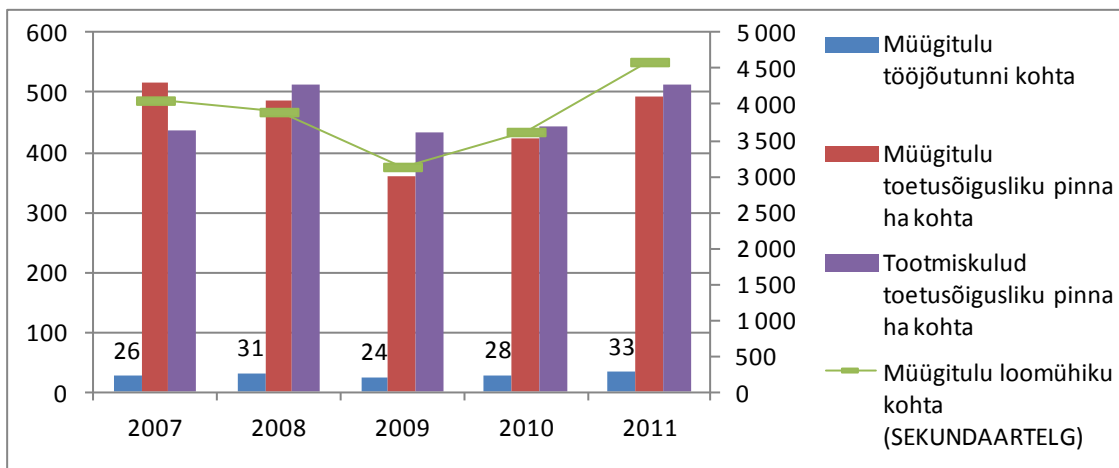

* Taime- ja loomakasvatusektor, SA andmetel

Joonis 31. Toetuse saajate ja sektori keskmine tööviljakus ning tööjõukulu kuus 2007–2011, eurot/ettevõtja

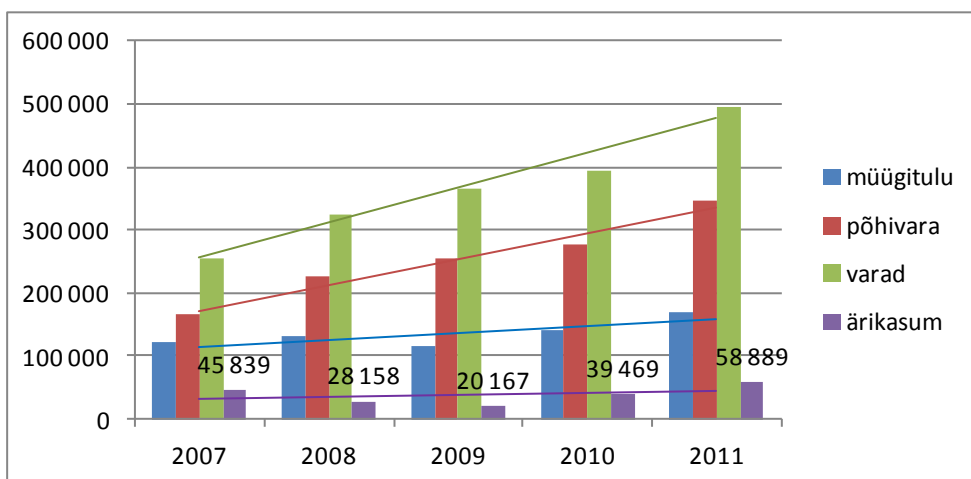
Toetuse saajad laiendavad ja intensiivistavad aktiivselt majandustegevust. Toetuse saajate loomühikute arv ja kasutuses oleva maa hulk suureneb rohkem kui ülejäänud ettevõtjatel. Kuna toetuse saajate töötajate arv on stabiilne aga müügitulu kasvab, siis perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate müügitulu tööjõutunni kohta keskmiselt 6,3% aastas (Joonis 32). Samal perioodil on toetuse saajate müügitulu toetusõigusliku pinna hektari kohta püsinud ilma suuremate muutusteta, sest nii müügitulu kui toetusõigusliku maa pindala on kasvanud võrdselt. Kuna

toetuse saajate loomühikute arv kasvab vähem kui müügitulul, siis on analüüsitud perioodil toetuse saajate müügitulul loomühiku kohta kasvanud keskmiselt 3,2% võrra aastas. Tootmiskulud toetusõigusliku maa hektari kohta kasvasid vaatlusalusel perioodil keskmiselt 4,1% aastas (lisa 1 tabel 19-1.4.1). Tulemust saab lugeda ootuspäraseks, sest investeeringu algusaastatel võivad kulud kasvada kiiremini kui müügitulu.

Joonis 32. Toetuse saajate müügitulu ja tootmiskulu tootmistegurite suhtes 2007–2011, eurot/toetuse saaja

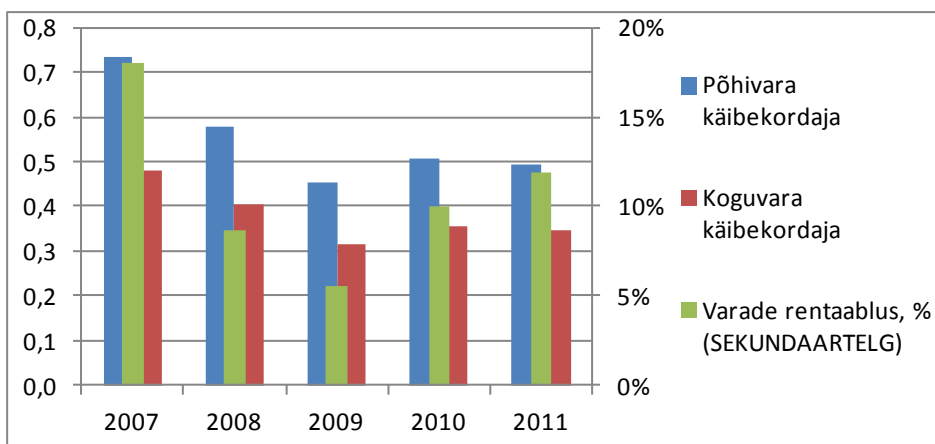
Analüüsides toetuse saajate varade käibekordajaid ning rentaablust, hindame kõigepealt tulemusi mõjutavaid komponente eraldi. Analüüsi tulemused kujunevad müügitulu, varade (sh põhivara) ning ärikasumi väärtustest. Perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate müügitulu keskmiselt 8,8% aastas (Joonis 33). Samal perioodil on toetuse saajate varad kokku ning sealhulgas põhivara kasvanud vastavalt 18,0% ja 20,1% aastas. Toetuse saajate ärikasum on perioodil 2007–2011 kasvanud keskmiselt 6,5% aastas. Kuigi varadesse paigutatud summad ei ole müügitulu kasvuga kaetud on kahel viimasel aastal kasumlikkus ning müügitulu märkimisväärselt suurenenud, mis annab lootust, et investeeringud hakkavad ära tasuma.

Joonis 33. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaabluse komponendid 2007–2011, eurot/toetuse saaja

Eelnevas lõigus käsitletud majandusnäitajate alusel on toetuse saajate põhivara käibekordaja langenud perioodil 2007–2011 keskmiselt 9,4% võrra aastas (Joonis 34). Koguvara käibekordaja vähenes samal perioodil keskmiselt 7,9% aastas, mis näitab, et varasid on 2011. aasta seisuga

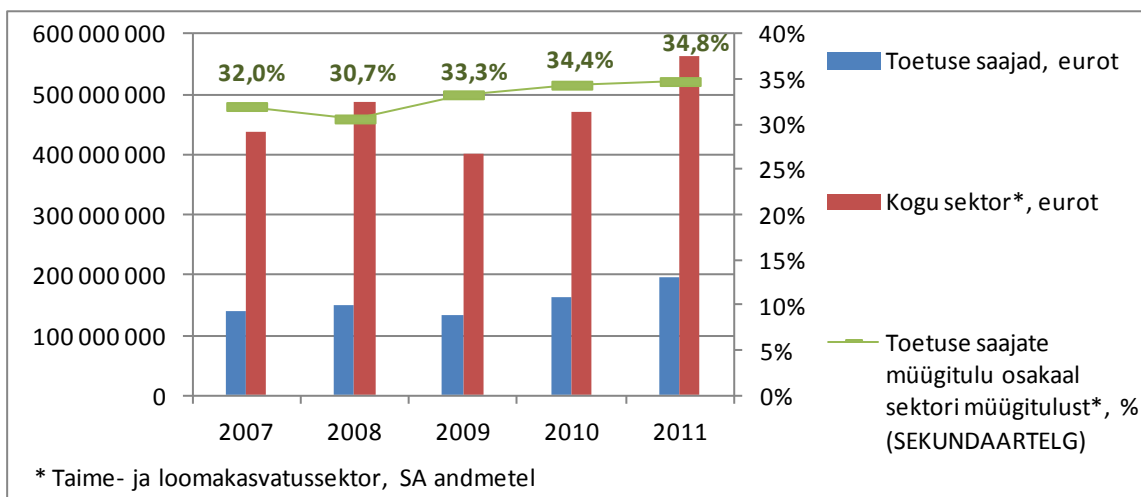
ebaefektiivsemalt kasutatud müügitulu genereerimiseks kui 2007. aastal. Varade rentaablus oli 2011. aastal 11,9%, mis on märkimisväärselt kõrgem kui 2008. ja 2009. aasta näitaja, kuid madalam võrreldes 2007. aastaga (lisa 1 tabel 20-1.4.1). Majandusnäitajate trendid viitavad sellele, et toetuse saajate kulud ja kohustused on seoses investeeringutega kasvanud aastatel 2008–2009. Viimastel aastatel on investeeringud hakanud ennast ära tasuma, mida näitab müügitulu ja rentaabluse kasv 2010. ja 2011. aastal.

Joonis 34. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaablus 2007–2011

Kokkuvõtvalt saab hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud aidanud kaasa tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes, vastata rahuldava tulemusega. Investeeringu esimestel aastatel kulud kasvavad, kuid 2010. ja 2011. aastal on efektiivsusnäitajad paranenud. Toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori keskmisest, mis on peamiseks eelduseks konkurentsivõime suurenemisele. Paranev majanduskeskkond annab kõigi eelduste kohaselt toetuse saajatele võimaluse hakata investeeringutesse paigutatud raha tagasi teenima.

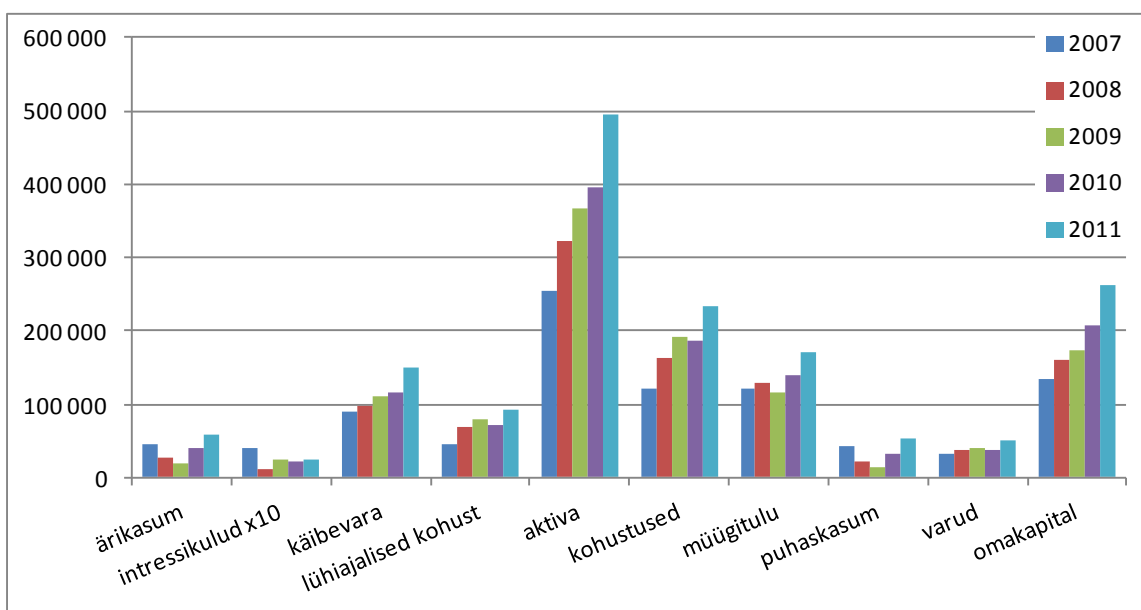
Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud suurendanud põllumajandusettevõtte turulepääsu ja turuosa, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate müügitulu kasvu aastatel 2007–2011 ning võrreldi tulemust kogu taime- ja loomakasvatuse sektori müügitulu kasvuga tuginedes SA andmetele. Toetuse saajate müügitulu oli 2011. aastal 196,4 mln eurot (lisa 1 tabel 31-1.4.1). Perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate müügitulu keskmiselt 8,8% aastas (Joonis 35). SA andmetel kasvas samal perioodil sektori müügitulu keskmiselt 6,5% võrra aastas. Kuna toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori näitajast, siis toetuse saajate turuosa suureneb. Aastal 2007 moodustas toetuse saajate müügitulu 32,0% kogu sektori müügitulust, 2011. aastal oli vastav näitaja 34,8%. **Seega kasvas perioodil 2007–2011 toetuse saajate turuosa 2,8 protsendipunkti võrra, millega seoses saab toetuse saajate turulepääsu ja turuosa suurenemist lugeda heaks.**

Joonis 35. Toetuse saajate ja kogu sektori müügitulu 2007–2011

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud soodustanud põllumajandusettevõtja kestvat jätkusuutlikkust, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkust kasumlikkuse ja kohustuste täitmise võime alusel. Toetuse saajaid võrreldi kogu taime- ja loomakasvatusektori keskmiste vastavate näitajatega. Enamus jätkusuutlikkuse näitajaid on nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenenud aastatel 2007–2009, kuid paranenud 2010. ja 2011. aastal.

Ettevõtja maksevõimet näitavad intressikulude kattekordaja, lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Toetuse saajate intressikulude kattekordaja suurenes perioodil 2007–2011 keskmiselt 18,8% aastas, samas kui sektori keskmine vastava näitaja kasv oli 8,3% aastas (Tabel 22). Intressikulude kattekordaja leitakse ärikasumi jagamisel intressikuludega. Toetuse saajate hea tulemus on seotud sellega, et toetuse saajate ärikasum suurenes vaatlusalusel perioodil samas kui sektori keskmine vastav näitaja langes. Jätkusuutlikkuse indikaatorite muutuste põhjustest parema ülevaate saamiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajate üksikkomponentide trende perioodil 2007–2011 (Joonis 36).

Joonis 36. Toetuse saajate jätkusuutlikkust iseloomustavate suhtarvude komponendid 2007–2011, eurot/toetuse saaja

Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja leitakse käibevara jagamisel lühiajaliste kohustustega. Vaatlusalusel perioodil suurenes toetuse saajate lühiajalised kohutused keskmiselt 20,3% aastas, samas kui käibevara kasvas vaid 14,0% aastas. See on viinud lühiajalise võlgnevuse kattekordaja vähenemisele keskmiselt 5,3% võrra aastas. Toetuse saajate näitaja on siiski mõnevõrra parem sektori keskmisest (lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja oli 2011. aastal toetuse saajatel 1,61 ja kogu sektoris 1,55).

Võlakordaja leitakse kohustuste jagamisel varadega. Nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt püsis perioodil 2007–2011 võlakordaja ilma märkimisväärsete muutusteta, sest suhtarvu mõlemad komponendid muutusid võrdsel määral. Toetuse saajatel on vaatlusalusel perioodil nii varad kui kohustused kasvanud keskmiselt 17–18% aastas, sektoris keskmiselt on vastavad näitajad langenud keskmiselt 1–2% aastas. Toetuse saajate tulemusega saab olla rahul, sest kohustuste kasv on kaetud varadega.

Käibe ärirentaablus arvutatakse ärikasumi jagamisel müügituluga. Toetuse saajate müügitulu kasvas perioodil 2007–2011 keskmiselt 8,8% aastas. Samal perioodil suurenes toetuse saajate ärikasum keskmiselt 6,5% aastas. Sellega seoses on vaatlusalusel perioodil toetuse saajate käibe ärirentaablus langenud 2,1% aastas. Sektori keskmine näitaja on langenud samavõrra. Selle põhjuseks on vähenenud ärikasum.

Tabel 22. Toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajad

Sektor	Toetuse saajad						Sektori keskmine*					
	2007	2008	2009	2010	2011	Muutus, % aastas	2007	2008	2009	2010	2011	Muutus, % aastas
Intressikulude kattekordaja	11,53	23,31	8,30	17,90	22,96	18,8%	6,26	2,53	1,07	6,48	8,62	8,3%
Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja	2,00	1,43	1,38	1,60	1,61	-5,3%	1,54	1,37	1,26	1,41	1,55	0,1%
Võlakordaja	0,48	0,50	0,52	0,47	0,47	-0,3%	0,50	0,54	0,50	0,48	0,47	-1,5%
Käibe ärirentaablus	0,38	0,22	0,17	0,28	0,34	-2,1%	0,18	0,08	0,04	0,12	0,16	-2,9%
Varade rentaablus	0,18	0,09	0,05	0,10	0,12	-9,8%	0,11	0,05	0,02	0,07	0,09	-3,6%
Omakapitali rentaablus	0,32	0,13	0,08	0,16	0,20	-10,9%	0,19	0,06	-0,01	0,11	0,16	-3,3%
Tootmisvarude käibekordaja	3,87	3,54	2,85	3,71	3,39	-3,2%	4,81	5,28	4,69	4,97	5,45	3,2%

* Taime- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

Varade rentaablus näitab, kui palju ettevõtja toodab ärikasumit varade ühe euro kohta. Toetuse saajatel on perioodil 2007–2011 varade rentaablus vähenenud keskmiselt 9,8% võrra aastas, sest ettevõtjate ärikasumi kasv on väiksem müügitulu kasvust. Kogu sektori keskmine varade rentaablus on vaatlusalusel perioodil langenud vähem kui toetuse saajate vastav näitaja. Sektori tulemust ei saa lugeda heaks seetõttu, et olukorras kus varade väärtus püsib stabiilne ärikasum langeb. Toetuse saajate varade rentaablus on tänu paremale ärikasumile mõnevõrra kõrgem sektori keskmisest vastavast näitajast.

Omakapitali rentaablus leitakse puhaskasumi jagamisel omakapitaliga. Omakapitali rentaabluse näitaja alusel hinnatakse oma raha paigutamise otstarbekust. Omakapitali rentaabluse vähenemise perioodil 2007–2011 tingib asjaolu, et toetuse saajate puhaskasumi kasv (5,5% aastas) oli väiksem kui omakapitali suurenemine (18,4% aastas). 2009. aastal langes toetuse saajate omakapitali rentaablus allapoole aktsepteeritavat taset, kuid 2010. ja 2011. aastal on olukord paranenud. Toetuse saajate omakapitali rentaablus oli seejuures parem kui sektori keskmine näitaja – madal omakapitali rentaablus on põllumajandussektorile iseloomulik.

Tootmisvarude käibekordaja arvutatakse müügitulu jagamisel varudega. Näitaja iseloomustab kauba ja tootmisvarude väärtuse muutumist ning müügi efektiivsust vaadeldaval perioodil. Perioodil 2007–2011 toetuse saajatel varud suurenesid kuid sektori keskmine näitaja langes. Seoses sellega vähenes vaatlusalusel perioodil toetuse saajate tootmisvarude käibekordaja keskmiselt 3,2% võrra aastas samas kui sektori keskmine vastav näitaja suurenes keskmiselt 3,2% aastas.

Kokkuvõttes näeme, et nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenesid kasumlikkuse näitajad perioodil 2007–2009, samas 2010. ja 2011. aastal on mitmeid paranemise märke. Majandustulemused on tugevasti mõjutatud ilmastikutingimustest, toodangu kokkuostuhindade ebastabiilsusest ja maailmamajanduse muutustest vaatlusalusel perioodil. Toetuse saajate näitajad on siiski paremad sektori keskmistest ning analüüsist ei avaldu kriitilisi faktoreid, mis paneks kahtluse alla toetuse saajate jätkusuutlikkuse.

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud soodustanud põllumajandussektori konkurentsivõime kasvu, vastamiseks analüüsiti toetuse saajate majandusnäitajaid ja nende muutumist aastatel 2007–2011 ning võrreldi toetuse saajate tulemusi sektori keskmiste vastavate näitajatega.

Toetuse saajate keskmine müügitulu on umbes kolm korda väiksem sektori vastavalt näitajast. Tegemist on meetme spetsiifikaga – meetme 1.4.1 alusel toetatakse mikroettevõtjaid. Erinevalt sektori keskmisest on toetuse saajad majanduslanguse perioodil suutnud tootmis- ja müügi mahutusi suurendada. Toetuse saajate müügitulu kasvas perioodil 2007–2011 keskmiselt 8,8% võrra aastas, samas kui sektori keskmine müügitulu langes 0,7% võrra aastas (Tabel 23). Kuna toetuse saajad toodavad intensiivsemalt ja investeerivad rohkem, siis kasvasid toetuse saajate tootmiskulud perioodil 2007–2011 keskmiselt 13,6% aastas. Arengustaadiumis võivad ettevõtja kulud ajutiselt kasvad kiiremini kui tulu, kuid järgnevatel aastatel peab müügitulu kasv katma suurenenud kulud. Toetuse saajate puhaskasum kasvas perioodil 2007–2011 keskmiselt 5,5% aastas. Toetuse saajate kasumlikkusega võib olla rahul, sest sektori keskmine puhaskasum on vaatlusalusel perioodil langenud keskmiselt 2,8% võrra aastas. Toetuse saajate tööjõukulu töötaja kohta kasvab sarnaselt sektori keskmisele – vaatlusalusel perioodil suurenes toetuse saajate näitaja keskmiselt 6,2% aastas ning sektori näitaja 5,8% aastas. Toetuse saajate müügitulu töötaja kohta on sarnane sektori keskmisele, sest toetuse saajatel on nii müügitulu kui töötajate arv umbes kolm korda väiksem sektori keskmisest. Perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate müügitulu töötaja kohta pisut vähem kui sektori keskmine näitaja, sest erinevalt ülejäänud ettevõtjatest ei vähendanud toetuse saajad majanduslanguse perioodil töötajate arvu.

Tabel 23. Toetuse saajate konkurentsivõime näitajad

Sektor	Väljamakse saanud toetuse saajad						Sektori* näitajate keskmine muutus, % aastast
	2007	2008	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas	
Müügitulu, eurot/ettevõtja	122 044	130 189	115 953	140 477	170 772	8,8%	-0,7%
Tootmiskulud, eurot/ettevõtja	102 109	133 548	132 070	141 456	170 136	13,6%	-0,8%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	42 244	21 174	14 248	33 783	52 340	5,5%	-2,8%
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	6 334	9 326	7 427	7 375	8 071	6,2%	5,8%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	46 491	56 330	42 789	50 884	59 332	6,3%	11,5%
NLV, eurot/ettevõtja	25 835	-2 055	-18 046	-7 273	-2 317	**	-4,2%
BLV, eurot/ettevõtja	41 044	19 669	6 233	20 291	29 752	-7,7%	-3,2%

* Taim- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

** Negatiivne muutus üle 100%

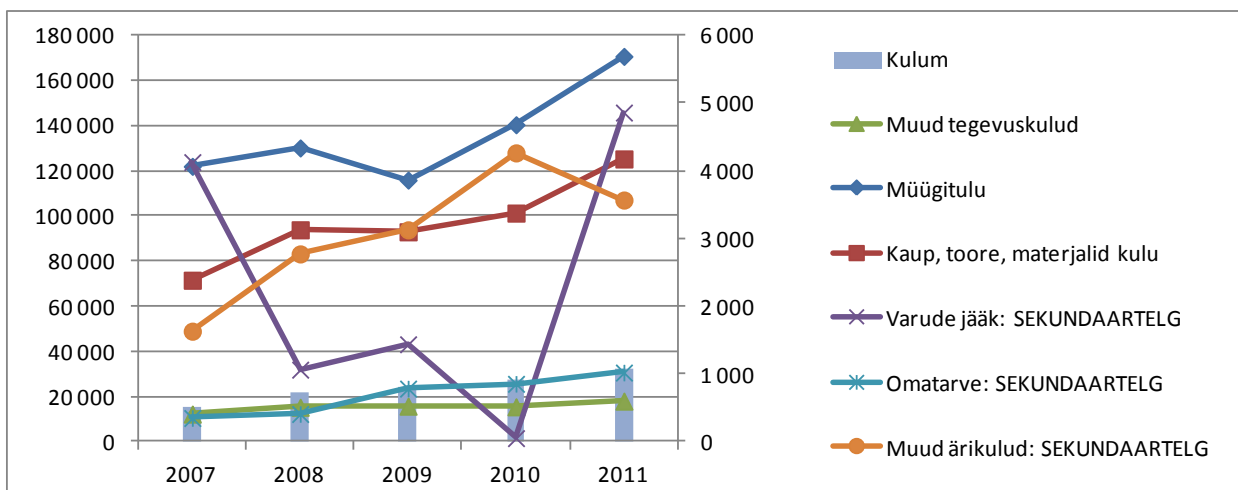
Toetuse saajate BLV ja NLV on vaatlusalustel aastatel langenud. Tulemuse paremaks mõistmiseks vaadeldi BLVd ja NLVd komponentide kaupa (Tabel 24). Kõige rohkem on BLV-d mõjutanud see, et investeerimise ja tegevuse intensiivistamise perioodil on kulud kasvanud rohkem kui müügitulu (Joonis 37). Perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate keskmine müügitulu 48,7 tuhande euro võrra (keskmiselt 8,8% aastas). Seevastu kauba, toorme ja materjalide kulud kasvasid samal perioodil 53,7 tuhande euro võrra (keskmiselt 15,0% aastas). NLV leitakse lahutades BLVst kulumi. Toetuse saajate NLV langus on suurem kui BLV langus. NLV vähenemine tuleneb sellest, et toetuse saajate kulum on vaatlusalusel perioodil tõusnud 16,9 tuhande euro võrra (keskmiselt 20,5% aastas). Analüüsist on näha, et olukorras kus investeerimine langeb kokku majanduslanguse perioodiga, ei ole toetuse saajad võimelised toodangu hindade languse olukorras kulusid samavõrra kärpima.

Tabel 24. Toetuse saajate BLV ja NLV komponendid 2007–2011

BLV ja NLV komponendid, eurot/toetuse saaja	2007	2008	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastast	Muutus, eurot
Müügitulu	122 044	130 189	115 953	140 477	170 772	8,8%	48 728
Kaup, toore, materjalid kulu	71 578	93 930	93 039	101 336	125 327	15,0%	53 749
Muud tegevuskulud	12 270	15 289	15 775	15 492	18 008	10,1%	5 738
Varude jääk	4 131	1 065	1 440	53	4 863	4,2%	732
Omatarve	350	410	785	856	1 022	30,7%	671
Muud ärikulud	1 633	2 774	3 130	4 267	3 570	21,6%	1 937
Kulum	15 209	21 724	24 279	27 565	32 069	20,5%	16 860

Makromajandusest lähtuvate järskude turumuutuste korral ei ole seda mõnikord isegi võimalik teha, ning mõnikord ei ole üleliia jõuline reageerimine ka otstarbekas.

Joonis 37. Toetuse saajate BLV ja NLV komponendid 2007–2011, eurot/toetuse saaja

Kokkuvõtteks näeme, et ettevõtjate konkurentsivõime näitajad halvenesid perioodil 2007–2009 nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt. Selle põhjus on peamiselt maailmamajanduse trendides, põllumajandustootmist mõjutavates ilmastikuoludes ning toodangu hindade ebastabiilsuses vaadeldaval perioodil. 2010. ja 2011. aastal on toimunud majandusnäitajate märkimisväärne paranemine – seda eelkõige tänu müügitulu kasvule. Toetuse saajate kasumlikkuse näitajad on rahuldavad võrreldes sektori keskmistega. Samas on toetuse saajate kulud kõrged ning konkurentsivõime jätkumiseks on vaja saavutada, et seoses investeeringutega toimuks jätkuv müügitulu kasv.

2.13. MEED 1.4.2 – INVESTEERINGUD LOOMAKASVATUSEHITISTESSE (121)

Meede on ette nähtud loomakasvatusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime suurendamiseks, sh uute tehnoloogiate ja innovatsiooni kasutuselevõtmise soodustamiseks, samuti keskkonna- ja tööohutuse ning loomade heaolu parandamisega kaasnevate nõuete täitmisele kaasaaitamiseks. Meetme 1.4.2 alusel saavad toetust taotleda veise-, sea-, lamba-, kitse-, hobuse- või linnukasvatusega tegelevad põllumajandustootjad, põllumajandustootjate ühistegevuse organisatsioonid või omavahel lepingulist koostööd tegevad iseseisvad põllumajandustootjad.

Meetme 1.4.2 raames on seisuga 31.12.2012 toimunud viis taotlusvooru ning rohkem taotlusvoorusid käesoleval programmperioodil plaanis avada ei ole. Viies voorus kokku on esitatud 586 toetuse taotlust, millest on heaks kiidetud 423 (Tabel 25). Kui neid ettevõtjaid, kellele määrati toetus mitmes taotlusvoorus, arvestada ühekordselt, siis on toetuse saajateks 337 erinevat isikut. See näitab, et paljud ettevõtjad saavad korduvalt toetust – nt neljanda vooru toetuse saajatest 33,9% ja viienda vooru toetuse saajatest 26,2% olid saanud toetust ka eelnevates taotlusvoorudes. Loomakasvatuse ettevõtjate vajadus investeeringutoetuse järele on suur. MAKi eelarve piiratus tõttu oli viimases kahes taotlusvoorus võimalik rahuldada ainult pooled taotlustest. Kõigist toetuse saajatest (423 toetuse saajat) 66,8% on äriühingud ja 31,4% FIEd. Määratud toetuse summa kokku oli 90,4 mln eurot, mis moodustab 72,2% taotletud toetuse summast. Seisuga 31.12.2012 oli sellest välja makstud 58,9 mln eurot (65,2% määratud toetuse

summast) 321 toetuse saajale. Investeeringute teostamine ning toetuse väljamaksmine on toimunud suhteliselt aeglaselt tempos.

Tabel 25. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

Taotlus- voor	Esitatud taotluste arv	Heaks- kiidetud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust	Taotletud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse osakaal taotletud toetuse summast
I voor	138	128	92,8%	30 067 092	27 520 954	91,5%
II voor	100	89	89,0%	23 490 503	20 730 164	88,2%
III voor	106	83	78,3%	18 239 288	12 761 012	70,0%
IV voor	119	62	52,1%	22 935 007	12 629 520	55,1%
V voor	123	61	49,6%	30 467 728	16 737 092	54,9%
Kokku	586	423	72,2%	125 199 619	90 378 742	72,2%

Meetme rakendamise tulemuste hindamiseks uuriti, mis tegevustele kõige sagedamini toetust määrati. Toetus on määratud 423 toetuse saaja 1 010 tegevuse elluviimiseks (lisa 1 tabel 6-1.4.1). Kõige sagedamini määrati toetust loomakasvatusehitise ehitamiseks (323 korda), loomakasvatusehitise paikse tehnoloogilise seadme paigaldamiseks (202 korda) ning sõnniku-, silo- või söödahoidla ehitamiseks (176 korda). Kõigi tegevuste keskmine määratud toetuse summa oli 89,5 tuhat eurot tegevuse kohta. Määratud toetuse summa tegevuse kohta oli kõige suurem loomakasvatusehitise ehitamisel (169,5 tuhat eurot).

Meetme 1.4.2 rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate BLVd. Nii BLV kui kõigi ülejäänud käesolevas peatükis esitatud majandusnäitajate analüüsi kaasati need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2012 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2007–2011 kohta kättesaadavad (96 toetuse saajat). Et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samasid ettevõtjaid.

Perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate BLV keskmiselt 5,3% võrra aastas (Tabel 26). SA andmetel vähenes taime- ja loomakasvatusektori ettevõtjate keskmine BLV samal perioodil 3,2% võrra aastas. Sektori BLV languse peamiseks põhjusteks olid üldine majanduslangus ning toodete hinnamuutused, samuti põllumajandustootmist mõjutavad ilmastikuolud. Toetuse saajate

Tabel 26. Toetuse saajate BLV 2007–2011

Näitaja	2007	2008	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas
Keskmine BLV toetuse saaja kohta, eurot/toetuse saaja	286 338	242 736	225 275	313 757	351 686	5,3%
Toetuse saajate BLV muutus, eurot	NP	-43 602	-17 461	88 482	37 929	NP
Toetuse saajate BLV muutus, %	NP	-15,2%	-7,2%	39,3%	12,1%	NP
Sektori* keskmine BLV ettevõtja kohta*, eurot/ettevõtja	215 092	176 225	139 420	176 233	189 211	-3,2%
Sektori BLV muutus, eurot	NP	-38 867	-36 805	36 812	12 978	NP
Sektori BLV muutus, %	NP	-18,1%	-20,9%	26,4%	7,4%	NP

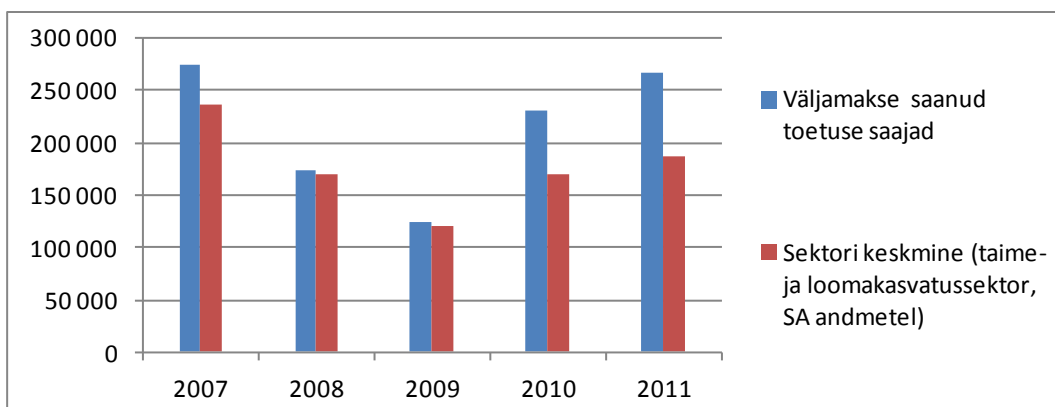
* Taime- ja loomakasvatusektor, SA andmetel

BLV asus 2010. ja 2011. aastal tõusule tänu kasvavale müügitulule. Toetuse saajate BLVd ja NLVd komponentide kaupa on alalüüsitud käesoleva peatüki lõpus konkurentsivõime näitajate kontekstis.

Meetme 1.4.2 rakendamise tulemuste hindamisel analüüsiti uute toodete ja tehnoloogiate kasutusele võtmist. Uuteks toodeteks ja tehnoloogiateks loetakse põllumajanduslikku tegevust, mis viib uuel viisil toote tootmiseni või muudab toote koostist. Uus tehnoloogia on seni kasutusel oleva tehnoloogiaga võrrelduna olemuslikult uus. Toetusega seoses rakendatud uute tehnoloogiate ja toodete arvu leidis püsihindaja kolmanda, neljanda ja viienda taotlusvooru andmete alusel. Nimetatud taotlusvoorus märkis toetuse taotleja toetuse avaldusele, kas investeering toob kaasa uue tehnoloogia kasutamise või uue toote valmistamise. Analüüsitud taotlusvoorude toetuse saajatest 51,0% on märkinud taotlusele, et seoses investeeringuga nad võtavad kasutusele uue tehnoloogia ning 14,6% hakkavad tootma uut toodet. Laiendades analüüsitud voorude tulemusi kõigile taotlustele (423 heakskiidetud taotlust) saame järeldada, et nelja vooru taotluste peale kokku võetakse 216 juhul kasutusele uus tehnoloogia. Uue tehnoloogia kasutuselevõtjatest 62 kavatsevad seoses investeeringuga hakata tootma uut toodet (lisa 1 tabel 18-1.4.2).

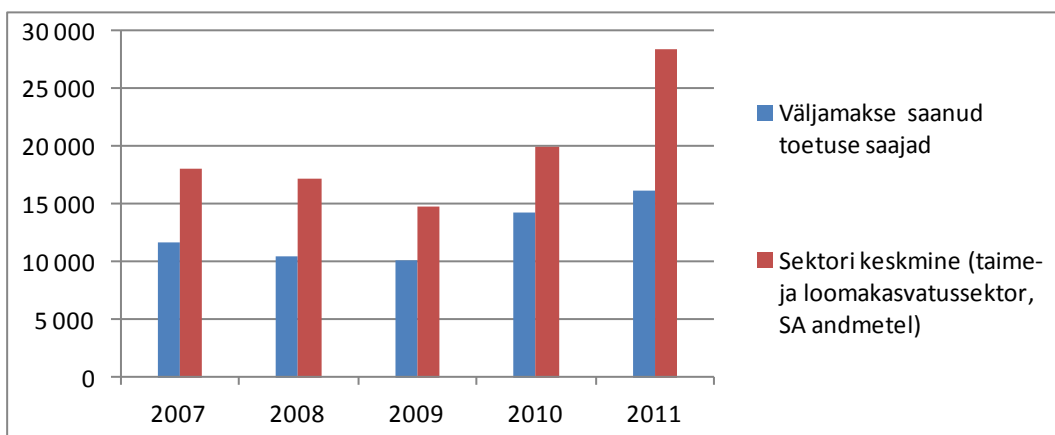
Kokkuvõttes võib hindamisküsimusele, kuidas on teostatud investeeringud mõjutanud uute tehnoloogiate ja innovatsiooni juurutamist, vastata positiivse tulemusega. MAKis seatud sihttase (200 uue toote või tehnoloogia rakendajat) on 2012. aasta lõpuks ületatud 7,8% võrra.

Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida on korrigeeritud ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27 = 100%) (lisa 1 tabel 27-1.4.2). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulumid. Pärast langusperioodi on näitaja märkimisväärselt kasvanud 2010. ja 2011. aastal (Joonis 38). Kuna investeeringud suurendavad kulumit, siis olukorras kus perioodil 2007–2011 BLV kasvab, on toetuse saajate majanduskasv jäänud 2007. aasta tasemele. Sektoris keskmiselt on samal perioodil toimunud majanduskasvu vähenemine keskmiselt 5,6% võrra aastas. Kuna toetuse saajate tulemus on parem sektori keskmises, siis võib meetme 1.4.2 toetuse saajad lugeda tugevateks ning majanduslanguse kontekstid hästi toime tulnud ettevõtjateks (mida kinnitab ka järgnev analüüs).

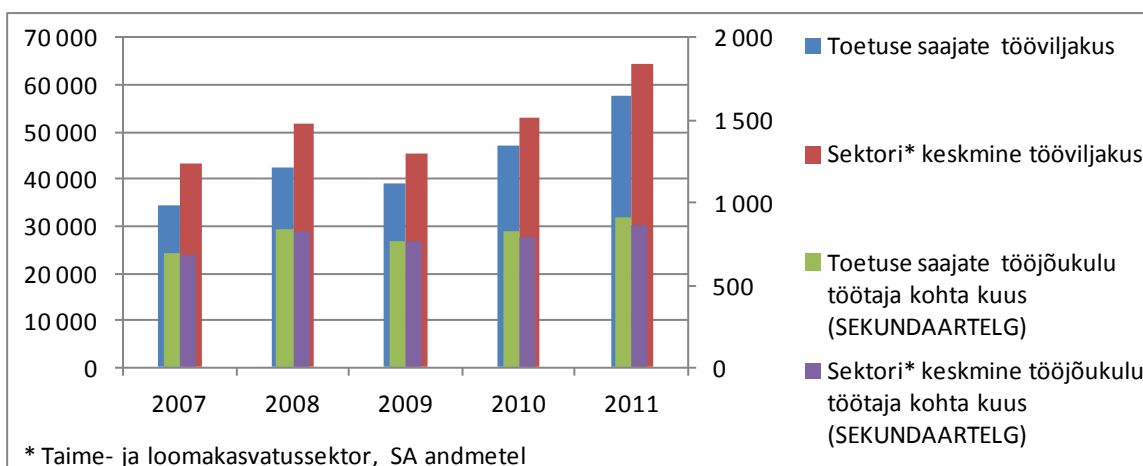
Joonis 38. Toetuse saajate majanduskasv ja sektori keskmine majanduskasv 2007–2011, eurot/ettevõtja

Töõjõu tootlikkus määratakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga (lisa 1 tabel 28-1.4.2). Toetuse saajate töõjõu tootlikkus suurenes perioodil 2007–2011 keskmiselt 8,3% võrra aastas (Joonis 39). SA andmetel kasvas sektori keskmine töõjõu tootlikkus samal perioodil keskmiselt 11,9% võrra aastas. Sektori töõjõu tootlikkuse kasv tuleneb töötajate arvu vähendamisest. Kuna toetuse saajad on majanduslanguse kontekstis töötajate arvu säilitanud, siis toetuse saajate töõjõu tootlikkus on suurenenud sektori keskmisest vähem.

Joonis 39. Toetuse saajate ja sektori keskmine töõjõu tootlikkus 2007–2011, eurot/ettevõtja

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud aidanud kaasa tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes, vastamiseks analüüsiti toetuse saajate tööviljakust, varade käibekordajaid jm efektiivsusnäitajaid ning võrreldi tulemusi sektori keskmiste vastavate näitajatega. Toetuse saajate tööviljakus (müügitulu hõivatu kohta) oli 2011. aastal 57,7 tuhat eurot hõivatu kohta, kasvades seejuures perioodil 2007–2011 keskmiselt 13,6% võrra aastas (Joonis 40).

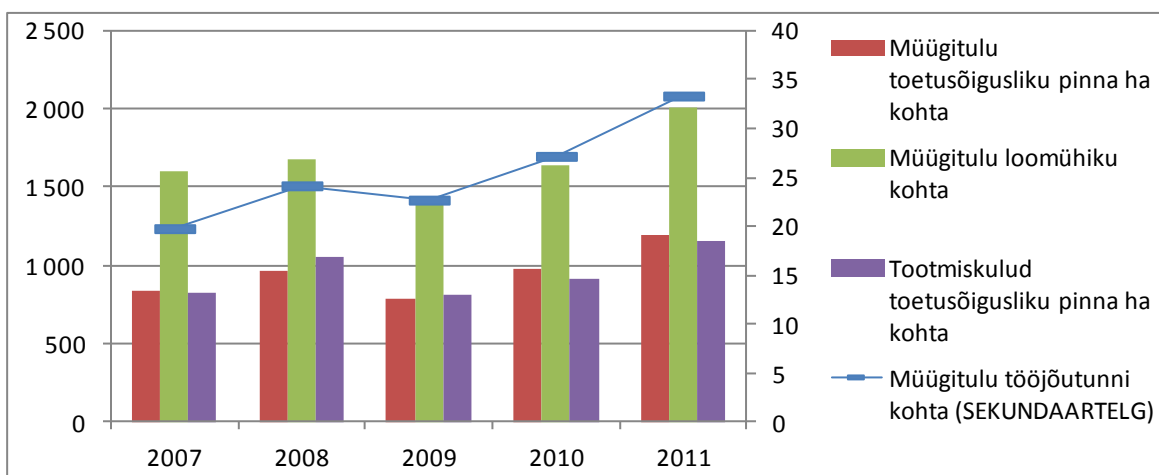

Joonis 40. Toetuse saajate ja sektori keskmine tööviljakus ning tööjõukulu kuus 2007–2011, eurot/ettevõtja

Kogu sektori tööviljakus suurenes samal perioodil keskmiselt 10,5% võrra aastas. Toetuse saajate tulemust saab lugeda heaks seetõttu, et majanduslanguse perioodil on suudetud kasvatada müügitulu ja säilitada töötajate arvu, samas kui kogu sektori keskmised vastavad näitajad langevad. Toetuse saajate keskmine tööjõukulu töötaja kohta kuus oli 2011. aastal 912 eurot. Tööjõukulu töötaja kohta on kasvanud keskmiselt 7,0% võrra aastas perioodil 2007–2011. Sektori keskmine tööjõukulu töötaja kohta kuus kasvas samal perioodil 5,8% aastas (lisa 1 tabel

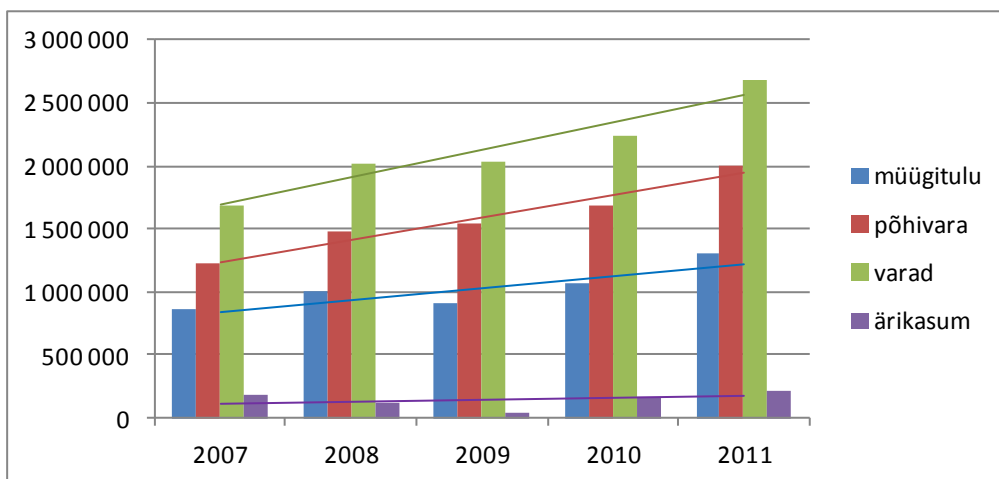
30-1.4.2). Toetuse saajate tulemused on sarnased sektori keskmisega, mis näitab, et palgatingimused ei sõltu toetuse saamisest.

Toetuse saajad laiendavad majandustegevust ja muudavad seda efektiivsemaks. Toetuse saajate loomühikute arv ja kasutuses oleva maa hulk suureneb rohkem kui ülejäänud ettevõtjatel. Toetuse saajate müügitulu kasv on keskmiselt 10,8% aastas. Kuna toetuse saajate töötajate arv on stabiilne ja toetusõiguslik pind suureneb mõõdukalt, siis perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate müügitulu tööjõutunni kohta keskmiselt 13,9% aastas ning müügitulu toetusõigusliku pinna hektari kohta suurenes keskmiselt 9,2% aastas (Joonis 41). Kuna vaatlusalusel perioodil on toetuse saajate loomühikute arv suurenenud keskmiselt 3,6% võrra aastas, siis müügitulu loomühiku kohta kasvas keskmiselt 5,7% võrra aastas. Tootmiskulud toetusõigusliku maa hektari kohta kasvasid vaatlusalusel perioodil keskmiselt 8,8% aastas (lisa 1 tabel 19-1.4.2). Tulemust saab lugeda heaks, sest tootmiskulud on kasvanud vähem kui müügitulu ning tootmistegurite kasutamine on muutunud efektiivsemaks.

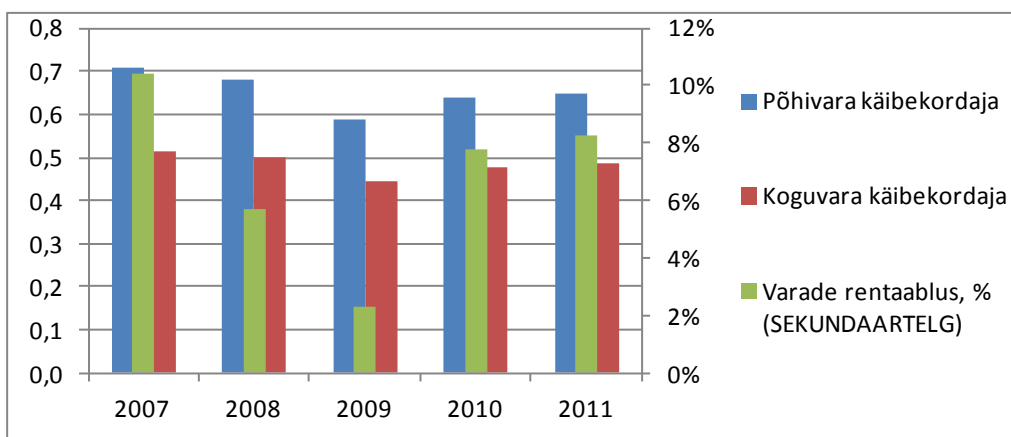
Joonis 41. Toetuse saajate müügitulu ja tootmiskulu tootmistegurite suhtes 2007–2011, eurot/toetuse saaja

Analüüsid toetuse saajate varade käibekordajaid ning rentaablust, hindame kõigepealt tulemusi mõjutavaid komponente eraldi. Analüüsi tulemused kujunevad müügitulu, varade (sh põhivara) ning ärikasumi väärtustest. Perioodil 2007–2011 suurenes toetuse saajate müügitulu keskmiselt 10,8% võrra aastas (Joonis 42). Samal perioodil kasvasid toetuse saajate varad keskmiselt 12,2% aastas, sealhulgas põhivara 13,1% aastas. Põllumajandusettevõtjate ärikasum sõltub toodangu turuhinnast. Peale kolmeaastast ärikasumi langust pöördus näitaja 2010. aastal tõusule saavutades perioodi 2007–2011 keskmiseks kasvuks 5,7% aastas.

Joonis 42. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaablu komponentid 2007–2011, eurot/toetuse saaja

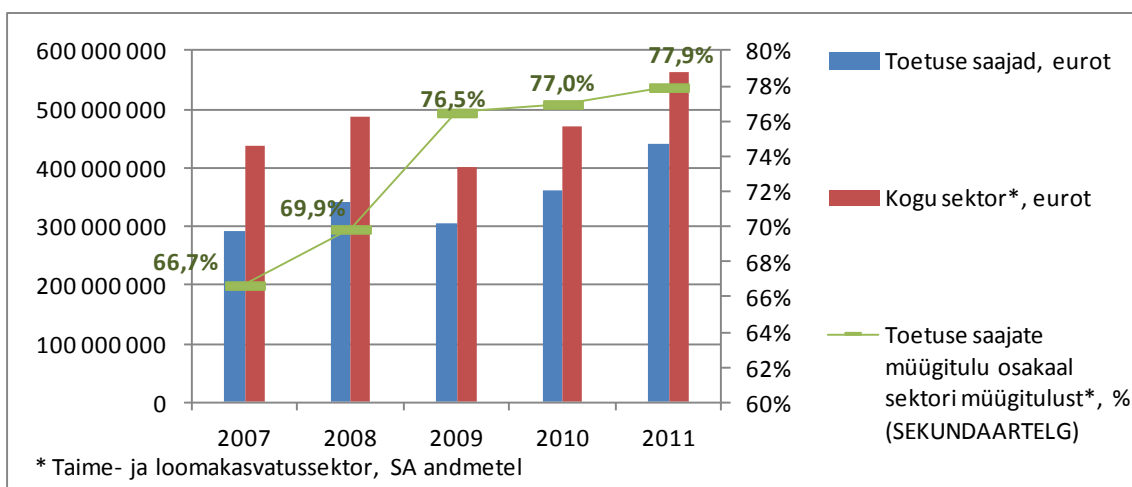
Eelnevas lõigus käsitletud majandusnäitajate alusel on toetuse saajate põhivara käibekordaja langenud perioodil 2007–2011 keskmiselt 2,0% võrra aastas (Joonis 43). Koguvara käibekordaja vähenes samal perioodil keskmiselt 1,2% aastas. Analüüs näitab, et varasid on 2011. aasta seisuga ebaefektiivsemalt kasutatud müügitulu genereerimiseks kui 2007. aastal. Varade rentaablus oli 2011. aastal 8,2%. Näitaja on märkimisväärselt kasvanud 2010. ja 2011. aastal, kuid on siiski madalam 2007. aasta tulemusest (lisa 1 tabel 20-1.4.2). Majandusnäitajate trendid on ootuspärased, sest müügitulu kasv saavutatakse investeringule järgnevatel lähemate aastate jooksul, mitte aga investeringuga samal aastal. Seetõttu on investeringule järgneval esimesel ja teisel aastal sageli varade käibekordaja ja rentaablus madalam võrreldes investeringueelse perioodiga.

Joonis 43. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaablus 2007–2011

Kokkuvõtvalt saab hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeringud aidanud kaasa tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes, vastata rahuldava tulemusega. Investeeringu esimestel aastatel kulud kasvavad, kuid 2010. ja 2011. aastal on efektiivsusnäitajad paranenud. Toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori keskmisest, mis on peamiseks eelduseks konkurentsivõime suurenemisele. Paranev majanduskeskkond annab kõigi eelduste kohaselt toetuse saajatele võimaluse hakata investeringutesse paigutatud raha tagasi teenima.

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud suurendanud põllumajandusettevõtte turulepääsu ja turuosa, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate müügitulu kasvu aastatel 2007–2011 ning võrreldi tulemust kogu taime- ja loomakasvatussektori müügitulu kasvuga tuginedes SA andmetele. Toetuse saajate müügitulu oli 2011. aastal 439,9 mln eurot (lisa 1 tabel 31-1.4.2). Perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate müügitulu keskmiselt 10,8% võrra aastas (Joonis 44) SA andmetel kasvas samal perioodil sektori müügitulu keskmiselt 6,5% võrra aastas. Kuna toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori näitajast, siis toetuse saajate turuosa suureneb. Aastal 2007 moodustas toetuse saajate müügitulu 66,7% kogu sektori müügitulust, 2011. aastal oli vastav näitaja 77,9%. **Seega kasvas perioodil 2007–2011 toetuse saajate turuosa 11,3 protsendipunkti võrra, millega seoses saab toetuse saajate turulepääsu ja turuosa suurenemist lugeda heaks.**

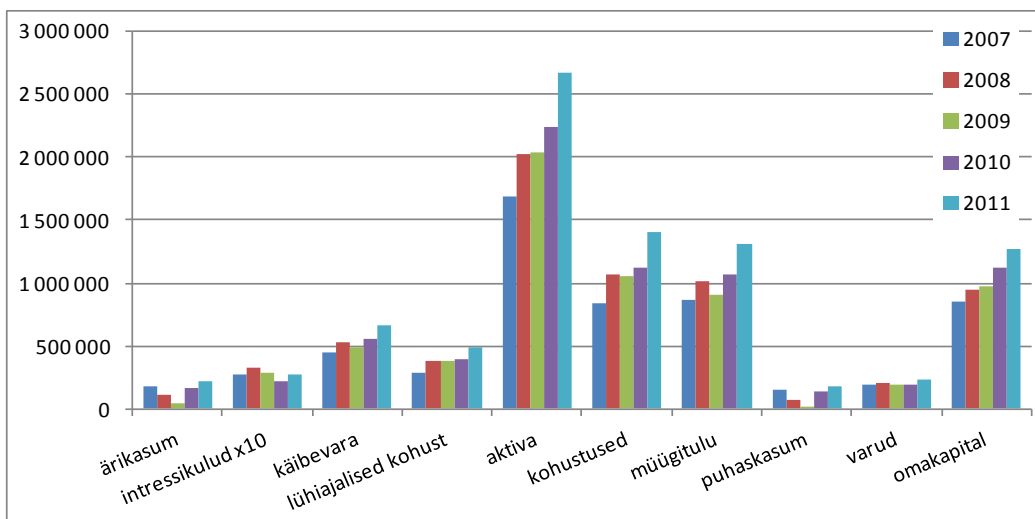

Joonis 44. Toetuse saajate ja kogu sektori müügitulu 2007–2011

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud soodustanud põllumajandusettevõtja kehtvat jätkusuutlikkust, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkust kasumlikkuse ja kohustuste täitmise võime alusel. Toetuse saajaid võrreldi sektori keskmiste vastavate näitajatega. Enamus jätkusuutlikkuse näitajaid on nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenenud aastatel 2007–2009 kuid paranenud 2010. ja 2011. aastal.

Ettevõtja maksevõimet näitavad intressikulude kattekordaja, lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Toetuse saajate intressikulude kattekordaja suurenes perioodil 2007–2011 keskmiselt 5,3% aastas samas kui sektori keskmine vastav näitaja kasv oli 8,3% aastas (Tabel 27). Intressikulude kattekordaja leitakse ärikasumi jagamisel intressikuludega. Toetuse saajate intressikulude kattekordaja kasvab sektoriga võrreldes vähem seetõttu, et olukorras kus sektoris keskmiselt intressikulud vähenevad, siis aktiivsema investeerimistegevuse tõttu toetuse saajate intressikulud ei ole vähenenud. Jätkusuutlikkuse indikaatorite muutuste põhjustest parema ülevaate saamiseks on analüüsitud toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajate üksikkomponentide trende perioodil 2007–2011 (Joonis 45).

Joonis 45. Toetuse saajate jätkusuutlikkust iseloomustavate suhtarvude komponendid 2007–2011, eurot/toetuse saaja

Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja leitakse käibevara jagamisel lühiajaliste kohustustega. Vaatlusalusel perioodil suurenesid toetuse saajate lühiajalised kohustused keskmiselt 13,3% aastas, samas kui käibevara kasvas vaid 9,9% aastas. See on viinud lühiajalise võlgnevuse kattekordaja vähenemisele keskmiselt 3,0% võrra aastas. Kuna sektoris keskmiselt on ettevõtjatel nii lühiajalised kohustused kui käibevara püsinud stabiilsed, siis on sektori keskmine lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja vaatlusalusel perioodil püsinud ilma suuremate muutusteta.

Võlakordaja leitakse kohustuste jagamisel varadega. Sektori keskmine võlakordaja on vaatlusalusel perioodil langenud keskmiselt 1,5% aastas, sest kohustused on vähenenud rohkem kui varad. Toetuse saajate kohustused kasvasid vaatlusalusel perioodil keskmiselt 13,6% aastas ning varad suurenesid 12,2% aastas. Kuna kohustused on kasvanud pisut enam kui varad, siis on toetuse saajate võlakordaja vaatlusalusel perioodil suurenenud keskmiselt 1,3% võrra aastas. Toetuse saajate võlakordaja on kõrgem sektori keskmisest. See näitab, et seoses investeeringutega suurenevad toetuse saajate kohustused. Toetuse saajad soetavad varasid võõrvahendite abil rohkem kui seda sektoris keskmiselt tehakse.

Käibe ärirentaablus arvutatakse ärikasumi jagamisel müügituluga. Toetuse saajate müügitulu kasvas perioodil 2007–2011 keskmiselt 10,8% aastas. Samal perioodil suurenes toetuse saajate ärikasum märksa vähem – keskmiselt 5,7% aastas. Sellega seoses on vaatlusalusel perioodil toetuse saajate käibe ärirentaablus langenud keskmiselt 4,6% võrra aastas. Sektori keskmine näitaja on langenud vähem – 2,9% aastas. Selle põhjuseks on asjaolu, et sektoris keskmiselt ei ole vaatlusalusel perioodil müügitulul kasvanud.

Varade rentaablus näitab, kui palju ettevõtja toodab ärikasumit varade ühe euro kohta. Varade rentaablus käitub sarnaselt eelnevas lõigus analüüsitud käibe ärirentaablusele, sest mõlema tulemusi mõjutab ärikasum, mis sektoris on langenud kuid toetuse saajatel suureneb. Kuna sektoris keskmiselt varad püsivad stabiilselt kuid toetuse saajate näitaja kasvab märkimisväärselt, siis on toetuse saajate varade rentaablus vähenenud mõnevõrra rohkem kui sektori näitaja.

Omakapitali rentaablus leitakse puhaskasumi jagamisel omakapitaliga. Omakapitali rentaabluse näitaja alusel hinnatakse oma raha paigutamise otstarbekust. Omakapitali rentaabluse

vähendamise tingib asjaolu, et toetuse saajate puhaskasumi kasv on perioodil 2007–2011 olnud väiksem kui omakapitali suurenemine. 2009. aastal langes nii toetuse saajate kui kogu sektori omakapitali rentaablus allapoole aktsepteeritavat taset, kuid 2010. ja 2011. aastal olukord paranes. Toetuse saajate omakapitali rentaablus oli seejuures parem kui sektori keskmine näitaja – madal omakapitali rentaablus on põllumajandussektorile iseloomulik.

Tootmisvarude käibekordaja arvutatakse müügitulu jagamisel varudega. Näitaja iseloomustab kauba ja tootmisvarude väärtuse muutumist ning müügi efektiivsust vaadeldaval perioodil. Sektori keskmine tootmisvarude käibekordaja kasvas perioodil 2007–2011 keskmiselt 3,2% võrra aastas, sest olukorras kus müügitulu püsis stabiilne varud vähenesid. Kuna toetuse saajatel on varud kasvanud vähem kui müügitulu, siis on toetuse saajate tootmisvarude käibekordaja vaatlusalusel perioodil tõusnud keskmiselt 6,6% võrra aastas.

Tabel 27. Toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajad

Sektor	Väljamakse saanud toetuse saajad						Sektori keskmine*					
	2007	2008	2009	2010	2011	Muutus, % aastas	2007	2008	2009	2010	2011	Muutus, % aastas
Intressikulude kattekordaja	6,50	3,52	1,59	7,86	8,00	5,3%	6,26	2,53	1,07	6,48	8,62	8,3%
Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja	1,54	1,38	1,30	1,40	1,37	-3,0%	1,54	1,37	1,26	1,41	1,55	0,1%
Võlakordaja	0,50	0,53	0,52	0,50	0,52	1,3%	0,50	0,54	0,50	0,48	0,47	-1,5%
Käibe ärirentaablus	0,20	0,11	0,05	0,16	0,17	-4,6%	0,18	0,08	0,04	0,12	0,16	-2,9%
Varade rentaablus	0,10	0,06	0,02	0,08	0,08	-5,8%	0,11	0,05	0,02	0,07	0,09	-3,6%
Omakapitali rentaablus	0,18	0,08	0,01	0,13	0,15	-5,4%	0,19	0,06	-0,01	0,11	0,16	-3,3%
Tootmisvarude käibekordaja	4,32	4,78	4,72	5,52	5,57	6,6%	4,81	5,28	4,69	4,97	5,45	3,2%

* Taime- ja loomakasvatusektor, SA andmetel

Kokkuvõttes näeme, et nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenesid kasumlikkuse näitajad perioodil 2007–2009, samas 2010. ja 2011. aastal on mitmeid paranemise märke. Majandustulemused on tugevasti mõjutatud ilmastikutingimustest, toodangu kokkuostuhindade ebastabiilsusest ja maailmamajanduse muutustest vaatlusalusel perioodil. Toetuse saajate näitajad on siiski paremad sektori keskmistest ning analüüsist ei avaldu kriitilisi faktoreid, mis paneks kahtluse alla toetuse saajate jätkusuutlikkuse.

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud soodustanud põllumajandussektori konkurentsivõime kasvu, vastamiseks analüüsiti toetuse saajate majandusnäitajaid ja nende muutumist aastatel 2007–2011 ning võrreldi toetuse saajate tulemusi sektori keskmiste vastavate näitajatega.

Toetuse saajate keskmine müügitulu on umbes kaks korda suurem sektori omast, mis näitab, et meetme 1.4.2 alusel on saanud toetust aktiivsed loomakasvatajad. Erinevalt sektori keskmisest on toetuse saajad majanduslanguse perioodil suutnud tootmis- ja müügimahtusid kasvatada.

Toetuse saajate müügitulu suurenes perioodil 2007–2011 keskmiselt 10,8% võrra aastas, samas kui sektori keskmine müügitulu langes 0,7% võrra aastas (Tabel 28). Kuna toetuse saajad toodavad intensiivsemalt ja investeerivad rohkem, siis kasvasid toetuse saajate tootmiskulud perioodil 2007–2011 keskmiselt 10,2% aastas. Kuigi toetuse saajate tootmiskulud suurenevad kiiremini kui sektori keskmine näitaja, võib tulemusega olla rahul, sest toetuse saajate müügitulu kasvab samavõrd. Toetuse saajate puhaskasum langes aastatel 2008 ja 2009, kuid 2010. ja 2011. aastal tõusis märkimisväärselt, tänu millele kujunes vaatluse perioodi puhaskasumi kasvuks keskmiselt 4,7% aastas. Vahepealsete aastate langus oli põhjustatud majanduslangusest, ebasoodsatest toodangu hindadest ning investeerimisperioodil suurenenud kuludest. Toetuse saajate kasumlikkusega võib olla rahul, sest sektori keskmine puhaskasum vähenes vaatlusalusel perioodil keskmiselt 2,8% võrra aastas. Toetuse saajate tööjõukulu töötaja kohta kasvab sarnaselt sektori keskmisele – vaatlusalusel perioodil suurenes toetuse saajate näitaja keskmiselt 7,0% aastas ning sektori näitaja 5,8% aastas.

Kui sektori näitaja kasv tulenes eelkõige vähenenud töötajate arvust, siis toetuse saajate tulemust mõjutasid võrdselt tööjõukulude mõõdukas kasv ühelt poolt ning töötajate arvu minimaalne vähenemine teiselt poolt. Perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate müügitulu töötaja kohta pisut enam kui sektori keskmine näitaja, sest erinevalt ülejäänud ettevõtjatest ei ole toetuse saajad majanduslanguse perioodil töötajate arvu märkimisväärselt vähendanud, samas aga toetuse saajate müügitulu kasvab jõudsalt.

Tabel 28. Toetuse saajate konkurentsivõime näitajad

Sektor	Väljamakse saanud toetuse saajad						Sektori* näitajate keskmine muutus, % aastas
	2007	2008	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas	
Müügitulu, eurot/ettevõtja	866 921	1 012 609	908 232	1 072 897	1 305 457	10,8%	-0,7%
Tootmiskulud, eurot/ettevõtja	838 233	1 061 301	891 746	983 895	1 235 028	10,2%	-0,8%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	154 826	74 831	8 727	143 732	185 993	4,7%	-2,8%
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	8 355	10 032	9 186	9 856	10 950	7,0%	5,8%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	35 632	43 522	40 890	48 943	60 050	13,9%	11,5%
NLV, eurot/ettevõtja	201 604	133 605	95 702	175 905	208 382	0,8%	-4,2%
BLV, eurot/ettevõtja	286 338	242 736	225 275	313 757	351 686	5,3%	-3,2%

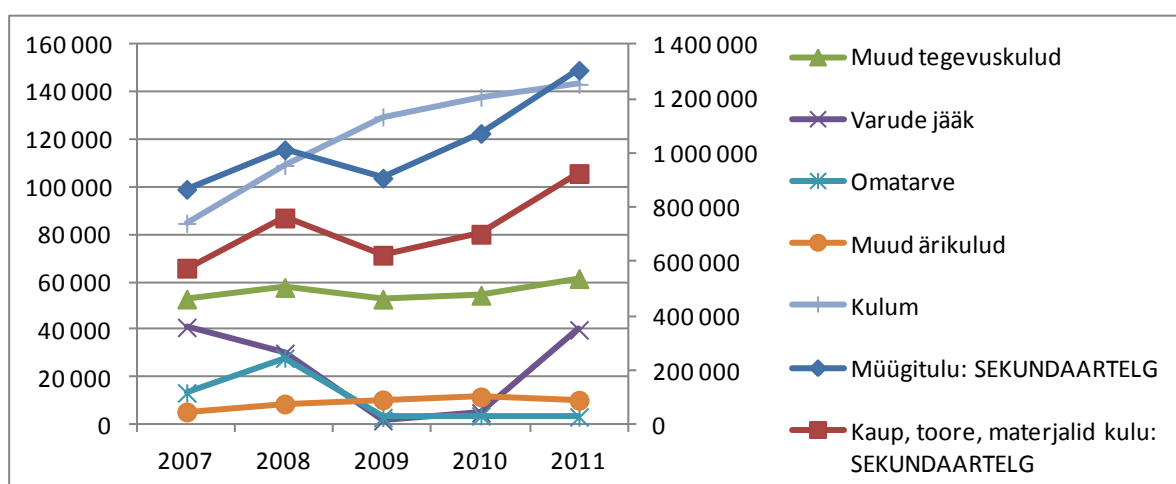
* Taime- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

Toetuse saajate BLV on vaatlusalustel aastatel pisut suurenenud, samas kui NLV märkimisväärselt muutunud ei ole. Tulemuse paremaks mõistmiseks vaadeldi BLVd ja NLVd komponentide kaupa (Tabel 29). Toetuse saajate BLV suurenemine tuleneb müügitulu märkimisväärselt kasvust (Joonis 46). Perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate keskmine müügitulu 438,5 tuhande euro võrra (keskmiselt 10,8% aastas). Seevastu BLVga seotud tootmiskulud kasvasid samal perioodil 362,0 tuhande euro võrra. NLV leitakse lahutades BLVst kulumid.

Tabel 29. Toetuse saajate BLV ja NLV komponendid 2007–2011

BLV ja NLV komponendid, eurot/toetuse saaja	2007	2008	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas	Muutus, eurot
Müügitulu	866 921	1 012 609	908 232	1 072 897	1 305 457	10,8%	438 535
Kaup, toore, materjalid kulu	576 677	761 379	624 398	701 622	925 163	12,5%	348 486
Muud tegevuskulud	52 897	57 786	52 850	54 492	61 509	3,8%	8 613
Varude jääk	40 958	30 011	1 718	4 978	39 944	-0,6%	-1 014
Omatarve	13 413	28 007	3 028	3 712	3 275	-29,7%	-10 138
Muud ärikulud	5 380	8 726	10 456	11 716	10 317	17,7%	4 936
Kulum	84 734	109 131	129 573	137 852	143 304	14,0%	58 570

Kuna seoses investeeringutega on toetuse saajatel vaatlusalusel perioodil kulum suurenenud keskmiselt 14,0% võrra aastas, siis erinevalt BLVst ei ole toetuse saajate NLV suurenenud. Toetuse saajate tulemused on paremad sektori keskmisest eelkõige tänu müügitulu märkimisväärsele kasvule.

Joonis 46. Toetuse saajate BLV ja NLV komponendid 2007–2011, eurot/toetuse saaja

Kokkuvõtteks näeme, et ettevõtjate konkurentsivõime näitajad halvenesid perioodil 2007–2009 nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt. Selle põhjus on peamiselt maailmamajanduse trendides, põllumajandustootmist mõjutavates ilmastikuoludes ning toodangu hindade ebastabiilsuses vaadeldaval perioodil. 2010. ja 2011. aastal on toimunud majandusnäitajate märkimisväärne paranemine – seda eelkõige tänu müügitulu kasvule. Toetuse saajate kasumlikkuse näitajad on rahuldavad võrreldes sektori keskmistega ning toetuse saajate konkurentsivõimet saab lugeda heaks.

2.14. MEED 1.4.3 – BIOENERGIA TOOTMISE INVESTEERINGUTOETUS (121)

Meede on ette nähtud põllumajandusettevõtete tootmise mitmekesistamiseks ja konkurentsivõime parandamiseks. Biokütuse kasutamise edendamine annab panuse tõhusa energiaturu kujundamisse, suurendades taastuvatest energiaallikatest toodetava energia osatähtsust. Meetme 1.4.3 alusel saavad toetust taotleda maapiirkonnas tegutsevad ettevõtjad,

kelle põllumajandussaaduste müügitulu ja omatoodetud põllumajandussaaduste töötlemisest saadud põllumajandustoodete müügitulu moodustab vähemalt 50% ettevõtja kogu müügitulust.

Meetme 1.4.3 raames on seisuga 31.12.2012 toimunud viis taotlusvooru, millest määramisotsused on tehtud nelja vooru suhtes. Neljas voorus kokku on esitatud 122 toetuse taotlust, millest on heaks kiidetud 88 (Tabel 30). Kui neid ettevõtjaid, kellele määrati toetus mitmes taotlusvoorus, arvestada ühekordselt, siis on toetuse saajateks 75 erinevat isikut. Toetuse saajate arv on madal võrreldes MAKis seatud sihttasemega (180 ettevõtjat), mistõttu on vaja meetme võimalusi sihtgrupile jätkuvalt propageerida. Kõigist toetuse saajatest (88 toetuse saajat) 54,5% on äriühingud ja 45,5% on FIEd. Määratud toetuse summa kokku oli 8,7 mln eurot, mis moodustab 41,2% taotletud toetuse summast. Seisuga 31.12.2012 oli sellest välja makstud 4,3 mln eurot (49,6% määratud toetuse summast) 64 toetuse saajale. Investeeringute teostamine ning toetuse väljamaksmine on toimunud suhteliselt aeglates tempos.

Tabel 30. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

Taotlus- voor	Esitatud taotluste arv	Heaks- kiidetud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust	Taotletud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse osakaal taotletud toetuse summast
I voor	29	27	93,1%	2 582 113	2 140 064	82,9%
II voor	10	10	100,0%	1 032 156	1 017 227	98,6%
III voor	38	11	28,9%	4 039 397	1 917 349	47,5%
IV voor	45	40	88,9%	4 054 601	3 670 622	90,5%
Kokku	122	88	72,1%	11 708 268	8 745 263	74,7%

Meetme rakendamise tulemuste hindamiseks uuriti, mis tegevustele kõige sagedamini toetust määrati. Toetus on määratud 88 toetuse saaja 120 tegevuse elluviimiseks (lisa 1 tabel 6-1.4.3). Kõige sagedamini määrati toetust energiakulutuari kasvatamiseks, biomassi töötlemiseks ja bioenergia tootmiseks vajaliku masina või seadme soetamiseks (74 korda), hoone või rajatise ehitamiseks (17 korda) ning lühikese raieringiga madalmetsa kasvatamiseks, biomassi töötlemiseks ja bioenergia tootmiseks vajaliku masina või seadme soetamiseks (9 korda). Kõigi tegevuste keskmine määratud toetuse summa oli 72,9 tuhat eurot tegevuse kohta. Määratud toetuse summa tegevuse kohta oli kõige suurem hoone või rajatise ehitamisel (89,4 tuhat eurot) ning energiakulutuari kasvatamiseks, biomassi töötlemiseks ja bioenergia tootmiseks vajaliku masina või seadme soetamisel (86,6 tuhat eurot).

Meetme 1.4.3 rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate BLVd. Nii BLV kui kõigi ülejäänud käesolevas peatükis esitatud majandusnäitajate analüüsi kaasati need ettevõtjad, kelle majandusnäitajad olid aastate 2007–2011 kohta kättesaadavad. Et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samasid ettevõtjaid (21 toetuse saajat). Analüüsitud toetuse saajatest viiele ei ole seisuga 31.12.2012 toetuse väljamakset veel tehtud.

Perioodil 2007–2011 on toetuse saajate BLV kasvanud keskmiselt 4,2% võrra aastas (Tabel 31). SA andmetel vähenes kogu taime- ja loomakasvatuse sektori BLV samal perioodil keskmiselt

3,2% võrra aastas. Sektoti BLV languse peamiseks põhjusteks olid üldine majanduslangus ning toodete hinnamuutused, samuti põllumajandustootmist mõjutavad ilmastikuolud. Toetuse saajate BLV asus 2010. aastal tõusule tänu kasvavale müügitulule. Toetuse saajate BLVd ja NLVd komponentide kaupa on alalüüsitud käesoleva peatüki lõpus konkurentsivõime näitajate kontekstis.

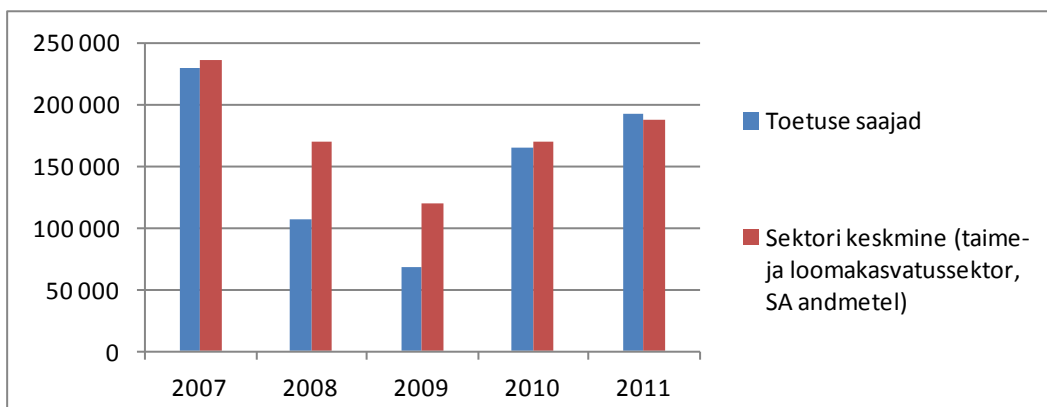
Tabel 31. Toetuse saajate BLV 2007–2011

Näitaja	2007	2008	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas
Keskmine BLV toetuse saaja kohta, eurot/toetuse saaja	226 222	158 548	141 282	236 828	266 438	4,2%
Toetuse saajate BLV muutus, eurot	NP	-67 673	-17 266	95 546	29 610	NP
Toetuse saajate BLV muutus, %	NP	-29,9%	-10,9%	67,6%	12,5%	NP
Sektori* keskmine BLV ettevõtja kohta, eurot/ettevõtja	215 092	176 225	139 420	176 233	189 211	-3,2%
Sektori BLV muutus, eurot	NP	-38 867	-36 805	36 812	12 978	NP
Sektori BLV muutus, %	NP	-18,1%	-20,9%	26,4%	7,4%	NP

* Taim- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

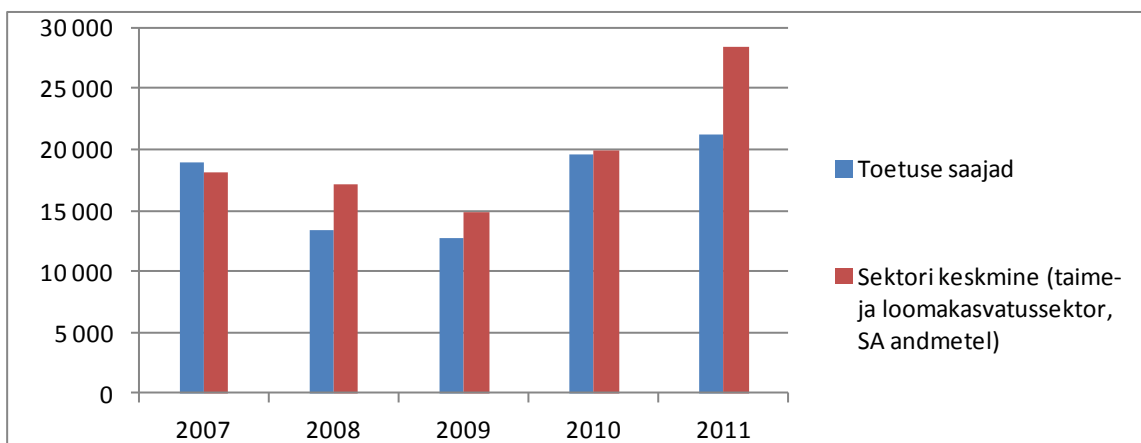
Meetme 1.4.3 rakendamise tulemuste hindamisel analüüsiti uute toodete ja tehnoloogiate kasutusele võtmist. Toetatud tegevuste iseloomust tulenevalt loeti kõik meetme 1.4.3 alusel heakskiidetud projektid (88 investeeringut) uute tehnoloogiate kasutuselevõtmiseks. Uute toodete loomise projektideks arvestati need investeeringud, kus bioenergiatoodet vähemalt osaliselt müüakse. Andmeid kavandatava investeeringu eesmärgi ning bioenergiatooto tarbimise kohta kogus püsihindaja toetuse taotluselt. Heakskiidetud taotlustest 23 juhul (26,1% heakskiidetud taotlustest) on tegemist uue toote juurutamisega (lisa 1 tabel 18-1.4.3). **Kokkuvõttes võib hindamisküsimusele, kuidas on toetatud investeeringud mõjutanud uute tehnoloogiate ja innovatsiooni juurutamist, vastata rahuldava tulemusega. Kuigi heakskiidetud projekte on vähe, siis toetatud tegevused vastavad uue tehnoloogia määratlusele, samuti on uute toodete juurutamise osakaal kõrge.**

Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida on korrigeeritud ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27 = 100%) (lisa 1 tabel 27-1.4.3). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulumi. Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2011. aastal 192,3 tuhat eurot. Näitaja on kasvanud märkimisväärselt 2010. ja 2011. aastal, kuid on siiski 16,2% võrra madalam 2007. aasta tasemest (Joonis 47). Kuna investeeringud suurendavad kulumit, siis olukorras kus perioodil 2007–2011 BLV vähesel määral kasvab on majanduskasv negatiivne. Toetuse saajate majanduskasvu langus on väiksem sektori keskmisest, mis näitab seda, et meetme 1.4.3 toetuse saajad on tugevad ning majanduslanguse kontekstid hästi toime tulnud ettevõtjad (mida kinnitab ka järgnev analüüs).

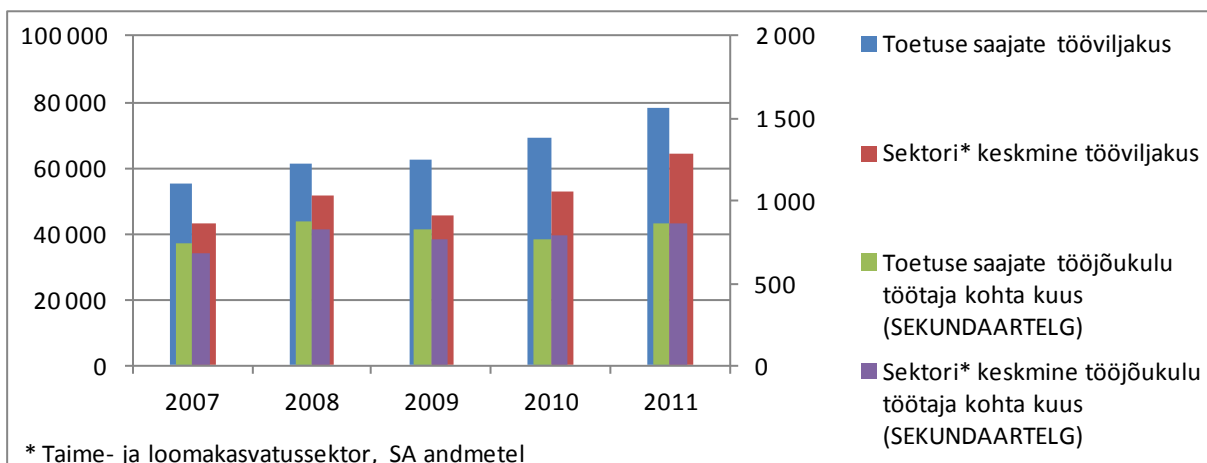
Joonis 47. Toetuse saajate majanduskasv ja sektori keskmine majanduskasv 2007–2011, eurot/ettevõtja

Tööstuse tootlikkus määratakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga (lisa 1 tabel 28-1.4.3). Toetuse saajate tööstuse tootlikkus suurenes perioodil 2007–2011 keskmiselt 3,1% võrra aastas (Joonis 48). SA andmetel kasvas sektori keskmine tööstuse tootlikkus samal perioodil 11,9% võrra aastas. Sektori tööstuse tootlikkuse kasv tuleneb töötajate arvu vähendamisest. Kuna toetuse saajad on majanduslanguse kontekstis töötajate arvu säilitanud, siis toetuse saajate tööstuse tootlikkus on suurenenud sektori keskmisest vähem.

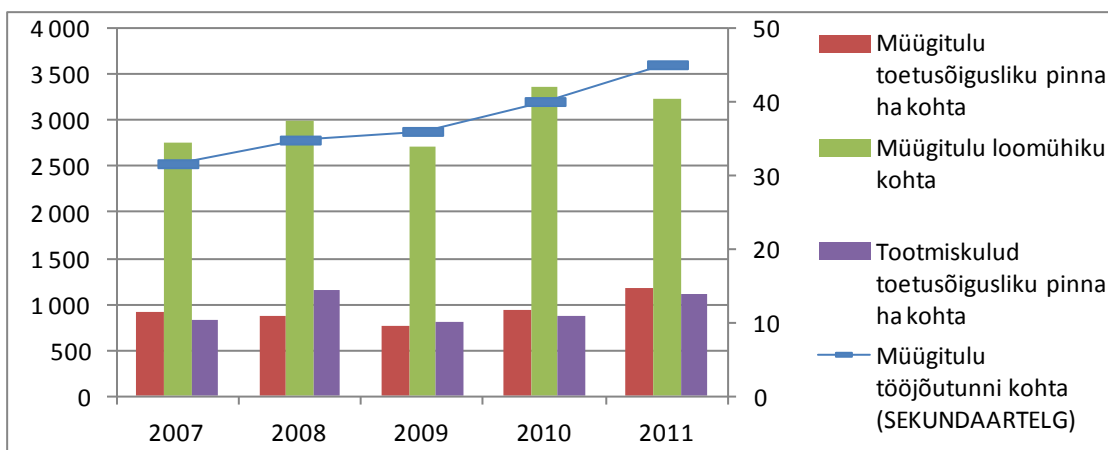
Joonis 48. Toetuse saajate ja sektori keskmine tööstuse tootlikkus 2007–2011, eurot/ettevõtja

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud aidanud kaasa tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes, vastamiseks analüüsiti toetuse saajate tööviljakust, varade käibekordajaid jm efektiivsusnäitajaid ning võrreldi tulemusi sektori keskmiste vastavate näitajatega. Toetuse saajate tööviljakus (müügitulu hõivatu kohta) oli 2011. aastal 78,1 tuhat eurot hõivatu kohta, kasvades seejuures perioodil 2007–2011 keskmiselt 9,0% võrra aastas (Joonis 49). Sektori keskmine tööviljakus suurenes samal perioodil 10,5% võrra aastas. Toetuse saajate tulemust saab lugeda heaks seetõttu, et majanduslanguse perioodil on suudetud kasvatada müügitulu ja säilitada töötajate arvu, samas kui sektori keskmised vastavad näitajad langesid. Toetuse saajate keskmine tööstuse tootlikkuse kulu kuus oli 2011. aastal 862 eurot töötaja kohta. Perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate tööstuse tootlikkuse kulu töötaja kohta keskmiselt 4,0% võrra aastas. Sektori keskmine tööstuse tootlikkuse kulu kasvas samal perioodil 5,8% võrra aastas (lisa 1 tabel 30-1.4.3). Toetuse saajate tulemused on sarnased kogu sektori omadega, mis näitab, et palgatingimused ei sõltu toetuse saamisest.

Joonis 49. Toetuse saajate ja sektori keskmine tööviljakus ning tööjõukulu kuus 2007–2011, eurot/ettevõtja

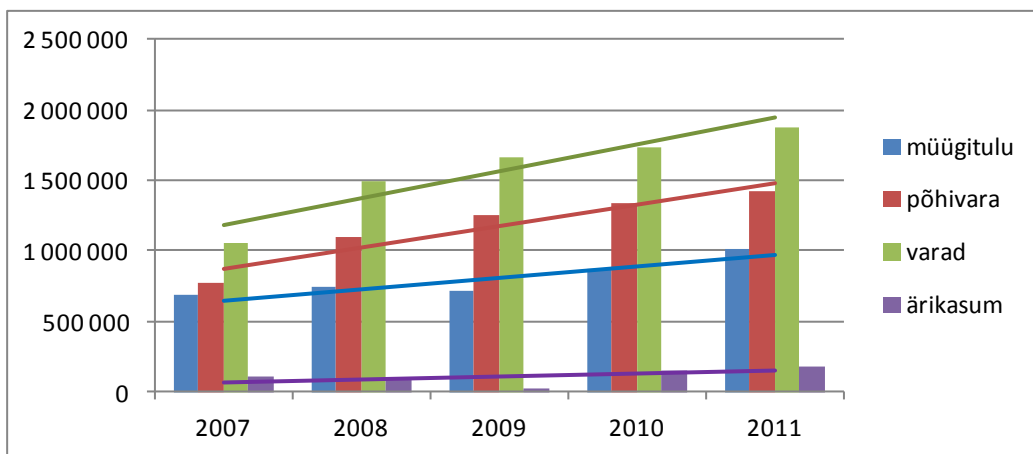
Toetuse saajad laiendavad majandustegevust ja muudavad seda efektiivsemaks. Perioodil 2007–2011 on meetme 1.4.3 toetuse saajate kasutuses olev toetusõiguslik ping ning loomühikute arv kasvanud vähesel määral. Samas töötajate arv püsib stabiilne. Kuna olemasolevas kontekstis on toetuse saajad suutnud müügitulu märkimisväärselt kasvatada, siis on vaatlusalusel perioodil toetuse saajate müügitulu tööjõutunni kohta kasvanud keskmiselt 9,3% aastas. Samal perioodil kasvas toetuse saajate müügitulu toetusõigusliku pinna hektari kohta ja loomühiku kohta vastavalt 6,7% ning 4,1% aastas (Joonis 50). Kuna toetuse saajate tootmiskulud kasvavad samas tempos müügituluga, siis on perioodil 2007–2011 toetuse saajate tootmiskulud toetusõigusliku pinna hektari kohta kasvanud keskmiselt 8,0% aastas (lisa 1 tabel 19-1.4.3). Tulemust saab lugeda heaks, sest tootmistegurite kasutamine on muutunud efektiivsemaks.

Joonis 50. Toetuse saajate müügitulu ja tootmiskulu tootmistegurite suhtes 2007–2011, eurot/toetuse saaja

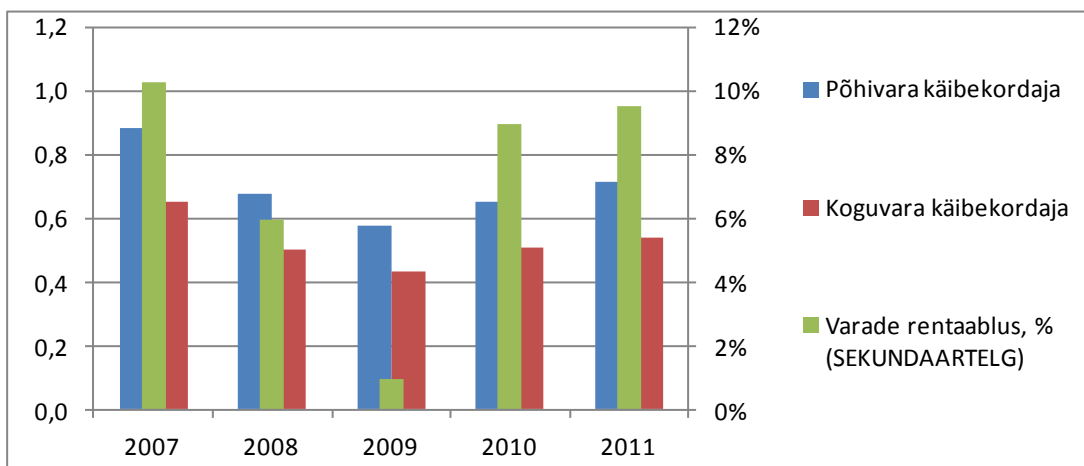
Analüüsides toetuse saajate varade käibekordajaid ning rentaablust, hindame kõigepealt tulemusi mõjutavaid komponente eraldi. Analüüsi tulemused kujunevad müügitulu, varade (sh põhivara) ning ärikasumi väärtustest. Perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate müügitulu keskmiselt 10,4% aastas (Joonis 51). Samal perioodil kasvasid toetuse saajate varad keskmiselt 15,6% aastas, sealhulgas põhivara 16,3% aastas. Põllumajandusettevõtjate ärikasum sõltub toodangu turuhinnast. Peale kolmeaastast ärikasumi langust pöördus näitaja 2010. aastal tõusule saavutades perioodi 2007–2011 keskmiseks kasvuks 13,4% aastas.

Joonis 51. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaabluuse komponendid 2007–2011, eurot/toetuse saaja

Eelnevas lõigus käsitletud majandusnäitajate alusel on toetuse saajate põhivara käibekordaja langenud perioodil 2007–2011 keskmiselt 5,1% võrra aastas (Joonis 52). Koguvara käibekordaja vähenes samal perioodil keskmiselt 4,5% aastas. Analüüs näitab, et varasid on 2011. aasta seisuga ebaefektiivsemalt kasutatud müügitulu genereerimiseks kui 2007. aastal. Varade rentaablus oli 2011. aastal 9,5%, mis on märkimisväärselt kõrgem kui kolme eelneva aasta näitaja, kuid madalam võrreldes 2007. aastaga (lisa 1 tabel 20-1.4.3). Majandusnäitajate trendid viitavad sellele, et varadesse paigutatud summad ei ole müügituluga kaetud. Tulemus on ootuspärane, sest müügitulu kasv saavutatakse investeringule järgnevatel lähemate aastate jooksul, mitte aga investeringuga samal aastal. Seetõttu on investeringule järgneval esimesel ja teisel aastal sageli varade käibekordaja ja rentaablus madalam võrreldes investeringueelse perioodiga.

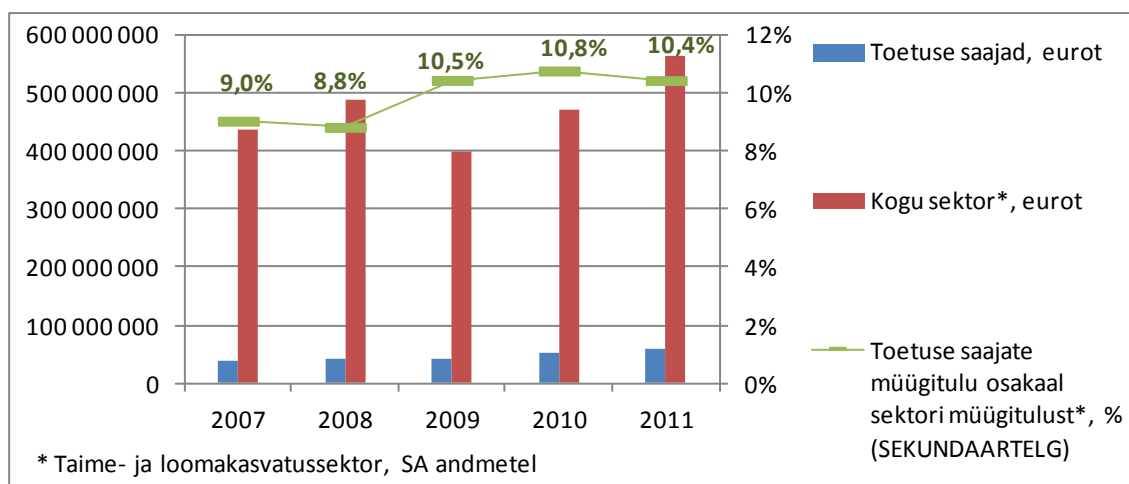

Joonis 52. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaablus 2007–2011

Kokkuvõtvalt saab hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeringud aidanud kaasa tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes, vastata rahuldava tulemusega. Investeeringu esimestel aastatel kulud kasvavad, kuid 2010. ja 2011. aastal on efektiivsusnäitajad paranenud. Toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori keskmisest, mis on peamiseks eelduseks konkurentsivõime suurenemisele. Paranev majanduskeskkond annab kõigi eelduste kohaselt toetuse saajatele võimaluse hakata investeringutesse paigutatud raha tagasi teenima.

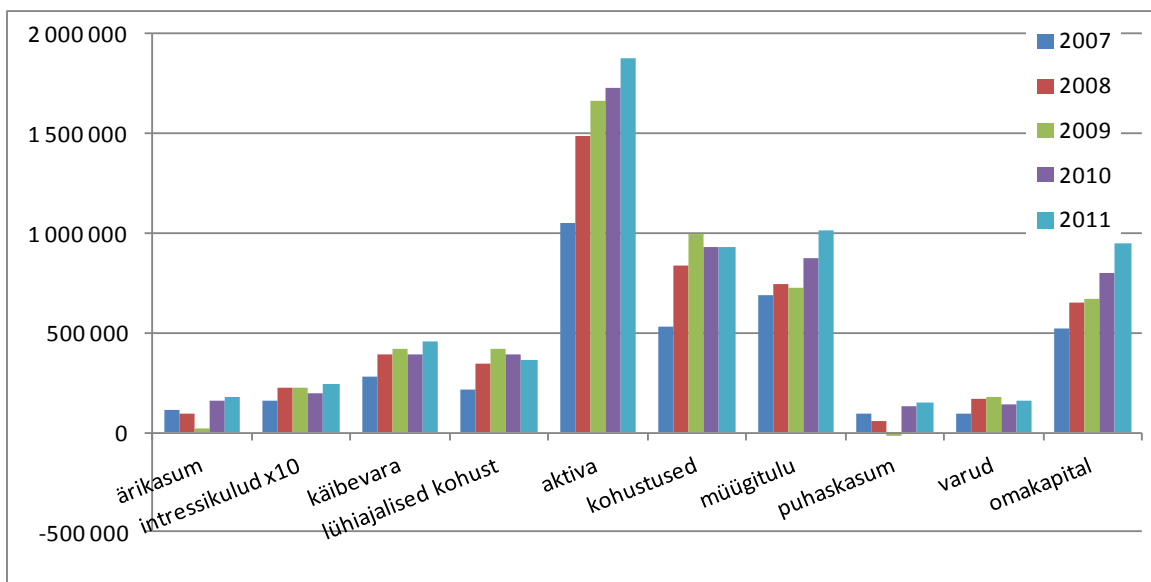
Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud suurendanud põllumajandusettevõtte turulepääsu ja turuosa, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate müügitulu kasvu aastatel 2007–2011 ning võrreldi tulemust kogu taime- ja loomakasvatussektori müügitulu kasvuga tuginedes SA andmetele. Toetuse saajate müügitulu oli 2011. aastal 59,0 mln eurot (lisa 1 tabel 31-1.4.3). Perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate müügitulu keskmiselt 10,4% võrra aastas (Joonis 53). SA andmetel kasvas samal perioodil sektori müügitulu keskmiselt 6,5% aastas. Kuna toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori näitajast, siis toetuse saajate turuosa suureneb. Aastal 2007 moodustas toetuse saajate müügitulu 9,0% kogu sektori müügitulust, 2011. aastal oli vastav näitaja 10,4%. **Seega kasvas perioodil 2007–2011 toetuse saajate turuosa 1,4 protsendipunkti võrra, millega seoses saab toetuse saajate turulepääsu ja turuosa suurenemist lugeda heaks.**

Joonis 53. Toetuse saajate ja kogu sektori müügitulu 2007–2011

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud soodustanud põllumajandusettevõtja kehtvat jätkusuutlikkust, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkust kasumlikkuse ja kohustuste täitmise võime alusel. Toetuse saajaid võrreldi kogu taime- ja loomakasvatussektori keskmiste vastavate näitajatega. Enamus jätkusuutlikkuse näitajaid on nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenenud aastatel 2007–2009, kuid paranenud 2010. ja 2011. aastal.

Ettevõtja maksevõimet näitavad intressikulude kattekordaja, lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Toetuse saajate intressikulude kattekordaja kasvas perioodil 2007–2011 keskmiselt 1,7% aastas, samas kui sektori keskmine vastava näitaja kasv oli 8,3% aastas (Tabel 32). Intressikulude kattekordaja leitakse ärikasumi jagamisel intressikuludega. Toetuse saajate intressikulude kattekordaja kasvab sektoriga võrreldes vähem seetõttu, et seoses investeeringutega suurenevad intressikulud. Jätkusuutlikkuse indikaatorite muutuste põhjustest parema ülevaate saamiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajate üksikkomponentide trende perioodil 2007–2011 (Joonis 54).

Joonis 54. Toetuse saajate jätkusuutlikkust iseloomustavate suhtarvude komponendid 2007–2011, eurot/toetuse saaja

Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja leitakse käibevara jagamisel lühiajaliste kohustustega. Vaatlusalusel perioodil suurenesid toetuse saajatel nii lühiajalised kohustused kui käibevara võrdses tempos (vastavalt 13,6% ja 13,9% aastas), mistõttu lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja on püsinud ilma suuremate muutusteta. Nii nagu toetuse saajatel, samuti ka sektoris keskmiselt on lühiajalise võlgnevuse kattekordaja vaatlusalusel perioodil püsinud stabiilne.

Võlakordaja leitakse kohustuste jagamisel varadega. Sektori keskmine võlakordaja on vaatlusalusel perioodil langenud keskmiselt 1,5% aastas, sest kohustused on vähenenud rohkem kui varad. Toetuse saajate kohustused kasvasid vaatlusalusel perioodil keskmiselt 15,2% aastas ning varad suurenesid 15,6% aastas. Kuna toetuse saajate kohustused on kasvanud samas tempos varade suurenemisega, siis võlakordaja on perioodil 2007–2011 püsinud stabiilne (langus keskmiselt 0,4% võrra aastas). Toetuse saajate võlakordaja on pisut kõrgem sektori keskmisest. See näitab, et seoses investeeringutega suurenevad toetuse saajate kohustused. Toetuse saajad soetavad varasid võõrvahendite abil rohkem kui seda sektoris keskmiselt tehakse.

Käibe ärirentaablus arvutatakse ärikasumi jagamisel müügituluga. Toetuse saajate müügitulu kasvas perioodil 2007–2011 keskmiselt 10,4% aastas. Samal perioodil suurenes toetuse saajate ärikasum keskmiselt 13,4% aastas. Sellega seoses suurenes vaatlusalusel perioodil toetuse saajate käibe ärirentaablus keskmiselt 2,7% võrra aastas. Sektori keskmine näitaja on samas langenud – keskmiselt 2,9% aastas. Selle põhjuseks on ärikasumi vähenemine.

Varade rentaablus näitab, kui palju ettevõtja toodab ärikasumit varade ühe euro kohta. Varade rentaablus käitub sarnaselt eelnevas lõigus analüüsitud käibe ärirentaablusele, sest mõlema tulemusi mõjutab ärikasum, mis sektoris on langenud kuid toetuse saajatel kasvab. Kuna varade kasv on suurem ärikasumi kasvust aga müügitulu kasv väiksem ärikasumi kasvust, siis on varade rentaablus vaatlusalusel perioodil langenud keskmiselt 1,9% võrra aastas, samas kui käibe ärirentaablus pisut tõusis. Toetuse saajate varade rentaablus on sarnane kogu sektori vastava näitajaga.

Omakapitali rentaablus leitakse puhaskasumi jagamisel omakapitaliga. Omakapitali rentaabluse näitaja alusel hinnatakse oma raha paigutamise otstarbekust. Omakapitali rentaabluse vähenemise tingib asjaolu, et toetuse saajate puhaskasum on perioodil 2007–2011 kasvanud vähem kui omakapital. 2009. aastal olid nii toetuse saajad kui kogu sektor kahjumis ning omakapitali rentaablus langes allapoole aktsepteeritavat taset, kuid 2010. ja 2011. aastal on olukord paranenud. Toetuse saajate omakapitali rentaablus on sarnane sektori keskmisele näitajale.

Tootmisvarude käibekordaja arvutatakse müügitulu jagamisel varudega. Näitaja iseloomustab kauba ja tootmisvarude väärtuse muutumist ning müügi efektiivsust vaadeldaval perioodil. Sektori keskmine tootmisvarude käibekordaja oli perioodil 2007–2011 kasvanud keskmiselt 3,2% võrra aastas, sest olukorras kus müügitulu püsib stabiilne on varud vähenenud. Kuna toetuse saajatel on varud kasvanud pisut rohkem kui müügitulu, siis on toetuse saajate tootmisvarude käibekordaja vaatlusalusel perioodil langenud keskmiselt 1,6% võrra aastas.

Tabel 32. Toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajad

Sektor	Toetuse saajad						Sektori keskmine*					
	2007	2008	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas	2007	2008	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas
Intressikulude kattekordaja	6,91	3,95	0,74	8,09	7,39	1,7%	6,26	2,53	1,07	6,48	8,62	8,3%
Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja	1,28	1,12	0,99	1,00	1,27	-0,3%	1,54	1,37	1,26	1,41	1,55	0,1%
Võlakordaja	0,50	0,56	0,60	0,54	0,50	-0,4%	0,50	0,54	0,50	0,48	0,47	-1,5%
Käibe ärirentaablus	0,16	0,12	0,02	0,18	0,18	2,7%	0,18	0,08	0,04	0,12	0,16	-2,9%
Varade rentaablus	0,10	0,06	0,01	0,09	0,10	-1,9%	0,11	0,05	0,02	0,07	0,09	-3,6%
Omakapitali rentaablus	0,18	0,09	-0,02	0,16	0,15	-3,5%	0,19	0,06	-0,01	0,11	0,16	-3,3%
Tootmisvarude käibekordaja	6,99	4,38	4,13	6,38	6,55	-1,6%	4,81	5,28	4,69	4,97	5,45	3,2%

* Taime- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

Kokkuvõttes näeme, et nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenesid kasumlikkuse näitajad perioodil 2007–2009, samas 2010. ja 2011. aastal on mitmeid paranemise märke. Majandustulemused on tugevasti mõjutatud maailmamajanduse olukorrast, ilmastikutingimustest ja toodangu kokkuostuhindade ebastabiilsusest vaatlusalusel perioodil. Toetuse saajate näitajad on siiski paremad sektori keskmistest ning analüüsist ei avaldu kriitilisi faktoreid, mis paneks kahtluse alla toetuse saajate jätkusuutlikkuse.

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud soodustanud põllumajandussektori konkurentsivõime kasvu, vastamiseks analüüsiti toetuse saajate majandusnäitajaid ja nende muutumist aastatel 2007–2011 ning võrreldi toetuse saajate tulemusi sektori keskmiste vastavate näitajatega.

Toetuse saajad on majanduslanguse kontekstis hästi toime tulnud. Erinevalt sektori keskmisest on toetuse saajad perioodil 2007–2011 suutnud tootmis- ja müügimahtusid kasvatada. Toetuse saajate müügitulu suurenes vaatlusalusel perioodil keskmiselt 10,4% võrra aastas, samas kui sektori keskmine müügitulu langes 0,7% aastas (Tabel 33). Kuna toetuse saajad toodavad intensiivsemalt ja investeerivad rohkem, siis on toetuse saajate tootmiskulud perioodil 2007–2011 kasvanud keskmiselt 12,2% aastas. Kuigi toetuse saajate tootmiskulud kasvavad kiiremini kui sektori keskmine näitaja, võib tulemusega olla rahul, sest toetuse saajate müügitulu kasvab samavõrra. Toetuse saajate puhaskasum langes aastatel 2008 ja 2009, kuid 2010. ja 2011. aastal tõusis märkimisväärselt. Vahepealsete aastate langus oli põhjustatud majanduslangusest, ebasoodsatest toodangu hindadest ning investeerimisperioodil suurenenud kuludest. Toetuse saajate kasumlikkusega võib olla rahul, sest sektori keskmine puhaskasum on vaatlusalusel perioodil langenud keskmiselt 2,8% võrra aastas. Toetuse saajate tööjõukulu töötaja kohta kasvab sarnaselt sektori keskmisele – vaatlusalusel perioodil suurenes toetuse saajate näitaja keskmiselt 4,0% aastas ning sektori näitaja 5,8% aastas. Kui sektori näitaja kasv tulenes eelkõige vähenenud töötajate arvust, siis toetuse saajate tulemust mõjutas tööjõukulude mõõdukas kasv olukorras kus töötajate arv püsis stabiilne. Perioodil 2007–2011 on nii toetuse saajate kui sektori keskmine müügitulu töötaja kohta kasvanud märkimisväärselt. Kavu põhjused on siiski erinevad – toetuse saajatel on kasvu ajendiks müügitulu suurenemine, sektoris tulemust mõjutab suuresti aga töötajate arvu vähenemine.

Tabel 33. Toetuse saajate konkurentsivõime näitajad

Sektor	Toetuse saajad						Sektori* näitajate keskmine muutus, % aastas
	2007	2008	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas	
Müügitulu, eurot/ettevõtja	684 525	745 150	722 284	874 300	1 018 301	10,4%	-0,7%
Tootmiskulud, eurot/ettevõtja	579 886	870 358	694 552	756 674	918 438	12,2%	-0,8%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	92 501	58 902	-14 137	126 653	145 830	12,1%	-2,8%
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	8 846	10 496	9 915	9 209	10 341	4,0%	5,8%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	57 044	62 844	64 959	72 285	81 309	9,3%	11,5%
NLV, eurot/ettevõtja	168 388	81 802	52 153	125 197	149 815	-2,9%	-4,2%
BLV, eurot/ettevõtja	226 222	158 548	141 282	236 828	266 438	4,2%	-3,2%

* Taime- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

Toetuse saajate BLV on vaatlusalustel aastatel mõõdukalt suurenenud, samas kui NLV on kerges languses. Tulemuse paremaks mõistmiseks vaadeldi BLVd ja NLVd komponentide kaupa (Tabel 34). Toetuse saajate BLV suurenemine tuleneb müügitulu märkimisväärsest kasvust. Perioodil 2007–2011 kasvas toetuse saajate keskmine müügitulu 333,8 tuhande euro võrra (keskmiselt 10,4% aastas). Seevastu BLVga seotud tootmiskulud kasvasid samal perioodil 315,2 tuhande euro võrra. NLV leitakse lahutades BLVst kulumi. Kuna seoses investeeringutega on vaatlusalusel perioodil kulum suurenenud keskmiselt 19,2% võrra aastas, siis on toetuse saajate NLV vähenenud keskmiselt 2,9% aastas. Toetuse saajate tulemused on paremad sektori keskmisest eelkõige tänu müügitulu headele näitajatele.

Tabel 34. Toetuse saajate BLV ja NLV komponendid 2007–2011

BLV ja NLV komponendid, eurot/toetuse saaja	2007	2008	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas	Muutus, eurot
Müügitulu	684 525	745 150	722 284	874 300	1 018 301	10,4%	333 776
Kaup, toore, materjalid kulu	431 599	686 520	523 294	575 627	720 238	13,7%	288 639
Muud tegevuskulud	34 200	46 096	46 503	48 996	54 476	12,3%	20 275
Varude jääk	8 147	47 148	1 186	2 937	37 066	46,0%	28 920
Omatarve	7 284	112 158	2 117	4 883	0	*	-7 284
Muud ärikulud	7 934	13 292	14 507	20 668	14 215	15,7%	6 281
Kulum	57 834	76 746	89 129	111 631	116 623	19,2%	58 789

* Negatiivne muutus 100%

Kokkuvõtteks näeme, et ettevõtjate konkurentsivõime näitajad on halvenenud perioodil 2007–2009 nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt. Selle põhjus on peamiselt maailmamajanduse trendides, põllumajandustootmist mõjutavates ilmastikuoludes ning toodangu hindade ebastabiilsuses vaadeldaval perioodil. 2010. ja 2011. aastal on toimunud majandusnäitajate märkimisväärne paranemine – seda eelkõige tänu müügitulu kasvule. Toetuse saajate kasumlikkuse näitajad on rahuldavad võrreldes sektori keskmistega ning toetuse saajate konkurentsivõimet saab lugeda heaks.

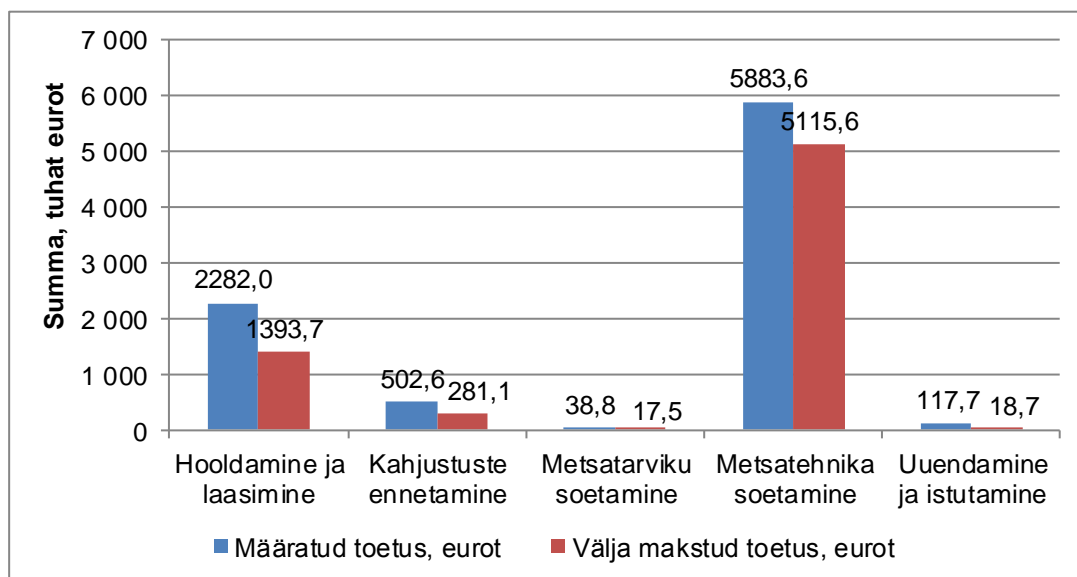
2.15. MEEDE 1.5 – METSADE MAJANDUSLIKU VÄÄRTUSE PARANDAMISE JA METSANDUSSAADUSTELE LISANDVÄÄRTUSE ANDMISE TOETUS

2.15.1. Meede 1.5.1 – metsa majandusliku väärtuse parandamine

Meetme 1.5.1 määratud toetuse abil on planeeritud teostada metsa tootmispotentsiaali tõstvaid ja väärtust suurendavaid investeeringuid kokku 21 605 hektaril, millest 11 447 ha on tööd teostatud ja välja makstud. Toetatud omandite arv (1260 isikut, 6923 katastriüksust) moodustab toetuse määramise alusel 42,0% aasta 2013 sihttasemest. Kogu määratud toetuse summaga seotud abikõlblike tegevuste summa 26,7 mln eurot moodustab 130% planeeritud sihttasemest.

Meetme rakendamisest alates on määratud toetus 3 545 tegevuse teostamiseks (lisa 1 tabel 6-1.5.1). Heakskiidetud taotluste hulgas oli kõige rohkem hooldusraie teostamise tegevusega taotlusi (1478 tegevust) ja metsatehnika soetamisega taotlusi (1020 tegevust). Metsatehnika ostmiseks on määratud 7,3 mln eurot toetust (63,3% kogu määratud toetuse summast), hooldusraie tegemiseks 3,1 mln eurot (27,2%) ja kahjustuste ennetamiseks 0,6 mln eurot (5,6%). Määratud toetuse summa tegevuse kohta on keskmiselt 3,2 tuhat eurot. Näitaja on kõige suurem hooldusraie masina soetamisel (59,2 tuhat eurot) ja traktori soetamisel (20,4 tuhat eurot). Hooldusraie tegemisel on keskmine määratud toetuse summa 157 eurot/ha, laasimisel 151 eurot/ha, metsa uuendamisel ja istutamisel 640 eurot/ha kohta (lisa 1 tabel 6-1.5.1). Oluline on märkida, et võrreldes 31.12.2011 seisuga on metsa uuendamise ja istutamise keskmine toetuse summa hektari kohta suurenenud üle 120 euro.

Esimeses kahes taotlusvoorus (2009-2010) määratud toetuse summa kokku oli 6,5 mln eurot, millest 5,4 mln on välja makstud (83,0%). Esimese kolme taotlusvooru määratud toetusest 8,8 mln eurot on välja makstud 77,3% ehk 6,8 mln eurot (Joonis 55). Väljamakset osatähtsus jääb vahemikku 15,9%-86,9%. Kõige suurema määratud toetusega tegevuste puhul nagu seda on hooldamine ja laasimine ning metsatehnika soetamine, on siiski toetuse välja maksmise protsent rahuldav (vastavalt 61,0% ja 86,9%). **Püsihindaja soovitab üle vaadata abinõud, mis aitaksid tegevusi ellu viia või vabanev eelarve ümber jaotada.**

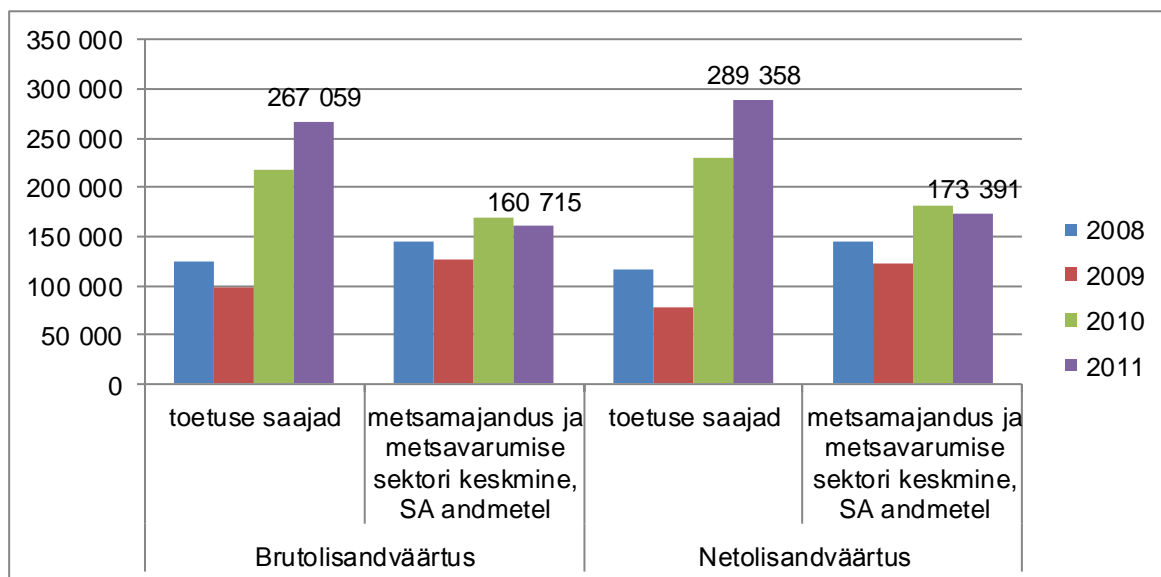
Joonis 55. Aastatel 2008-2010 määratud toetus ja välja makstud summa 31.12.13 seisuga tegevuste liikide lõikes

Uusi tehnoloogiaid ja tooteid püsihindaja heakskiidetud ja välja makstud tegevuste puhul ei tuvastanud.

Meetme 1.5.1 rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate BLV-d. Analüüsi kaasati need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2012 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2008–2011 kohta kättesaadavad (116 toetuse saajat). Selleks, et analüüsi tulemused aastate lõikes oleksid paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldaval perioodil samade ettevõtjate majandusaasta näitajaid.

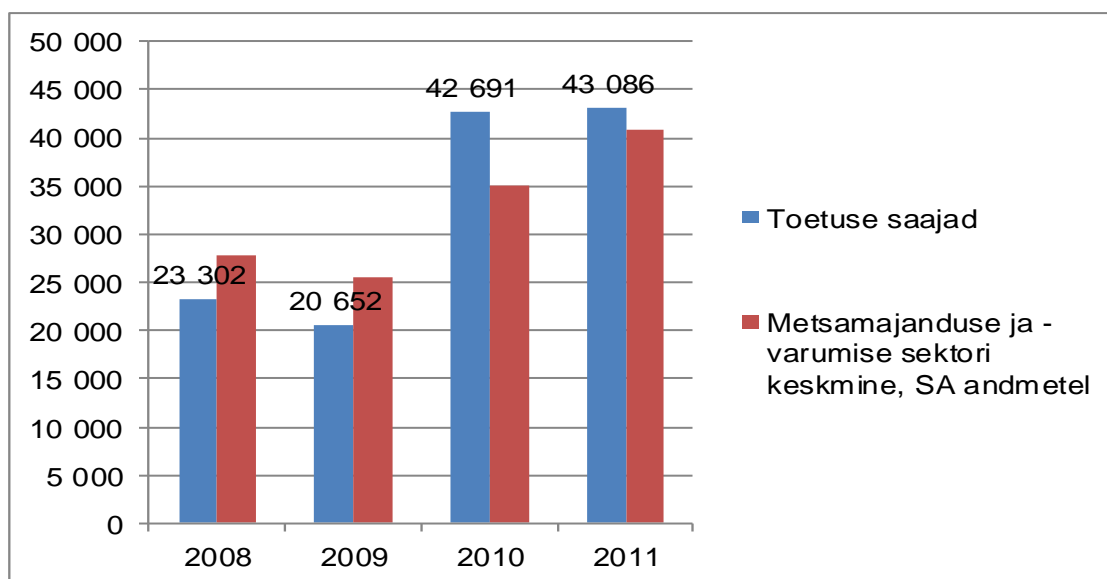
Perioodil 2008–2011 suurenes toetuse saajate BLV keskmiselt 29,3% aastas (lisa 1 tabel 16-1.5.1). Oluline on märkida, et välja makstud toetusega ettevõtjate arv eelmisel aastal oli liiga väike, mistõttu käesoleval aastal korregeeriti perioodi 2008–2010 näitajaid. SA andmetel suurenes kogu metsamajanduse ja metsavarumise sektori BLV samal perioodil keskmiselt 3,5% võrra aastas. Toetuse saajate BLV suurenemine on olnud märkimisväärne võrreldes sektori keskmisega.

Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida korregeeritakse ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27 = 100%) (lisa 1 tabel 27-1.5.1). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulum. Toetuse saajate ostujõustandardiga korregeeritud NLV oli 2011. aastal 289 357 eurot, suurenedes seejuures perioodil 2008–2011 keskmiselt 35,3% aastas (Joonis 56). Kogu sektori aasta keskmine majanduskasv oli samal perioodil 6,4%.

Joonis 56. Toetuse saajate ja sektori keskmine brutolisandväärtus ning majanduskasv (netolisandväärtus) ettevõtja kohta perioodil 2008–2011, eurot

Töõjõu tootlikkus arvutatakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga (lisa 1 tabel 28-1.5.1). Toetuse saajate töõjõu tootlikkus oli 2011. aastal 43 086 eurot täistööajaga töötaja kohta, suurenedes perioodil 2008–2011 keskmiselt 22,7% võrra aastas (Joonis 57). SA andmetel suurenes kogu sektori töõjõu tootlikkus samal perioodil keskmiselt 13,7% võrra aastas.

Joonis 57. Toetuse saajate ja sektori keskmine töõjõu tootlikkus 2008–2011, eurot

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud suurendanud metsandusettevõtte turulepääsu ja turuosa, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate müügitulu kasvu aastatel 2008–2011 ning võrreldi tulemust kogu metsamajanduse ja metsavarumise sektori müügitulu kasvuga tuginedes SA andmetele. Toetuse saajate müügitulu oli 2011. aastal 96,8 mln eurot (lisa 1 tabel 31-1.5.1). Perioodil 2008–2011 suurenes toetuse saajate müügitulu keskmiselt 21,5% aastas. SA andmetel suurenes samal perioodil sektori müügitulu keskmiselt 11,2% võrra aastas. Kuna toetuse saajate müügitulu kasvas kiiremini sektori keskmisest, siis toetuse saajate turuosa suurenes. Aastal 2008 moodustas toetuse saajate müügitulu 13,5% kogu sektori müügitulust,

2011. aastal oli vastav näitaja 17,7%. **Seega suurenes perioodil 2008–2011 toetuse saajate turuosa 4,2 protsendipunkti võrra, millega seoses saab toetuse saajate turulepääsu ja turuosa suurenemist lugeda heaks.**

Toetuse mõju hindamiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkust kasumlikkuse ja kohustuste täitmise võime alusel. Toetuse saajate näitajaid võrreldi metsamajanduse ja metsavarumise sektori vastavate näitajatega. Analüüsi tulemused on esitatud lisa 1 tabelis 32-1.5.1. Ettevõtja maksevõimet näitavad intressikulude kattekordaja, lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Meetme 1.5.1 toetuse saajate intressikulude kattekordaja suurenes perioodil 2008–2011 keskmiselt 8,4% aastas, samas kogu sektori intressikulude kattekordaja suurenes vaadeldaval perioodil 14,9% aastas. Kõige suurem on meetme 1.5.1 toetuse saajate intressikulude kattekordaja olnud 2010. ja 2011. aastal (vastavalt 9,76 ja 10,93).

Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja leitakse käibevara jagamisel lühiajaliste kohustustega. Vaatlusalusel perioodil suurenesid toetuse saajate lühiajalised kohutused keskmiselt 14,4% aastas, samas kui käibevara suurenes keskmiselt 17,9% aastas. Sellega seoses suurenes lühiajalise võlgnevuse kattekordaja keskmiselt 3,5% võrra aastas. Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja oli 2011. aastal toetuse saajatel 2,53 ja kogu sektoris 2,50 (lisa 1 tabel 32-1.5.1).

Võlakordaja leitakse kohustuste jagamisel varadega. Toetuse saajate kohustused suurenesid perioodil 2008–2011 keskmiselt 10,6% aastas ning varad suurenesid keskmiselt 14,9% võrra aastas. Toetuse saajate võlakordaja oli 2011. aastal suurem sektori keskmisest, olles 0,31. See näitab, et toetuse saajad soetasid varasid suuremas ulatuses võõrvahendite abil kui seda sektoris keskmiselt tehti.

Käibe ärirentaablus arvutatakse ärikasumi jagamisel müügituluga. Analüüsitud toetuse saajate müügitulu suurenes perioodil 2008–2011 keskmiselt 21,5% aastas. Samal perioodil suurenes toetuse saajate ärikasum keskmiselt 17,4% aastas. Sellega seoses suurenes vaatlusalusel perioodil toetuse saajate käibe ärirentaablus keskmiselt 17,9% aastas. Metsamajanduse ja metsavarumise sektori ettevõtete käibe ärirentaablus suurenes samal perioodil keskmiselt 27,4%.

Varade rentaablus näitab, kui palju ettevõtja toodab ärikasumit vara väärtuse suhtes. Perioodil 2008–2011 metsamajanduse ja metsavarumise sektori ettevõtete varade rentaablus vähenes 12,5% aastas, kuid toetuse saajate suurenes keskmiselt 5,1% aastas. Omakapitali rentaabluse muutus oli sarnane – vähenes sektori ettevõtetel 24,9%, kuid suurenes toetuse saajatel 9,7%.

Kokkuvõtteks järeldame, et meetme 1.5.1 toetuse saajad suutsid vaadeldaval perioodil kogu sektoriga võrreldes finantsvahendeid otstarbekamalt paigutada ja varasid efektiivsemalt kasutada.

2.15.2. Meede 1.5.2 – metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (123)

Meedet on rakendatud vajadusest edendada puiduliste metsandussaaduste töötlemisega tegelevate mikroettevõtete konkurentsivõimelist arengut, soodustada innovaatilise ning

mikroettevõtja jaoks uuendusliku tehnoloogia kasutuselevõttu ja toote sortimendi laiendamist, tagades puiduliste metsandussaaduste ökonoomse ja tõhusa kasutamise.

Meetme raames on seisuga 31.12.2012 toimunud viis taotlusvooru, millest toetuse määramisotsused on tehtud neljas voorus. Aastal 2013 ei ole planeeritud taotlusvooru, kuna eelarve on kasutatud. Viies voorus on esitatud kokku 234 toetuse taotlust, millest viienda vooru taotluste arv on 56. Neljas voorus esitatud taotlustest (178) on heaks kiidetud 106 (59,5%). (Tabel 35). Kokku on saanud toetust 97 erinevat ettevõtjat. Seega on korduvalt toetust saanud ettevõtjate osakaal nelja vooru alusel üks väiksemaid võrreldes teiste MAK meetmete seisuga. Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotlustest on olnud varieeruv jäädes vahemikku 41-79% (Tabel 35). Keskmise toetuse summa on olnud kõige väiksem II taotlusvoorus, mil oli ligikaudu 1/3 võrra keskmisest väiksem.

Tabel 35. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

Taotlus- voor	Esitatud taotluste arv	Heaks- kiidetud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust	Määratud toetuse summa, eurot	Keskmine määratud toetuse summa, eurot	Välja makstud toetuse summa, eurot
I voor	47	20	42,5%	1 150 409	57 520	658 995
II voor	22	15	68,2%	584 103	38 940	400 582
III voor	41	17	41,4%	1 086 498	63 911	589 637
IV voor	68	54	79,4%	3 093 366	57 285	771 863
V voor	56	NA	NA	NA	NA	NA
Kokku	234	106	45,3%	5 914 377	55 796	2 421 077

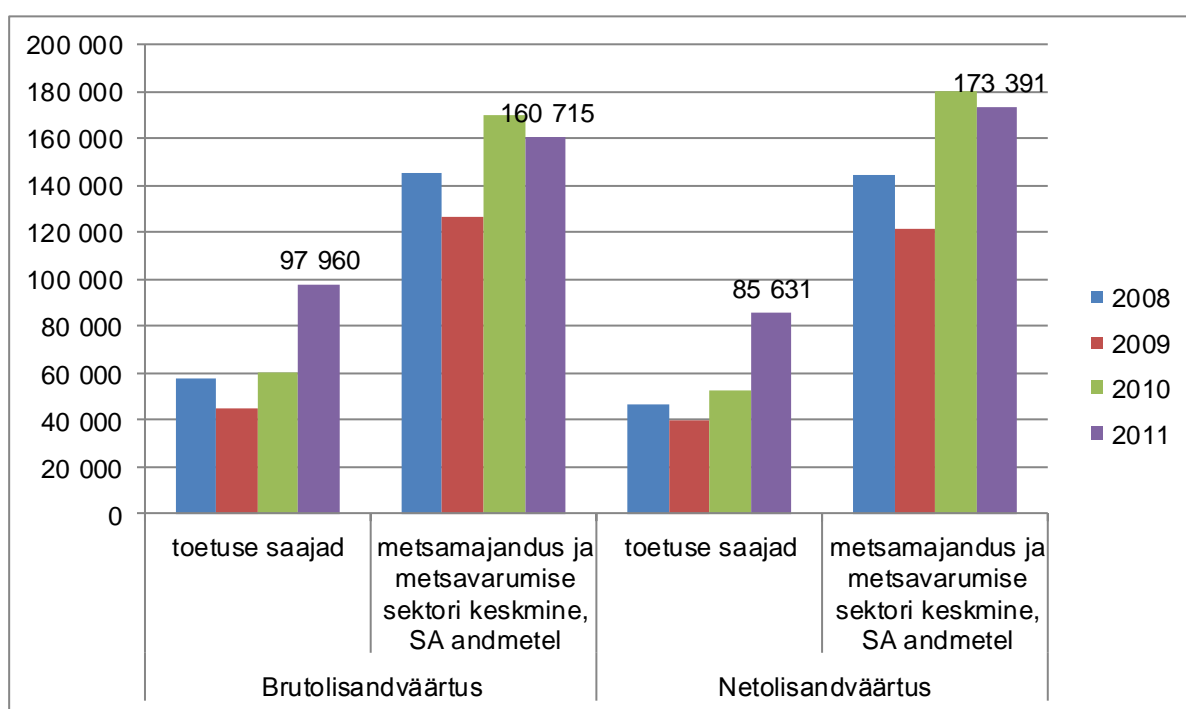
Seisuga 31.12.2012 on määratud toetuse summast (5,9 mln eurot) välja makstud 2,4 mln eurot ehk 40%.

Meetme üheks sihttasemeks oli määratud investeeringute maht 13,5 mln eurot, millest neljas taotlusvoorus määratud summa alusel on täidetud 92,5%. Kui vaadelda eelnimetatud sihttaseme täitmist välja makstud summa alusel, siis on täidetud 39,2%. I taotlusvooru väljamaksete osakaal toetuse summa alusel on 57,3% ja toetuse saajate arvu alusel 70,0%, mis näitas nõrka investeerimisvõimet. Lisaks oli planeeritud sihttasemete alusel vajadus toetada 100 omandit ja vähemalt 100 mikroettevõtte puhul eeldati uue toote juurutamist või uue tehnoloogia kasutusele võtmist. Viie taotlusvooru alusel võib eeldada, et sihttase omandite arvu osas (ühtib ettevõtjate arvuga) ja uute tehnoloogiate osas täidetakse, kuigi väljamaksete aktiivsus on olnud rahuldav.

Meetme 1.5.2 toetuse saajate majanduslike tulemusnäitajate analüüsis keskenduti brutolisandväärtuse (*edaspidi* BLV), varade käibekordaja, varade rentabluse ja püsihindamiseks valitud konkurentsivõime ning jätkusuutlikkuse näitajate võrdlemisele. Mõjunäitajate osas arvutati majanduskasv (*edaspidi* NLV) ja tööjõu tootlikkus BLV alusel. Analüüsi kaasati need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2012 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2008–2011 kohta kättesaadavad (44 toetuse saajat ehk 72%). Selleks, et analüüsi tulemused aastate lõikes oleksid võrreldavad, analüüsiti vaadeldaval perioodil samade ettevõtjate majandusaasta näitajaid. Analüüsi hõlmatud ettevõtetest olid 72,7% metsandusettevõtted ja 27,3% segaettevõtted.

Perioodil 2008–2011 on suurenenud toetuse saajate BLV keskmiselt 19,0% aastas (lisa 1 tabel 16-1.5.2). Kui aastal 2009 ja 2010 oli esialgselt toetust saanud ettevõtjate BLV vähenemas, siis 2012. aasta lõpuks välja makstud toetuse saajate andmetel on BLV liikunud kasvu suunas. SA andmetel suurenes kogu metsamajanduse ja metsavarumise sektori BLV samal perioodil keskmiselt 3,5% aastas.

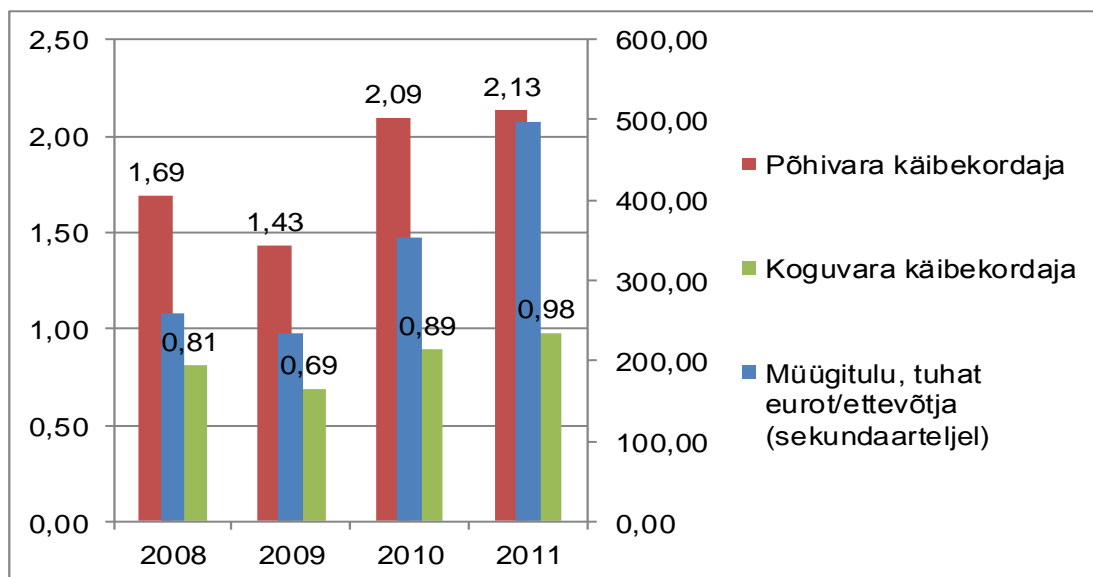
Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida korrigeeritakse ostujõu standardi koefitsiendiga (EL27=100%). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulum. Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2011. aastal 85,3 tuhat eurot ja 2010. aastal 52,9 tuhat eurot (lisa 1 tabel 27-1.5.2). Perioodil 2008–2011 on toetuse saajate NLV suurenenud aastas keskmiselt 22,4%. Metsamajanduse ja metsavarumise sektori majanduskasv oli vaadeldaval perioodil 6,4% aastas (Joonis 58). Aastal 2011 oli NLV summa 135,0 tuhat eurot ilma ostujõu standardi koefitsiendiga korrigeerimata andmetel.

Joonis 58. Toetuse saajate ja sektori keskmine brutolisandväärtus ning majanduskasv (netolisandväärtus) ettevõtja kohta perioodil 2008–2011, eurot

Töõjõu tootlikkus määratakse BLV alusel täistööajaga töötaja kohta. Toetuse saajate töõjõu tootlikkus oli 2011. aastal 34,2 tuhat eurot täistööajaga töötaja kohta. Perioodil 2008–2011 on toimunud toetuse saajate töõjõu tootlikkuse kasv keskmiselt 34,4% võrra aastas. SA andmetel suurenes kogu sektori töõjõu tootlikkus samal perioodil keskmiselt 13,7% võrra aastas (lisa 1 tabel 28-1.5.2). Oluline on märkida, et välja makstud toetusega ettevõtjate arv eelmisel aastal oli liiga väike, mistõttu käesoleval aastal korrigeeriti perioodi 2008–2010 näitajaid.

Toetuse saajate põhivara käibekordaja suurenes perioodil 2008–2010 keskmiselt 8,0% võrra aastas. Koguvara käibekordaja suurenes samal perioodil keskmiselt 6,6% aastas, mis näitab, et vara on järjest efektiivsemalt kasutatud müügitulu genereerimiseks võrreldes varasemate aastatega. (Joonis 59).

Joonis 59. Toetuse saajate varade käibekordaja ja müügitulu aastatel 2008–2011

Varade rentaablus oli 7,0% 2011. aastal ja 13% 2010. aastal. Muutus varade rentaabluses oli seotud ettevõtjate varade suurenemisega (lisa 1 tabel 20-1.5.2).

Turuosa analüüsimiseks vaadeldi toetuse saajate müügitulu muutust perioodil 2007–2011 ning võrreldi seda kogu metsandussektori müügitulu muutusega tuginedes SA andmetele. Toetuse saajate müügitulu oli 2007. aastal 6,5 mln eurot (lisa 1 tabel 31-1.5.2). Perioodil 2007–2010 suurenes toetuse saajate müügitulu keskmiselt 33,5% aastas. SA andmetel suurenes sektori müügitulu samal perioodil keskmiselt 11,1% võrra aastas. Aastal 2007 moodustas toetuse saajate müügitulu 1,8% kogu sektori müügitulust ja aastal 2010 oli vastav näitaja 3,8%. Oluline on märkida, et välja makstud toetusega ettevõtjate arv eelmisel aastal oli küllaltki väike (24), mistõttu käesoleval aastal korrigeeriti perioodi 2007–2010 näitajaid.

Seoses väljamakse saanud toetuse saajate müügitulu suurenemisega on suurenenud müügitulu ka töötaja kohta 31,2% aastas (lisa 1 tabel 29-1.5.2). Ajaperioodil 2008–2011 suurenes toetuse saajate töötajate arv 33,7%. Samal ajaperioodil suurenes toetuse saajate tööjõukulu töötaja kohta keskmiselt 11,8% aastas. Müügitulu töötaja kohta suurenes samal perioodil metsandussektoris keskmiselt 3,1% aastas ja tööjõukulu töötaja kohta vähenes keskmiselt 4,6% aastas. Siiski on tööjõukulu 2011. aastal võrreldes 2010. aastaga suurenenud metsandussektoris keskmiselt 6% töötaja kohta.

Toetuse mõju hindamiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkust kasumlikkuse ja kohustuste täitmise võime alusel. Toetuse saajate näitajaid võrreldi metsamajanduse ja metsavarumise sektori vastavate näitajatega. Analüüsi tulemused on esitatud lisa 1 tabelis 32-1.5.1. Ettevõtja maksevõimet näitavad intressikulude kattekordaja, lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Meetme 1.5.2 toetuse saajate intressikulude kattekordaja suurenes perioodil 2008–2011 keskmiselt 3,1% aastas, samas kogu sektori intressikulude kattekordaja suurenes vaadeldavalt 14,9% aastas. Vaatlusalusel perioodil suurenesid toetuse saajate lühiajalised kohutused 2,1 korda (2011/2008), samas kui käibevara suurenes keskmiselt 1,5 korda. Samas on 2010 ja 2011. aasta võrdluses lühiajalise võlgnevuse kattekordaja stabiliseerunud. Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja oli 2011. aastal toetuse saajatel 1,89 ja kogu sektoris 2,5, mis

iseloomustab toetuse saajate mõnevõrra nõrgemat maksevõimet (lisa 1 tabel 32-1.5.2). Toetuse saajate võlakordaja on suurenenud perioodil 2008–2011 keskmiselt 1,7% aastas, mis ei ole märkimisväärne. Aastal 2011 oli toetuse saajate võlakordaja 0,45 ja aastal 2011 0,46. Toetuse saajate võlakordaja oli 2011. aastal suurem sektori keskmisest ligikaudu kaks korda. See näitab, et toetuse saajad soetasid varasid suuremas ulatuses võõrvahendite abil kui seda sektoris keskmiselt on tehtud. (lisa 1 tabel 32-1.5.2)

Perioodil 2008–2011 on toetuse saajate ja metsandussektori ettevõtjate puhaskasum suurenenud küllaltki võrdselt, vastavalt 18,4% ja 16,8%. (lisa 1 tabel 29-1.5.2). Omanike poolt ettevõttesse paigutatud kapitali tasuvust näitab omakapitali rentaablus, mis leitakse puhaskasumi jagamisel omakapitaliga. Perioodil 2008–2011 on toetuse saajate omakapitali rentaablus suurenenud keskmiselt 4,4% aastas. Samal perioodil vähenes metsandussektori ettevõtjatel omakapitali rentaablus keskmiselt 24,9% aastas (lisa 1 tabel 32-1.5.2). Oluline on märkida, et välja makstud toetusega ettevõtjate arv eelmisel aastal oli küllaltki väike (24), mistõttu käesoleval aastal korregeeriti perioodi 2007–2010 näitajaid.

Käibe ärirentaablus iseloomustab majandustegevuse tasuvust. Käibe ärirentaablus arvutatakse ärikasumi jagamisel müügituluga. Analüüsitud väljamakse saanud toetuse saajate müügitulu suurenes perioodil 2008–2010 keskmiselt 24,3% aastas. Samal perioodil jäi toetuse saajate ärikasumi suurenemine märkimisväärselt väiksemaks, millest tulenevalt käibe ärirentaablus on vähenenud keskmiselt 7,9% aastas olles 2011. aastal 7,5% (0,075). Metsamajanduse ja metsavarumise sektori ettevõtete käibe ärirentaablus suurenes samal perioodil keskmiselt 27,4% olles 2011. aastal 18,0%.

Varade rentaablus näitab, kui palju ettevõtja toodab ärikasumit vara väärtuse suhtes. Perioodil 2008–2011 vähenes metsamajanduse ja metsavarumise sektori ettevõtjate varade rentaablus 12,5% aastas olles 2011. aastal 5%. Toetuse saajatel on perioodil 2008–2011 muutus aasta kohta olnud väga väike (+0,3% aastas). Ettevõtte varade tähtsaks osaks on varud. Liigsed varud mõjutavad negatiivselt varade kasutamist. Toetuse saajate tootmisvarude käibekordaja on perioodil 2008–2011 suurenenud keskmiselt 37,7% võrra aastas. Selle põhjuseks on varude suurenemine. Sektori keskmine tootmisvarude käibekordaja suurenes keskmiselt 10,0% aastas. Samas on toetuse saajat ja sektori keskmine tootmisvarude käibekordaja 2011. aastal küllaltki samane, vastavalt 18,7 ja 19,9 (lisa 1 tabel 32-1.5.2).

Kokkuvõtteks järeldame, et vaatamata varade ja omakapitali rentaabluse küllaltki väiksele positiivsele muutusele kasutasid meetme 1.5.2 toetuse saajad vaadeldaval perioodil metsamajanduse ja metsavarumise sektoriga võrreldes varasid märgatavalt efektiivsemalt. Müügitulu kasv toetuse saajatel on vaadeldaval perioodil olnud suur (24,3% aastas) ning samuti BLV ja NLV suurenemine. Positiivne on ka toetuse saajate turuosa suurenemine.

2.15.3. Meede 1.5.3 – kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine

Meedet on rakendatud vajadusest aidata kaasa metsatulekahjude ennetamise abinõude rakendamiseks ja loodusõnnetuste või tulekahju poolt kahjustatud metsa tootmispotentsiaali taastamiseks. Meede on kättesaadav erametsaomanikele ja metsaühistutele.

Meetme raames on seisuga 31.12.2012 toimunud viis taotlusvooru, millest toetuse määramisotsused olid tehtud neljas voorus. Aastal 2013 on planeeritud kuues taotlusvoor. Viies voorus on esitatud kokku 248 toetuse taotlust, millest viienda vooru taotluste arv on 54. Neljas voorus esitatud taotlustest (194) on heaks kiidetud 156 (80,4%). (Tabel 36). Kokku on saanud toetust 123 erinevat ettevõtjat. Seega on korduvalt toetust saanud ettevõtjate osakaal nelja vooru alusel 21,2%, mis on alla keskmise võrreldes MAKi rakendatud meetmetega.

Määratud toetuse summa (941,3 tuhat eurot) jaguneb järgmiselt:

- metsatulekahjude ennetamine (51,8%);
- kahjustatud metsa taastamine (48,2%).

Võrreldes 31.12.2011 seisuga on meetme raames toetuse summa ennetustegevustele vähenenud 8,4% ja suurenenud kahjustatud metsa taastamise osakaal.

Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotlustest on olnud varieeruv jäädes vahemikku 62-97% (**Tabel 36**). Võrreldes meetmega 1.5.2, kus heakskiidetud taotluste osakaal oli vahemikus 41-79%, siis saame järeldada meetme administratiivse rakendamise suuremat efektiivsust. Keskmine toetuse summa on olnud kõige suurem II taotlusvoorus, mil oli ligikaudu 1/4 võrra keskmisest suurem.

Toetuse väljamaksmise progress on olnud mõnevõrra tagasihoidlik jäädes I taotlusvooru puhul 78,4%, II taotlusvoorul 70,4% ja III taotlusvoorul 47,3% juurde.

Tabel 36. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

Taotlus-voor	Esitatud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust	Määratud toetuse summa, eurot	Keskmine määratud toetuse summa, eurot	Välja makstud toetuse summa, eurot
I voor	22	17	77,3%	98 633	5 802	77 359
II voor	39	34	87,2%	255 647	7 519	180 118
III voor	69	43	62,3%	255 343	5 938	120 908
IV voor	64	62	96,8%	331 733	5 351	142 918
V voor	54	NA	NA	NA	NA	NA
Kokku	248	156	62,9%	941 356	6 034	521 303

Meetme eesmärgipärase rakendumise hindamise üheks meetodiks on meetme sihttasemete eeldatava täitumise jälgimine. MAKis on seatud sihttasemeks, et programmiperioodi jooksul toetatud ennetustegevuste ja taastamiste arv võiks olla 300. SA Erametsakeskus andmetel on 31.12.2012 seisuga määratud toetus 262 ennetus- ja taastamistegevuse teostamiseks. See moodustab 87,3% sihttasemest. Samal ajal tuleb jälgida väljamaksete progressi, mille alusel esimese kahe taotlusvooru tegevustest on 68,1% välja makstud. Tulemus ohustab sihttaseme täitmist. Kogu investeerimismahu sihttase on 3,66 mln eurot, millest IV taotlusvooru lõpuks on täidetud 33,8%. Investeeringute mahu

täitumine ei ole programmiperioodi lõpuks ilmselt sihttaseme ulatuses võimalik ja prognoositavalt täitub kuni 40%.

Meetme sihttasemenä on planeeritud loodusõnnetuste ja tulekahju poolt kahjustatud metsa taastamise võimalikuks mahuks 3500 ha ja ennetustegevusega hõlmatud pinnaks 7000 ha.

Kahjustatud metsa taastamiseks on toetus määratud 406,1 ha uue metsakultuuri rajamiseks, 464,4 ha metsakultuuri hooldamiseks ja 18,5 ha aidatakse kaasa metsa looduslikule uuenemisele. Toetuse väljamaksmise alusel on metsakultuuri rajamine toimunud 217,5 ha, metsakultuuri hooldamine 234,0 ha ja metsa looduslikule uuenemisele kaasa aitamine 1,6 ha. Seega on väljamaksete alusel meetme sihttasemete täitmine käesolevaks ajaks madal.

Toetuse abil taastatava kahjustatud metsa kogupind moodustab 2013 aasta sihttasemest 25,4%. Sihttaseme vähese täitumise põhjuseks on eelkõige asjaolu, et perioodi jooksul, mil meedet on rakendatud, pole olnud laiaulatuslikke õnnetusi (tuulemurrud, metsatulekahjud). Keskkonnateabe Keskuse andmetel toimus 2011. aasta 4 tulekahju kuni 5 ha suurusel pindalal ja ülejäänud 20 tulekahju oli väga minimaalsed.

Metsatulekahju ennetamise eesmärgil rajatakse ja korrastatakse 25 570 meetrit tuletõkestusriba või –vööndit.

Toetatud tegevuste jagunemine sekkumisvaldkonna alusel on esitatud lisa 1 tabelis 6-1.5.3. Määratud toetuse summa alusel oli metsatulekahjude ennetamise toetatud tegevustest suurima osatähtsusega suitsetamis- ja lõkketegemiskohtade rajamine ja tähistamine (54,5%) ning veevõtukohtade ja juurdepääsuteede korrashoidmine (32,6 %). Võrreldes 31.12.2011 seisuga on suurenenud suitsetamis- ja lõkketegemiskohtade rajamise tegevuse osatähtsus ja vähenenud veevõtukohtade ja juurdepääsuteede korrashoidmise tegevuse osatähtsus. Suurenenud on ka tuletõkestusribade rajamise osatähtsus.

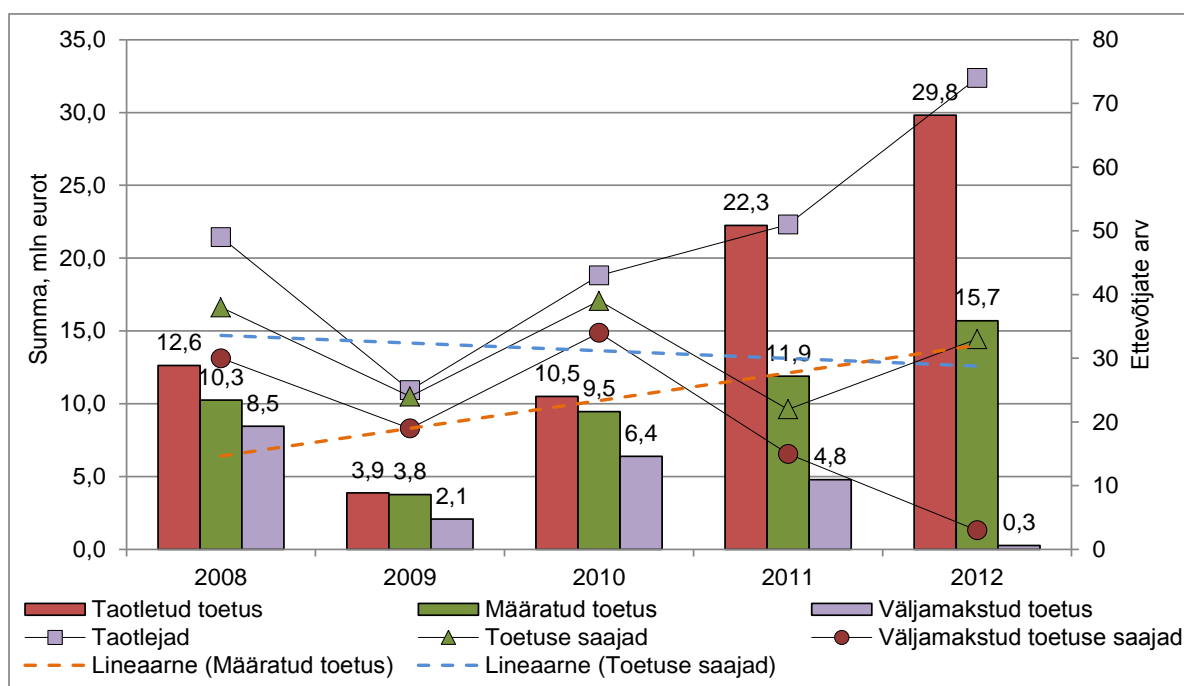
Toetus on määratud metsatulekahju poolt kahjustatud metsa taastamiseks 6,2 hektaril ja tormi või trombi poolt kahjustatud metsa taastamiseks 879,9 hektaril (lisa 1 tabel 25-1.5.3). Toetuse abil taastatava kahjustatud metsa kogupind moodustab 2013. aasta sihttasemest (3500 ha) 25,1%. Sihttaseme programmiperioodi lõpuks ilmselt ei täideta. Seisuga 31.12.2012 on tuleohutuse tagamiseks rakendatavate ennetustegevustega seotud 76,9 tuhat ha metsamaad. Sihttasemeks seatud 7000 ha on täidetakse. Metsatulekahju ennetamise eesmärgil rajatakse ja korrastatakse lisaks 25 570 meetrit tuletõkestusriba või –vööndit.

2.16. MEED 1.6 – PÕLLUMAJANDUSTOODETE JA MITTEPUIDULISTELE METSASAADUSTELE LISANDVÄÄRTUSE ANDMISE INVESTEERINGUTOETUS (123)

Põllumajandustoodete ja mittepuiduliste metsandussaaduste lisandväärtuse andmise investeeringutoetus (*edaspidi* meede 1.6) jaguneb kolmeks alameetmeks: põllumajandustoodete ja mittepuiduliste metsandussaaduste töötlemine (alameede 1.6.1), piimandussektori ja mahepõllumajandustootmise kohandumine uute väljakutsetega ning põllumajandustoodete

töötlemise edendamine (alameede 1.6.2), põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine (alameede 1.6.3). Perioodil 2008–2012 rakendusid kõik kolm alameedet, mis olid aluseks meetme 1.6 analüüsi teostamisel.

Meetme 1.6 raames taotles toetust perioodil 2008–2012 kokku 148³ ettevõtjat (esitati 242 taotlust) summas 79,1 mln eurot, millest toetuse saajate arv oli 109 (156 heakskiidetud taotlust) ning määratud toetuse summa 51,1 mln eurot. (Joonis 60) Alameetme 1.6.2 raames taotles toetust ja said ka määramise kokku 4 ettevõtjat. Nimetatud toetuse saajatele määrati toetust kokku 3,43 mln eurot, millest toetust oli välja makstud 673,5 tuhat eurot kahele ettevõtjale. Alameetme 1.6.3 raames taotles ning sai määramise 5 ettevõtjat. Toetust määrati alameetme 1.6.3 meetme raames 3,19 mln eurot ning välja maksti kahele ettevõtjale summas 267,4 tuhat eurot.

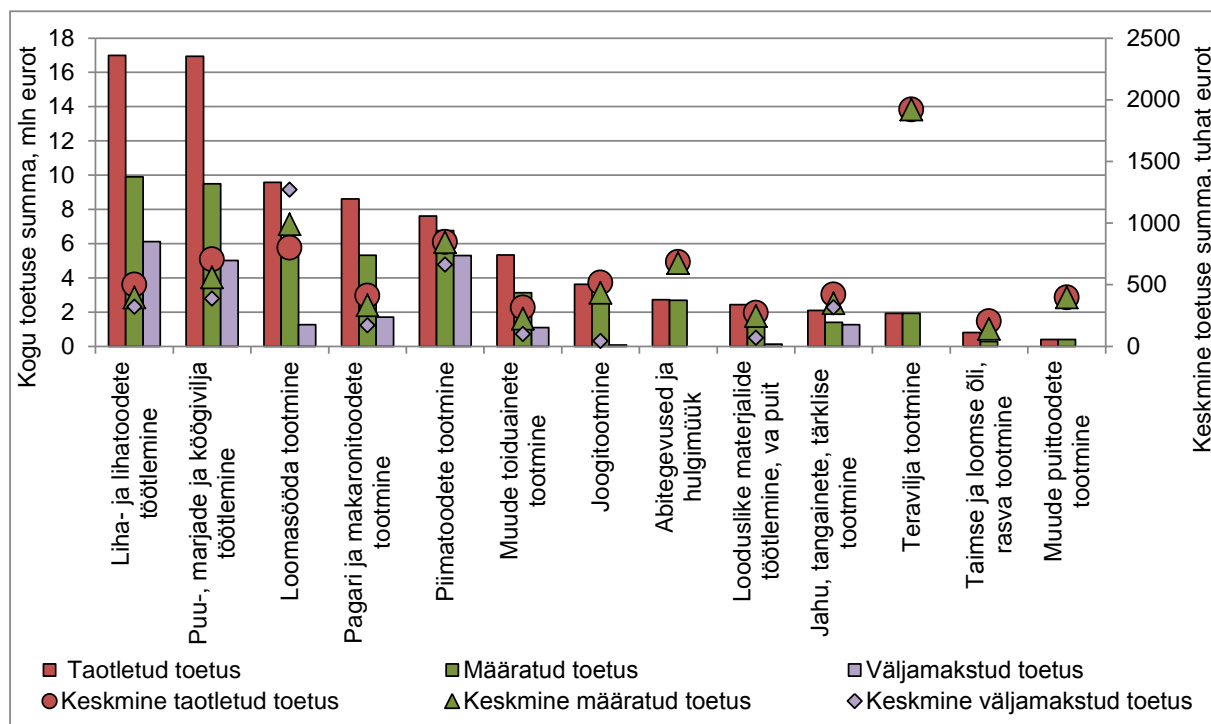
Joonis 60. Meetme 1.6 toetuse summa ja ettevõtjate arvu jagunemine toetuse taotlemise aastate lõikes

2012. aastal taotles toetust 74 ettevõtjat summas 29,8 mln eurot, toetus määrati 33 ettevõtjale summas 15,7 mln eurot (Joonis 60). Viie aasta (taotlusvooru) keskmine taotletud toetuse summa toetuse saaja kohta oli 534,3 tuhat eurot ning keskmine määratud toetuse summa 345,1 tuhat eurot. Minimaalne taotletud kui ka määratud toetuse summa oli nelja aasta jooksul 2,6 tuhat eurot ning maksimaalne taotletud ja määratud toetuse summa 1,9 mln eurot. Vaadeldes viie taotlusaasta taotlemise ja määramise trendi, on taotletud ning määratud toetuse summa suurenenud vastavalt 24,0% ja 11,2%. Viie taotlusvooru jooksul suurenes ka toetuse taotlejate arv (10,9%) samas toetuse saajate arv vähenes (3,5%).

Perioodil 2008–2012 taotlesid toetust enim liha- ja lihatoodete töötlejad (summas 17,0 mln eurot) ja puu-, marjade ja köögivilja töötlejad (16,9 mln eurot), samuti määrati ka enim toetust nimetatud valdkondades tegutsevatele ettevõtjatele vastavalt 9,9 mln eurot ja 9,5 mln eurot.

³ Üks ettevõtja taotles ning sai toetust mitme alameetme raames.

Toetust on väljamakstud vaadeldaval perioodil enim liha- ja lihatoodete töötlejatele (6,1 mln eurot), piimatoodete tootjatele (5,3 mln eurot) ja puu-, marjade ja köögivilja töötlejatele (5,0 mln eurot). (Joonis 61)

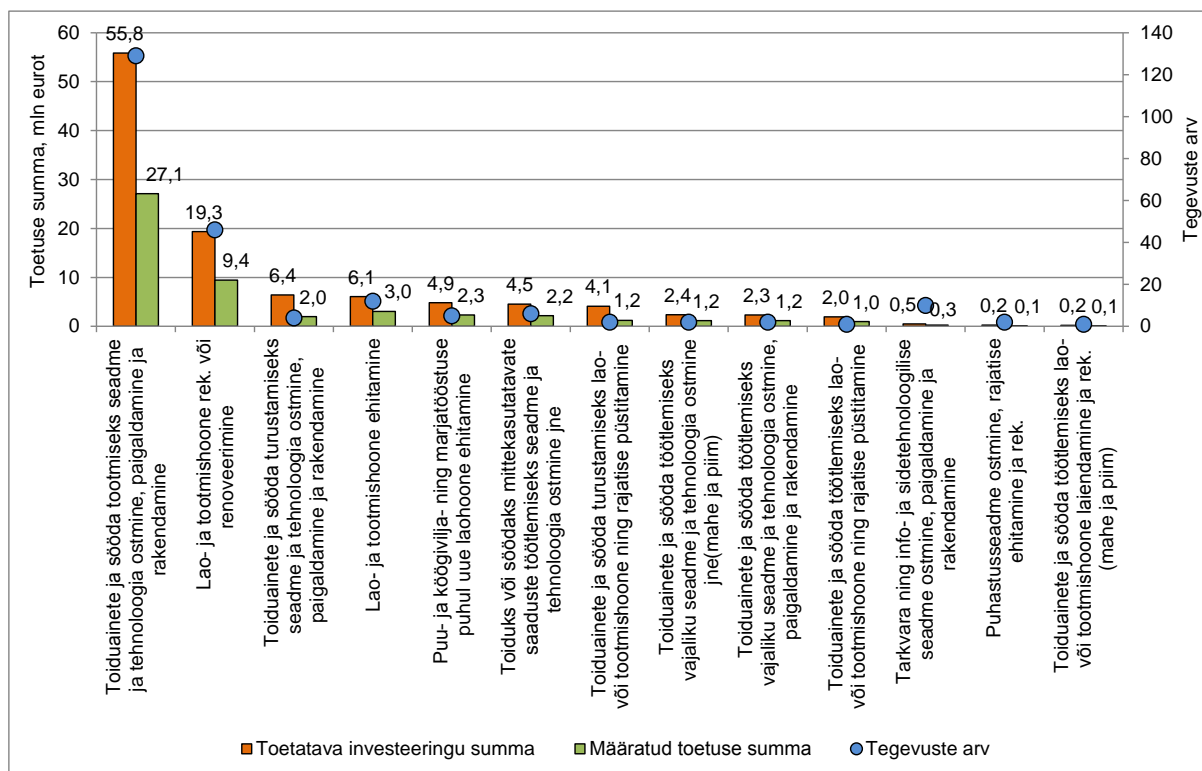
Joonis 61. Meetme 1.6 kogu ja keskmise toetuse summa jagunemine tegevusalade lõikes perioodil 2008–2012

Keskmine taotletav ja määratud toetuse summa oli ühe ettevõtja kohta kõrgeim teravilja tootjal (üks ettevõtja) summas 1,9 mln eurot. Vaadeldaval perioodil määramise saanud ettevõtjate hulgas oli keskmine välja makstud toetuse summa ettevõtja kohta kõrgeim loomasööda tootjatel (1,3 mln eurot). Madalaim väljamakstud toetuse summa oli tehtud vaadeldaval perioodil joogitootjatele (43, 3 tuhat eurot). Toetust pole seni välja makstud, kuid määramiseotsus on tehtud, teravilja tootjatele, abitegevuse ja hulгимүүгiga tegelevatele toetusesaajatele, muude puittoodete tootjatele ja taimse ja loomse õli ning rasva tootjatele. (Joonis 61)

Perioodil 2008–2012 oli meetme 1.6 toetatav investeeringu summa kokku 108,7 mln eurot, millest määratud toetuse summa moodustas 47,0% ehk 51,1 mln eurot. Toetust määrati kokku 222 tegevusele, millest 58,1% (129 tegevust) moodustas toiduainete ja sööda tootmiseks vajaliku seadme ja tehnoloogia ostmine, paigaldamine ja rakendamine. Toetatav investeeringu summa ja määratud toetuse summa kokku oli kõrgeim toiduainete ja sööda tootmiseks vajaliku seadme ja tehnoloogia ostmisel, paigaldamisel ja rakendamisel vastavalt 55,8 mln eurot ehk 51,3% kogu toetatavast investeeringusummast ning 27,1 mln eurot ehk 53,1% kogu määratud toetuse summast. Toetatav investeeringu summa ja määratud toetuse summa kokku oli madalaim puhastusseadme osaks oleva rajatise ehitamisel ja rekonstrueerimisel vastavalt 94,8 tuhat eurot ja 47,4 tuhat eurot. Toetatav investeeringusumma tegevuse kohta oli kõrgeim toiduainete ja sööda turustamiseks vajaliku lao- või tootmishoone ning rajatise püstitamisel (2,0 mln eurot) ning määratud toetuse summa toiduainete ja sööda töötlemiseks vajaliku lao- või tootmishoone ning rajatise püstitamisel (975,4 tuhat eurot). Madalaim toetatav investeeringu summa ja määratud

toetuse summa tegevuse kohta oli tarkvara ning info- ja sidetehnoloogilise seadme ostmisel, paigaldamisel ja rakendamisel vastavalt 51,9 tuhat eurot ja 25,4 tuhat eurot. (Joonis 62, lisa 1 tabel 6-1.6)

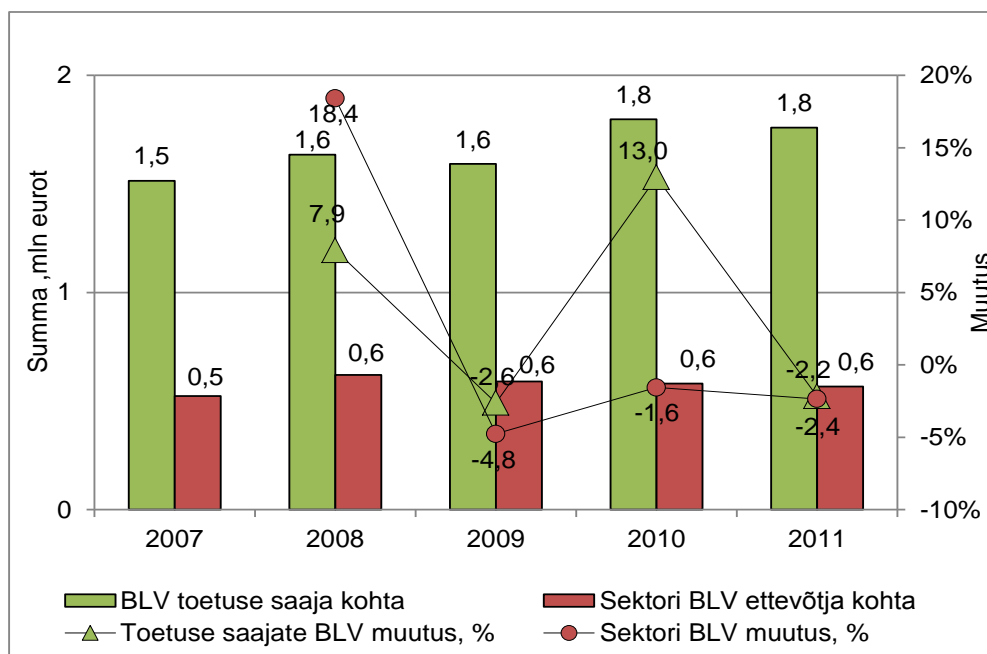
Joonis 62. Toetatava investeeringu ja määratud toetuse summa jagunemine toetust saanud tegevuste alusel

Meetme 1.6 raames määratud toetuse abil planeerisid toiduaine tööstuse sektoris perioodil 2008–2012 uusi tehnoloogiaid kasutusele võtta 88 ettevõtjat ning uusi tooteid 93 ettevõtjat. (lisa 1 tabel 18.2-1.6) Aastal 2012 planeerisid uusi tehnoloogiaid kasutusele võtta 27 ettevõtjat ning uusi tooteid 26 ettevõtjat. (lisa 1 tabel 18.1-1.6)

MAK alameetme 1.6.1 sihttasemete alusel planeeritakse perioodil 2007–2013 toetada vähemalt 70 ettevõtjat, investeeringute kogumahu sihttase oli 89,5 mln eurot ning uusi tooteid tootvate või uusi tehnoloogiaid rakendavate ettevõtjate arvu sihttase oli 20. Alameetme 1.6.1 investeeringute kogumahu sihttasemest oli 2012. aasta seisuga täidetud määratud toetuse summa alusel 49,7% (44,5 mln eurot). Sihttase toetuse saajate arvu alusel oli 2012. aastal ületatud 44,3%. Seega on meetme ühe väljundnäitaja sihttase (toetatud ettevõtete arv 70) täidetud. Uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid planeerisid kasutusele võtta 2012. aasta seisuga 96 ettevõtjat, seega sihttase oli täidetud ligi viiekordselt. MAK alameetme 1.6.2 sihttasemete alusel planeeritakse perioodil 2007–2013 toetada vähemalt 10 tulundusühistut, investeeringute kogumaht on 20 mln eurot ning uusi tooteid tootvate või uusi tehnoloogiaid rakendavat tulundusühistute arvu sihttase on 10. Alameetme 1.6.2 investeeringute kogumahu sihttasemest on 2012. aasta seisuga täidetud määratud toetuse summa alusel 33,1% (6,6 mln eurot). Sihttase toetuse saajate arvu alusel on 2011. aasta seisuga täidetud 90,0% (9 tulundusühistut). Uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid planeerisid kasutusele võtta 2011. aasta seisuga alameetme 1.6.2 toetuse abil 3 tulundusühistut, seega sihttase oli täidetud 30,0%.

Meetme 1.6 toetuse saajate majanduslike tulemusnäitajate analüüsis keskenduti brutolisandväärtuse (*edaspidi* BLV), varade käibekordajate, varade rentaabluse ja püsihindamiseks valitud konkurentsivõime ning jätkusuutlikkuse näitajate võrdlusele. Mõjunäitajate osas arutati majanduskasv (*edaspidi* NLV) ja tööjõu tootlikkus BLV alusel. Analüüsi kaasati perioodil 2008–2012 osaliselt või täielikult välja makstud toetuse saajad. Toetuse saajate majandusaasta aruannete näitajad koguti ja analüüsiti toetuse saajate valimi suhtes selliselt, et leitud tulemused väljendaksid kõigi toetuse saajate üldkogumit. Seega kujunes valimi suuruseks 28 toetuse saajat.

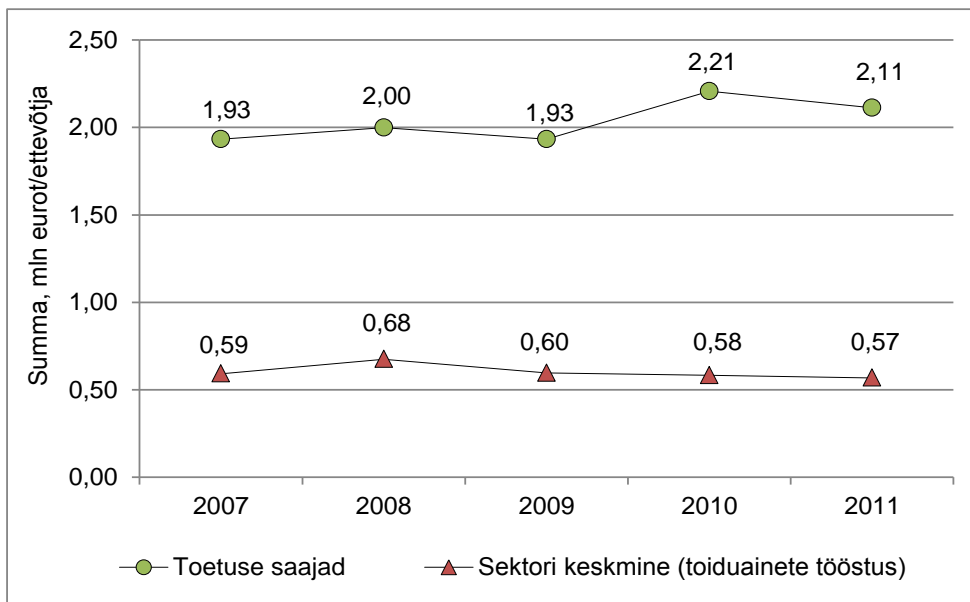
Investeeringutoetuse mõju hindamiseks analüüsiti BLVd vastava aasta BLV kõigi toetuse saajate kohta, kellele oli toetus välja makstud 2012. aasta seisuga. Toetuse saajate BLV muutust võrreldi kogu sektori BLV muutusega. Meetme 1.6 toetuse saajate loodav BLV ettevõtja kohta oli perioodil 2007–2011 kasvutrendis, mil toetuse saajate BLV näitaja suurenes perioodil 2007–2011 3,8%. Toetuse saajate keskmine BLV oli 2007. aastal 1,5 mln eurot, mis suurenes 2010. aastaks 1,8 mln euroni. BLV suurenemine võrreldes eelmise aasta BLVga oli suurim 2010. aastal (suurenemine 13,0%). (Joonis 63, lisa 1 tabel 16-1.6)

Joonis 63. Meetme 1.6 toetuse saajate ja kogu sektori (toiduaine tööstus) BLV ning selle muutus perioodil 2007–2011

Toetuse saajate BLV mõne protsendilist suurenemist vaadeldaval perioodil mõjutas müügitulu stabiilsus (suurenemine 1,7%) ja ka kaupade, teenuste, toorainega seotud kulude minimaalne muutumine (vähenes 0,8%). Muud tegevuskulud ja muud ärikulud küll vaadeldaval perioodil kasvasid (vastavalt 7,1% ja 25,6%), kuid moodustavad BLVst väga väikese osa ning lõpptulemust oluliselt ei mõjutanud.

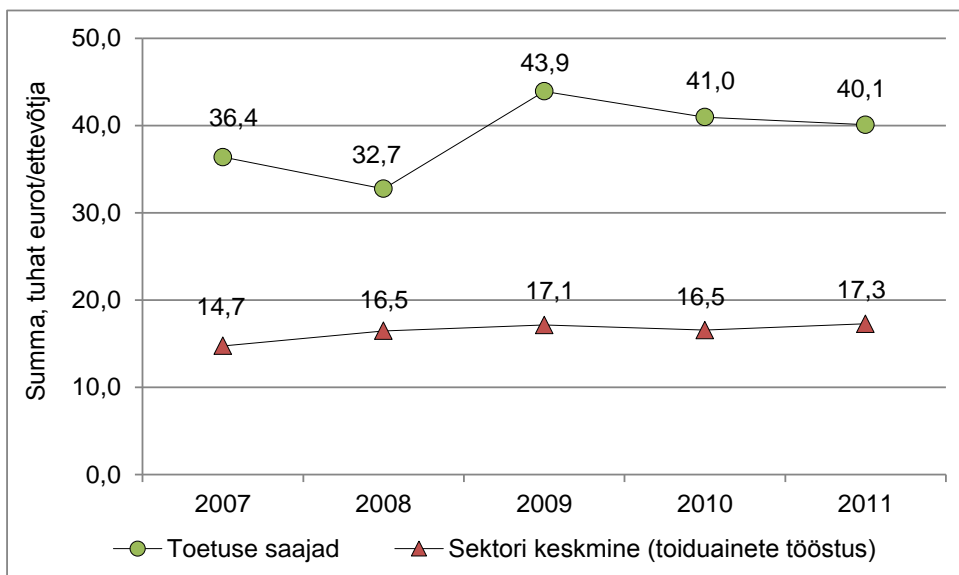
Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida korrigeeritakse ostujõu standardi koefitsiendiga (EL27 = 100%). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulumi. Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2007. aastal 1,9 mln eurot, mis oli 2011. aastaks suurenenud 2,1 mln euroni.

Joonis 64. Meetme 1.6 toetuse saajate ja kogu sektori NLV perioodil 2007–2011, mln eurot/ettevõtja

Meetme 1.6 toetuse saajate NLV näitaja suurenes vaadeldaval perioodil 2,2%. Samas toiduaine tööstuse sektori keskmine NLV näitaja vähenes vaadeldaval perioodil keskmiselt 1%. (Joonis 64, lisa 1 tabel 27-1.6) Toetuse saajate NLV vähenemine oli tingitud peamiselt põhivara kulumi suurenemisest – vaadeldaval perioodil suurenes 4,3%.

Tööjõu tootlikkus arvutatakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga. Toetuse saajate tööjõu tootlikkus oli 2007. aastal 36,4 tuhat eurot ja 2011. aastal 40,1 tuhat eurot. Tööjõu tootlikkus suurenes vaadeldaval perioodil 2,5%. Toiduaine tööstuse sektori keskmine tööjõu tootlikkus suurenes perioodil 2007–2011 4,0%. (Joonis 65, lisa 1 tabel 28-1.6)

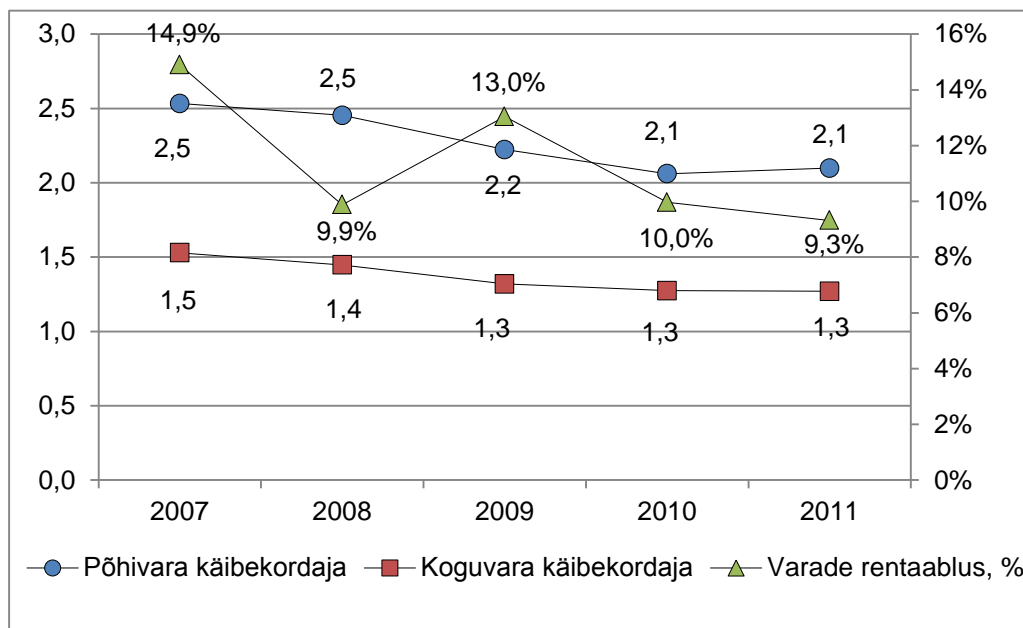

Joonis 65. Meetme 1.6 toetuse saajate ja kogu sektori tööjõu tootlikkus perioodil 2007–2011, tuhat eurot/ettevõtja

Meetme 1.6 toetuse saajate tööjõu tootlikkuse suurenemine oli vaadeldaval perioodil tingitud peamiselt BLV suurenemisest, sest töötajate arv oli vaadeldaval perioodil suurenenud 1,3%.

Samas toetuse saajate müügitulu tööjõutunni kohta suurenes perioodil 2007–2010 keskmiselt 0,4% aastas (lisa 1 tabel 19-1.6).

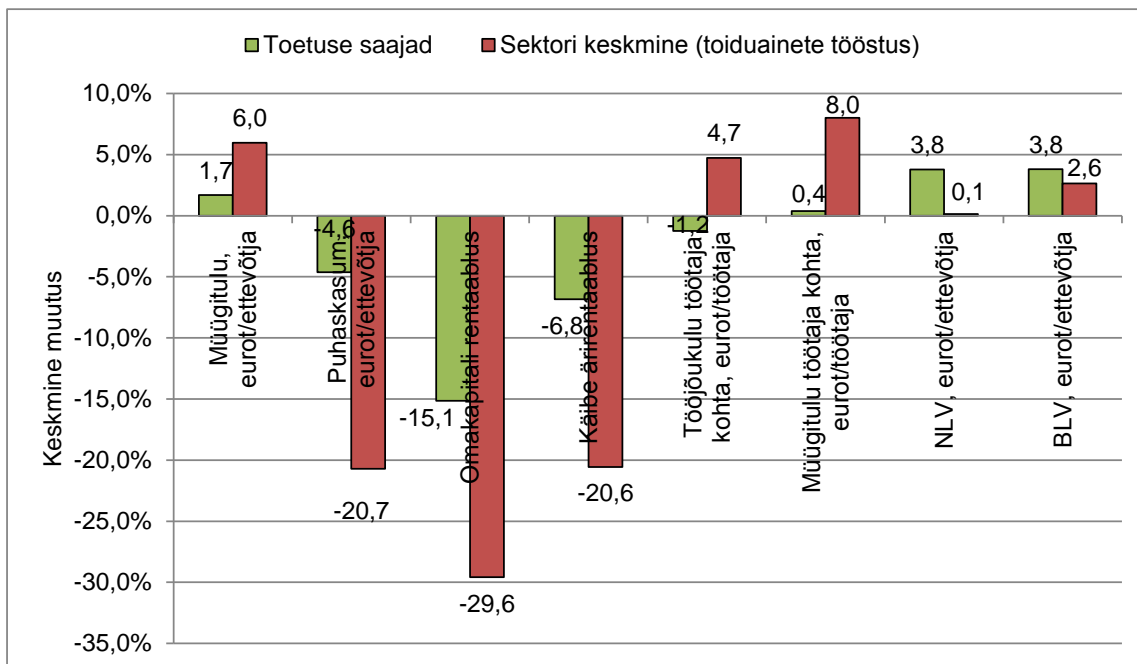
Meetme 1.6 toetuse saajate põhivara käibekordaja vähenes perioodi 2007–2011 keskmiselt 4,6% aastas, mis näitab, et põhivarasid kasutati 2011. aasta seisuga ebaefektiivsemalt müügitulu genereerimiseks kui 2007. aastal. Koguvara käibekordaja vähenes samal perioodil keskmiselt 5,9% aastas. Varade rentaablus vähenes vaadeldaval perioodil keskmiselt 12,6% aastas. (Joonis 66, lisa 1 tabel 20-1.6)

Joonis 66. Meetme 1.6 toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaablus perioodil 2007–2011

Perioodil 2007–2011 oli meetme 1.6 toetuse saajate müügitulu stabiilne, suurenedes vaadeldaval perioodil keskmiselt 1,7%. Toiduaine tööstuse sektori keskmine müügitulu näitaja suurenes 6,0% vaadeldaval perioodil. Puhaskasum ettevõtja kohta oli nii meetme 1.6 toetuse saajatel kui ka kogu toiduaine tööstuse sektoril perioodil 2007–2011 vähenenud – vastavalt 4,6% ja 20,7%. Keskmine muutus puhaskasumi osas meetme 1.6 toetuse saajatel oli mõnevõrra väiksem võrreldes kogu toiduaine tööstuse sektori näitajaga. Vähenenud oli ka omakapitali rentaablus nii meetme 1.6 toetuse saajatel kui ka kogu toiduaine tööstuse sektoril – vastavalt 15,1% ja 29,6%. Käibe ärentaablus vähenes meetme 1.6 toetuse saajatel 6,8% ja kogu toiduaine tööstuse sektoril 20,6%. Tööjõukulu töötaja kohta vähenes 1.6 toetuse saajatel 1,2%, seevastu kogu toiduaine tööstuse sektoril suurenes tööjõukulu töötaja kohta 4,7%. (Joonis 67, lisa 1 tabel 29-1.6) Tööjõukulu vähenemine töötaja kohta tulenes tööjõukulude stabiilsusest (perioodil 2007–2011 suurenes tööjõukulu 0,1%), kusjuures töötajate arv vaadeldaval perioodil oli 1,3% suurenenud.

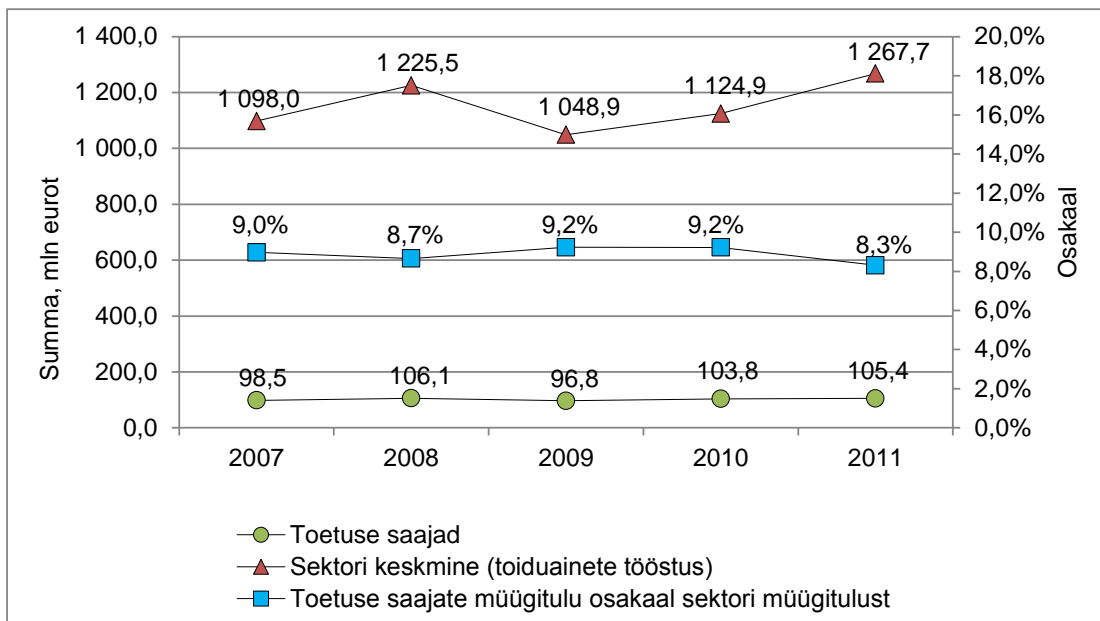
Müügitulu töötaja kohta oli perioodil 2007–2011 suurenenud meetme 1.6 toetuse saajatel 0,4%, kusjuures kogu toiduaine tööstuse sektoril näitaja suurenes 8,0%. NLV suurenes vaadeldaval perioodil meetme 1.6 toetuse saajatel 3,8% ja kogu toiduaine tööstuse sektoril 0,1%. (Joonis 8, lisa 1 tabel 29-1.6)

Joonis 67. Meetme 1.6 toetuse saajate ja kogu sektori konkurentsivõime näitajate keskmine muutus perioodil 2007–2011, %

Meetme 1.6 toetuse saajate konkurentsivõime näitajad olid mõningate näitajate osas küll langenud (puhaskasum, omakapitali rentaablus, käibe ärirentaablus), kuid mõnevõrra väiksemas mahu võrreldes kogu toiduaine tööstuse sektori nimetatud näitajatega. Müügitulu püsis meetme 1.6 toetuse saajatel perioodil 2007–2011 stabiilsena, suurenedes vaadeldaval perioodil 1,4% võrra. Suurenenud olid meetme 1.6 toetuse saajatel konkurentsivõime näitajad nagu BLV ja NLV ja seda suuremas mahu võrreldes kogu sektori nimetatud näitajatega. Kokkuvõtvalt võib öelda, et valimisse sattunud meetme 1.6 toetuse saajate majandustulemused olid vaadeldaval perioodil head ning meetme 1.6 toetuse saajaid võib lugeda konkurentsivõimelisteks.

Turuosa analüüsimiseks vaadeldi perioodi 2007–2011 toetuse saajate müügitulu kasvu ning võrreldi seda kogu toiduainete tootmise sektori müügitulu kasvuga tuginedes SA andmetele. Meetme 1.6 toetuse saajate ja kogu toiduaine tööstuse sektori müügitulu perioodil 2007–2011 oluliselt muutunud ei ole.

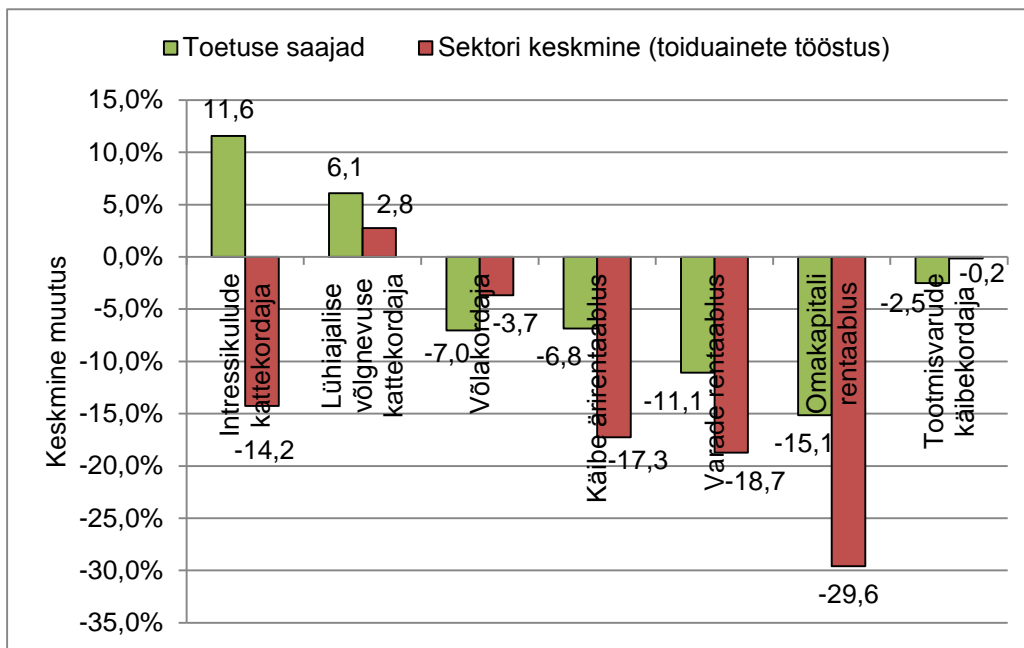

Joonis 68. Meetme 1.6 toetuse saajate ja kogu sektori turuosa perioodil 2007–2011

Vaadeldaval perioodil suurenes meetme 1.6 toetuse saajate müügitulu 1,7% ja kogu toiduaine tööstuse sektori müügitulu 3,7%. Samuti oli vaadeldaval perioodil muutumatuna püsinud toetuse saajate müügitulu osakaal kogu toiduaine tööstuse sektori müügitulust jäädes vahemikku 8,3–9,2%. Perioodil 2007–2011 vähenes meetme 1.6 toetuse saajate turuosa 1,9%. (Joonis 68, lisa 1 tabel 32-1.6)

Ettevõtja maksevõimet näitavad intressikulude kattekordaja, lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Meetme 1.6 toetuse saajate intressikulude kattekordaja suurenes perioodil 2007–2011 keskmiselt 11,6%, samas kogu toiduaine tööstuse sektori intressikulude kattekordaja vähenes vaadeldaval perioodil 14,2%. Kõige kõrgem oli meetme 1.6 toetuse saajate intressikulude kattekordaja 2009. aastal ning kõige madalam 2008. aastal, vastavalt 18,9 ja 10,1. (Joonis 69, lisa a1 tabel 32-1.6)

Meetme 1.6 toetuse saajatel oli vaadeldaval perioodil lühiajalisi kohustusi vähem ning käibevara rohkem ettevõtja kohta võrreldes kogu toiduaine tööstuse keskmise näitajaga ettevõtja kohta. Aasta aastalt on lühiajalise võlgnevuse kattekordaja olnud meetme 1.6 toetuse saajatel mõnevõrra suurem võrreldes kogu toiduainete tööstuse sektoriga. Aastal 2011 oli meetme 1.6 toetuse saajate lühiajalise võlgnevuse kattekordaja 26,7% suurem (lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja 1,61) kogu toiduaine tööstuse sektori näitajast (lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja 1,27). Nimetatud näitaja oli perioodil 2007–2010 suurenenud toetuse saajatel 6,1% ning kogu sektoril oli suurenenud 2,8%. Toetuse saajate võlakordaja vähenes vaadeldaval perioodil 7,0% ning kogu sektoril 3,7%. (Joonis 10, lisa a1 tabel 32-1.6)

Joonis 69. Meetme 1.6 toetuse saajate ja kogu sektori jätkusuutlikkuse näitajate keskmine muutus perioodil 2007–2011

Varade rentaablusnäitaja oli meetme 1.6 toetuse saajatel ja kogu toiduainete töötajate sektoris viimastel aastatel langenud. Perioodil 2007–2011 oli toetuse saajate varade rentaablus vähenenud keskmiselt 11,1% aastas. Kasum ettevõttesse koondatud vara ühe euro kohta oli 2007. aastal 15 senti ning 2011. aastal 9 senti. Omakapitali rentaablus vähenes perioodil 2007–2009 toetuse saajatel 23,2% ja sektori keskmisel 27,6%. Omakapitali rentaabluse näitaja alusel hinnatakse oma raha paigutamise otstarbekust. (Joonis 69, lisa a1 tabel 32-1.6) Omakapitali rentaablus oli vaadeldaval perioodil meetme 1.6 toetuse saajatel mõnevõrra väiksemas mahu vähenenud võrreldes kogu toiduaine tööstuse sektoriga, seega olid meetme 1.6 toetuse saajad oma finantsvahendeid veidi otstarbekamalt paigutanud võrreldes kogu sektoriga.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et meetme 1.6 toetuse saajad olid vaadeldaval perioodil jätkusuutlikkuse näitajate osas mõnevõrra paremal tasemel võrreldes kogu toiduaine tööstuse sektori samade näitajatega. Kuigi jätkusuutlikkuse näitajad (käibe ärirentaablus, varade ja omakapitali rentaablus) olid vähenenud ning võlakordaja suurenenud perioodil 2007–2011, ei avaldu analüüsis ühtegi kriitilist faktorit, mis paneks kahtluse alla toetuse saajate jätkusuutlikkuse, sest vaadeldaval perioodil olid ka mõningad jätkusuutlikkuse näitajad (intressikulude ja lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja) meetme 1.6 toetuse saajatel suurenenud.

2.17. MEEDE 1.7 – PÕLLUMAJANDUS- JA TOIDU- NING METSANDUSSEKTORIS UUTE TOODETE, TÖÖTLEMISVIISIDE JA TEHNOLOOGIATE ARENDAMINE (121, 124, 132, 133)

Meetme 1.7 laiem eesmärk on põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine läbi nende ühise majandustegevuse edendamise. Meede 1.7 jaguneb kolmeks alameetmeks. Alameetme 1.7.1 üldeesmärk on põllumajandus- ja metsandussektori ning põllumajandus- ja metsasaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine läbi toormetootjate, töötlejate ja/või kolmandate isikute vahelise koostöö soodustamise ja seeläbi nimetatud sektoris suurema innovatiivsuse saavutamise. Alameetmete 1.7.2 ja 1.7.3 üldeesmärgiks on põllumajandussektori konkurentsivõime parandamine läbi kõrgema kvaliteedi ning suurema turujõuga toodete tootmise edendamise (alameede 1.7.2 ei olnud 2012 aasta lõpuks rakendunud). Alameetme 1.7.3 spetsiifilisemaks on lisaks sektori konkurentsivõime ning toote kvaliteedi parandamisele ka tarbija teadlikkuse tõstmine toote osas.

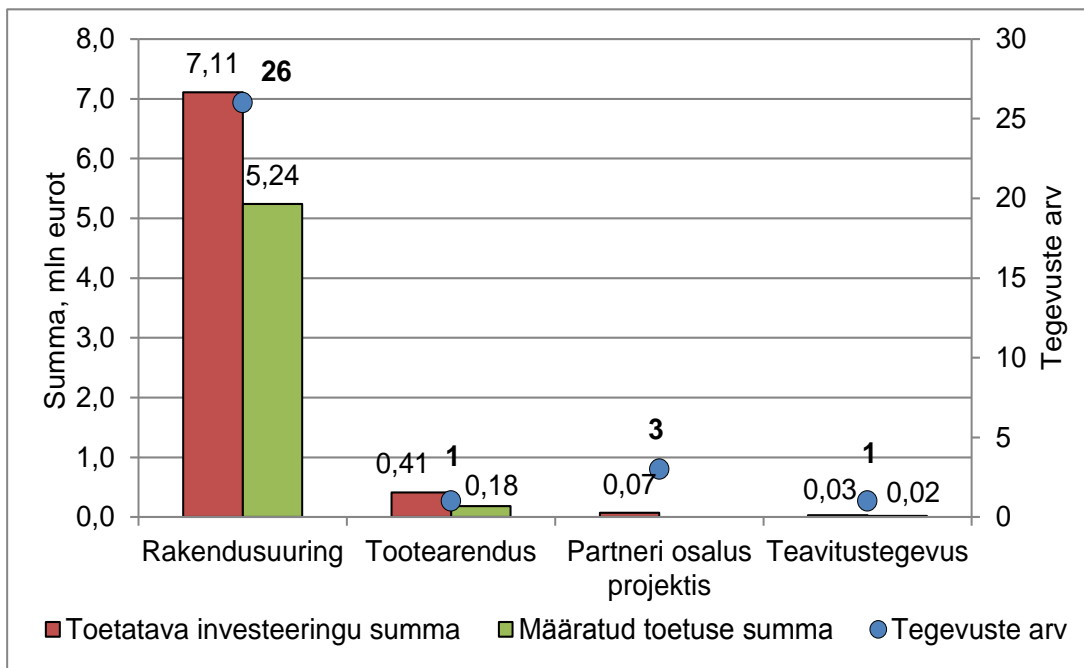
Alameetmes 1.7.1 ja 1.7.3 rakendusid 2010. aasta teisel poolel, mistõttu teostatakse finantsnäitajate analüüs toetuse saajate määramise põhjal.

Alameetme 1.7.1 osas esitati perioodil 2010–2012 kokku 42 taotlust (33 taotlejat) summas 9,2 mln eurot, millest heaks kiideti 26 taotlust (määratud toetuse saajate arv oli 22). Määratud toetuse summa oli kokku 5,4 mln eurot. Seisuga 31.12.2012 oli toetust välja makstud 480,1 tuhat eurot, moodustades 8,9% kogu alameetme 1.7.1 raames määratud toetuse summast. Toetatud koostööprojektide arvu sihttase on 35, millest täideti 74,3%. Alameetme 1.7.1 raames heakskiidetud projektide üldiseid eesmärke oli kolm: uue tehnoloogia väljatöötamine; uue toote väljatöötamine; uue tootmisviisi või protsessi väljatöötamine. Kuue heakskiidetud projekti puhul oli uue toote väljatöötamise taotlustes osas kaasnevaks eesmärgiks ka uue tehnoloogia, tootmisviisi või protsessi väljatöötamine. Viie heakskiidetud projekti osas püüti leida uusi tootmisviise ja protsesse ka juba tootmises olevatele toodetele. MAK meetme 1.7.1 abil uusi tooteid tootvate või tehnoloogiat kasutavate ettevõtjate arvu sihttasemeks oli 20 ettevõtjat. Heakskiidetud taotluste eduka rakendamise korral on perioodil 2010–2012 toetuse saajate arvu alusel eesmärgiks seatud ettevõtjate arvu sihttase täidetud, mis isegi ületatakse 10% ulatuses.

Alameetme 1.7.3 osas esitas 1 taotleja ühe taotluse, mis sai ka määramise otsuse. Toetatav investeeringusumma oli 30,0 tuhat eurot, millest määratud toetuse summa oli 21,0 tuhat eurot. Väljamaksmist alameetme 1.7.3 taotluse osas ei ole veel PRIA teostanud.

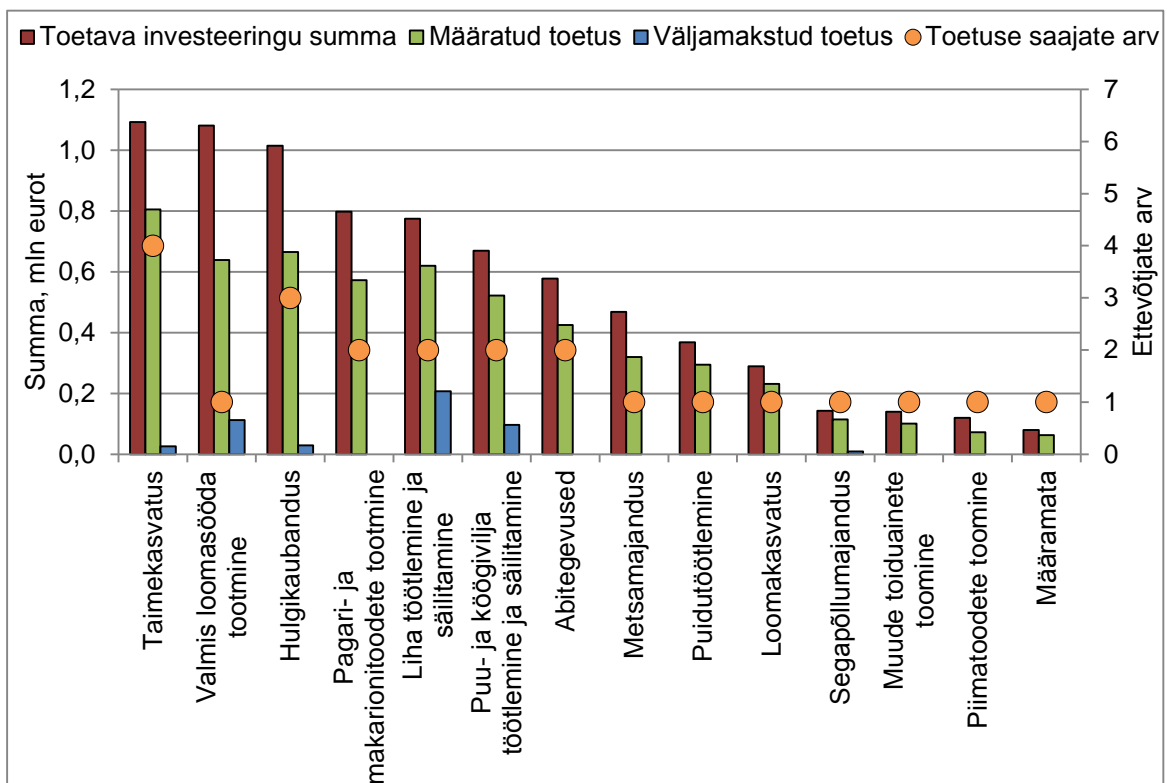
Meetme 1.7 määratud toetuse summa jagunes tegevuste vahel järgmiselt: rakendusuuringud 96,2%; tootearendus 3,4% ning teavitustegevus 0,4%. Rakendusuuringute puhul moodustas määratud toetus toetatava investeeringu maksumusest 73,7%, tootearenduse projektis oli sama näitaja 45,0%. (Joonis 70)

Joonis 70. Toetuse jagunemine tegevuste alusel

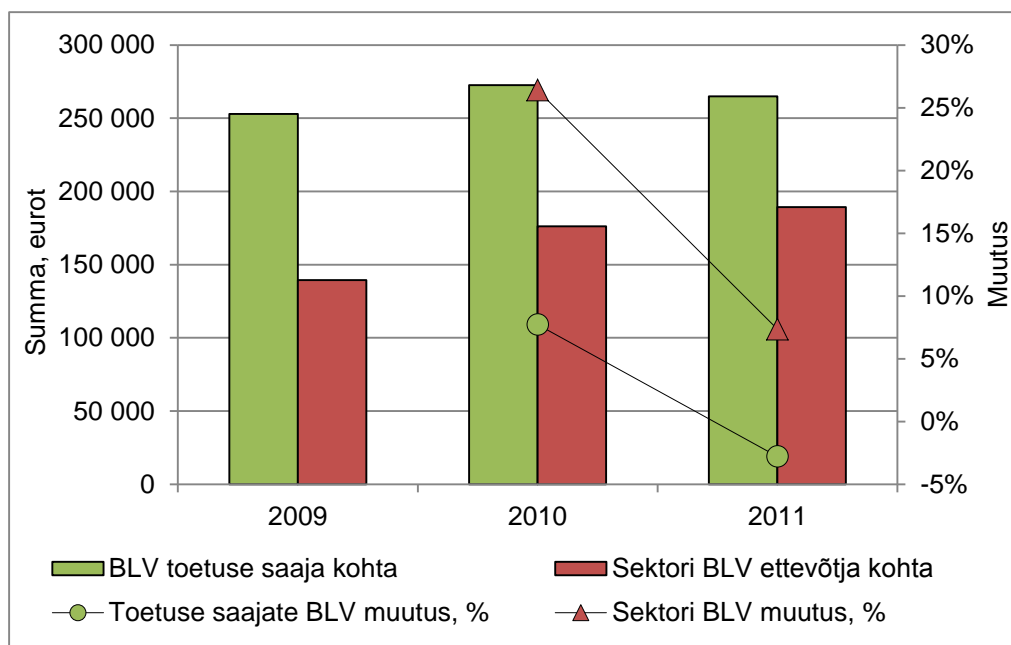
Toetuse saajate tegevusalade lõikes määrati toetust meetme 1.7 raames enim taimekasvatusega tegelevatele ettevõtjatele summas 855,5 tuhat eurot, mis moodustas 14,8% kogu määratud toetuse summast (5,4 mln eurot). Toetuse saajatena oli enim taimekasvatusega tegelevaid ettevõtjad (4 ettevõtjat) ja hulgikaubandusega tegelevaid ettevõtjaid (3 ettevõtjat). Seisuga 31.12.2012 on toetust PRIA poolt välja makstud enim liha töötlemise ja säilitamisega tegelevatele ettevõtjatele summas 207,3 tuhat eurot. (Joonis 71)

Joonis 71. Toetuse summa ja toetuse saajate arvu jagunemine toetuse saajate tegevusalade lõikes

Meetme 1.7 toetuse saajate majanduslike tulemusnäitajate analüüsis keskenduti brutolisandväärtuse (*edaspidi* BLV), varade käibekordajate, varade rentaabluse ja püsihindamiseks valitud konkurentsivõime ning jätkusuutlikkuse näitajate võrdlusele. Mõjunäitajate osas arvutati majanduskasv (*edaspidi* NLV) ja tööjõu tootlikkus BLV alusel. Analüüsi kaasati perioodil 2010–2012 määratud toetuse saajad. Toetuse saajate majandusaasta aruannete näitajad koguti ja analüüsiti toetuse saajate valimi suhtes selliselt, et leitud tulemused väljendaksid kõigi toetuse saajate üldkogumit. Seega kujunes valimi suuruseks 17 toetuse saajat. Küllaltki väikese valimi (sisaldab äärmuslikke näitajaid) tõttu on tulemuste usaldusväärsus väike ning üldistusi kogu sektori osas teha ei saa.

Investeeringutoetuse mõju hindamiseks analüüsiti BLVd vastava aasta BLV kõigi toetuse saajate kohta, kellele oli toetus määratud 2012. aasta lõpu seisuga. Samuti võrreldi toetuse saajate BLV muutust kogu sektori BLV muutusega. Meetme 1.7 toetuse saajate poolt loodav BLV ettevõtja kohta oli perioodil 2009–2011 suurenenud 2,3%. Samas võrreldes 2011. aasta BLV näitajat 2010. aasta näitajaga, oli toetuse saajate BLV vähenenud 2,8%. (Joonis 72, lisa 1 tabel 16-1.7)

Joonis 72. Meetme 1.7 toetuse saajate ja kogu sektori (taime- ja loomakasvatus) BLV ning selle muutus perioodil 2009–2011

Toetuse saajate majanduskasvu iseloomustav NLV (ostujõustandardiga korrigeeritud) oli 2009. aastal 250,0 tuhat eurot, mis oli 2011. aastaks vähenenud 236,2 tuhande euron. Vähenemine vaadeldaval perioodil oli 2,8%. (lisa 1 tabel 27-1.7) NLV vähenemine oli tingitud põhivara kulumise ja väärtuse languse suurenemisest vaadeldaval perioodil (suurenes 16,2%). Kui perioodil 2009–2010 püsis põhivara kulumise väärtus küllaltki stabiilsena, siis 2011. aastal suurenes näitaja võrreldes 2010. aasta näitajaga 27,2%.

Toetuse saajate tööjõu tootlikkus oli 2009. aastal 16,5 tuhat eurot, mis oli vähenenud 2011. aasta lõpuks 15,5 euron. (lisa 1 tabel 28-1.7) Tööjõu tootlikkuse näitaja vähenemine oli vaadeldaval perioodil 3,3% ning vähenemine tulenes enamjaolt töötajate arvu suurenemisest (5,8%). Müügitulu tööjõutunni kohta suurenes vaadeldaval perioodil 26,4%. (lisa 1 tabel 19-1.7)

Perioodil 2009–2011 suurenesid toetuse saajatel kõik vaadeldavad konkurentsivõime näitajad ja NLV, mis oli vähenenud 2,8%. Protsentuaalselt suurenes enim puhaskasum ettevõtja kohta (92,3%). Konkurentsivõime näitajate kasvutrendi oli näha ka kogu taime- ja loomakasvatussektoris. Kuid NLV, mis toetuse saajatel vaadeldaval perioodil vähenes, oli taime- ja loomakasvatussektoris tegutsevatel ettevõtjatel suurenenud. (Tabel 37, lisa 1 tabel 29-1.7) Toetuse saajate turuosa muutus oli võrreldes kogu taime- ja loomakasvatussektori näitajaga 14,9 protsendipunkti suurem ning toetuse saajate müügitulu osakaal kogu sektori müügitulust oli perioodil 2009–2011 suurenenud 12,6%. (lisa 1 tabel 31-1.7)

Tabel 37. Toetuse saajate konkurentsivõime näitajad

Konkurentsivõime näitajad	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas
Müügitulu, eurot/ettevõtja	2 050 046	2 918 933	3 664 978	33,7%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	49 509	66 865	183 069	92,3%
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	12 301	10 602	12 390	0,4%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	74	89	119	26,4%
NLV, eurot/ettevõtja	250 038	273 790	236 232	-2,8%
BLV, eurot/ettevõtja	252 967	272 517	264 928	2,3%

Toetuse saajate maksevõime näitaja lühiajalise võlgnevuse kattekordaja oli perioodil 2009–2011 normatiivse väärtuse alusel rahuldav, mis vähenes 0,8%, mille alusel võib öelda, et valimisse sattunud ettevõtjatel oli piisavalt käibevarasid katmaks lühiajalisi kohustusi. Võlakordaja oli vaadeldaval perioodil suurenenud 10,9%, mis tähendab, et investeringute elluviimisel kaasati 2011. aastal rohkem võõrkapitali võrreldes 2010. aastaga. (Tabel 38, lisa 1 tabel 31-1.7) Võõrkapitali kaasamise suurenemist investeringute elluviimiseks näitab ka intressikulude suurenemine vaadeldaval perioodil (17,3%). Intressikulude kattekordaja suurenes ja seda 2011. aastaks võrreldes 2010. aastaga viis korda, seda ärikasumi 86,0% suurenemise tõttu. Suurenenud on ka varade rentaablus ning omakapitali rentaablus – vastavalt 40,0% ja 62,7%. (Tabel 38, lisa 1 tabel 31-1.7)

Tabel 38. Toetuse saajate jätkusuutlikkus

Jätkusuutlikkuse näitajad	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas
Intressikulude kattekordaja	5,1	12,4	25,7	124,8%
Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja	1,4	1,5	1,4	-0,8%
Võlakordaja	0,5	0,5	0,6	10,9%
Käibe ärirentaablus	2,8%	2,5%	5,4%	39,1%
Varade rentaablus	4,4%	4,6%	8,6%	40,4%
Omakapitali rentaablus	7,1%	8,6%	18,8%	62,7%
Tootmisvarude käibekordaja	11,2	16,5	18,5	28,2%

Kokkuvõtvalt võib öelda, et põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamiseks loodud meede on olnud eesmärgipärane. Enamjaolt viidi läbi rakendusuringuid suurema innovatiivsuse saavutamiseks. Ka majandusnäitajate põhjal võib positiivset trendi näha. Võrreldes taotlusvooru avamisele eelnevat aastat sellele järgneva kahe aastaga, on toimunud majandusnäitajate osas positiivsed muudatused.

2.18. MEEDE 1.8 – PÕLLU- JA METSAMAJANDUSE INFRASTRUKTUURI INVESTEERINGUTOETUS (125)

Meetme eesmärk on põllumajandus- ja erametsamaal kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamine, põllumajandus- ja erametsamaale juurdepääsu parandamine ja metsatulekahju ennetamine. Meetme alusel saavad toetust taotleda põllumajandusega tegelevad ettevõtjad, erametsaomanikud ja metsaühistud ning maaparandusühistud.

Meetme 1.8 taotlusvoorud on olnud avatud kuus korda:

- 1) 03. detsember 2007 – 17. jaanuar 2008;
- 2) 01. oktoober – 22. oktoober 2008;
- 3) 14. september – 02. oktoober 2009;
- 4) 06. oktoober – 18. oktoober 2010;
- 5) 03. oktoober – 11. oktoober 2011;
- 6) 01. oktoober – 08. oktoober 2012.

Seisuga 31.12.2012 oli meetme 1.8 raames toetuse määramise otsused tehtud viie taotlusvooru kohta. Kuuenda taotlusvooru toetuse määramise tulemused selguvad 2012. aasta esimeses kvartalis. Käesolev aruanne hõlmab esimese viie taotlusvooru taotlusi, sest nende osas on tehtud määramise otsuseid 2012. aasta lõpuks. Viie taotlusvooru 387 taotlusest sai heakskiidu 273 taotlust, mis andis keskmiseks toetuse saamise osatähtsuseks 70,5% (Tabel 39). Võrreldes 2011 aasta püsihindamise aruandes tooduga on kaks toetust saanud aktsiaseltsi kujundanud oma tegevuse ümber osühinguks. Taotlusvoorude võrdluses oli toetuse saamise osatähtsus ajalisel järjekorras 94,5%, 55,1%, 56,7%, 62,8% ja 72,7%.

Tabel 39. Toetuse saajate taotluste arv ja juriidiline vorm viie taotlusvooru lõikes

Voorud	AS	MPÜ	FIE	MÜ ja MTÜ	OÜ	TÜ	Kokku
I taotlusvoor	1	38	40	3	21	0	103
II taotlusvoor	0	33	3	0	7	0	43
III taotlusvoor	0	37	0	1	0	0	38
IV taotlusvoor	1	30	8	0	10	0	49
V taotlusvoor	0	30	2	0	8	0	40
Viie vooru heakskiidetud taotluste arv KOKKU	2	168	53	4	46	0	273
Erinevaid toetuse saajaid KOKKU	2	123	49	3	34	0	211
Viie vooru taotluste arv KOKKU	2	228	78	15	63	1	387

Heakskiidetud 273 taotlusest oli MPÜ taotlusi 168 ehk 61,5%, MTÜde taotlusi oli 4 ehk 1,5% ja ettevõtjate taotluste osakaal oli kokku 37,0% 101 taotlusega.

Analüüs

Viie taotlusvooriga määrati toetust 1 700 tegevuse teostamiseks. Tabel 40 annab ülevaate erinevate tegevuste arvust, määratud toetuse summast ja keskmisest toetuse summast tegevuse kohta. Keskmine määratud toetus tegevuse kohta oli 24,7 tuhat eurot. Tegevuste arvult moodustasid suurima hulga projekti ettevalmistamisega seotud tegevused, sh projekteerimine, ehitusgeoloogiline ja geodeetiline töö, taotluse koostamine jms, kokku 506 tegevust keskmise maksumusega 2,8 tuhat eurot tegevuse kohta. Kõige suurem osa (59,0%) määratud toetusest kasutatakse maaparandussüsteemide rekonstrueerimiseks. **Määratud toetuse summa toetatud tegevuse kohta on kõige suurem maaparandussüsteemide rekonstrueerimisel.**

Tabel 40. Määratud toetuste jagunemine tegevuste alusel

Tegevuse nimetus	Toetatud tegevuste arv	Määratud toetuse summa	
		eurot	eurot/tegevus
Maaparandussüsteemi (sh kuivendus-, niisutus- ja kahepoolne reguleeriv süsteem) ehitamine	12	118 925	9 910
Maaparandussüsteemi (sh kuivendus-, niisutus- ja kahepoolne reguleeriv süsteem) rekonstrueerimine	320	24 764 548	77 389
Maaparandussüsteemi (sh kuivendus-, niisutus- ja kahepoolne reguleeriv süsteem) uuendamine	38	740 039	19 475
Muud, sh tuletõrjetõrje ehitamine, rekonstrueerimine	99	836 695	8 451
Teerajatiste ehitamine	28	619 010	22 107
Teerajatiste rekonstrueerimine	164	8 751 265	53 361
Teerajatiste uuendamine	29	825 067	28 451
Keskkonnarajatiste ehitamine	127	503 193	3 962
Keskkonnarajatiste rekonstrueerimine	47	578 190	12 302
Keskkonnarajatiste uuendamine	4	1 617	404
Maaparandussüsteemi eesvooluga seotud investeeringuobjektide ehitamine	3	25 912	8 637
Maaparandussüsteemi eesvooluga seotud investeeringuobjektide rekonstrueerimine	41	1 706 159	41 613
Maaparandussüsteemi eesvooluga seotud investeeringuobjektide uuendamine	22	327 311	14 878
Ettevalmistavad tegevused (sh projekteerimine, ehitusgeodeetika, uurimistööd, kava koostamine jms)	506	1 424 024	2 814
Ehitusjärelvalve 3% ja nõuetekohane tähistamine	260	723 354	2 782
Üldkokkuvõte	1 700	41 945 308	24 673

Kõige suurema keskmise maksumusega tegevuseks kujunes maaparandussüsteemi rekonstrueerimine, mille keskmine määratud toetuse summa oli 77,4 tuhat eurot ning millele järgnes teerajatiste rekonstrueerimine 53,4 tuhat eurot.

Esimeses ja teises taotlusvoorus õnnestus toetust saada nii MPÜdel kui ka ettevõtjatel. Kolmandas taotlusvoorus ei määratud toetust ühelegi ettevõtjale, sest kehtinud hindamissüsteem eelistas MPÜsid. Kolmanda taotlusvooru järgselt viidi meetme tingimuste määramisse sisse oluline muutus, mille kaasabil jaotati taotlusvooru meetme eelarve kaheks osaks. Taotlusvooru eelarvest 20% ettevõtjate esitatud taotlustele ja 80% MTÜde esitatud taotlustele. Tulemuseks oli see, et neljandas ja viiendas taotlusvoorus said toetust peale ühe taotlusvoorulist pausi uuesti ettevõtjad.

Kolmes esimeses taotlusvoorus oli MPÜde heakskiidu osatähtsus kõige suurem jäädes 69,8–97,4% vahele. Oluline heakskiidu osatähtsuse vähenemine toimus IV taotlusvoorus, kus ettevõtjate heakskiidu osatähtsuseks kujunes 86,4% ja MPÜdel 53,6%. V taotlusvoorus on ettevõtjate ja MPÜde taotluste heakskiidu osatähtsus jõudnud sarnasele tasemele väikese ettevõtjate eelistusega, vastavalt 76,9% ja 71,4% (Tabel 41).

Tabel 41. Toetuse saamise osatähtsus taotlusvoorude ja juriidiliste gruppide lõikes, %

Voorud		MPÜd	Ettevõtjad	MTÜ-d
I taotlus- voor	Heakskiidetud taotluste osatähtsus vastava grupi taotluse arvust, %	97,4	92,5	100,0
	Heakskiidetud taotluste osatähtsus heakskiidetud taotluste arvust, %	36,9	60,2	2,9
II taotlus- voor	Heakskiidetud taotluste osatähtsus vastava grupi taotluse arvust, %	86,8	29,4	0
	Heakskiidetud taotluste osatähtsus heakskiidetud taotluste arvust, %	76,7	23,3	0
III taotlus- voor	Heakskiidetud taotluste osatähtsus vastava grupi taotluse arvust, %	69,8	0	16,7
	Heakskiidetud taotluste osatähtsus heakskiidetud taotluste arvust, %	97,4	0	2,6
IV taotlus- voor	Heakskiidetud taotluste osatähtsus vastava grupi taotluse arvust, %	53,6	86,4	0
	Heakskiidetud taotluste osatähtsus heakskiidetud taotluste arvust, %	61,2	38,8	0
V taotlus- voor	Heakskiidetud taotluste osatähtsus vastava grupi taotluse arvust, %	71,4	76,9	0
	Heakskiidetud taotluste osatähtsus heakskiidetud taotluste arvust, %	75,0	25,0	0

MPÜde heakskiidetud taotluste osatähtsus kõigist heakskiidetud taotlustest oli kõige väiksem I taotlusvoorus ja kõige suurem III taotlusvoorus. Viimane oli seotud olukorraga, et III taotlusvoorus ei rahastatud ühegi ettevõtja taotlust. Kolmes esimeses taotlusvoorus toetas olemasolev hindamissüsteem MPÜde taotluste rahastamist. **Alates neljandast taotlusvoorust sisseviidud eelarve jaotamine ettevõtjate ja MPÜde vahel tagas võrdsema kohtlemise ettevõtjate taotluste osas.** Samas ettevõtjatest taotlejate arv ei ole oluliselt suurenenud (III taotlusvoorus kaheksa, IV taotlusvoorus 22, V taotlusvoorus 13 ja VI taotlusvoorus 16). Keskmine määratud toetuse summa ja investeeringu summa taotluse kohta on kõige suurem MPÜdel, ületades ettevõtjate vastavaid näitajaid üle kolme korra. Keskmine toetuse summa heakskiidetud taotluse kohta vastavalt 0,2 mln MPÜdel ja 0,06 mln eurot ettevõtjatel (Tabel 42).

Tabel 42. Toetuse saajate toetuse ning investeeringu summa juriidiliste gruppide lõikes

	MPÜd	Ettevõtjad	MTÜd	Kokku
Heakskiidetud taotluste arv	168	101	4	273
Toetatava investeeringu summa, mln eurot	39,74	8,28	0,84	48,86
Toetatava investeeringu summa ühe projekti kohta, mln eurot	0,24	0,08	0,21	0,18
Määratud toetuse summa, mln eurot	35,20	6,11	0,64	41,95
Keskmine toetuse summa heakskiidetud taotluse kohta, mln eurot	0,21	0,06	0,16	0,15

Keskmine toetuse määr MPÜdel oli 88,6% ja ettevõtjatel 73,8%. Seega ettevõtjad panustavad investeeringutesse MPÜdest keskmiselt 14,8% rohkem omavahendeid.

Meetme eesmärkide täituvust hinnatakse läbi sihttasemete täituvuse. Kolme taotlusvooru tulemusena oli täidetud juba üle 100% uuendatavate teede ja keskkonnarajatiste sihttasemetest. Kolme taotlusvooru toetuse saajatest üheksa ei olnud seisuga 31.12.2012.a esitanud maksedokumente investeeringu elluviimise tõendamiseks, kuid mõju nimetatud sihttasemetele on seejuures minimaalne. Nende projektide elluviimata jätmise tulemusena väheneb kolme taotlusvooru tulemus 10 keskkonnarajatise ja 5 km uuendatava tee võrra. Viie taotlusvooru tulemusena saab täidetuks lugeda ka toetatud projektide sihttase ning investeeringute mahu sihttase. **Endiselt on probleemiks korrastatud maaparandussüsteemide sihttaseme täitmine - 70 000 ha.** Viie taotlusvooru projektide elluviimise tulemusena suudetakse täita veidi üle 70,8% sihttasemest (49 529 ha). IV taotlusvooru tulemuseks on 8,1 mln toetuseeuro juures 10 576 ha ja V taotlusvooru 9,6 mln toetuseeuro juures 12 197 ha korrastatud maaparandussüsteemi. VI taotlusvooru eelarve on 6,4 mln eurot, mis eelmise kahe taotlusvooru keskmist tulemust silmas pidades võib suurendada olemasolevat tulemust veidi üle 8 000 ha võrra. Sihttase maaparandussüsteemi korrastamise osas ei täideta kuue taotlusvooru rahaliste vahendite kaasabil. **Korrastatud maaparandussüsteemi sihttaseme täitmiseks on vaja lisaks VI taotlusvooru rahalistele vahenditele veel vähemalt 10 mln eurot.**

Investeeringu mõju hindamiseks analüüsiti toetuse saajate majandusnäitajaid: BLV, majanduskasv, tööjõu tootlikkus ja konkurentsivõime näitajaid.

BLV arvestuste aluseks on toetust saanud ettevõtjate majandusandmed, kelle projekti osas on tehtud väljamakseid seisuga 31.12.2012.a vähemalt 40% ulatuses. Eraldi koostati BLV arvestus toetust saanud ettevõtjate ja toetust saanud MPÜde liikmeskonda kuuluvate ettevõtjate lõikes. Kusjuures MPÜde liikmetest kaasati analüüsi vaid need ettevõtjad, kes kuulusid nende MPÜde liikmeskonda, kelle heakskiidetud taotluse osas on tehtud väljamakseid vähemalt 40% ulatuses. Analüüsiti perioodil 2008–2011 toimunud muutusi. Andmete võrreldavuse eesmärgil valiti analüüsitavasse gruppi vaid need ettevõtjad, kellel oli olemas müügitulu ja kaubad, toore, materjal, teenuste kulu näitajad kõigil neljal aastal.

Toetust saanud ettevõtjate BLV suureneb toetuse saajatel 2010. aastal oluliselt rohkem kui sektoris keskmisena ning väheneb 2011. aastal rohkem kui sektoris keskmiselt. Samas on 2011 aasta keskmine BLV suurem kui 2008. aastal (**Tabel 43**).

Tabel 43. Toetuse saajate BLV muutused

Näitaja	2008	2009	2010	2011
Analüüsitud toetuse saajate arv	23	23	23	23
Toetuse saajate BLV kokku, eurot	3 796 462	2 793 667	5 730 051	4 348 915
Keskmine BLV toetuse saaja kohta, eurot	165 064	121 464	249 133	189 083
Võrreldava sektori BLV* kokku, eurot	176 225	139 420	176 233	189 211
Keskmise BLV muutus toetuse saajatel võrreldes vahetult eelneva aastaga, %	x	-26	105	-24
Sektori keskmise muutus võrreldes vahetult eelneva aasta keskmisega, %		-21	26	7

Toetust saanud maaparandusühistute liikmeskonda kuulub 84 ettevõtjat, kellel olid olemas majandustulemused BLV arvestamiseks (lisa 1 tabel 16.2-1.8). Maaparandusühistute liikmeskonda kuuluvate ettevõtjate BLV näitas nagu sektori keskminegi 2009 aastal vähenemist ning 2010 ja 2011 aastal suurenemist. Samas oli toetust saanud MPÜ liikmete 2010 ja 2011 aasta keskmine BLV muutus protsentuaalselt oluliselt suurem. Toetust saanud ja investeeringu ellu viinud või elluviimist alustanud MPÜde liikmeskonda kuuluvad keskmiselt suurema BLV-ga ettevõtjad. **Seega ilma MPÜ vahenduseta eelistavad toetust taotleda ja investeeringut ellu viia keskmiselt väiksema edukusega ettevõtjad.**

MPÜde liikmeskonda kuuluvad ettevõtjad arvestatakse **kasusaajateks**, mistõttu alljärgnev toetuse mõju analüüs teostatakse toetust saanud ettevõtjaid ning toetust saanud MPÜde liikmeks olevaid ettevõtjaid ühendava kogumina, millest on välistatud korduvad ettevõtjad.

Kasusaajate majanduskasvu hinnatakse NLV ja tööjõutootlikkuse abil võttes arvesse viimase nelja aasta muutust. Arvestustesse on kaasatud vaid neid ettevõtjaid, kellel oli võimalik välja arvestada BLV ehk olid olemas andmed nii müügitulu kui ka kaupade, materjali ning teenuste kulude kohta. Kasusaajate keskmine majanduskasvu näitaja suurenes nelja aasta keskmisena oluliselt kiiremini kui sektori keskmine (lisa 1 Tabel 27-1.8.).

Kasusaajatest ettevõtjate keskmine tööjõutootlikkus on suurenenud, kolme aasta keskmine suurenemine 22,2%. Sektori keskmine näitaja on samuti suurenenud, kuid neli protsendipunkti vähem võrreldes meetme 1.8 kasusaajatega (lisa 1 tabel 28-1.8). Kasusaajate majanduskasv on suurenenud kiiremas tempos võrreldes sektoris toimunud muutusega. Tegemist majandusliku üldolukorraga, kus majanduse kasvu näitav suhtarv suurenes oluliselt. Teisalt on tegemist kitsa grupi ettevõtjatega (99), kelle majandusnäitajad olid kättesaadavad. Kusjuures neist omakorda 18,2% olid toetuse saajad (18) ja 81,8% MPÜde liikmed (81). MPÜ liikmeskonda kuulumine aga omakorda ei tähenda koheselt toetuse saamist, sest elluviidav tegevus ei pruugi olla seotud analüüsi kaasatud liikme maadega.

Investeeringu mõju hindamiseks analüüsitakse müügitulu ja puhaskasumi suurust ning tootmiskulude mahtu. Samuti tööjõutootlikkust töötaja kohta. Lisa 1 tabel 29-1.8 annab ülevaate kasusaajate nimetatud näitajatest, mida on võimalik võrrelda samas tabelis toodud sektori keskmiste näitajatega. **Kolme aasta keskmisena** vaadelduna kasusaajate müügitulu suureneb müügitulu ja müügitulu töötaja kohta, NLV ja BLV kiiremas tempos kui sektoris keskmisena. Samas suurenevad tootmiskulud ka kiiremas tempos kui sektoris keskmisena.

Kokkuvõte

Meetme esimeses kolmes taotlusvoorus on toetust saanud eelkõige MPÜd. Spetsiifilist olukorda näitab ka III taotlusvoor, kus ei saanud toetust ükski toetust taotlenud ettevõtja. IV taotlusvoor, mille raames oli tehtud mõningaid muudatusi, tõi kaasa uuesti võimaluse toetust saada ettevõtjatel. Muudatuseks oli taotlusvooru eelarve jagamine 20% ettevõtjatele ja 80% mittetulunduslikele ühendustele. **Samas ei ole järsult suurenenud ettevõtjate poolt esitatud taotluste arv, mille tagamaid on vaja täiendavalt uurida.**

Investeeringute puhul on kriitilises olukorras maaparandussüsteemide aluse maa-ala sihttase, milleks on 70 000 ha ja millest on täidetud 70,8%. Sihttaseme täitmiseks oleks vaja lisaks VI taotlusvooru rahalistele vahenditele meetmesse suunata veel täiendavalt 10 mln eurot.

Enamus analüüsitud majandusnäitajaid kasusaajatel perioodil 2009-2011 paranevad. Üldjuhul on kasusaajate kolme aasta keskmiste majandusnäitajate muutus sektori keskmise muutusega võrreldes suurem. Samas on toetuse saamisega otseselt seotud vaid 18,2% valimisse kuulunud ettevõtjatest, ülejäänutel on toetuse saamine läbi MPÜ kaudselt tuvastatav. **BLV analüüs näitas, et ilma MPÜ vahenduseta eelistavad toetust taotleda ja investeeringut ellu viia väiksema majanduskasvuga ettevõtjad, kui seda on MPÜ liikmeskonda kuuluvad ettevõtjad.**

2.19. MEEDE 1.9 – TOOTJARÜHMADE LOOMINE JA ARENDAMINE (142)

Meetme 1.9 toetust saab taotleda põllumajandustootjaid ühendav tunnustatud tulundusühistu, kelle eesmärgiks on ühiselt turustada oma liikmete toodetud põllumajandustooteid ja nende töötlemisel saadud tooteid. Tunnustatuks loetakse põllumajandustootjaid ühendav tulundusühistu kui ta on läbinud tunnustamise taotlusvooru ja saanud tunnustuse. Kokku oli seisuga 31.12.2012.a tunnustatud 20 tulundusühistut (edaspidi tootjarühm).

PRIA alustas meetme 1.9 rakendamist esimest korda 2010. aastal, mille tulemusena kuulutati esmalt välja tootjarühma tunnustamise taotlusvoor 15.06.2010–27.10.2010. Esimesel rakendusaastal (2010. a) tunnustati 12 tootjarühma, järgmisel aastal (2011. a) ei avatud ühtegi tunnustamise taotlusvooru ja 2012. a lisandus kaheksa uut tootjarühma. Tunnustuse saanud tootjarühmad said õiguse taotleda toetust meetmest 1.9.

Meetme 1.9 raames on toimunud kokku kolm taotlusvooru:

- 1) 30.08.2010 – 13.09.2010;
- 2) 12.10.2011 – 24.10.2011;
- 3) 16.07.2012 – 27.07.2012 ja 01.10.2012 – 03.10.2012.

Kolmes taotlusvoorus kokku määrati toetust 19 tootjarühma 42 taotlusele. Kõigis kolmes taotlusvoorus määrati toetust 11 tootjarühmale, kahes taotlusvoorus ühele tootjarühmale ja ühes taotlusvoorus seitsmele tootjarühmale. Kordustaotluste esitamine on otseselt seotud tunnustamisega, sest vaid 2010. aastal tunnustatud tootjarühmadel oli võimalus taotleda toetust kõigis kolmes taotlusvoorus.

Tabel 44. Määratav maksimaalne toetus

	Toetuse maksimaalne määr (%)		Toetuse maksimaalne suurus kokku	
	müügitulule suurusega kuni 15 646 640 krooni	müügitulu osale, mis ületab 15 646 640 krooni	krooni	eurot
Esimese ja teise aasta jooksul	5	2,5	1 251 728	80 000
Kolmanda aasta jooksul	4	2,0	1 001 382	64 000
Neljanda aasta jooksul	3	1,5	751 037	48 000
Viienda aasta jooksul	2	1,5	594 570	38 000

Kolmes taotlusvoorus kokku määrati toetust 2,3 mln eurot ja väljamakseid on tehtud 1,9 mln euro ulatuses (84,5% määratud toetusest). Keskmise määratud toetuse summa kolmandas taotlusvoorus võrreldes esimese kahe taotlusvooriga vähenes. Viimane on seotud uute tootjarühmade lisandumisega, kelle taotletud ja määratud keskmine toetuse summa oli väiksem kui 2010. aastal tunnustatud tootjarühmadel ja teiseks meetme tingimustest tuleneva maksimaalse toetuse summa vähenemisega (

Tabel 44).

MAKis on meetme sihttasemeteks määratud 45 tootjarühma, tootjarühmade käive 48,0 mln eurot aastas ning 100 turule sisenevat põllumajandustootjat. **Tootjarühmade arvu sihttasemest on täidetud 42,2%, mis tõenäoliselt MAK perioodi lõpuks jääb täitmata. Sihttasemetest on täidetud tootjarühmade käibe ootus 179 miljon eurot.** Kokku oli meetme 1.9 raames toetust saanud tootjarühmadel 637 liiget. Alla kümne liikmega tootjarühmasid oli üheksa ja üle 100 liikmega kaks. **Enamus tootjarühmi koondavad küllaltki väikest hulka põllumajandustootjaid.**

Turule sisenemiseks loetakse arengut elatustalust turuosaliseks. Elatustaluks loetakse FIEna tegutsevat ettevõtjat, kelle maksimaalne tulu majandustegevusest on 18,0 tuhat eurot aastas. Meetme 1.9 määrust on muudetud, mistõttu liikmeks olevate FIEde aastane müügitulu ei ole enam püsihindajale kättesaadav meetme 1.9 taotlusvormidelt. Seevastu on andmed olemas tunnustamisega seotud lisadokumentides, mida tuleb tunnustatud tootjarühmal esitada iga aasta (nn tunnustamise vastavuse kontroll). Tabel 45 annab ülevaate tootjarühma liikmeteks olevatest FIEdest, kelle müügitulu oli tunnustamise aastal alla 18 tuhande euro.

Tabel 45. Turuosalisised

Tootjarühm	Tunnustamise aasta	FIEdest liikmed	Alla 18 tuh eurot müügituluga FIEde arv	FIEde arv, kelle müügitulu on võrreldes tunnustamisega suurenenud kolmandaks taotlusvooruks üle 18 tuh euro
Eestimaa Piimatootjate ühendus	2010	12	1	0
TÜ Rakvere Piimaühistu	2010	3	0	0
Piimaühistu E-Piim	2010	180	81	26
TÜ Jõgevamaa Põllumajandustootjate Liit	2010	0	0	0
Viru Lihaühistu	2010	1	0	0
Lihaühistu PYHL	2010	1	0	0
Tartumaa Piimatootjate Ühistu	2010	4	0	0
TÜ Talukartul	2010	5	0	0
TÜ Mulgi Piim	2010	54	27	8
TÜ Laeva Piim	2010	2	0	0
TÜ Eesti Mahe	2010	56	39	5
Põllumeeste Ühistu Kevili	2010	75	61	51
TÜ Hiiumaa Meierei	2012	16	8	-
Kesk-Eesti Põllumajandusühistu	2012	0	0	0
TÜ Lüüste Põllumajandusühistu	2012	1	0	0
TÜ Kaarliveski	2012	3	0	0
Põllumajandusühistu RAPTER	2012	1	0	0
TÜ WIRU CILI	2012	1	0	0
TÜ Vooremaa Viljakasvatajad	2012	0	0	0
KOKKU	x	415	217	90

Kuuel tootjarühmal on liikmete hulgas FIEd, kelle müügitulu on tootjarühma tunnustamisele eelneval majandusaastal alla 18 tuhande euro. Kokku on perioodi 2010–2012 jooksul lisandunud 90 turule sisenejat. Seega sihttasemest on täidetud 90%. Samas on olemas potentsiaal veel vähemalt 10 uue turule siseneja näol. **Sihttase turule sisenevate põllumajandustootjate arvu osas täidetakse vähemalt 100% ulatuses.**

Meetme 1.9 eelarve on 4 481 619 eurot, millest on läbi määramise otsuste kasutusele võetud 52,1%. Järgnevalt on eelarve täies ulatuses ära kasutamise analüüsimisel eeldatud, et kõik olemasolevad tootjarühmad saavutavad 2012. aastaks müügitulu ning hoiavad või suurendavad seda 2013. aastal, mis ühtlasi võimaldab neil saada maksimaalset toetust. Tabel 46 on jaotatud toetuse saajad meetmest 1.9 esmakordselt toetuse saamise alusel nelja gruppi:

- 1) üksteist tootjarühma, kellele määrati esimest korda toetus 2010. aastal;
- 2) üks varem moodustatud tootjarühm, kellele määrati esimest korda toetus 2011. aastal;
- 3) seitse tootjarühma, kellele määrati esimest korda toetus 2012. aastal;
- 4) üks viimati moodustatud tootjarühm, kellele määratakse tõenäoliselt esimest korda toetus 2013. aastal.

Tabel 46. Olemasolevate vahendite eeldatav kasutamine 2013. aastal

	Üksteist TOd	Üks varem moodustatud TO	Seitse TOd	Üks viimati moodustatud TO	KOKKU
Eelarve kasutus 2013. aastal, eurot	528 000	64 000	560 000	80 000	1 232 000

MAK kehtivuse viimasel aastal lisanduvatele tootjarühmadele jääb kasutamiseks 913 341 eurot. Seega võimaldaks vabade vahendite jääk veel 11 uuel tootjarühmal alustada ja arendada oma tegevust. Samas tootjarühmade arvu sihttaseme täitmiseks oleks vaja 25 uut tootjarühma. Vaadeldes tootjarühmade tunnustamist (2010. aastal 12 tootjarühma, 2012. aastal kaheksa tootjarühma) on vähetõenäoline 11 uue tootjarühma lisandumine 2013. aasta jooksul, kes ühtlasi suudaks kasutada samal aastal maksimaalset toetuse summat. **Meetme 1.9 toetusvahendeid ei suudeta 100% ulatuses ära kasutada.**

Meetme 1.9 toetuse saajate majanduslike tulemusnäitajate analüüsimisel keskenduti brutolisandväärtuse (edaspidi BLV) ja püsihindamiseks valitud konkurentsivõime näitajate võrdlusele. Mõjunäitajate osas arvutati majanduskasv (edaspidi NLV) ja tööjõu tootlikkus BLV alusel. Analüüsi kaasati need tootjarühmad, kellele seisuga 31.12.2012 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2009–2011 kohta kättesaadavad ning ühtlasi välistati tootjarühmad, kelle BLV moodustas 99,1% kõigi ettevõtjate koondtulemusest. Kokku kaasati analüüsi 12 toetuse saajat, kes moodustasid 70,6% väljamakse saajatest (kokku 17 tootjarühma). Selleks, et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldaval perioodil samade tootjarühmade majandusaasta näitajaid.

Perioodil 2009–2011 vähenes toetuse saajate BLV keskmiselt 20,4% aastas (lisa 1 tabel 16-1.9). SA andmetel keskmine BLV taime- ja loomakasvatuse sektoris samal perioodil suurenes 16,5% aastas. Meedet 1.9 rakendati esimest korda 2010. aastal, mistõttu võeti eraldi vaatluse alla kahe

viimase aasta keskmine BLV muutus. Toetuse saajatel oli 2011. aastal BLV suurenemine märkimisväärne (viiekordne) võrreldes 2010. aastaga, samas sektoris BLV suurenes keskmiselt vaid 7,4%.

Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida korrigeeritakse ostujõu standardi koefitsiendiga ($EL27=100\%$). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades viimasest kulum. Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2010. aastal 18 830 eurot ja 2011. aastal 41 558 eurot (lisa 1 tabel 27-1.9). Meetme 1.9 toetuse saajate NLV vähenemine oli tingitud peamiselt BLV vähenemisest. Taime- ja loomakasvatuse sektori majanduskasv oli perioodil 2009–2011 25%. Viimase kahe aasta võrdlus näitas sektoris keskmisena 10,2% majanduskasvu. Seevastu toetuse saajate majanduskasv viimase kahe aasta lõikes vaadelduna oli üle 100%.

Tööjõu tootlikkus arvutatakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga. Tööjõu tootlikkuse arvestusse kaasati vaid need väljamakse saanud tootjarühmad, kes olid kaasatud ka BLV näitaja arvutamisel. Toetuse saajate tööjõu tootlikkus vähenes perioodil 2009–2011 keskmiselt 40,7% võrra aastas (lisa 1 tabel 28-1.9). SA andmetel suurenes kogu sektori tööjõu tootlikkus samal perioodil keskmiselt 38,2% võrra aastas. Toetuse saajate tööjõu tootlikkus on kolme vaadeldava aasta jooksul oluliselt vähenenud, kuid 2011. aastal võrreldes 2010. aastaga suurenes üle 100%. Sektoris keskmiselt oli kahe viimase vaadeldava aasta suurenemine väiksem (42,4%).

Perioodil 2009–2011 suurenesid toetuse saajatel nii müügitulu kui ka tootmiskulud. Sektoris keskmisena suurenes müügitulu rohkem kui tootmiskulud. Tootjarühma iseloomust tulenevalt on tootmiskulude suurenemine seotud müügitulu suurenemisega põhjusel, et tootjarühm on sisuliselt vahendustegevusega tegelev ettevõtte. Eraldi hinnati perioodil 2010–2011 toimunud muutusi. Müügitulu ja tootmiskulud suurenesid võrdväärselt, vastavalt 23,0% ja 23,8%. Puhaskasum suurenes üle kaheksa korra. Viimane on seotud finantstulude suurenemisega, sest ärikasum samal perioodil suurenes vaid 25,7% (lisa 1 tabel 29-1.9).

Kokkuvõte

Meetmega 1.9 on seatud eesmärgiks toetada 45 tootjarühma. **Toetatud tootjarühmade arvu sihttasemest on täidetud 42,2%.** Meetme rahalised vahendid jäävad tõenäoliselt osaliselt kasutamata.

Uute turule sisenevate ettevõtjate arvu sihttasemest on täidetud 90%. Sihttase on eeldatavalt täidetav üle 100%.

Toetuse saajate müügitulu kasvas keskmiselt 25,5%. Suurim kasv toimus 2010. aastal võrreldes 2009. aastaga. **Seega on tootjarühmade tunnustamine mõjutanud positiivselt liikmeid müüma oma toodangut läbi tootjarühma.**

Müügitulu, tootmiskulud ja ärikasum suurenesid perioodil 2010–2011 samaväärselt (23,0%, 23,8% ja 25,7%), seega **tootjarühmad tegutsevad eelkõige oma liikmete huvides tagades vahendatavale toodangule parima hinna.** Viimasest omakorda tuleneb toetuse saajate tootmiskulude suurenemine.

MAK 3. TELJE MEETMETE RAKENDAMISE TULEMUSED

2.20. MEEDE 3.1 – MAJANDUSTEGEVUSE MITMEKESISTAMINE MAAPIIRKONNAS (311, 312)

Majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas on ette nähtud MAKi meede 3.1. Meetme üldine eesmärk on maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse suurendamine läbi maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamise ning sellega uute töökohtade loomisele kaasaaitamine. Meetme raames rakendatavate suurprojektide (toetuse summa 100 000 eurot kuni 300 000 eurot) eesmärk on põllumajandustootmise mitmekesistamine ja maaettevõtluse arendamine läbi bioenergiaalaste ja muude innovaatiliste investeeringute, mille kaudu soodustatakse muuhulgas keskkonnasõbraliku ettevõtluse arengut ja töökohtade loomist. Meede 3.1 jaguneb kaheks alameetmeks: (1) alameede 3.1.1 – mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas; (2) alameede 3.1.2 – mikroettevõtete arendamine. Alameetme 3.1.1 spetsiifiline eesmärk on põllumajandustootjate tegevuse mitmekesistamine muu maaettevõtlusega väljaspool põllumajandust. Alameetme 3.1.2 spetsiifiline eesmärk on kohalikul ressursil põhineva, maapiirkonna elukvaliteedi parandamisega seotud mittepõllumajandusliku mikroettevõtluse arendamine.

Analüüs hõlmas meetme 3.1 toetuse taotlejaid, kellele seisuga 31.12.2012 oli toetus määratud. Kui analüüsi tulemustes ilmnemise alameetmetele lõikes iseloomulikud tunnused, siis juhiti aruandes sellele tähelepanu. Meetme 3.1 raames on seisuga 31.12.2012 toimunud kuus taotlusvooru, millest määramisotsused on tehtud viie vooru suhtes. Viies voorus kokku on esitatud 1 360 toetuse taotlust, millest on heaks kiidetud 761 (Tabel 47).

Tabel 47. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

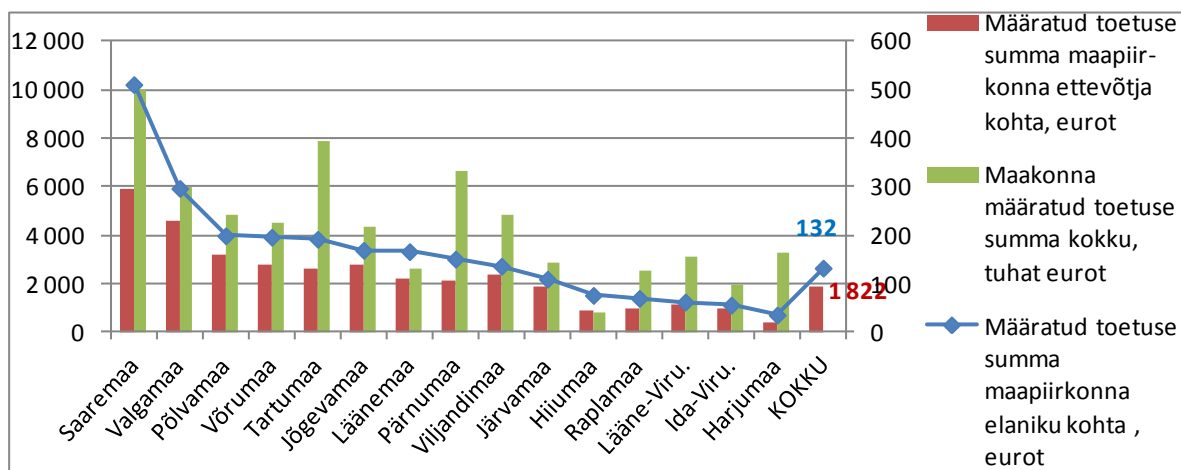
Taotlus- voor	Esitatud taotluste arv	Heaks- kiidetud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust	Taotletud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse osakaal taotletud toetuse summast
I voor	359	306	85,2%	23 877 131	19 735 208	82,7%
II voor	114	38	33,3%	24 116 800	7 958 157	33,0%
III voor	347	205	59,1%	21 998 064	13 085 337	59,5%
IV voor	152	65	42,8%	32 671 471	14 434 148	44,2%
V voor	388	147	37,9%	25 784 590	10 781 351	41,8%
Kokku	1 360	761	56,0%	128 448 057	65 994 201	51,4%

Kui neid ettevõtjaid, kellele määrati toetus mitmes taotlusvoorus, arvestada ühekordselt, siis on toetuse saajateks 699 erinevat isikut (seejuures alameetmes 3.1.1 on 126 erinevat toetuse saajat ja alameetmes 3.1.2 on neid 578; viiele toetuse saajale on määratud toetus mõlema alameetme alusel). Korduvalt toetust saanud ettevõtjate arv ei ole märkimisväärselt suur. Kõigist toetuse saajatest (761 toetuse saajat) 83,6% on äriühingud ja 15,8% on FIEd (viie toetuse saaja ettevõtlusvorm on teadmata). Määratud toetuse summa kokku oli 66,0 mln eurot, mis moodustab 51,4% taotletud toetuse summast. Seisuga 31.12.2012 oli sellest välja makstud 38,6 mln eurot (58,5% määratud toetuse summast) 547 toetuse saajale. Investeeringuprojektide elluviimine on toimunud aeglaselt tempos, mille üheks põhjuseks on majanduslangus mis on raskendanud

omafinantseeringu leidmist, samuti on muutunud majandussituatsioon teinud ettevõtjad ettevaatlikumaks riskide võtmisel.

Alameetme 3.1.1 raames on viie esimese taotlusvooru jooksul esitatud 173 toetuse taotlust, millest on heakskiidetud 136 (78,6%). Alameetme 3.1.2 raames esitatud taotlustest on heakskiidetud 52,7%. Kui heakskiidetud taotlustest 17,9% moodustavad alameetme 3.1.1 taotlused, siis määratud toetuse summast langeb alameetme 3.1.1 arvele vaid 13,7%, mis näitab, et alameetme 3.1.1 projektid on keskmisest väiksemad.

MAKi rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse jaotumist maakondade lõikes. 2012. aasta lõpu seisuga elas Eesti maapiirkondades (vallad ja alla 4 000 elanikuga linnad) 499,9 tuhat elanikku ning tegutses 36,2 tuhat ettevõtet (lisa 1 tabel 2-F). Määratud toetuse summa oli keskmiselt 132 eurot elaniku kohta ja 1 822 eurot maapiirkonnas tegutseva ettevõtte kohta. Kõige suurem oli näitaja Saaremaal ja Valgemaal, kus elanike arv on suhteliselt väike kuid majandustegevuse mitmekesistamiseks määratud toetuse summa suur (Joonis 73).

Joonis 73. Määratud toetuse summa maapiirkonna elaniku kohta ning ettevõtja kohta

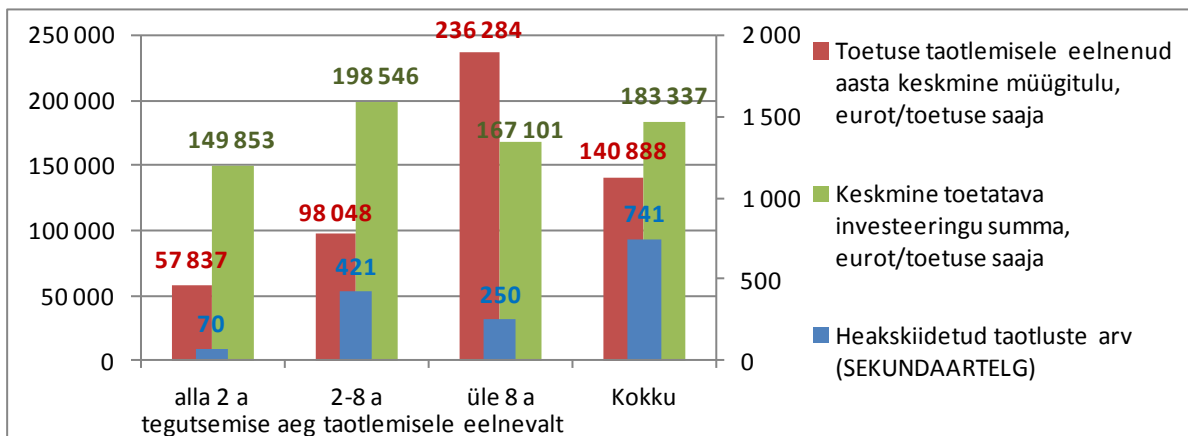
Investeeringu vajadus võib sõltuda ettevõtja tegutsemise ajast. Selgitamaks, millised ettevõtjad majandustegevuse mitmekesistamiseks sagedamini toetust taotleavad, analüüsiti toetuse saajate tegutsemise aega maakonniti. Tegutsemise aja täpsemaks uurimiseks jagati toetuse saajad tegutsemise aja alusel gruppideks. Toetuse saaja tegutsemise ajaks määrati periood ettevõtja äriregistris registreerimise kuupäevast kuni toetuse taotlemise kuupäevani. Müügitulu analüüsiti toetuse taotlemise aastale eelnenud majandusaasta alusel (sõltuvalt taotlusvoorst 2007., 2008., 2009. või 2010. aasta müügitulu). Analüüs viidi läbi nende heakskiidetud taotluste alusel, kus toetuse saaja tegutsemise aeg ja müügitulu olid teada (761-st heakskiidetud taotlusest analüüsiti 741).

Analüüsi tulemusel selgus, et toetuse saajate keskmine tegutsemise aeg taotlemisele eelnevalt oli 6,4 aastat, s.o umbes kuus aastat ja viis kuud (lisa 1 tabel 3.1-F). Alla kahe aasta tegutsenud ettevõtjaid oli toetuse saajate seas kõigest 9,4%. Kõige suurem osa toetuse saajaid (56,8%) oli toetuse taotlemisele eelnevalt tegutsenud kaks kuni kaheksa aastat. Toetuse saajate keskmine müügitulu oli 140,9 tuhat eurot toetuse saaja kohta. Tegutsemise aja kasvades müügitulu suureneb. Alla kahe aasta tegutsenud toetuse saajate müügitulu oli keskmisest märkimisväärselt

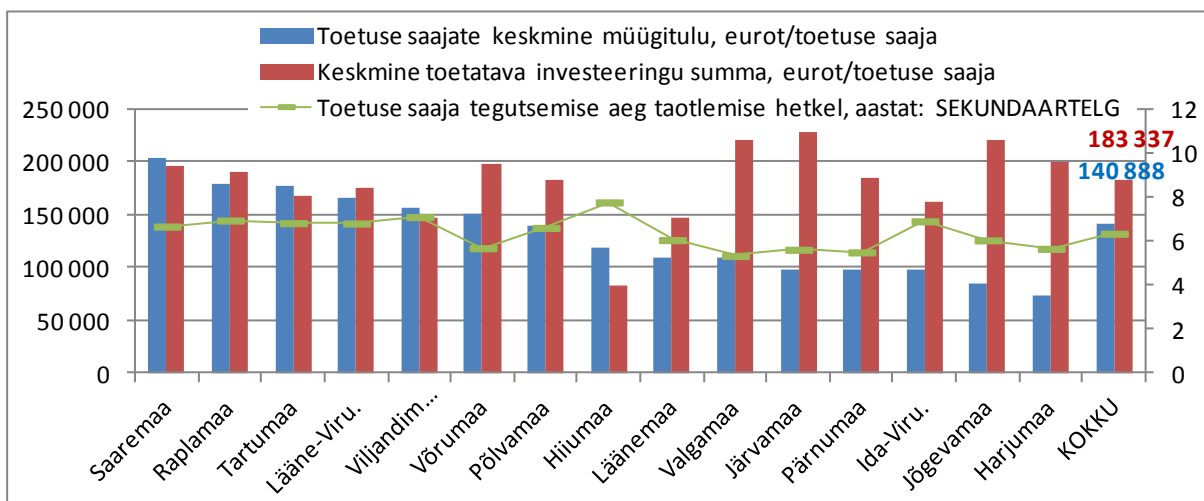
madalam (57,8 tuhat eurot) ulatudes 41,1%-ni kõigi toetuse saajate keskmisest müügitulust (Joonis 74).

Analüüsitud toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa oli 183,3 tuhat eurot. Kaks kuni kaheks aastat tegutsenud toetuse saajad teostavad keskmisest suuremaid investeeringuid. Kuna samas vanusegrupis on ka kõige rohkem toetuse saajaid, siis võib järeldada, et kaks kuni kaheksa aastat tegutsenud ettevõtjad näevad kõige enam vajadust oma tooteid ja teenuseid välja arendada toetuse abil.

Joonis 74. Toetuse saajate keskmine müügitulu ja toetatava investeeringu summa ettevõtjate tegutsemise aja gruppide lõikes

Analüüsi tulemusi maakondade lõikes hinnates selgub, et toetuse saajate keskmine müügitulu, toetatav investeeringu summa ja tegutsemise aeg erinevad märkimisväärselt piirkonniti (Joonis 75). Suurem toetatav investeeringu summa ei tulene otseselt suuremast müügitulust, vaid seos on maakondade lõikes erinev. Samuti puudub märkimisväärne seos toetuse saajate tegutsemise aja ning toetatav investeeringu summa vahel.

Joonis 75. Toetuse saajate keskmine müügitulu, toetatava investeeringu summa ja tegutsemise aeg maakondade lõikes

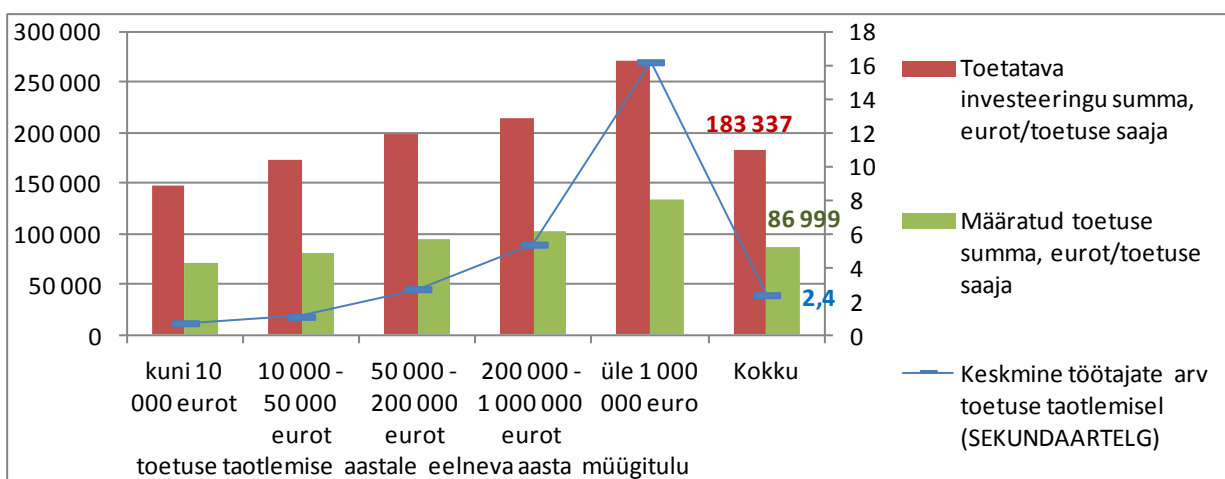
Eraldi analüüsiti tegutsemise aja ning müügitulu ja toetatava investeeringu summa vahelisi seoseid nende ettevõtjate osas, kellele seisuga 31.12.2012 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud. Selliseid toetuse saajaid oli 547. Analüüs viidi läbi 530 toetuse saaja alusel – kõik

ettevõtjad kelle andmed müügitulu ja tegutsemise aja kohta olid kättesaadavad (lisa 1 tabel 3.2-F). Analüüsist selgus, et kiiremini viiakse ellu väiksemad investeeringud. Väljamakse saanud ettevõtjate keskmine toetatav investeeringu summa oli 4,3% väiksem kõigi toetuse saajate keskmisest vastavast näitajast.

Majandustegevuse mitmekesistamiseks ellukutsutud meetmete rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate müügitulu, töötajate arvu ning toetatava investeeringu summa vahelisi seoseid. Toetuse saajad jagati müügitulu alusel suurusgruppideks. Analüüs viidi läbi nende heakskiidetud taotluste alusel, kus toetuse saaja töötajate arv ja müügitulu olid teada (761-st heakskiidetud taotlusest analüüsiti 741). Toetuse saajate töötajate arv määrati äriregistri andmete alusel. Kui äriregistris puudusid andmed ettevõtja töötajate arvu kohta, siis võeti töötajate arv toetuse taotlusest. Töötajate arvu analüüsides tuleb silmas pidada, et püsihindaja hinnangul paljud FIEd ja mõned äriühingud ei arvesta oma tööjõudu objektiivselt. Võib arvata, et toetuse saajate tegelik töötajate arv on suurem, kui äriregistris või toetuse taotlusest esitatud.

Toetuse saajate keskmine müügitulu toetuse taotlemise aastale eelnenud majandusaastal oli 140,9 tuhat eurot toetuse saaja kohta. Toetuse saajatest 22,9% teenisid müügitulu kuni 10,0 tuhat eurot ja 1,8% üle 1,0 mln euro. Kõige suurem osa toetuse saajatest (60,7%) teenisid müügitulu 10,0 tuhat kuni 200,0 tuhat eurot (lisa 1 tabel 4-F). Toetuse taotlemisele eelneval aastal töötas meetme 3.1 toetust saanud ettevõtetes keskmiselt 2,4 töötajat. Töötajate arv kasvab müügitulu suurenedes (Joonis 76). Keskmiselt oli toetuse saajatel 17,0 töötajat 1,0 mln euro müügitulu kohta.

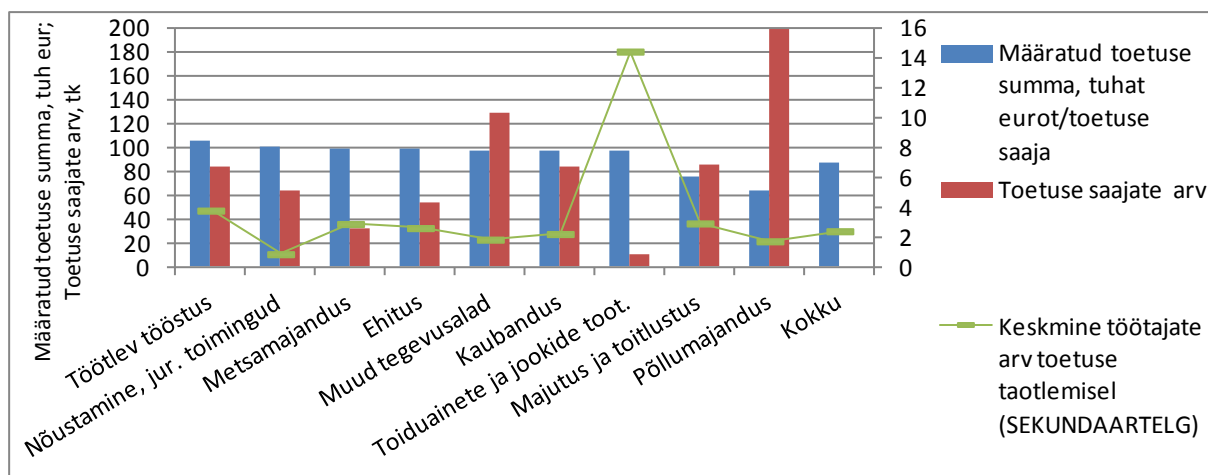
Toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa ning määratud toetuse summa kasvavad ühtlaselt müügitulu suurenedes. Analüüsitud toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa oli 183,3 tuhat eurot. Toetatava investeeringu summa ületab toetuse saaja müügitulu 30,1% võrra. Analüüsitud toetuse saajate keskmine määratud toetuse summa oli 87,0 tuhat eurot. Määratud toetuse summa moodustab 47,5% toetatava investeeringu summast. Määratud toetuse ühe euro kohta teenisid toetuse saajad keskmiselt 1,6 eurot müügitulu.

Joonis 76. Toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa, määratud toetuse summa ja keskmine töötajate arv toetuse saajate müügitulu suurusgruppide lõikes

Analüüsides toetuse määramise tulemusi ettevõtjate põhitegevusalade lõikes näeme, et kõige suurema osa (26,9%) toetuse saajatest moodustavad põllumajandusettevõtjad (Joonis 77).

Peaaegu võrdsete osatähtsustega järgnevad majutus- ja toitlustettevõtjad, töötleva tööstuse esindajad ning kaubandusettevõtjad (vastavalt 11,6%, 11,3% ja 11,2% toetuse saajatest). Põllumajandus- ning majutus- ja toitlustettevõtjate keskmine määratud toetuse summa ning toetatava investeeringu summa on ülejäänud tegevusaladega võrreldes märksa madalam. Kõrge töötajate arvu poolest paistavad silma toiduainete ja jookide tootmise ettevõtjad ning madala näitajaga eristuvad ülejäänutest nõustamisega tegelevad toetuse saajad.

Joonis 77. Toetuse saajate keskmine määratud toetuse summa ja töötajate arv toetuse saajate põhitegevusalade lõikes

Kokkuvõttes saab öelda, et meetme 3.1 abil on märkimisväärselt panustatud majandustegevuse mitmekesistamise heaks maapiirkondades. Meetme 3.1 alusel määratud toetuse summa moodustab 12,4% MAKi kõigi meetmete määratud toetuse summast. MAKi eelarve on võimaldunud rahuldada ainult 56,0% taotlustest, mis näitab, et ettevõtjad kasutavad aktiivselt võimalust toetuse abil investeerida. Samas on meetme alusel määratud toetuse summast ainult 19,5% eraldatud nendele ettevõtjatele, kelle põhitegevusala toetuse taotlemisel oli põllumajandus. Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas on vajalik, sest intensiivne tootmine koondub suurtootjate kätte. Maaelu säilimise üheks võimaluseks on mikroettevõtjate tegevuse mitmekesistamine. Meetme rakendamisel soovitame edaspidi toetust rohkem suunata taime- ja loomakasvatavatele, sest MAK on mõeldud eelkõige maamajanduse arendamiseks. Kuna seni on meetme üheks eelistuseks olnud maaturismitegevuste arendamine, siis on toetus teatud määral koondunud turismile sobilikesse piirkondadesse (nt Saaremaa, Lõuna-Eesti). Toetuse määramist ja toetuse saajaid iseloomustavad majandusnäitajad erinevad maakondade lõikes, kuid erinevused ei ole sedavõrd süsteemsed, et selle alusel saaks teha otsuseid toetusmeetmete kujundamise kohta. Samuti on toetuse saajad väga erineva põhitegevusalaga, müügituluga ja tegutsemise ajaga. See näitab, et majandustegevuse mitmekesistamiseks on olnud võimalik toetust saada erinevatel ettevõtjatel

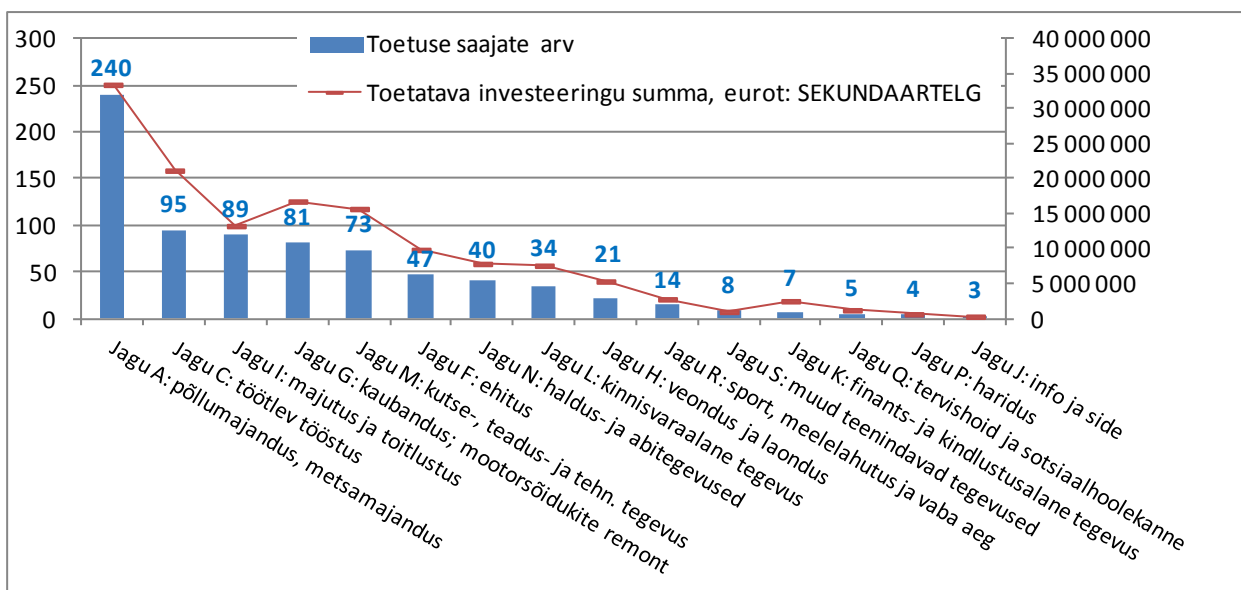
Meetme rakendamise tulemuste hindamiseks uuriti, mis tegevustele kõige sagedamini toetust määrati. Toetus on määratud 761 toetuse saaja 1 313 tegevuse elluviimiseks (lisa 1 tabel 6-3.1). Kõige sagedamini määrati toetust masina või seadme ostmiseks ja paigaldamiseks (350 korda), olemasoleva hoone või hoone osa ehitamiseks (244 korda) ning uue hoone püstitamiseks (205 korda). Kui nimetatud tegevused kokku moodustavad 60,9% tegevuste üldarvust (1 313

tegevust), siis samadele tegevustele määratud toetuse summa kokku moodustab 86,9% määratud toetuse kogusummast, sest ehitamise näol on tegemist suuremate projektidega. Kõigi tegevuste keskmine määratud toetuse summa oli 50,3 tuhat eurot tegevuse kohta. Määratud toetuse summa tegevuse kohta oli kõige suurem uue hoone püstitamisel (91,0 tuhat eurot). Samad tegevused (masina ostmine ning olemasoleva ja uue hoone ehitamine) on kõige enamesinenud ning kõige suurema määratud toetuse summaga mõlema alameetme puhul.

Toetuse saajate senistest tegevusaladest ülevaate saamiseks analüüsiti ettevõtjate jagunemist põhitegevusala EMTAK koodide lõikes äriregistri andmetel (Joonis 78). Kuna alameede 3.1.1 on suunatud põllumajandusettevõtjatele, siis nimetatud alameetme 136-st toetuse saajast 125-e põhitegevusala toetuse taotlemisel kuulus EMTAK jao A (põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük) koosseisu (lisa 1 tabel 13-3.1.1). Seejuures enamesinenud tegevusalad olid üheaastaste põllukultuuride kasvatus (47,1% alameetme toetuse saajatest) ja loomakasvatus (17,6%).

Alameetme 3.1.2 toetuse saajate enamesinenud tegevusalad kuulusid järgmiste EMTAK jagude alla: põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (jagu A, 18,4% toetuse saajatest); töötlev tööstus (jagu C, 14,9%) ning majutus ja toitlustus (jagu I, 13,6%) (lisa 1 tabel 13-3.1.2). Kuna põllumajandusettevõtjad teevad keskmisest väiksemaid investeeringuid, siis toetatava investeeringu summast kõige suurem osa (17,4%) langeb töötleva tööstuse ettevõtjate arvele. Alameetme 3.1.2 toetuse saajatest 505 (80,8%) investeerivad lisategevusala loomisesse ning 120 (19,2%) kavandavad investeeringu senise põhitegevusala arendamiseks.

Toetuse saajate arv, kelle investeeringuobjekt on seotud maaturismitegevusega, oli alameetme 3.1.1 puhul 58 ja alameetme 3.1.2 puhul 323. MAKis on seatud toetatavate maaturismitegevuste sihttasemeks alameetme 3.1.1 puhul 20 ja alameetmel 3.1.2 korral 250. Seisuga 31.12.2012 on sihttase täidetud, millega seoses saab meetme rakendamist maaturismi arendamisel lugeda edukaks.

Joonis 78. Meetme 3.1 toetuse saajate jagunemine põhitegevusala lõikes

Meetme 3.1 rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate BLVd jm majandusnäitajaid. Nii BLV kui kõigi ülejäänud käesolevas peatükis esitatud majandusnäitajate

analüüsi kaasati need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2012 oli määratud toetusest välja makstud vähemalt 85% (st ettevõtja on investeeringu olulises osas ellu viinud) ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2007–2011 kohta kättesaadavad (alameetme 3.1.1 puhul 12 toetuse saajat ja alameetme 3.1.2 puhul 170 toetuse saajat). Et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samasid ettevõtjaid. Majandusnäitajaid võrreldi vastava sektori keskmiste näitajatega SA andmetel. Võrreldavaks sektoriks alameetme 3.1.1 puhul võeti taime- ja loomakasvatussektor. Alameetme 3.1.2 tulemuste ja meetme 3.1 koondtulemuste analüüsimisel arvutati võrreldava sektori näitajaks toetuse saajate seas enamesindatud sektorite kaalutud keskmine näitaja. Toetuse saajate seas oli kõige rohkem järgmiste sektorite esindajaid: taime- ja loomakasvatus, metsamajandus, majutus, töötlev tööstus, kaubandus, ehitus ning kutse- ja teadustegevus. Nimetatud sektorite kaalutud keskmiste majandusnäitajate arvutamisel kasutati kaaludena vastavasse sektorisse kuuluvate toetuse saajate arvu.

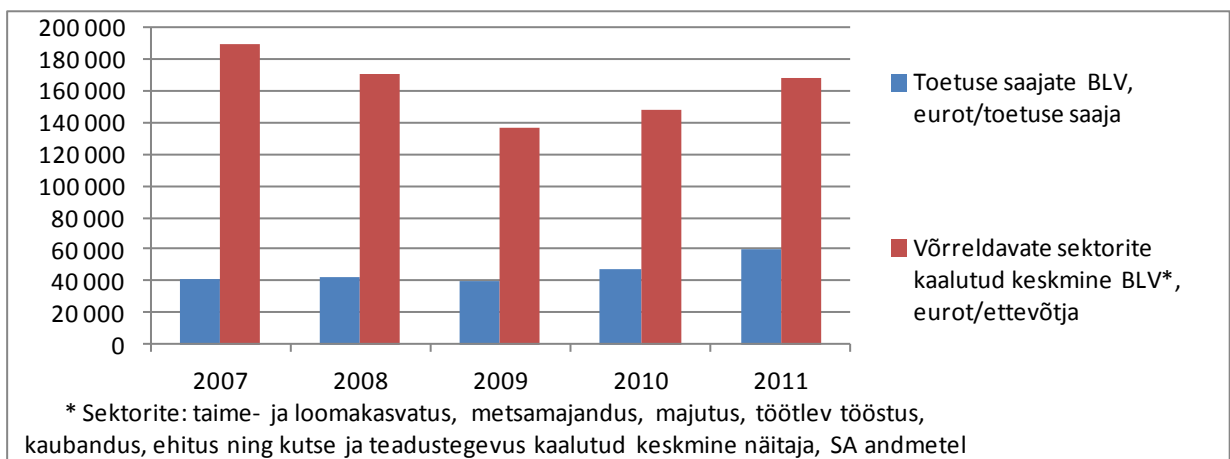
Perioodil 2007–2010 on meetme 3.1 toetuse saajate BLV püsinud ilma suurema muutuseta, kuid näitaja on paranenud 2011. aastal tänu kasvavale müügitulule. Vaatlusalusel perioodil on toetuse saajate BLV kasvanud keskmiselt 9,5% võrra aastas (Tabel 48). SA andmetel vähenes võrreldavate sektorite kaalutud keskmine BLV samal perioodil keskmiselt 3,0% võrra aastas (Joonis 79). Sektori BLV languse peamisteks põhjusteks olid üldine majanduslangus ning toodete hinnamuutused, samuti põllumajandustootmist mõjutavad ilmastikuolud.

Tabel 48. Meetme 3.1 toetuse saajate BLV 2007–2011

Näitaja	2007	2008	2009	2010	2011	Keskmine muutus, % aastas
Keskmine BLV toetuse saaja kohta, eurot/toetuse saaja	41 657	42 696	40 434	47 550	59 985	9,5%
Toetuse saajate BLV muutus, eurot	NP	1 040	-2 263	7 116	12 435	NP
Toetuse saajate BLV muutus, %	NP	2,5%	-5,3%	17,6%	26,2%	NP
Võrreldavate sektorite kaalutud keskmine BLV*, eurot/ettevõtja	189 323	171 276	136 083	147 943	167 770	-3,0%
Sektori BLV muutus, eurot	NP	-18 047	-35 193	11 860	19 827	NP
Sektori BLV muutus, %	NP	0	0	0	0	NP

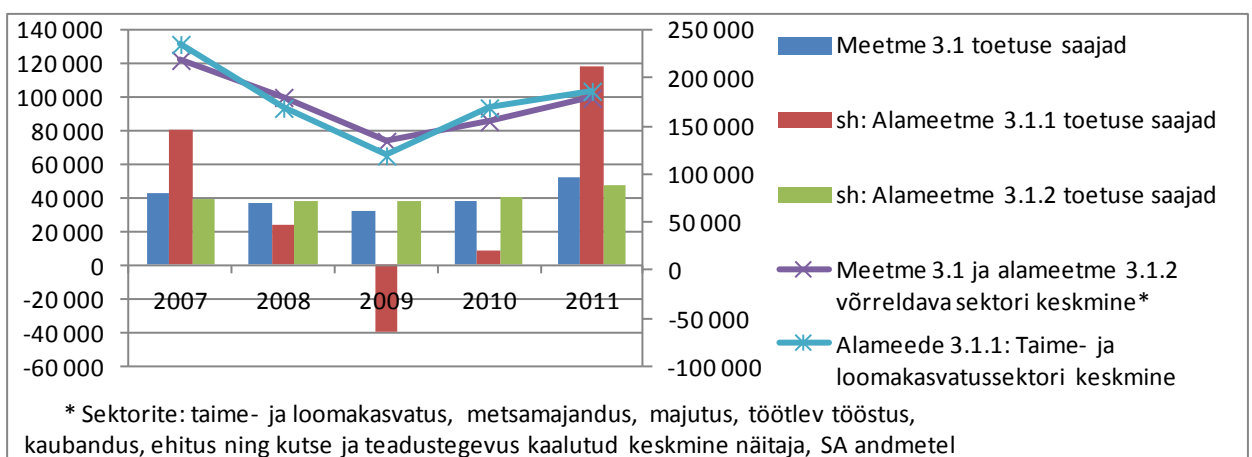
* Sektorite: taime- ja loomakasvatus, metsamajandus, majutus, töötlev tööstus, kaubandus, ehitus ning kutse- ja teadustegevus kaalutud keskmine näitaja (SA andmetel)

Alameetme 3.1.2 toetuse saajate BLV analüüsi tulemused kattuvad meetme 3.1 koondtulemustega (lisa 1 tabel 16-3.1.2). Alameetme 3.1.1 analüüsist näeme, et põllumajandusettevõtjate BLV on ebastabiilsem kui teiste sektorite esindajate tulemus. Põllumajandussektoris on toodete hinnamuutused suuremad ning lisaks mõjutab majandustulemusi ilmastik. Müügitulu vähenemise tõttu langes 2009. aastal alameetme 3.1.1 toetuse saajate BLV järsult. Samas toimus 2010. ja 2011. aastal müügitulu veelgi suurem tõus, mis viis BLV järsu kasvuni. Kokkuvõttes on perioodil 2007–2011 alameetme 3.1.1 toetuse saajate BLV kasvanud keskmiselt 8,6% võrra aastas (lisa 1 tabel 16-3.1.1).

Joonis 79. Meetme 3.1 toetuse saajate BLV ja võrreldavate sektorite kaalutud keskmine BLV 2007–2011, eurot/ettevõtja

Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida on korrigeeritud ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27 = 100%) (lisa 1 tabel 27-3.1). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulumi. Meetme 3.1 toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2011. aastal 52,3 tuhat eurot. Perioodil 2007–2011 on näitaja kasvanud keskmiselt 5,4% võrra aastas (Joonis 80). Kuna investeeringud suurendavad kulumit, siis on NLV kasv väiksem kui BLV kasv. Arvestades, et vaatlusalusel perioodil on võrreldavate sektorite kaalutud keskmine majanduskasv olnud negatiivne (-4,8% aastas), siis võib meetme 3.1 toetuse saajaid lugeda tugevateks ning majanduslanguse kontekstis hästi toime tulnud ettevõtjateks (mida kinnitab ka järgnev analüüs).

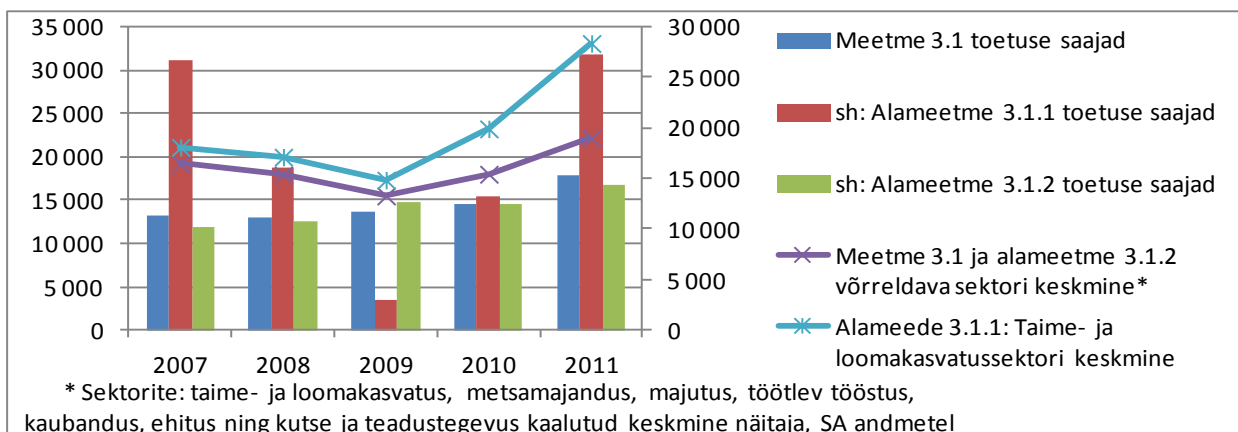

Joonis 80. Toetuse saajate majanduskasv ja sektori keskmine majanduskasv 2007–2011, eurot/ettevõtja

Alameetme 3.1.1 toetuse saajate majanduskasvu analüüsi tulemus erineb meetme 3.1 koondtulemusest ja alameetme 3.1.2 näitajast selle poolest, et alameetme 3.1.1 toetuse saajate majanduskasv on vaatlusalusel perioodil olnud märksa ebastabiilsem. 2009. aastal langes alameetme 3.1.1 toetuse saajate majanduskasv negatiivseks, sest majanduslanguse ning toodangu hinnamuutuste tõttu müügitulu vähenes, samas kulud järske muutuseid läbi ei teinud.

Tööjõu tootlikkus määratakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga (lisa 1 tabel 28-3.1). Meetme 3.1 toetuse saajate tööjõu tootlikkus on perioodil 2007–2011 suurenenud keskmiselt 8,0% võrra aastas (Joonis 81). SA andmetel on võrreldavate sektorite kaalutud keskmine tööjõu tootlikkus samal perioodil kasvanud keskmiselt 3,6% võrra aastas. Toetuse

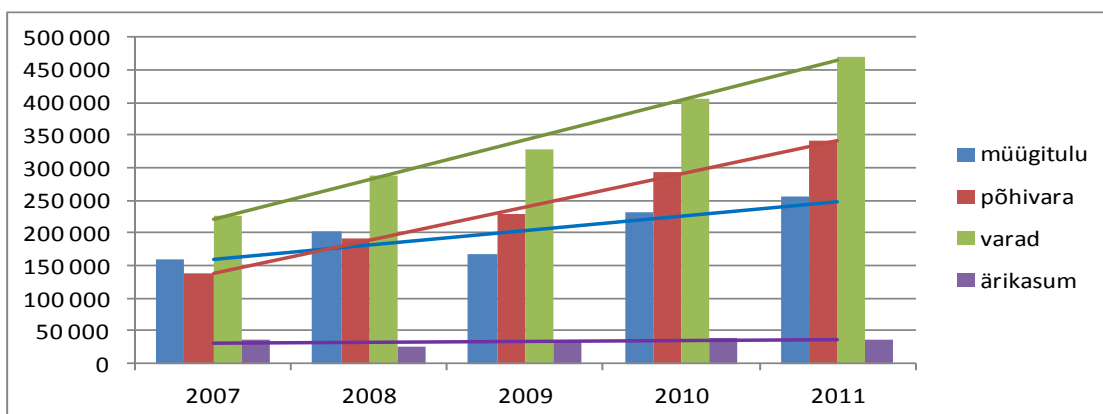
saajate parem näitaja tuleneb sellest, et olukorras kus töötajate arv püsib stabiilne on suudetud perioodil 2007–2011 müügitulu kasvatada keskmiselt 12,5% võrra aastas, mis on viinud BLV kergele kasvule.

Joonis 81. Toetuse saajate ja sektori keskmine tööjõu tootlikkus 2007–2011, eurot/ettevõtja

Nii nagu BLV ja majanduskasvu analüüsis selgitasime, samadel põhjustel erinevad alameetme 3.1.1 toetuse saajate tööjõu tootlikkuse näitajad meetme 3.1 koondtulemustest – alameetme 3.1.1 toetuse saajate näitaja on ebastabiilsem põhjusel, et ebasoodsad ilmastikuolud ja toodete hinnamuutused on põllumajandusettevõtjate majandusnäitajaid mõjutanud rohkem kui teiste sektorite majandusnäitajaid (lisa 1 tabel 28-3.1.1).

Analüüsides toetuse saajate varade käibekordajaid ning rentaablust, hindame kõigepealt tulemusi mõjutavaid komponente eraldi. Analüüsi tulemused kujunevad müügitulu, varade (sh põhivara) ning ärikasumi väärtustest. Perioodil 2007–2011 kasvas meetme 3.1 toetuse saajate müügitulu keskmiselt 12,5% aastas (Joonis 82). Samal perioodil kasvasid toetuse saajate varad keskmiselt 20,1% aastas, sealhulgas põhivara 25,3% aastas. Varade kasvu põhjuseks on investeeringud, mis on tehtud suuresti meetme 3.1 toel. Ettevõtjate ärikasum on mõjutatud üldisest majanduskeskkonnast. Ärikasum vähenes aastatel 2008 ja 2009, kuid tõusis 2010. ja 2011. aastal taas 2007. aasta tasemele.

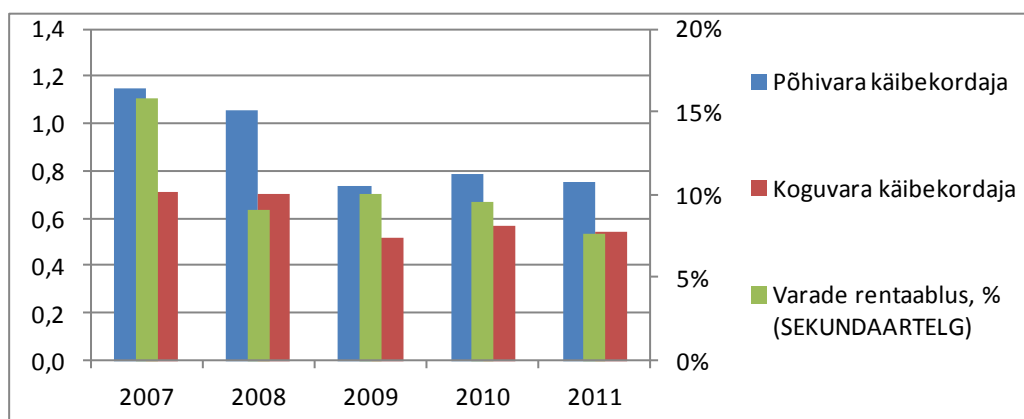

Joonis 82. Meetme 3.1. toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaabluse komponendid 2007–2011, eurot/toetuse saaja

Eelnevas lõigus käsitletud majandusnäitajate alusel on toetuse saajate põhivara käibekordaja langenud perioodil 2007–2011 keskmiselt 10,2% võrra aastas (Joonis 83). Koguvara

käibekordaja vähenes samal perioodil keskmiselt 6,3% aastas, sest varad on kasvanud kiiremini kui müügitulu. Analüüs näitab, et varasid on 2011. aasta seisuga ebaefektiivsemalt kasutatud müügitulu genereerimiseks kui 2007. aastal. Varade rentaablus oli 2011. aastal 7,6%, mis on 8,2 protsendipunkti võrra madalam võrreldes 2007. aastaga (lisa 1 tabel 20-3.1). Majandusnäitajate trendid viitavad sellele, et varadesse paigutatud summad ei ole müügituluga kaetud. Tulemus on ootuspärane, sest müügitulu kasv saavutatakse investeeringule järgnevate lähemate aastate jooksul, mitte aga investeeringuga samal aastal. Seetõttu on investeeringule järgneval esimesel aastal sageli varade käibekordaja ja rentaablus madalam võrreldes investeeringueelse perioodiga.

Joonis 83. Meetme 3.1 toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaablus 2007–2011

Analüüsidest varade käibekordajaid ja rentaablust meetme 3.1 alameetmete lõikes saab tuua välja alameetme 3.1.1 erisuse, kus 2010. aasta müügitulu kasv viis varade rentaabluse ja käibekordajad tõusule, kuid 2011. aastal kasvasid varad sedavõrd, et varades rentaablus ja käibekordajad langesid.

Meetme üheks eesmärgiks on uute töökohtade loomine. Need toetuse saajad, kes on projekti lõpetanud ning kelle esitatud seirearuannete info oli püsihindajale kättesaadav (170 ettevõtjat), on seoses toetatud investeeringuga loonud keskmiselt 1,47 töökohta toetuse saaja kohta. Seisuga 31.12.2012 on meetmes 3.1 kokku 421 heakskiidetud taotlust, millel väljamakstud toetuse summa moodustab vähemalt 85,0% määratud toetuse summast (käesoleva analüüsi kontekstis loetakse neid täielikult teostatud projektideks). Arvestades, et ühe teostatud projektiga luuakse keskmiselt 1,47 töökohta ning lõpetatud projekte on 421, saame seisuga 31.12.2012 loodud töökohtade arvuks hinnanguliselt 617. Arvestades, et nelja vooruga kokku on heaks kiidetud 612 taotlust ning loodavate töökohtade sihttase on 300, saab meetme mõju töökohtade loomisele lugeda heaks.

Kokkuvõttes näeme, et meetme 3.1 toetuse saajate majandusnäitajad on head võrreldes sektori keskmiste vastavate näitajatega. Toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori keskmisest, mis on peamiseks eelduseks konkurentsivõime suurenemisele. Investeeringu esimestel aastatel kulud kasvavad, kuid 2010. ja 2011. aastal on efektiivsusnäitajad paranenud. Paranev majanduskeskkond annab kõigi eelduste kohaselt toetuse saajatele võimaluse hakata investeeringutesse paigutatud raha tagasi teenima.

2.21. MEEDE 3.2 – KÜLADE UUENDAMINE JA ARENDAMINE (321, 322, 323)

Meetme üldeesmärk on parandada maapiirkonna elukeskkonna atraktiivsust ja elukvaliteeti läbi kohaliku aktiivsuse suurendamise ning mittetulundussektori arendamise. Meede aitab kaasa maapiirkonna sotsiaalse ja majandusliku mahajäämuse ning rahvaarvu vähenemise negatiivsete arengute pidurdamisele. Aastatel 2008–2012 oli meede jaotatud neljaks alameetmeks:

- Alameede 3.2.1 Majanduse ja maaelanikkonna põhiteenused, mille eesmärk on leida uudeid lahendusi erinevate teenuste kättesaadavuse ja jätkusuutlikkuse parandamiseks;
- Alameede 3.2.2 Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine, mille eesmärgiks on lairiba internetiühendust võimaldavate kaasaegsete järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu ühenduste loomine maapiirkondadesse, kus seni ei ole piisavalt kiiret lairiba-teenust võimaldavaid võrguühendusi;
- Alameede 3.2.3 Külade uuendamine ja arendamine, mille eesmärgiks on omaalgatuse, koostöötahte ning sotsiaalse suhete tugevdamine, külade elukeskkonna säilitamine, taastamine ja kvaliteedi parandamine ning sotsiaalse infrastruktuuri arendamine;
- Alameede 3.2.4 Maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine, mille eesmärk on maapiirkonna kultuuripärandi säilitamine, taastamine ja parandamine.

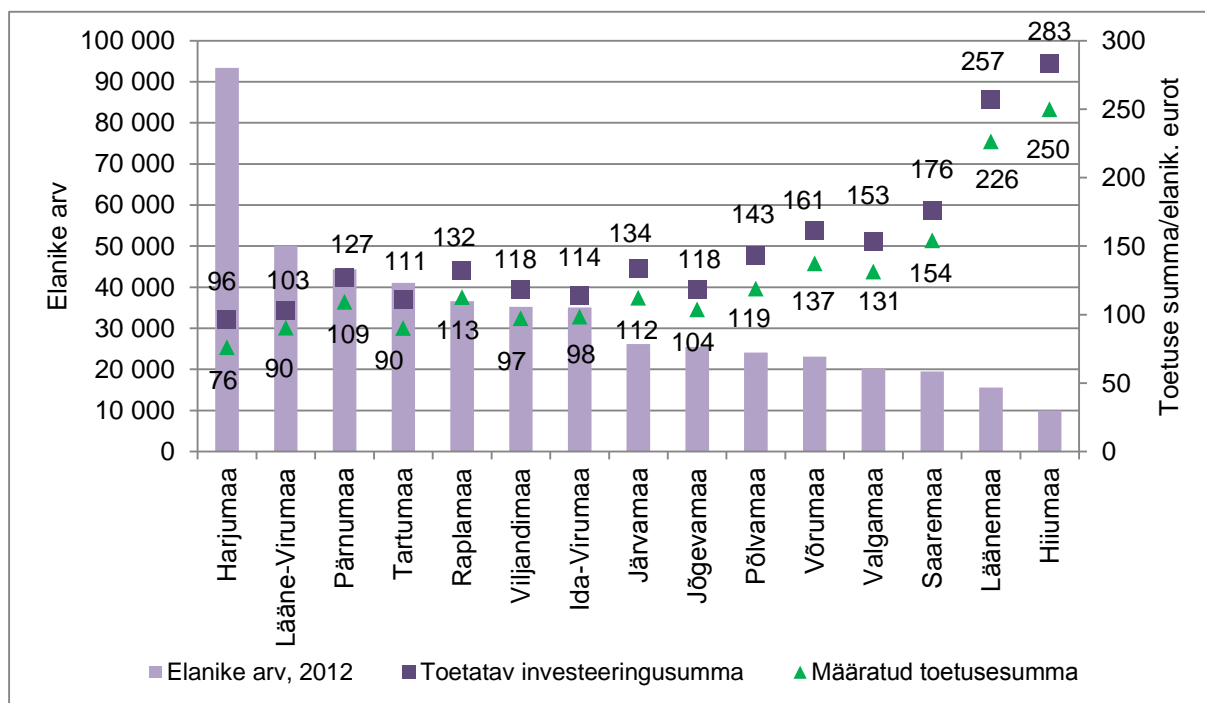
Meetmega toetatakse mittetulundusühinguid, sihtasutusi ning väikese ja keskmise suurusega ettevõtjaid ning toetust antakse neile tegevustele, mis tavatingimustes ei tooda rahalist tulu.

Analüüsi kaasati perioodi 2008–2012 toetuse saajad. Osaliselt analüüsiti eraldi alameetme 3.2.2 rakendumist. Alameede 3.2.2 (Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine) rakendus 2011. aasta mai kuus. Võrreldes 2012. aasta püsihindamisaruande meetme 3.2 taotlemise ja määramisega seotud tulemusi käesoleva aruande tulemustega, ei ole nende tulemuste osas olulisi muudatusi toimunud. Tulemuste kajastamisel on välja jäetud meetme 3.2 toetatava ja määratud toetuse summaga seonduv (toetatud tegevused, iseloomustavad näitajad alameetmete lõikes), kuna tulemused ei ole muutnud võrreldes eelmise aasta (2012. aasta) püsihindamise aruandega.

Toetuse saajate arv perioodil 2008–2012 oli kokku 790. Toetust määrati 1245 heakskiidetud taotluse alusel 2459 (sh 85 tegevust alameetme 3.2.2 raames) tegevusele. Alameetme 3.2.2 taotlejaks oli üks SA, kes esitas 17 taotlust, millest kiideti heaks kõik taotlused. Külade arendamiseks määratud abikõlblik maksumus oli 31.12.2012 seisuga 64,3 mln eurot, millest määratud toetuse summa moodustas 84,7% (54,5 mln eurot). Väljamakstud toetuse summa moodustas määratud toetuse summast 88,8% (48,4 mln eurot) ehk suurem osa investeeringuid on elluviidud. Alameetme 3.2.2 (maaelu edendamise lisaraha) määratud toetuse summa moodustas meetme 3.2 määratud toetuse summast 11,7% (6,4 mln eurot), millest välja maksti 6,37 mln eurot (13,2% meetme 3.2 väljamakstud toetuse summast).

Analüüsides toetuse saajate arvu maakondade lõikes, olid erinevused kuue maakonna osas kahekuni kolmekordsed. Enim määrati toetust külade arendamiseks elanike arvu kohta Hiiumaal ja Läänemaal vastavalt 0,25 tuhat ja 0,23 tuhat eurot elaniku kohta ning toetuse saajaid oli vastavalt 26 ja 42. Kõige vähem määrati toetust elanike arvu kohta Harjumaal (toetuse saajate arv 87) ja

Tartumaal (toetuse saajate arv 68) ja Lääne-Virumaal (toetuse saajate arv 53). Toetatava investeeringu ja määratud toetuse summa suhe elanike ja ettevõtjate arvu alusel oli keskmisest suurem Eesti ääremaakondades (Hiiu, Lääne, Saare, Valga maakond jne), kus oli elanike ja ettevõtjate arv madal ning väiksem neis maakondades, kus asusid suuremad linnad (eristusid eelkõige Harju, Lääne-Viru, Pärnu ja Rapla maakond). (Joonis 84, lisa 1 tabel 2-G⁴)

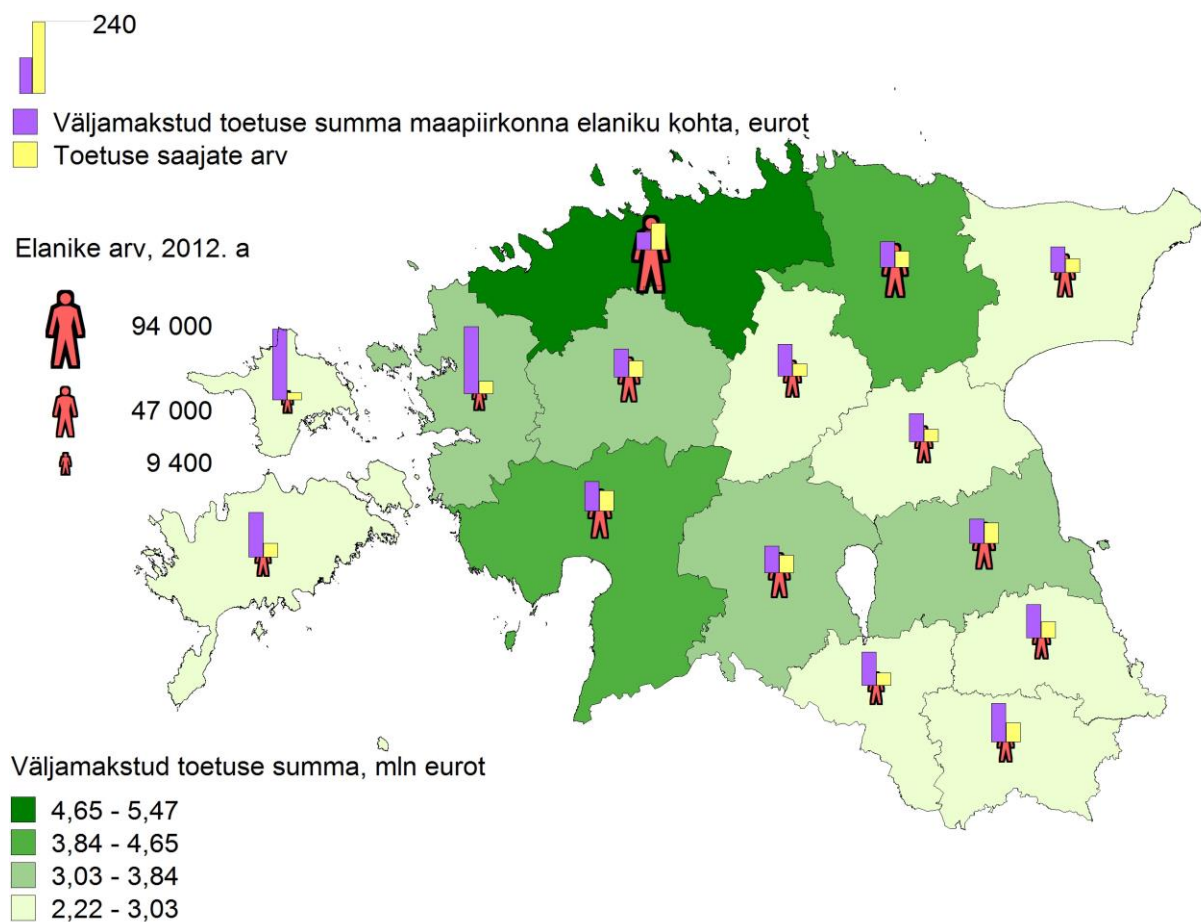

Joonis 84. Maapiirkonna elanike arv ja meetme 3.2 toetatava investeeringusumma ning määratud toetuse summa jagunemine maakondade lõikes

Määratud toetuse summa muutused aastal 2012 võrreldes perioodiga 2008–2011 elaniku kohta oli maakondade lõikes nii positiivses kui ka negatiivses suunas. Toetuse vähenemine tulenes ennekõike maapiirkonna elanike arvu suurenemisest maakondades nagu Harju, Lääne-Viru ja Pärnu, kus elanike arv suurenes 3,5 kuni 7,7 tuhande võrra. (lisa 1 tabel 2-G)

Seisuga 30.12.2012 oli toetust meetme 3.2 raames välja makstud 48,4 mln eurot. Kõige aktiivsemad investeeringute elluviijad asusid väljamakstud toetusesumma alusel Harjumaal (5,46 mln eurot), Pärnumaal (4,31 mln eurot) ja Lääne-Virumaal (4,30 eurot). Vähemaktiivsemad investeeringute elluviijad asusid Valgamaal (väljamakstud toetuse summa oli 2,23 mln eurot). Väljamakstud toetuse summa maapiirkonna elaniku kohta oli aga kõrgeim Hiiumaal ja Läänemaal ning madalaim Harjumaal. (Joonis 85, lisa 1 tabel 2-G)

⁴ Meetme 3.2 toetuse saajate loendamisel maakondade alusel nende arv alameetme 3.2.2 osas dubleeriti (reaalselt oli alameetme 3.2.2 toetuse saajaid 1), sest rakenduspiirkonnaks oli 11 maakonda ning tegevuste käigus nõ loodi erinevates rakenduspiirkondades ka uusi töökohti, mistõttu lisa tabelis 2 märgitud toetuse saajate arv aritmeetiliselt (802) erineb eelpool nimetatud toetuse saajate arvust (790). Samuti jagunevad investeeringuga seotud toetuse summad 11. maakonna vahel.

Joonis 85. Meetme 3.2 raames väljamakstud toetuse summa ja toetuse saajate arv maakondade lõikes

Elanike arvu ja toetuse saajate arvu vahel oli tugev tunnustevaheline positiivne seos ($r=0,8$), seega mida suurem oli elanike arv maakonnas, seda suurem oli ka toetuse saajate arv. Elanike arvu ja määratud toetuse summa vahel oli seevastu keskmine tunnustevaheline negatiivne seos ($r=-0,7$), mille tulemust illustreerib ka Joonis 84 ja Joonis 85. Seega mida suurem oli elanike arv, seda väiksem oli määratud toetuse summa elaniku kohta.

3. LEADER-MEETME RAKENDAMISE TULEMUSED (341, 41, 421, 431)

Leader-meede on Euroopa Liidu algatus maaelu arengu ja kohaliku initsiatiivi edendamiseks. Eestis alustati *Leader*-meetme rakendamist RAKi meetme 3.6 Kohalikul initsiatiivil põhinevate arendusprojektide elluviimine – *Leader*-tüüpi meetme kaudu. Taotlusvoor oli avatud 2006. aasta sügise alguses, mil meetme raames taotles toetust 24 kohalikku tegevusgruppi piirkondliku arengustrateegia koostamiseks, hõlmates 181 omavalitsusüksust ning ligi 93% kogu maapiirkonna pindalast. MAKi alguses loodi juba tegutsevale 24 tegevusgrupile lisaks kaks uut tegevusgruppi. Kohalike tegevusgruppide arv 2012. aasta seisuga oli 26, hõlmates 201 omavalitsusüksust ning 99,9% kogu maapiirkonna pindalast (42 829,9 km², 98,6% Eesti pindalast, kuhu ei ole arvestatud Peipsi järve Eestile kuuluvat osa ja Võrtsjärve).

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

- Toetatavate tegevusgruppide arv (tegevus 1) – 2. Täidetud 100,0%.
- Toetatavate tegevusgruppide arv (tegevus 2) – 26. Täidetud 100,0%.
- Kohalike tegevusgruppidega hõlmatud territoorium – 42 000 km². Täidetud 102,0%.

Leader-meetme üldeesmärgiks on kohaliku algatuse edendamine, põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamine ja majandustegevuse mitmekesistamine läbi maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise.

Põllumajandusministeeriumi poolt kinnitatud *Leader*-meetme toetuse eelarve perioodil 2008–2010 oli 36,2 mln eurot ning perioodil 2011–2013 49,5 mln eurot.

Leader-meetme rakendamine koosneb piirkondlike arengustrateegiate koostamisest, kohalike tegevusgruppide arendamisest ja kohalike tegevusgruppide strateegiate elluviimisest. Arengustrateegiate koostamise etapp on lõppenud. 2012. aastal jätkus kohalike tegevusgruppide arendamine ning tegevusgruppide poolt oma piirkonnas *Leader*-meetme projektitoetuste taotluste vastuvõtmine kohaliku arengustrateegia elluviimiseks.

Leader-meetme projektitoetuse taotlused olid perioodil 2009–2012 seotud MAK 1. telje ja 3. telje meetme koodidega. Ükski tegevusgrupp ei kasutanud võimalust rakendada 2. telje meetme koodi.

Järgnevalt on välja toodud *Leader*-meetme tulemused alameetmete lõikes.

3.1. ALAMEEDE – KOHALIKU ARENGUSTRATEEGIADE KOOSTAMINE (341)

MAK perioodi algusel alustas oma piirkondliku maaelu arengustrateegia koostamist kaks tegevusgruppi Harjumaal – MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu ja MTÜ Ida-Harju Koostöökoda. Alameede andis uutele tegevusgruppidele võimaluse saada toetust strateegia koostamiseks, et tugevdada kohalikku kogukonda. Nimetatud kaks tegevusgruppi esitasid ja said toetust kumbki ühele taotlusele 2008. aastal. Mõlema tegevusgrupi taotlus sisaldas kümmet tegevust. Määratud

toetuse summa oli 197,8 tuhat eurot, millest 2012. aasta lõpuks oli välja makstud 142,3 tuhat eurot (71,9% määratud toetuse summast).

Tegevusgrupid viisid perioodil 2008–2010 läbi 30 strateegia edendus- ja teavitustegevust, kus osales 285 isikut. Kokku viidi läbi 13 uuringut, kus osales 185 isikut. Korraldati 18 koolitust, kus osales 178 isikut. Strateegia koostamisega seotud muude tegevuste arv kokku oli 43, kus osales 158 isikut. Kokku toimus strateegia väljatöötamisel 104 tegevust, kus osales kokku 806 isikut.

MAKis esitatud sihttase on saavutatud järgmiselt:

Kohaliku arengustrateegia väljatöötamise tegevustes osalejate arv – 750. Täidetud 107,5%.

3.2. ALAMEEDE – KOHALIKE TEGEVUSRÜHMADE JUHTIMINE, OSKUSTE OMANDAMINE JA PIIRKONNA ELAVDAMINE (431)

Leader-meetme alameede 431 annab tegevusgruppidele võimaluse saada toetust kohaliku arengustrateegia täiendamiseks, strateegia meetmete väljatöötamiseks ja rakendamiseks ning kohalike tegevusgruppide arendamiseks. Kohaliku arengustrateegiate rakendamise toetust said seisuga 31.12.2012 kõik 26 kohaliku tegevusgruppi. Kohaliku tegevusgruppi toetust antakse kohaliku tegevusgrupile kuni 20,0% *Leader*-meetme eelarvest.

Järgnevalt on vaadeldud tegevusgruppide eelarvet ja selle kasutust. Eelarve sisaldab muuhulgas kahe viimati moodustatud tegevusgruppi kohaliku arengustrateegia koostamiseks määratud ja väljamakstud summasid, moodustades kõikidele tegevusgruppidele määratud summast 1,3% ja väljamakstud summast 1,5%.

Kohalike arengustrateegiate koostamiseks ja rakendamiseks koostati perioodiks 2008–2013 kaks eelarvet:

- esimese perioodi (2008–2010) eelarve - 36,2 mln eurot, millest kohalike tegevusgruppide eelarve oli 7,2 mln eurot;
- teise perioodi (2011–2013) eelarve - 49,5 mln eurot, millest kohaliku tegevusgruppi eelarve oli 9,9 mln eurot.

MAK perioodil on kogu *Leader*-meetme eelarve kokku 85,8 mln eurot. Tegevusgruppidele ettenähtud eelarve osa tegevuskulude katmiseks moodustas 20,0% kogu eelarvest ehk 17,1 mln eurot (Tabel 49). Kõige enam määrati tegevusgruppi toetust MTÜ Saarte Koostöökogule (1,0 mln eurot) ja MTÜ Tartumaa Arendusseltsile (1,0 mln eurot) ning kõige vähem MTÜ Ida-Harju Koostöökojale (392,2 tuhat eurot).

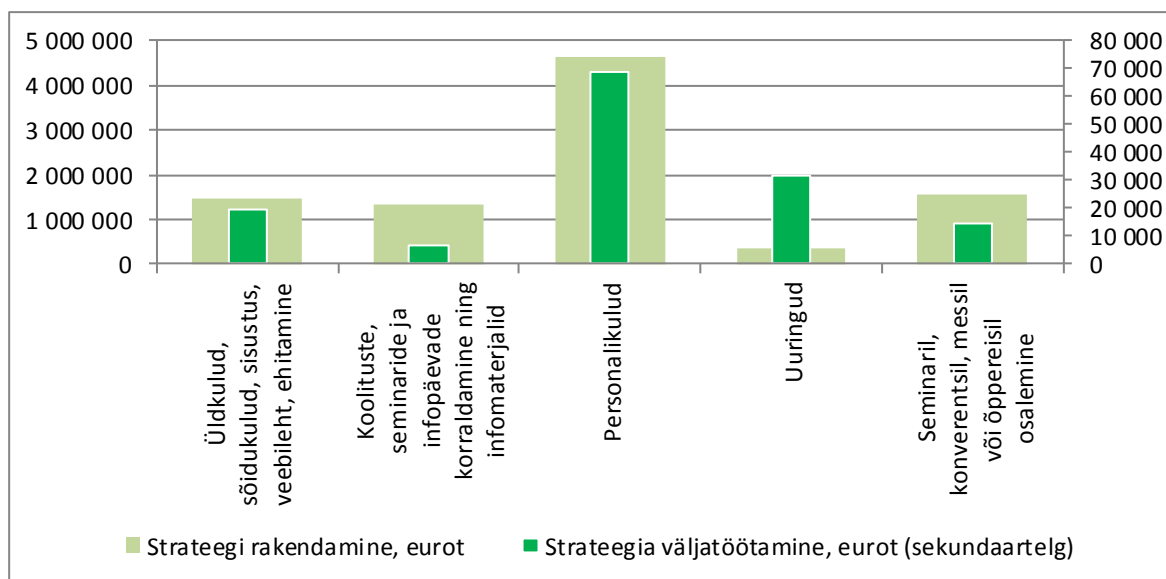
Väljamakstud kohaliku tegevusgruppi toetuse summa oli 2012. aasta lõpu seisuga 9,5 mln eurot. Toetust oli enim välja makstud tegevuskulude katteks MTÜ Tartumaa Arendusseltsile summas 751,9 tuhat eurot ning kõige vähem MTÜ Partneritele summas 109,1 tuhat eurot. Tegevusgruppidele määratud eelarvest oli ära kasutanud alla 50,0% tegevuskulude katteks määratud toetusest üheksa tegevusgruppi ning üle 50,0% ülejäänud 17 tegevusgruppi.

Tabel 49. Kohalikele tegevusgruppide eelarve aastateks 2008–2013 ning väljamakstud tegevusgrupi toetuse summa (eurot) ning osatähtsus määratud toetusest, %

Tegevusgrupp	Eelarve aastatel 2008-2013 kokku, eurot	Tegevusgrupi toetus (20% eelarvest), eurot	Väljamakstud tegevusgrupi toetuse summa, eurot	Väljamakstud tegevusgrupi toetuse osatähtsus määratud tegevusgrupi toetusest, %
MTÜ Arenduskoda	3 881 211	776 242	542 934	69,9
MTÜ Hiidlaste Koostöökogu	2 897 563	579 513	400 500	69,1
MTÜ Ida-Harju Koostöökoda	1 960 842	392 168	181 875	46,4
MTÜ Jõgevamaa Koostöökoda	4 034 263	806 853	430 413	53,3
MTÜ Järva Arengu Partnerid	2 807 836	561 567	394 205	70,2
MTÜ Kirderanniku Koostöökogu	2 848 330	569 666	362 013	63,5
MTÜ Kodukant Läänemaa	3 527 418	705 484	459 950	65,2
MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu	2 464 119	492 824	360 697	73,2
MTÜ Lääne-Harju Koostöökogu	2 755 569	551 114	251 147	45,6
MTÜ Mulgimaa Arenduskoda	2 440 676	488 135	276 433	56,6
MTÜ Nelja Valla Kogu	3 322 142	664 428	251 921	37,9
MTÜ PAIK	2 863 555	572 711	311 344	54,4
MTÜ Partnerid	2 966 128	593 226	109 112	18,4
MTÜ Peipsi-Alutaguse Koostöökoda	2 614 016	522 803	365 755	70,0
MTÜ Piiriveere Liider	2 734 953	546 991	326 184	59,6
MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu	2 503 458	500 692	306 530	61,2
MTÜ Põlvamaa Partnerluskogu	3 004 047	600 809	253 910	42,3
MTÜ Pärnu Lahe Partnerluskogu	3 911 200	782 240	521 953	66,7
MTÜ Raplamaa Partnerluskogu	4 964 366	992 873	475 205	47,9
MTÜ Rohelise Jõemaa Koostöökogu	4 556 723	911 345	414 475	45,5
MTÜ Saarte Koostöökogu	5 095 269	1 019 054	418 729	41,1
MTÜ Tartumaa Arendusselts	5 086 145	1 017 229	751 948	73,9
MTÜ Valgamaa Partnerluskogu	3 511 092	702 218	458 830	65,3
MTÜ Virumaa Koostöökogu	2 170 501	434 100	243 552	56,1
MTÜ Võrtsjärve Ühendus	3 139 685	627 937	236 125	37,6
MTÜ Võrumaa Partnerluskogu	3 551 835	710 367	403 631	56,8
Liitumata KOVid	146 119	29 224	0	0,0
KOKKU	85 759 063	17 151 813	9 509 369	55,4

Nii strateegia väljatöötamise, kui ka strateegia rakendamise ligi ½ kuludest moodustasid personalikulud (strateegiate väljatöötamisel 69,0 tuhat eurot ning strateegiate rakendamisel 4,6 mln eurot, Joonis 86). Kui strateegiate väljatöötamisel teine suurem kuluallikas olid uuringud (moodustas 22,2% väljamakstud toetusest), siis strateegiate rakendamisel oli uuringutele väljamakstud toetuse osatähtsus kogu toetusest väiksem (3,9% väljamakstud toetusest). Strateegiate rakendamisel kulutati suhteliselt võrdselt seminaridel, konverentsidel, messidel või õppereisidel osalemistele (16,8% väljamakstud toetusest), üld- ja sõidukuludele, sisustusele,

veebilehele ja ehitamisele (14,1%) ning koolituste, seminaride ja infopäevade korraldamiseks ning infomaterjalidele (14,1%).

Joonis 86. Kohalikele tegevusgruppidele väljamakstud toetuse jaotumine perioodil 2008–2012, eurot

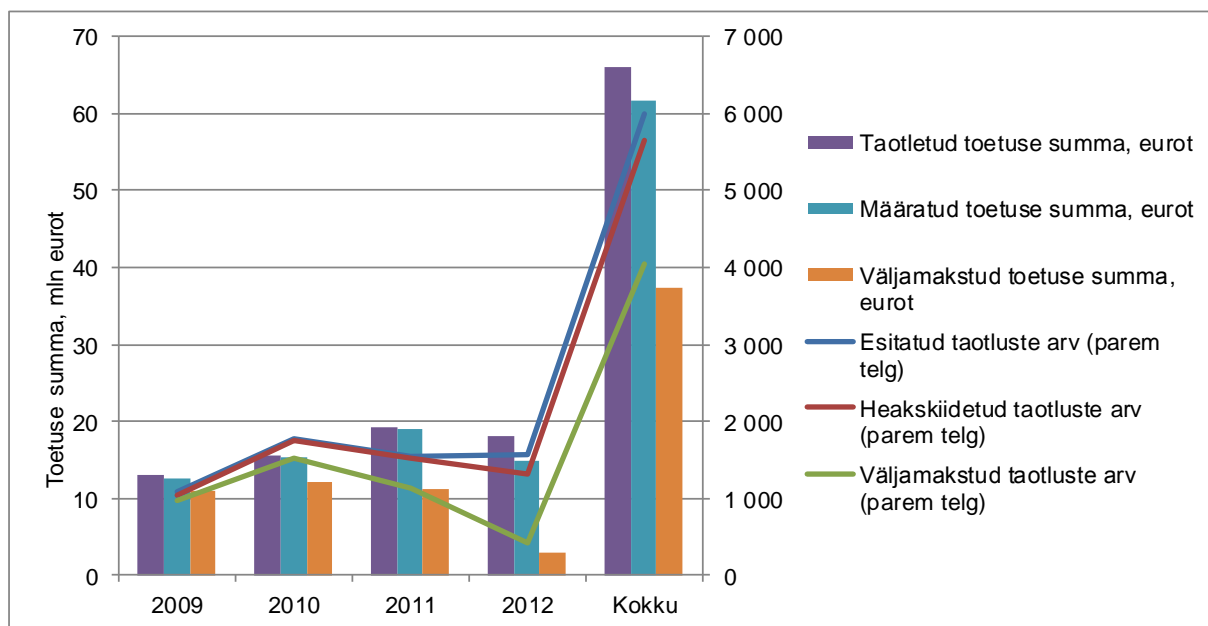
Tegevusgrupid viisid perioodil 2008–2012 läbi 1 616 strateegia edendamise- ja teavitustegevust, kus osales 39 457 isikut. Kokku viidi läbi 27 uuringut, kus osales 3 476 isikut. Korraldati 392 koolitust, kus osales 5 207 isikut. Strateegia koostamisega seotud muude tegevuste arv oli kokku 1 375, kus osales 11 isikut. Kokku toimus strateegia väljatöötamisel 3 410 tegevust, kus osales 48 151 isikut.

3.3. ALAMEEDE – KOHALIKU ARENGUSTRATEEGIA RAKENDAMINE (41)

Aastal 2012 jätkasid oma strateegia rakendamist kõik 26 kohalikku tegevusgruppi. Alameetme eesmärgiks on rakendada kohalikule eripärale, sh loodus- ja kultuuripärandi säästlikumale kasutamisele ja tutvustamisele, kogukonna tegevuste arendamisele, tööhõive parandamisele, identiteedi rõhutamisele, sise- ja väliturismi potentsiaali kasutamisele, omapära ja traditsioonide väärtustamisele suunatud kohalikku arengustrateegiat. Olulisel kohal on innovaatiliste ja lisandväärtust loovate lähenemiste julgustamine ning seeläbi kohalike teenuste ja elukvaliteedi arendamine. Tegevusgruppide poolt koostatud strateegiate ning selles sisalduvate meetmete kaudu saavad toetust taotleda ettevõtjad, KOVid, MTÜd, kohalikud tegevusgrupid ja muud ühendused.

Perioodil 2009–2012 esitasid kohalikud tegevusgrupid PRIAle 5 986 taotlust, millest PRIA kiitis heaks 5 642 taotlust (94,2% tegevusgruppide poolt esitatud taotlustest). PRIA poolt heakskiidu saanud taotlustest 52 olid koostööprojektid (nendest 33 olid rahvusvahelised ja 19 siseriiklikud), mille toetuse saajateks olid 18 kohalikku tegevusgruppi. Taotletud toetuse summa kokku oli vaadeldaval perioodil 66,0 mln eurot, millest määratud toetuse summa moodustas 61,6 mln eurot (93,4% taotletud summast). Välja oli makstud 37,3 mln eurot (60,5% määratud summast). Kõige vähem taotlusi esitati 2009. aastal ning kõige rohkem 2010. aastal (Joonis 87), kuid taotletud

ning määratud toetuse summa oli kõige suurem 2011. aastal (vastavalt 19,2 mln eurot ja 18,9 mln eurot). Perioodil 2009–2012 keskmine taotletud toetuse summa ühe taotluse kohta oli 11,0 tuhat eurot (mediaan 6,1 tuhat eurot) ning keskmine määratud toetuse summa ühe taotluse kohta oli 10,9 tuhat eurot (mediaan 6,1 tuhat eurot).

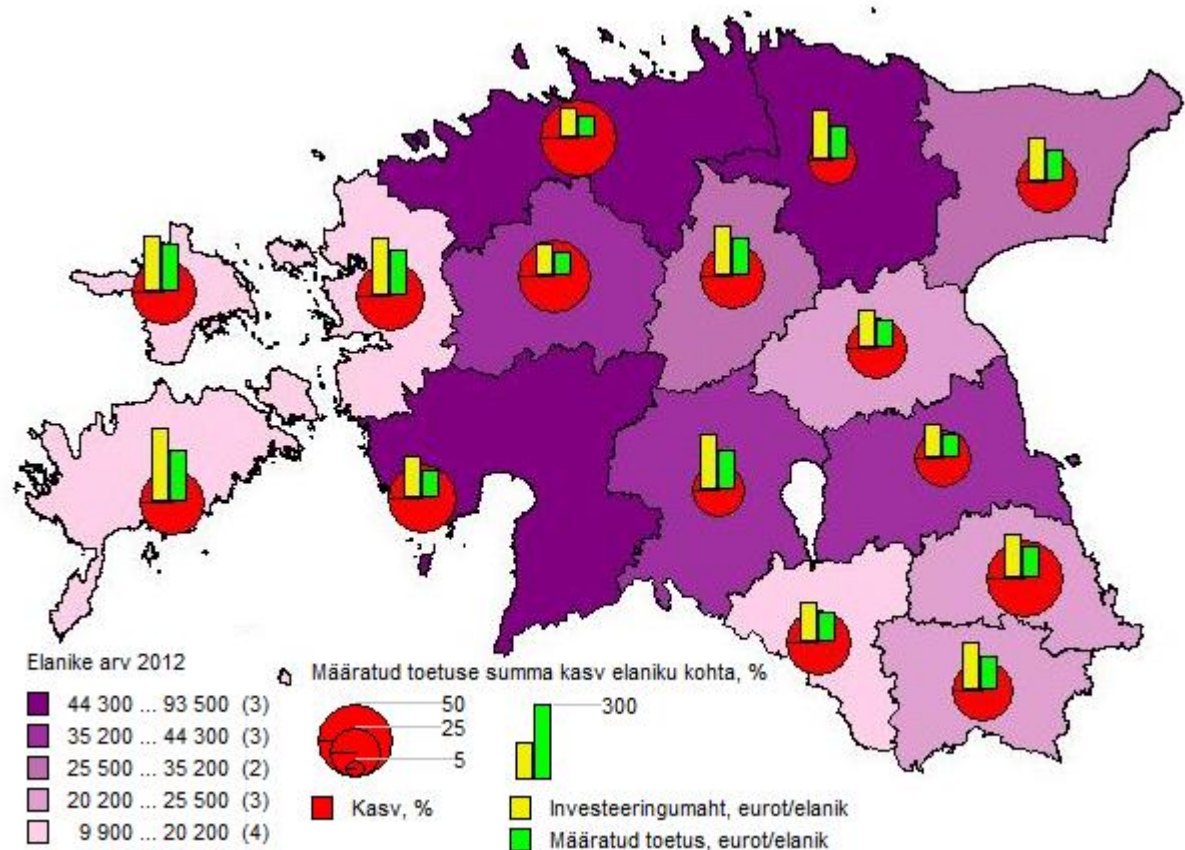
Joonis 87. Leader-meetme taotluste arvu ja toetuse summa (eurot) taotluse esitamise aastate lõikes perioodil 2009–2012

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

- Kohalike tegevusgruppide poolt rahastatavate projektide arv – 5 000. Täidetud 112,8%;
- Toetatud koostööprojektide arv – 40. Täidetud 130,0%.
- Koostööd tegevate kohalike tegevusgruppide arv (koostööprojektide alusel) – 20. Täidetud 90,0%.

Arvestades elanike ja ettevõtjate arvu (Joonis 88, lisa 1 tabel 2-4), oli toetatava investeeringu (PRIA poolt heakskiidetud taotlused) ja määratud toetuse summa rakenduspiirkonna alusel keskmisest märgatavalt suurem elaniku ning ettevõtja kohta Saaremaal, Läänemaal, Hiiumaal ja Viljandimaal. Samad näitajad olid keskmisest märgatavalt väiksemad Harjumaal, Raplamaal ja Tartumaal. Toetuse saamise aktiivsus suurenes 2012. aastal võrreldes perioodiga 2008–2011 kõige enam Põlvamaal (49,7%), Harjumaal (48,4%), Raplamaal (45,5%), Pärnumaal (42,6%) ja Läänemaal (40,7%) ning kõige vähem Lääne-Virumaal (21,6%).

Joonis 88 Toetuse jagunemine ja kasv (%) maakondade lõikes elanike arvu kohta

Tegevusgruppide lõikes oli 2012. aasta lõpuks PRIA poolt heakskiidetud kõige enam taotlusi MTÜ Tartumaa Arendusseltsi (436 heakskiidetud taotlust), MTÜ Valgamaa Partnerluskogu (336), MTÜ Arenduskoja (321) ja MTÜ Raplamaa Partnerluskogu (303) piirkonnas ning kõige vähem MTÜ Virumaa Koostöökogu (68) piirkonnas (lisa 1 tabel 14-4). Kõige suurem investeeringu ja ühtlasi määratud toetuse summa kasv (keskmine 1,5 korda) oli perioodiga 2009–2011 võrreldes MTÜ Põhja-Harju Koostöökogul (2,1 korda), mis tuleneb asjaolust, et tegevusgrupp hakkas teistest tegevusgruppidest (tegevusgrupid, mis loodi RAK perioodil) hiljem oma strateegiat rakendama. Keskmine toetatava investeeringu summa tegevusgrupi pindala (keskmine 2,0 tuhat eurot/km²) kohta oli oluliselt suurem MTÜ Nelja Valla Kogu ja MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu piirkonnas (4,6 kuni 5,5 tuhat eurot/km²) ning väiksem MTÜ Jõgevamaa Koostöökoja ja MTÜ Kodukant Läänemaa piirkonnas (mõlemas piirkonnas 1,5 eurot/km²). Keskmine toetatav investeeringu summa elanike arvu (keskmine 0,2 tuhat eurot/elanik) kohta oli oluliselt suurem MTÜ Peipsi-Alutaguse Koostöökoja ja MTÜ Saarte Koostöökogu (0,3 kuni 0,4 tuhat eurot/elaniku kohta) piirkonnas ja väiksem MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu piirkonnas (95 eurot elaniku kohta).

PRIasse esitas 2012. aasta lõpuks projektitoetuse taotlusi kokku 3 041 ettevõtjat ja organisatsiooni. PRIA määras toetust 2 916 ettevõtjale ja organisatsioonile. Perioodil 2009–2012 taotles üks ettevõtja ning organisatsioon toetust keskmiselt 1,97 korda ning sai toetust keskmiselt 1,86 korda. Kõige enam esitasid PRIA-le taotlusi MTÜd (3 859 taotlust, Tabel 50), moodustades 64,5% esitatud taotlusest. Samuti moodustasid MTÜde heakskiidetud ja

väljamakstud taotlused enamuse nimetatud taotlustest (vastavalt 64,9% ja 67,1%). MTÜde poolt taotletud ja nende poolt esitatud taotlustele määratud ning väljamakstud toetuse summa oli samuti juriidiliste vormide lõikes suurim, moodustades vastavalt 60,4% (39,9 mln eurot), 60,7% (37,4 mln eurot) ja 63,6% (23,7 mln eurot). Teise suurema grupi moodustasid OÜ esindajad, kelle esitatud, heakskiidetud ja väljamakstud taotlused moodustasid veidi üle 15,0% nimetatud taotlustest ning taotletud, määratud ja väljamakstud toetuse summa moodustas veidi üle 19,3% nimetatud summadest. Teiste juriidiliste isikute taotluste arv ja toetuse summad olid esindatud tagasihoidlikumalt. Kõige enam kasvas taotlemise aktiivsus perioodil 2009-2012 võrreldes perioodiga 2009-2011 OÜ esindajatel (kasv 45,6%), FIEdel (kasv 41,2%), SA esindajatel (kasv 36,7%) ja MTÜ esindajatel (kasv 33,4%). Teiste juriidilise vormide esindajatel jäi taotlemise aktiivsus alla 31,8%.

Tabel 50. Taotluste arvu ja toetuse summa (eurot) jagunemine juriidilise vormi lõikes perioodil 2009–2012

Juriidiline vorm	Taotluste arv	Heakskiidetud taotluste arv	Väljamakstud taotluste arv	Taotletud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse summa, eurot	Väljamakstud toetuse summa, eurot
MTÜ	3 859	3 664	2 710	39 866 090	37 394 444	23 720 429
OÜ	1 053	986	607	15 050 369	14 189 126	7 187 102
KOV	498	469	357	5 126 326	4 766 572	3 336 428
SA	287	271	184	3 339 053	3 041 296	1 819 884
FIE	192	163	118	1 617 746	1 373 393	809 547
Seltsing	60	57	43	213 769	193 932	132 860
AS	29	25	13	666 020	540 881	203 703
TÜ	7	6	5	109 531	105 371	62 484
UÜ	1	1	1	2 627	2 627	2 195
KOKKU	5 986	5 642	4 038	65 991 532	61 607 641	37 274 632

MTÜde tegutsemise aeg oli 2012. aasta seisuga keskmiselt 5,7 aastat (2011. aasta seisuga oli 5,5 aastat) ja mediaan 5,1 aastat (2011. aasta seisuga 4,9 aastat). Maksimaalselt oli üks MTÜ tegutsenud 15,3 aastat.

Toetust saanud ettevõtjate investeeringu summat, müügitulu ja muid näitajaid analüüsiti ettevõtjate tegutsemise aja (lisa 1 tabel 3-4) ja müügitulu suurusgruppide (lisa 1 tabel 4-4) lõikes. Analüüs tehti 851 ettevõtja kohta. Suurem osa toetuse saajatest (45,7%) oli tegutsenud 2 kuni 8 aastat. Ettevõtjate keskmine tegutsemise aeg toetuse taotlemise esitamise hetkel oli 7,2 aastat (2011. aasta seisuga oli 6,7 aastat, 2010. aasta seisuga 6,2) ja mediaan 6,3 aastat (2011. aasta seisuga oli 5,9 aastat, 2010. aasta seisuga 5,3 aastat). Maksimaalne tegutsemise aeg toetuse taotlemise hetkel oli neljal toetuse saajal veidi üle 16 aasta. **Seega toetust saanud ettevõtjate ja MTÜde tegutsemise aeg pikeneb iga aastaga. Samas ettevõtjad on veidi pikemaajalise tegutsemise kogemusega kui MTÜd.**

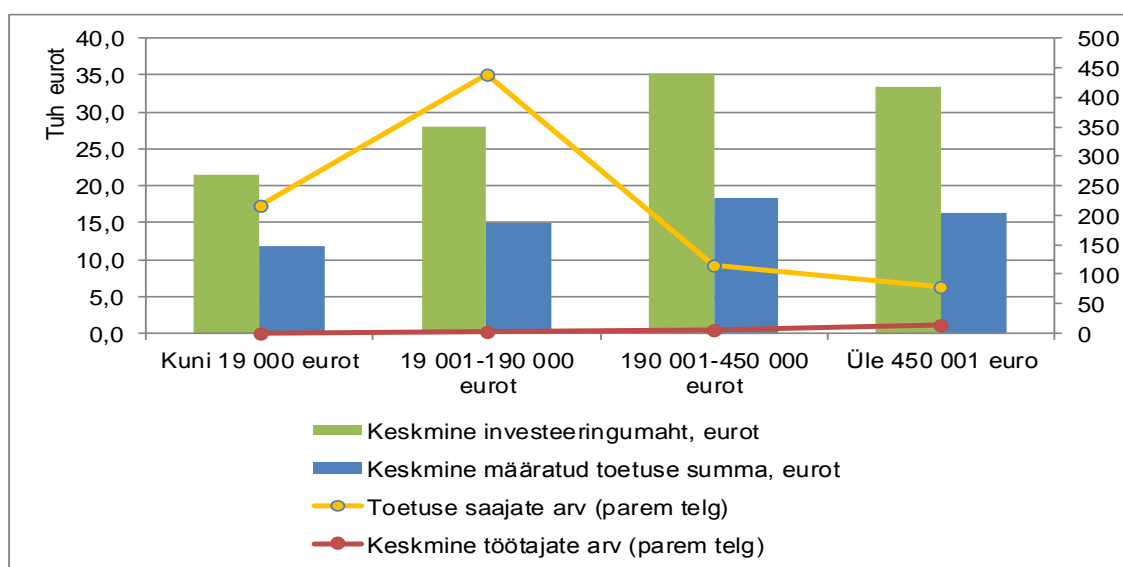
Perioodil 2009–2012 oli MTÜdel keskmine toetatav investeeringu summa 12,1 tuhat eurot, kuid ettevõtjatel oli see 2,3 korda suurem (27,04 tuhat eurot). Keskmine toetatav investeeringu summa tegutsemise aja lõikes oli suurem ettevõtjatel, kes kuulusid tegutsemise aja gruppi üle 8 aasta – keskmine toetatav investeeringu summa oli 30,0 tuhat eurot. Maakondade lõikes keskmisest tunduvalt suurem toetatava investeeringu summa oli Saaremaa (keskmine investeeringu summa 78,8 tuhat eurot ettevõtja kohta) ning keskmisest tunduvalt väiksem Hiiumaa ettevõtjatel (6,7

tuhat eurot ettevõtja kohta). Ettevõtja keskmine müügitulu toetuse taotlemisele eelneval aastal oli 194,0 tuhat eurot.

Toetust saanud ettevõtjad jaotati nende tegevusala alusel üheksasse EMTAK 2008 jakku järgnevalt:

- põllumajandus;
- töötlev tööstus;
- ehitus;
- hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont;
- haldus- ja abitegevused;
- kunst, meelelahutus ja vaba aeg;
- majutus ja toitlustus;
- veondus ja laondus;
- muu.

Suurem osa (51,7% ehk 440 toetuse saajat) analüüsi kaasatud ettevõtjatest kuulusid müügitulu suurusgruppi 19 001–190 000 eurot (Joonis 89). Tegevusala lõikes oli kõige rohkem esindatud töötleva tööstusega (16,0% ettevõtjatest), põllumajandusega (15,9%) ning majutuse ja toitlustusega (15,6%) tegelevad ettevõtjad. Kõige vähem oli veonduse ja laondusega tegelevaid ettevõtjaid (4,1% ettevõtjatest). Keskmine töötajate arv oli kõrgeim neil toetuse saajatel, kes kuulusid üle 450 001 euro suurusesse müügitulu suurusgruppi (keskmiselt 14,6 töötajat). Tegevusalade lõikes oli suurim töötajate arv laonduses ja veonduses (keskmiselt 4,5 töötajat). Keskmine investeeringumaht ja määratud toetuse summa oli suurim toetuse saajatel, kelle müügitulu oli jäi 190 00–450 000 euro müügitulu suurusgruppi (vastavalt 35,3 tuhat eurot ja 18,3 tuhat eurot). Tegevusalade lõikes keskmine investeeringumaht ja määratud toetuse summa oli suurim veonduse ja laondusega (vastavalt 39,7 tuhat eurot ja 20,8 tuhat eurot) ning väikseim ehitusega tegelevatel ettevõtjatel (vastavalt 23,4 tuhat eurot ja 13,1 tuhat eurot).

Joonis 89. Toetuse saajate ja keskmine töötajate arv ning keskmine investeeringumaht (eurot) ja määratud toetuse summa (eurot) müügitulu suurusgruppide lõikes

Järgnevalt analüüsiti *Leader*-meetmest toetust saanud ettevõtjate majanduskasvu neljal aastal (2008., 2009., 2010. ja 2011. a) ning saadud tulemisi võrreldi Eesti Statistikaameti poolt kogutud

põllumajandussektori kohta samade aastate lõikes. Perioodil 2009–2012 oli toetuse saajaid kokku 2 916, kellest ettevõtjaid oli 894 (30,7% toetuse saajatest). Majanduskavu analüüsi kaasati 207 ettevõtjat, kellele oli seisuga 31.12.2012 määratud toetusest vähemalt 40% välja makstud ning kellel oli neljal vaadeldaval aastal olemas müügitulu ning kaupade, toore, materjali ja teenuse kulu näitajad. Analüüsitavatest ettevõtjatest enamuse (97,1%) moodustasid OÜ esindajad, aga oli ka AS (2,4%) ja TÜ (0,5%) esindajaid. 88,0% ettevõtjatest olid muu sektori esindajad (sh neli toiduainete töötajat) ning 12% põllumajandustootjad (sh seitse metsa majandajat).

Lisa 1 tabelist 27-4 ilmneb, et *Leader*-meetmest toetust saanud põllumajandustootjate majanduskasv oli 2008. aastal positiivne (20,2 tuhat eurot toetuse saaja kohta), mis aastatel 2009–2010 oli negatiivne (mõlemal aastal -4,7 tuhat eurot toetuse saaja kohta) ning 2011. aastaks muutus taas positiivseks (9,0 tuhat eurot toetuse saaja kohta). Samas majanduskasvu muutus aastate lõikes oli toetuse saajatel negatiivne (keskmise muutus aastas -23,5%), kuid sektoris tervikuna positiivne (keskmise muutus aastas 3,4%). **Seega *Leader*-meetmest toetust saanud põllumajandustootjate majanduskasv on olnud ebaühtlane ja heitlik. Olukorra seletus võib peituda üldises majandussituatsiooni muutustes, aga ka selles, et toetuse saajate puhul on valdavalt tegemist mikroettevõtjatega, kes on väga tundlikud hindade muutuste suhtes (sisendite hinnad kasvasid kiiremini kui kaupade müügihinnad) või esines ettevõtjatel probleeme tootlikkuse tõstmise või põllumajandustoodetele lisandväärtuse andmisega.** Muus sektoris oli majanduskasv kõigil vaadeldavatel aastatel ning selle keskmine muutus aastas (0,4%) positiivne. 2011. aastal oli majanduskasv muu sektori ettevõtjate puhul 6,3 korda suurem (56,8 tuhat eurot) kui põllumajandustootjatel (9,0 tuhat eurot).

MAK 1. teljega seonduvate taotlustega saadi toetust tegevustele, mis hõlmasid viit meetme koodi (lähtudes EK meetme koodidest):

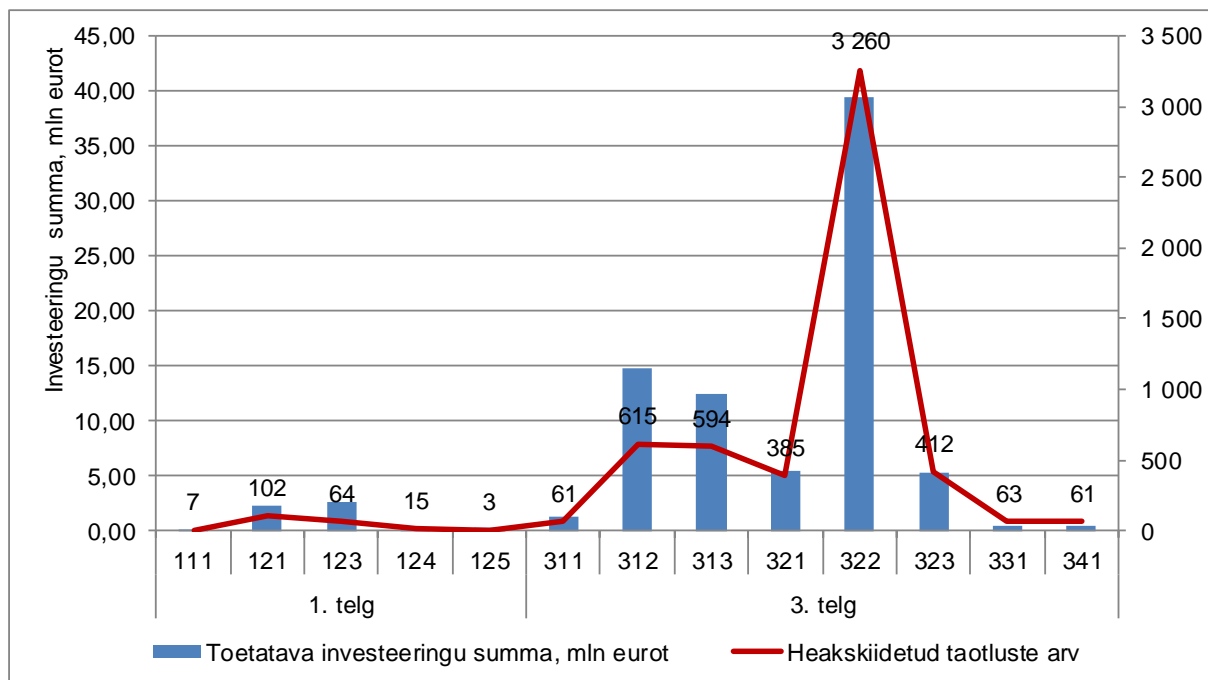
- 111 – kutseõppe- ja teavitamismeede põllumajandus- ja toidusektori ning metsandussektoriga seotud isikutele;
- 121 – põllumajandusettevõtte moderniseerimine;
- 123 – põllumajandustoodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmine;
- 124 – põllumajandus- ja toidusektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine;
- 125 – põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur.

Toetust oli võimalik taotleda ka tegevustele, mis hõlmasid selliseid meetme koode nagu 112, 114, 115, 132, 133 ja 142, kuid *Leader*-meetme kaudu nende meetme koodidega seotud taotlusi PRIAsse ei laekunud.

Kokku määrati perioodil 2009–2012 *Leader*-meetme raames MAK 1. telje meetmete raames 2,7 mln eurot toetust. Enim saadi toetust põllumajandustoodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmise valdkonnas (kokku 1,2 mln eurot) ning kõige vähem kutseõppe- ja teavitamismeetmetele põllumajandus- ja toidusektori ning metsandussektoriga seotud isikutele (kokku 36,8 tuhat eurot, Joonis 90). Kõige suurema osatähtsuse 1. teljega seotud taotluste üldarvestuses moodustasid meetme koodiga 121 ja 123 taotlused vastavalt 1,8% ja 1,1% (lisa 1 tabel 14a-4). Toetatava investeeringu summa alusel moodustasid nimetatud meetme koodidega taotlused vastavalt 2,7% ja 3,1% kõikide toetust saanud taotluste investeeringu summast. 1. telje tegevusi hõlmavast 191 taotlusest oli väljamakse tehtud 126 taotluse kohta (moodustades 65,9%

heakskiidetud taotlustest). Välja makstud toetuse summa oli 1,6 mln eurot (moodustades 58,8% määratud toetusest).

MAK 1. telge puudutavate seirenäitajate alusel viidi kutseõppe- ja teavitamismeetme raames (meetme kood 111) läbi kuus koolitust kümme päeva ulatuses, mille läbis edukalt 127 isikut. Koolitused toimusid viiel teemal: juhtumis-, haldamis- ja turustamisoskused; info- ja sidetehnoloogiakoolitus; uued tehnoloogilised protsessid ja masinad, uuenduslikud meetodid; tootekvaliteet ning muu. Kolme taotluse raames (meetme kood 121) loodi kokku 9,5 töökohta, millest 7,5 kohta üle 25-aastastele meestele ning üks koht alla ja üks koht üle 25-aastastele naistele. Täistööajaga töökohti loodi üheksa.

Joonis 90. Perioodil 2009–2012 *Leader*-meetme taotluste arv ja toetatava investeeringu summad (eurot) MAK telgede ja meetme koodide (EK meetme kood) lõikes

Heakskiidetud taotluste arv oli 3. telje sekkumisvaldkonna koodidega 5 451, mis kogu taotluste hulgast (5 642) moodustas 96,6%. Kokku määrati perioodil 2009–2012 *Leader*-meetme raames MAK 3. telje meetmete kaudu 58,9 mln eurot ehk 95,6% määratud toetuse mahust.

MAK 3. teljega seonduvate taotlustega saadi toetust tegevustele, mis hõlmasid kaheksat meetme koodi (lähtudes EK meetme koodidest):

- 311 – mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas;
- 312 – mikroettevõtte rajamis- ja arendamistoetus;
- 313 – turismi soodustamine;
- 321 – põhiteenused majanduse ja maaelanikkonnale;
- 322 – külade uuendamine ja arendamine;
- 323 – maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine;
- 331 – koolitus ja teavitamine 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevatele ettevõtjatele;
- 341 – oskuste omandamine ja elavdamine kohaliku arengustrateegia koostamiseks ja arendamiseks.

Nimetatud meetme koodid katavad MAKi 3. telje põhimeetmete sekkumisvaldkonnad. Kõige suurema osatähtsuse 3. teljega seotud taotlustest (57,8% taotlustest, lisa 1 tabel 14a-4) ja toetatava investeeringu summast (46,7% investeeringu summast, lisa 1 tabel 14b-4) moodustasid külade uuendamise ja arendamisega seotud (meetme koodi 322) taotlused ja tegevused. Järgnesid meetme koodiga 312 (10,9% taotlustest ja 17,3% investeeringu summast) ja meetme koodiga 313 (vastavalt 10,5% ja 14,6%) taotlused. 3. telje tegevusi hõlmavast 5 451 taotlusest oli väljamakse tehtud 3 912 taotluse kohta (moodustades 71,8% heakskiidetud taotlustest). Välja makstud toetuse summa oli 35,7 mln eurot (moodustades 60,6% määratud toetusest).

MAK 3. telge puudutavate seirenäitajate alusel toimus koolitus- ja teavitamistegevuste 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevatele ettevõtjale (meetme kood 331) 35 koolitust 323 päeva ulatuses, mille läbis edukalt 903 isikut. Koolitused toimusid kolmel teemal: info- ja sidetehnoloogiakoolitus; juhtumis-, haldamis- ning turustamistegevus ning muu. Oskuste omandamist ja elavdamist (meetme kood 341) viidi läbi 37 taotluse raames, mille läbis edukalt 18 942 isikut. Sealhulgas uuringutes osales 19, teavitamismeetmetega seotud tegevustel 53, muudel tegevustel 2 325 ja edendustegevustel 24 500 isikut. Edendustegevustel osalenud isikutest 98,7% osales ühe taotluse raames erinevatel toiduga ja turismindusega seotud tegevustel (taotluse sisukirjelduse alusel).

Kokku loodi 129 taotluse raames meestele kokku 79,3 ja naistele kokku 83 töökohta (Tabel 51). Täistööajaga töökohti loodi meestele ja naistele kokku 154. Lisaks loodi meetme koodiga 341 soetud ühe taotluse raames meestele 162 ja naistele 91 töökohta, kuid taotluse sisukirjelduse alusel on teada, et tegemist oli õpilasmaleva projektiga ning taotluse raames loodud töökohad ei pruugi püsima jääda. Siinjuures peab juurde lisama, et Tabel 51 meeste ja naiste töökohtade arvu summa vanuse lõikes ei ühti meeste ja naiste töökohtade arvu summaga, kuna tabelis kajastatud andmed peegeldavad PRIA poolt kogutud seirenäitajaid muutmata kujul.

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

- Loodud töökohtade arv – 80. Täidetud 214,7%;
- Kaasnevad loodavad täistööajaga töökohad – 40. Täidetud 407,5%.

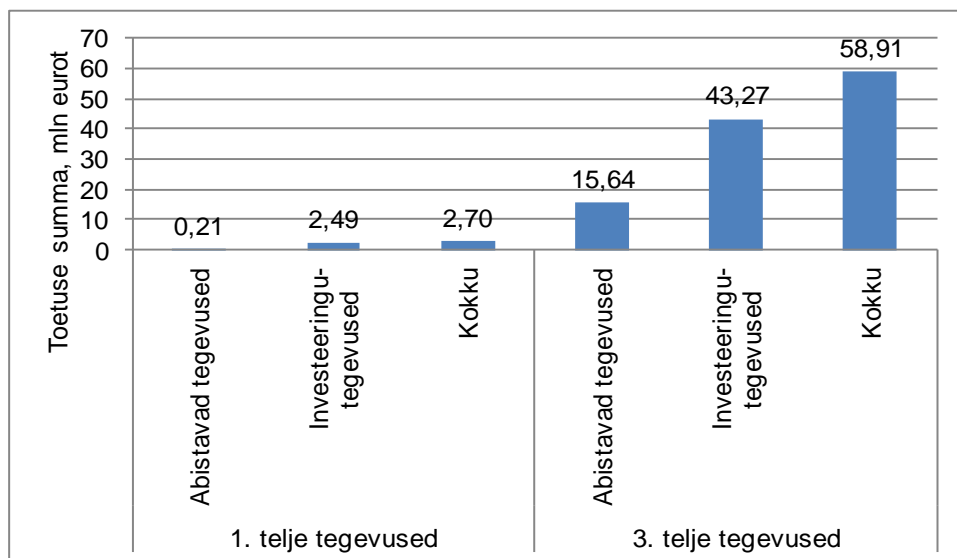
Tabel 51. Loodud mittepõllumajanduslike töökohtade arv 3. telje meetme koodide lõikes

3. telg	Meestele loodud töökohtade arv kokku	Mehed		Naistele loodud töökohtade arv kokku	Naised	
		< 25 aastat	≥ 25 aastat		< 25 aastat	≥ 25 aastat
311	5	4	2	4	3	3
312	42,8	13,5	43,5	15,3	4	22,8
313	4	2	4	11	6	7,5
321	13,5	4	6,6	20,2	4	17,2
322	9	7,25	17,25	31,5	26	19
323	4	1	3	1	0	1
331	0	0	0	0	0	0
341	162	69	2	91	84	7
Kokku	240,3	100,75	78,35	174	127	77,5

Seega *Leader*-meetme raames kogutud seirenäitajad on mõningate puudustega ning neid näitajaid ei saa võtta taotluste lõpliku tulemusena. Soovitame seirenäitajate (nii koolitus- ja muude tegevuste ning mittepõllumajanduslike töökohtade) kogumise korraldus üle vaadata, sest (1) võib arvata, et toetuse saajatel esineb raskusi kuludeklaratsioonil seirenäitajate märkimisel (puuduvad juhised ja selgitused lünkade täitmisel, millest tulenevalt täidetakse kuludeklaratsiooni seirenäitajate osa juhulikult ning dubleerivalt), (2) seirenäitajate analüüsil on keeruline koostada ülevaadet *Leader*-meetme taotluste tulemustest, mistõttu on kogu *Leader*-meetme tulemusi ja mõju raske hinnata.

MAK 1. telje tegevustele määrati toetust kokku 2,7 mln eurot (**Joonis 91**). Abistavate ja koolitustegevustega seotud kulude katteks määrati toetust 212,3 tuhat eurot, moodustades kogu 1. telje sekkumisvaldkonnas määratud toetuse summast 7,9%. Kõige enam määrati toetust abistavate tegevuste osas põllumajandus- ja toidusektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiaalase koostöö valdkonnas koolituste jms läbiviimiseks, moodustades 1. telje sekkumisvaldkonnas määratud toetuse summast 4,7% (lisa 1 tabel 6-4). Toetus abistavate tegevuste osas suurenes enim 2012. aastal võrreldes perioodiga 2009–2011 põllumajandus- ja toidusektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogia alaste koostöö valdkonnas koolituste jms osas (109,8%, määratud toetuse summa oli 126,3 tuhat eurot). 2012. aastal lisandus varem toetatud abistavatele tegevustele põllumajandusettevõtte moderniseerimise valdkonnas koolitused jms (määratud toetuse summa oli 459 eurot).

Joonis 91. Määratud toetuse summa jagunemine toetatavate tegevuste ja MAK telgede lõikes, mln eurot

MAK 1. telje investeeringutegevustega seotud kulutuste katteks määrati toetust kokku 2,5 mln eurot, moodustades kogu 1. telje määratud toetuse summast 92,1%. Kõige enam määrati toetust põllumajandusettevõtte moderniseerimise valdkonnas masinate ja seadmete ostmiseks, moodustades investeeringutegevuse toetuse summast 25,7%. Toetus investeeringutegevuste osas suurenes enim 2012. aastal võrreldes perioodiga 2009–2011 põllumajandusettevõtte moderniseerimise valdkonnas rekonstrueerimine (594,5%, määratud toetuse summa oli 226,3 tuhat eurot). 2012. aastal lisandus varem toetatud investeeringutegevustele põllumajanduse ja metsanduse arengu ja kohanemisega seotuid infrastruktuuri valdkonnas ehitamine (määratud toetuse summa oli 56,8 tuhat eurot) ning masinate, seadmete ja tarvikute ostmine (määratud

toetuse summa oli 38,2 tuhat eurot). **MAK 1. telje sekkumisvaldkonnaga seotud tegevuste jaotus on tasakaalus, kuna abistavate tegevuste määratud toetuse osatähtsus 1. telje raames määratud toetusest oli alla 10% (moodustas 7,9%).**

MAK 3. telje tegevustele määrati 2012. aasta lõpuks toetust kokku 58,9 mln eurot, moodustades 1. ja 3. telje raames taotlustele määratud toetuse summast 95,6%. Abistavate tegevustega seotud kulude katteks määrati toetust 15,6 mln eurot, moodustades kogu 3. telje määratud toetuse summast 26,6%. Kõige enam määrati toetust abistavate tegevuste osas külade uuendamise ja arendamise raames koolituste jms läbiviimiseks, moodustades kogu 3. telje määratud toetuse summast 11,9%. Toetus abistavate tegevuste osas suurenes kõige enam 2012. aastal võrreldes perioodiga 2009-2011 mitmekesistamise mittepõllumajandusliku tegevuse suunas koolituste jms osas (244,5%, määratud toetuse summa oli 37,3 tuhat eurot). 2012. aastal varem toetatud abistavatele tegevustele uusi tegevusi ei lisandunud. **Siinjuures tuleb lisada, et kui 1. telje hulka kuuluvad koolitusi sisaldavad tegevused olid sajaprotsendiliselt koolitustegevused, siis 3. telje hulka kuuluvad koolitustegevused olid hoopis kas spordi- ja muud üritused või muud tegevused. Uuringust „Koolitustegevused *Leader*-meetme raames“ ilmnes, et 3. telje raames heakskiidetud koolitustaotluste osatähtsus moodustas toetuse saajate poolt määratud koolitustegevusi sisaldavatest taotlusest ja määratud toetusest vaid veidi üle kolmandiku. Seega toetuse saajad plaanisid koolitustegevuse nimetuse all teha muid tegevusi (näiteks veebilehe loomist või arendamist, strateegiate, arengukavade, planeeringute, geodeetiliste alusplaanide või äriplaanide koostamist; infotahvlite, viitade soetamist ja paigaldamist; ettevõtete turustamist jne)⁵.**

MAK 3. telje investeeringutegevustega seotud kulude katteks määrati toetust kokku 43,3 mln eurot, moodustades 1. ja 3. telje raames taotlustele määratud toetuse summast 70,2%. Kõige enam määrati toetust külade uuendamise ja arendamise valdkonnas ehitamisele, moodustades kogu 3. telje toetuse summast 14,0%. Toetus investeeringutegevuste osas suurenes kõige enam 2012. aastal võrreldes perioodiga 2009-2011 mikroettevõtete rajamis- ja arendamistoetuse raames ehitamise osas (105,0%, määratud toetuse summa oli 1,3 mln eurot). 2012. aastal lisandus varem toetatud investeeringutegevustele mitmekesistamise valdkonnas ehitamine (määratud toetuse summa oli 81,1 tuhat eurot).

MAK 3. telje sekkumisvaldkonnaga seotud tegevuste jaotus ei ole tasakaalus, kuna abistavate tegevuste määratud toetuse osatähtsus 3. telje raames määratud toetusest oli üle 15% (moodustas 26,6%). Soovitame piirata abistavate tegevuste eelarvet, erinevate abistavate tegevuste (näiteks koolitustegevuste) killustatust ning eristada koolitustegevused teistest abistavatest tegevustest selgemini (luua uus või uued tegevuste nimetused).

***Leader*-meetme sekkumine ja tugi MAK 1. telje ning 3. telje kohta ei ole tasakaalus ning 2012. aasta ei ole võrreldes perioodiga 2009-2011 määratud toetuse proportsioonis suuri muutusi kaasa toonud (perioodil 2009-2011 moodustas 3. telje tegevused 96,0% määratud toetusest, perioodil 2009-2012 95,6%). Kõige enam toetatud tegevustest saab järeldada, et *Leader*-meetme raames on toetatud eelkõige külade uuendamise ja arendamise raames**

---

⁵ Allikas: Eesti Maatülikool 2013. Koolitustegevused *Leader*-meetme raames. Uuringu aruanne.

koolitusi ning ehitamist (3. telje tegevused), samas 2012. aastal on oluliselt rohkem hakatud toetama mikroettevõtete rajamis- ja arendamistoetuse raames ehitamist (3. telje tegevus) ning põllumajandusettevõtete moderniseerimise raames rekonstrueerimist (1. telje tegevus).

4. PÜSIHINDAMISTE GEVUSTE KOKKUVÕTE

4.1. PÜSIHINDAMISE TAGAMISEKS TEOSTATUD TEGEVUSED

Vastavalt Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 86 lõike 1 kohaselt toimib Eestis MAK 2007–2013 seire püsihindamise süsteem. 1., 3. telje ja *Leader*-meetme hindamist on Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituudi poolt teostatud alates veebruarist 2009. Püsihindamist viiakse läbi iga aasta kohta kokku lepitud hindamisplaani ja andmemahu osas (kokkulepitud andmed seirekoondtabelite alusel). Iga-aastane hindamisplaan kooskõlastatakse Korraldusasutuse ja kokkukutsutud MAK hindamiskomisjoni poolt. Aastaks 2013 ületas püsihindamise andmebaas finantsmajandusliku kirje osas 1 mln piiri. Aastal 2012 koostati püsihindamise raames 13 meetme rakendusanalüüs (meetme 1.1, 1.2, 1.3, 1.4.1, 1.4.2, 1.4.3, 1.5.1, 1.5.2, 1.5.3, 1.6.1, 1.7.1, 1.8, ja 3.1 viimase voo toetuse saajate analüüsimiseks), viidi läbi kaks uuringut (*Leader*-meetme koolitustegevused ja Ökonomeetriliste mudelite kasutamine toetuste mõju hindamiseks investeringute teostamisele ja ettevõtjate jätkusuutlikkusele) ning tehti kaasnevaid administratiivseid tegevusi. Püsihindamist teostab Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituudis kolm täistööajaga analüütikut ja üks osalise tööajaga analüütik. Töötajate arv on vähendatud ühe võrra.

Püsihindamise raames teostatud tegevused tagavad 2012. a püsihindamise aruande esitamise. Järjepidevus on tagatud vaatlemisel ja andmekogumisel, analüüsi aluste ja analüüsi teostamise osas ning tulemusnäitajate hindamisel.

Aruandeaastal toimunud administratiivsed tegevused:

1. Aasta kohta hindamistegevuste ajaplaani koostamine ja hindamisplaani järgimine;
2. Andmete kogumiseks suhtlemine erinevate osapooltega – makseasutuse ja rakendusüksusega (PRIA), rakendusüksusega (SA Erametsakeskus), MAK korraldusasutusega, 2. telje püsihindajaga (PMK), maaeluvõrgustiku koordinaatoriga;
3. Täiendkoolitustel osalemine;
4. Aastaks 2012 hindamisplaani ettepanekute tegemine ja hindamisplaani ette valmistamine. Sh uuringute lähteülesannete täiendamine;
5. Aastaks 2012 hindamisplaani kooskõlastamine (püsihindaja ja Korraldusasutuse poolt ettevalmistatud ja kooskõlastatakse MAK hindamiskomisjoni poolt).

Aastaks 2013 ei ole planeeritud täiendavaid uuringuid. Samas on planeeritud lõpetada ökonomeetriliste mudelite töö toetuste mõju hindamiseks ja ettevõtjate jätkusuutlikkuse analüüsimiseks.

4.2. TEOSTATUD HINDAMISTOIMINGUD

Aastal 2012 teostatud hindamistoimingud põhinesid Korraldusasutusega kokkulepitud aastasel püsihindamise hindamisplaanil.

Hindamisplaani alusel kokkulepitud hindamistoimingutest teostati järgmised tööd:

1. Teostati püsihindamise andmebaasi tehniline täiendamine ja hooldus;

2. Äriregistriga seotud finantsandmete päringusüsteemi täiendamine;
3. Koguti seirekoondtabelites kokkulepitud mahus andmeid PRIA andmebaasidest, taotlustoimikutest ja äriregistri andmebaasist;
4. Koostati iga-aastane püsihindamise aruanne (aasta 2011 kohta, teostati veebruar-aprill);
5. Koostati rakendatud meetmete väljundnäitajate koondaruandeid seisuga 31. märts, 30. juuni, 30. september 2012 ning andmed esitati Põllumajandusministeeriumile;
6. Perioodil jaanuar–november teostati meetmete 1.1, 1.2, 1.3, 1.4.1, 1.4.2, 1.4.3, 1.5.1, 1.5.2, 1.5.3, 1.6.1, 1.7.1, 1.8, ja 3.1 rakendusanalüüs. Analüüsi meetmete rakendamise tulemuslikkust viimase taotlusvooru toetuse saajate alusel meetme eesmärkidest lähtuvalt;
7. Viidi läbi meetme 3.2 kultuuripärandi säilitamist mõjutavate projektide täiendav loendamine;
8. Alates oktoobrist osaleti MAK 2014–2020 ettevalmistusprotsessis;
9. **Uuringute teostamine:**
  - Viidi lõpuni 2011. aastal alustatud uuring “Meetme 1.1. uuring: „Koolitus- ja teavitustegevuste mõju põllumajandus-, toidu-, ja metsandussektoris hõivatute konkurentsivõimele“ (ankeetküsitlus);
  - Viidi lõpuni 2011. aasta lõpus alustatud meetme 1.2 majandus-sotsioloogiline uuring. „Kuidas väärtustada maaelu ja mis on ettevõtluseks peamised vajadused. Teostatud investeeringud ja nende otsene kasu.“ (ankeetküsitlus ja struktureeritud intervjuud);
  - *Leader*-meetme uuring: „Koolitustegevused“;

Uuringu eesmärk oli välja selgitada, milliseid koolitustegevusi *Leader*-meetme raames ellu viiakse, anda hinnang koolitustegevuste edasise toetamise vajalikkusele ja vajadusel teha ettepanekuid koolitustegevustele esitatavate nõuete täpsemaks reguleerimiseks *Leader*-meetme määruses. Eesmärgiks on sealhulgas teha ettepanekuid koolitustegevuste üle peetava arvestuse täiendamiseks ning anda hinnang *Leader*-meetme edukate koolituste seireindikaatori täitmise ja muutmisvajaduse kohta.

- Ökonomeetriliste mudelite kasutamine toetuste mõju hindamiseks investeeringute teostamisele ja ettevõtjate jätkusuutlikkusele. Eesmärgiks oli selgitada välja toetust saanud majutusobjektide eesmärgipärane kasutamine ning edasise toetamise vajalikkus ja tingimused.

Üldine eesmärk oli välja töötada ökonomeetrilised mudelid, mille abil analüüsida investeeringutoetuste mõju taime- ja loomakasvatusega tegelevate ettevõtjate investeeringukäitumisele ning investeeringute mõju nende majanduslikule seisule, maakasutusele, loomade arvule ja jätkusuutlikkusele. Võrreldes seni kasutatavate analüüsimeetoditega on ökonomeetriliste meetodite abil võimalik analüüsida ka mõju suurust ning statistilist olulisust. See tõstab analüüsitulemuste kvaliteeti.

Projekti lähteülesandes püstitati esimeseks etapiks järgnevad ülesanded: investeeringute ja investeeringutoetuste mõju hindamise teoreetiliste aluste läbitöötamine, Eestile iseloomuliku põllumajandustootjate investeeringukäitumise kaardistamine, andmestiku loomine perioodi 2001-2010 kohta, kirjeldavate mudelite (skemaatilised mudelid)

koostamine nii toetust saanud ettevõtete kui ka toetust mitte saanud ettevõtete kohta, ökonomeetrilistest võrranditest tulenevalt seoste ning nende statistilise olulisuse hindamine.

10. Artiklite avaldamine:

Mati Mõtte, Risto Räisa - MAKi meetmete rakendamise analüüs, Põllumajandus ja maaelu kogumik 2012.

11. Trükise koostamine:

Jaana Prants, Mati Mõtte, Risto Räisa, Kersti Aro – Eesti maaelu arengukava 2007–2013 rakendamise tulemusi.

4.3. UURINGUTE TULEMUSI

4.3.1. *Leader*-meetme uuring „Koolitustegevused *Leader*-meetme raames“ (sekundaarandmete, ankeetküsitluse ja struktureeritud intervjuude tulemuste analüüs)

Uuringu kokkuvõttena esitati järgmised tulemused

Koolitusprojektid ja koolituse koostööprojektid moodustasid projektitoetusest PRIA poolt seisuga 12.07.2012 toetatud projektidest 15,9% (840 koolitusprojekti) ning määratud toetusest 9,3% (5,3 mln eurot). Tegevusgrupi toetusest määrati tegevusgruppidele toetust 13,8 mln euro ulatuses, millest 1/3 moodustasid koolituste, seminaride, konverentside, rahvusvaheliste ürituste vms korraldamine või nendel osalemine, infomaterjalide koostamine ning stipendiumi maksmine (määratud toetus oli 4,5 mln eurot). Arengustrateegia koostamise toetusest määrati toetust 197,8 tuhande euro ulatuses, millest 29% moodustasid koolituste, seminaride, konverentside vms korraldamine või nendel osalemine ning infomaterjalide koostamine (määratud toetus oli 57,0 tuhat eurot).

Projektitoetusest toetatud koolitusprojektidest 59% moodustasid koolitused, koolituse koostööprojektidest 44% õppereisid, tegevusgrupi toetusest finantseeritud koolitustegevusest 25% moodustasid infopäevad ja 22% koolitused ning arengustrateegia koostamise toetusest finantseeritud koolitustegevusest 37% moodustasid samuti infopäevad.

Projektide tegevuste koodidel põhineval andmete analüüsil selgus, et vaid meetme koodi 125 (põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur) sisaldavates projektides puudus viide koolitustegevustele. Ülejäänud 12 meetme koodi sisaldavate projektide tegevustes olid suuremal või vähemal määral viited koolitustegevustele olemas.

Koolitusprojektid jagati projekti tegevuste detailse kirjelduse alusel tööalasteks, vabahariduslikeks ja muu teemalisteks koolitusteks. Projektitoetusest toetatud koolitustegevusest 14% olid tööalased, 53% vabahariduslikud ning 33% muu teemalised koolitused. Koolituse koostööprojektide tegevustest 32% olid vabahariduslikud ning ülejäänud tegevused muu teemalised. Tööalaseid koolitusi koostööprojektide hulgas ei tuvastatud. Tegevusgrupi ja arengustrateegia koostamise toetusest finantseeritud koolitustegevused jagati teema alusel neljaks: ameti või erialaste teadmiste ja oskuste omandamine, meeskonnaalne koolitustegevus, taotlusvoorude infopäevad ja muu teemalised koolitustegevused. Nimetatud toetustest finantseeritud tegevustest enamuse moodustasid ameti või erialaste teadmiste ja oskuste omandamisele suunatud tegevused.

Nii koolitusprojektide kui ka koolituse koostööprojektide üle poole kogumaksumusest moodustasid koolitustegevus või muu üritus (kogu koolitustegevuse maksumus oli esitatud kokkuvõtvalt). Kui koolitusprojektide teine suurem kuluartikkel oli seadmete, masinate ja tarvikute ost, siis koolituse koostööprojektide puhul oli teine suurem kuluartikkel transport. Tegevusgrupi toetusest toetatud koolitustegevuste suurimaks kuluartiklikliks oli muu valdkond (peamiselt majutus või majutus koos toitlustusega, 46% koolitustegevuste maksumusest) ning

arengustrateegia koostamise toetusest toetatud koolitustegevuste suurimaks kuluartiklaks oli transport (47% koolitustegevuste maksumusest).

Koolitusprojektide koolitustegevuste sisulisi läbiviijaid oli 762, koolituse koostööprojektide koolitustegevuste sisulisi läbiviijaid oli 22, tegevusgrupi toetusest finantseeritud koolitustegevuste sisulisi läbiviijaid oli 52 ja arengustrateegia koostamise toetusest finantseeritud koolitustegevuste sisulisi läbiviijaid oli 11 asutust, organisatsiooni või ettevõtet. Kõikidest koolitustegevuste sisulistest läbiviijatest ligi pooled olid mittetulundusühingud. Koolitusprojektide koolitustegevuste sisulistest läbiviijatest 4,5% olid koolitus- ja õppeasutused, vabahariduslikud koolitusasutused või konsulendid. Teistest toetustest finantseeritud tegevuste puhul oli koolitusasutuste ja konsulentide osatähtsus koolitustegevuste sisulistest läbiviijatest veelgi madalam.

Projektitoetuse raames rahastuse saanud ja väljamakstud 1. telge puudutavaid koolitusi toimus kuus, kokku kümne päeva ulatuses. Koolitustel osalesid kõigi kolme sektori esindajad. Koolitustegevuse lõpetas edukalt 112 isikut. 3. telge puudutavaid koolitusi toimus 35, kokku 312 päeva ulatuses. Seireandmete alusel meetme koodi 331 (koolitus ja teavitamine 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevatele ettevõtjatele) sisaldavaid koolitustegevusi lõpetas edukalt 24 890 isikut ning meetme koodi 341 (oskuste omandamine ja elavdamine kohaliku arengustrateegia koostamiseks ja arendamiseks) sisaldavatel koolitustegevustel osales 30 280 isikut.

Seireandmete alusel tegevusgrupi toetuse raames rahastuse saanud ja väljamakstud tegevustel osales 52 630 isikut, kellest 48 932 isikut osales edendus-, teavitus- ja koolitustegevustel ning arengustrateegia koostamise toetuse raames rahastuse saanud ja väljamakstud tegevustel osales 806 isikut, kellest 463 isikut osales edendus-, teavitus- ja koolitustegevustel. Tegevusgruppidele kogutud andmete põhjal osales arengustrateegia koostamise protsessi jooksul korraldatud koolitustegevustel 748 isikut.

Kõigi kolme alameetme koolitustegevustel osalejatest pooled olid mehed ja pooled naised. Enamus osalejatest olid üle 25-aastased.

Arengustrateegia koostamise ja tegevusgrupi toetusest finantseeritud koolitustel osalejatest vähemalt pooled olid kolmanda sektori esindajad. Ülejäänud olid kohaliku omavalituste esindajad, ettevõtjad ja kohalikud elanikud.

Kõikide tegevusgruppide piirkondlikud arengustrateegiad on suunatud kohalikele elanikele või kohalikele kogukondadele, peaaegu kõikidel juhtudel ettevõtjatele ning pooltel juhtudel noortele. Seega arengustrateegiate sihtgrupp on suhteliselt lai, hõlmates sealhulgas elanike erinevaid sotsiaalseid grappe. Tegevusgrupi ja hindamiskomisjoni liikmete küsitlusest ilmnas, et koolituse teemad on suuremal või vähemal määral vastavuses kolmanda sektori, ettevõtjate ja kohalike elanike vajadustega ning kolmandale sektorile ja ettevõtjatele suunatud koolitusi on toimunud piisavalt. Samas vaid 1/3 või alla selle küsitletutest olid nõus väidetega, et muukeelsele elanikkonnale, noortele ja töötutele suunatud koolitusi on toimunud piisavalt.

Tulemuste alusel tehti järgmised ettepanekud:

- Järgmisel programmiperioodil soovitab püsihindaja koolitustegevused jagada kaheks:
  - (1) teavitustegevused, mille hulka lugeda infopäevad ja konverentsid;
  - (2) koolitustegevused, mille hulka lugeda koolitused, seminarid, õppepäevad, töötoad ja õppereisid.
- Tuleb luua süstemaatiline andmekorje (seire) koolitustegevuste kohta, mille eesmärgiks on lihtsatel alustel ülevaate saamine koolitustegevustele kulutatud rahast ning tegevuste tulemustest.
- *Leader*-meetmes puuduvad piirangud koolitustegevuse läbiviijale ehk koolitajale. Püsihindaja teeb ettepaneku, et vähemalt töölase koolituse läbiviijad peavad olema koolitusasutused „Täiskasvanute koolituse seaduse“ § 2 tähenduses ehk riigi- ja munitsipaalasutused, koolitusluba omavad erakoolid, era- ja avalik-õiguslikud juriidilised isikud ning füüsilisest isikust ettevõtjad.
- *Leader*-meetme koolitustegevusega seotud indikaatorid tuleb üle vaadata, kuna indikaatorid „kohaliku arengustrateegia väljatöötamise tegevustes osalejate arv“ ja „edukate koolituste arv“ ei ole üheselt mõistetavad. Pealegi kogutakse 3. telje raames „projekti raames edukalt koolitustegevuse läbinute arvu“. Seega sageli esineb meetme indikaatorites ning kogutavates seireandmetes mõiste „edukas“, mille sisu ei ole täpselt teada. Koolitustegevuse indikaatoreid võiks lihtsustada ja ühtlustada MAK meetme 1.1 indikaatoritega (nt „koolitustel osalejate arv“ ja „koolituspäevade arv“).
- Meetme koodi (sekkumisvaldkonna) põhine koolitustegevuste üle arvestuse pidamine ei ole piisav, kuna koolitustegevused sisaldasid peaaegu kõiki meetme koode. Soovitame koolitustegevuste üle arvestust pidada tegevustepõhiselt, kus üks koolitustegevus (tegevuse maht, korraldaja, maksumus vms) esitatakse ühel real (ühe kuluartiklina).
- Kindlasti ei ole vabahariduslikud koolitustegevused vähemtähtsamad töölasetest koolitustegevustest, kuid toetuste jagamisel võiks töölaseid koolitusi eelistada vabahariduslikele koolitustele.
- Soovitame tegevusgruppidel kaardistada oma piirkonna erinevate sihtgruppide koolitusvajadused, et koolitustegevused oleksid vastavuses sihtgruppide ootustega, süsteemsed ning kulutused oleksid koolitustegevustele säästlikumad. Kaardistuse põhjal koostada koolituskava tegevusgrupi meeskonna ja kogu piirkonna kohta.
- Tegevusgrupid ei pea koolitusi enda tegevgrupi meeskonnale alati ise korraldama, sest sarnase teema või sisuga koolitusi pakutakse ka muude programmide raames (koolituste dubleerimise vältimine).

4.3.2. Uuringu „Ökonomeetriliste mudelite kasutamine toetuse mõju hindamiseks investeringute teostamisele ja ettevõtjate jätkusuutlikkusele“ I etapp

Uuringu kokkuvõttena esitati järgmised tulemused

Analüüsi tulemusena leidis kinnitust uuringu peamine hüpotees, et investeringutoetused võimendavad ettevõtete investeringuid. See tähendab, et võrreldes nende ettevõtetega, mis ei

saanud investeeringutoetusi, kasvas kõigis tootmistüüpides toetusi saanud ettevõtete põhivara väärtus rohkem kui vaid toetuse summa võrra. Mõju oli suurem ehitistesse ja rajatistesse investeerimisel ning väiksem masinatesse ja seadmetesse investeerimisel. See võib olla põhjustatud ehitiste ja rajatiste kallimast maksumusest võrreldes masinate ja seadmetega. Arvestades maksimaalse võimaliku investeeringutoetuse summaga, on toetuse osakaal ehitistesse ja rajatistesse investeerimisel väiksem ning toetuse saaja osalus suurem. Samuti võib selle põhjuseks olla asjaolu, et masinatesse ja seadmetesse tehtavate investeeringute puhul on suurema tõenäosusega tegemist asendusinvesteeringutega.

Ettevõtete investeeringukäitumist puudutanud kaks ülejäänud hüpoteesi ei leidnud kinnitust. Seega ei saa väita, et investeeringutoetusi saanud ettevõtted oleksid käibevaradega paremini varustatud kui toetust mittesaanud ettevõtted. Samuti ei saa väita, et investeeringutoetust saanud ettevõtete võlakordaja oleks madalam kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Ilmnes, et investeeringutoetuse saamisel ettevõtete võlakordaja pigem kasvab 4-8%-punkti võrra, st ettevõtjapoolse omafinantseerimise tagamiseks kasutatakse võõrkapitali. Investeeringutoetust saanud ettevõtete võlakordaja on toetust mittesaanud ettevõtete näitajast kõrgem toetuse saamise aastal ning sellele järgneval aastal. Hiljem ei ole erinevus toetust mittesaanud ettevõtetega enam statistiliselt oluline. Seega ei saa väita, et investeeringutoetuse saamisel võtaksid ettevõtted (võrreldes toetust mittesaavate ettevõtetega) nii suuri kohustusi, mis jääks nende finantsriski oluliselt mõjutama pikemaks perioodiks.

Tulemused kinnitasid, et investeeringutoetust saanud ettevõtete põhivaradega varustatus (põhivara maksumus ühe piimalehma, loomühiku või ühe ha põllumajandusmaa kohta) oli statistiliselt oluliselt kõrgem kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Piimatootmise, teraviljatootmise ja segatootmise tootmistüüpides selgus, et see mõju on lühiajaliselt püsiv ning ka kolm aastat pärast toetuse saamist oli toetust saanud ettevõtete põhivaradega varustatus parem kui toetust mittesaanud ettevõtetel.

Põhivaradega varustatuse kasv mõjutab positiivselt ettevõtete tootlikkuse näitajaid. Kõigis vaadeldud tootmistüüpides suurenes põhivara väärtuse kasvades (kas ühe piimalehma või loomühiku või ühe ha põllumajandusmaa kohta) ka müügitulu (äriregistri andmete puhul) ja kogutoodang (FADN andmete puhul) ühe piimalehma, loomühiku või ühe ha põllumajandusmaa kohta.

Põhivaradega varustatus mõjutab positiivselt ka toetusteta kulumieelset ärikasumit (äriregistri andmete puhul) ning brutolisandväärtust (FADN andmete puhul). Samas ilmnes, et põhivara investeeringute tagajärjel kasvab ettevõtte kulum enamasti nii palju, et toetusteta ärikasumile (äriregistri andmete puhul) ja netolisandväärtusele (FADN andmete puhul) ei ole investeeringutel üldjuhul statistiliselt olulist mõju. Veisekasvatuse tootmistüübis vähenes põhivara väärtuse suurenedes toetusteta ärikasum ühe loomühiku kohta. Erandlikud olid piimatootmise ning segatootmise tootmistüübid, kus investeeringutel oli statistiliselt oluline positiivne mõju ka netolisandväärtusele ning taimakasvatuse tootmistüüp, kus investeeringutel oli statistiliselt oluline positiivne toetusteta ärikasumile.

FADN andmete analüüsimisel ilmnas, et põhivaraga varustatuse kõrval mõjutab piimatootmise tootmistüübis ettevõtte tootlikkuse näitajaid väga oluliselt piimakuse näitaja. Sarnaselt ilmnas taimekasvatuse tootmistüübis, et tootlikkuse näitajaid mõjutas oluliselt teraviljade kaalutud keskmise saagikuse näitaja. Nii piimakust kui saagikust mõjutavad oluliselt ettevõtte muutuvkulud ühe piimalehma või ühe ha põllumajandusmaa kohta. Mida suurem oli kontsentreeritud sööda kulu ühe piimalehma kohta, seda suurem oli ka piimakus. Analoogiliselt, mida suurem oli väetiste ja taimekaitsevahendite kulu ühe ha põllumajandusmaa kohta, seda suurem oli ka saagikus. Saagikusele avaldas positiivset mõju ka masinate ja seadmetega varustatuse paranemine. Piimatootmise tootmistüübis ilmnas aga, et investeeringule järgneval aastal piimakus vähenes. Seda põhjustavad ilmselt loomade uutesse lautadesse üleviimisega kaasnevad probleemid.

Enamasti ilmnas kõigis tootmistüüpides tendents, et masinatesse ja seadmetesse tehtud investeeringud olid tootlikkuse näitajatele suuremat positiivset mõju kui ehitistesse ja rajatistesse tehtud investeeringud. Siin võib olla tegemist ka erinevusega mõju avaldumise kiiruses. Võib eeldada, et uute masinate ja seadmete mõju tootlikkusele avaldub kiiremini kui näiteks uue loomalauda mõju.

Samuti oli valdav, et investeeringutoetust saanud ettevõtted laiendasid toetuse saamisele järgnevatel aastatel tootmist. Sõltuvalt tootmistüübist suurenes kas piimalehmade arv, loomühikute arv või põllumajandusmaa pindala.

Põhivaradega varustatuse paranemisel oli positiivne mõju tööjõu tootlikkusele. Tööajakulu ühe piimalehma, loomühiku või ühe ha põllumajandusmaa kohta valdavalt vähenes. Piimatootmise ning segatootmise tootmistüüpides ilmnas, et investeeringutoetuse saamise aastal ning sellele järgneval aastal tööjõukulu kasvas ligi ühe täistööajaga töötaja mahus. Kolmandal aastal pärast investeeringutoetuse saamist aga see mõju kadus. Seega piimatootmise ja segatootmise tootmistüüpides võib investeeringutega kaasneda isegi hõive kasv. Teravilja-, veise- ja lambakasvatuse tootmistüüpides paranes küll investeeringute tulemusena tööjõu tootlikkus, kuid töötaja kulu (töökohtade arv) oluliselt ei muutunud. Seega ei saa kindlalt väita, et investeeringutoetuste tulemusena töökohtade arv väheneks. Pigem on töökohtade arvu vähenemine tingitud üldisest tehnoloogiaste ja töökorralduse arenemisest. Toetust saanud ettevõtetes kasvas tööjõu tootlikkus, aga seda pigem tootmismahu suurenemise tõttu sama töötajate arvu juures.

4.4. ANDMEKOGUMINE

Andmekogumine teostati 2012. aastal vastavalt kokkulepitud seire koondtabelitele iga meetme kohta. Seire koontabelid kajastavad valitud indikaatoreid ja nende hindamiseks kogutavaid andmeid ning on kokku lepitud iga meetme kohta Korraldusasutusega. Andmete kogumine on toimunud ajaliselt järgmiselt:

1. Väljundnäitajate kogumine makseasutusest (PRIA):

- 31. detsember 2011 seisuga andmed veebruaris 2012 - kõikide meetmete andmete uuendamine (vastuvõetud taotluste, toetuse määramise kui ka väljamaksete info). Andmeid kasutati aastaaruande koostamisel;
  - 31. märts, 30. juuni, 30. september 2012 – meetmete andmete uuendamine (vastuvõetud taotluste, toetuse määramise ja väljamaksete info).
2. Tulemus- ja väljundnäitajate kogumine äriplaanidest:
Perioodil jaanuar, aprill–mai ja november–detsember 2012 meetme 1. telje meetmete taotluste andmete sisestamine püsihindaja poolt.
3. Tulemus- ja mõjunäitajate analüüsimiseks andmete kogumine äriregistrist majandusaasta andmete osas – vastavalt vajadusele aasta jooksul.
4. Uuringute läbiviimisel ankeetide koostamine ja andmete kogumine - aprill–juuni ja september–detsember.
5. *Leader* tegevusgruppidele andmete saamine vastavalt hindamisküsimustele. Andmete kogumise koordineerimisega tegeles maaeluvõrgustik.
6. Täiendavalt koguti ja võrreldi sektori andmeid Eesti Statistikaameti, FADN andmebaasi ja Eurostati andmebaasi alusel.

4.5. KOMMUNIKATSIOON JA TEAVITAMINE HINDAMISE PROTSESSIS

Püsihindaja ja Põllumajandusministeeriumi vahel toimus aasta jooksul mitmeid arutelusid püsihindamise tööde ja andmete täpsustamise küsimustes. Alljärgnevalt on toodud ülevaade olulisematest kohtumistest 2012. aastal:

- 25. jaanuar – MAK 2007–2013 aasta 2011 seirearuande arutelu (koostamise ja koordineerimise alased probleemid);
- 31. mai 2012 – Püsihindaja 1., 3. telje, ja *Leader*-meetme analüüside/ uuringute tutvustamine (infopäev);
- 07.–08. juuni – MAK 2007 – 2013 seirekomisjoni XIII istung. Sh püsihindaja ettekande tegemine;
- 19. –20. juuni – Eesti, Läti, Rootsi ja Taani MAK hindajate kohtumine Eestis (koostööseminar);
- oktoober – Perioodi 2014-2020 indikaatorite arutelu Põllumajandusministeeriumis;
- 26.oktoober – MAK 2007-2013 seire ja hindamise fookusgrupp, arutelu geograafilise ekspordiga;
- 29. oktoober – MAK 2007–2013 hindamiskomisjoni VI istung.

Andmete töötlemiseks ja metoodikate arutamiseks on jooksvalt suheldud järgmiste asutustega:

- Sihtasutus Erametsakeskus;
- Põllumajandusuuringute Keskus (PMK, 2. telje hindaja) – arutlemine telgede tulemuste ja mõjude teemal;

- Maamajanduse Infokeskus – *Leader*-meetmete tulemusnäitajate kogumine maaeluvõrgustiku kaasabil.

Osalemine komiteedes, seminaridel ja töögruppides

Risto Räisa – osales 14.-15. märtsil 2012 Brüsselis toimunud hindamise ekspertkomitee ning koordinatsioonikomitee ühisseminaril "Maaelu arengu programmide 2014-2020 strateegiline programmeerimine ning seire ja hindamine"; Hindamise ekspertkomitee 10. istung.

1., 3. ja 4. telje püsihindamise tööde infopäev 31.05.2012 Põllumajandusministeeriumis

Põllumajandusministeeriumi töötajatele, tootjate esindusorganisatsioonidele ja konsulentidele anti ülevaade järgmistest töödest ja uuringutest:

Uuringu: Eesti maaelu arengukava 2007-2013 meetmest 1.6 toetust saanud ettevõtete konkurentsivõime ja arenguperspektiivid ülevaade;

Meetme 3.1 uuringu ülevaade - Majutusteenust pakkuvad investeeringuobjektid maapiirkonnas;

Uuringu ülevaade: Koolitus- ja teavitustegevuste mõju põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatute konkurentsivõimele;

Majandus-sotsioloogilise uuringu "Meetme 1.2 Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus" tulemused.

Publikatsioonid

Jaana Prants, Mati Mõtte, Risto Räisa, Kersti Aro : Eesti maaelu arengukava 2007-2013 rakendamise tulemusi. Infovihiku koostamine aja avaldamine;

Mati Mõtte, Risto Räisa: MAKi meetmete rakendamise analüüs. Aastaraamatu „Põllumajandus ja maaelu 2012“ peatükk.

4.6. TUVASTATUD RASKUSED JA LISATÖÖ VAJADUS

Aastal 2012 teostatud hindamistööde alusel võib välja tuua järgmised täiendamist ja arendamist vajavaid aspekte:

- Täiendavate uuringute (ankeetküsitlused) läbiviimisel on keerukas tagada vajalik arv vastuseid, sest toetuse saajad ja seotud sihtgrupi inimesed ei soovi ankeete täita. Tagajärjeks on suur ajakulu uuringute läbiviimisel;
- *Leader*-meetme seirenäitajate esitamine toetuse saajate poolt on mitte rahuldava kvaliteediga (nt osalemiste arv koolitustel, töökohtade arv). Tagajärjeks on mitte loogilised näitajad seireandmetes.

- CMEFi vormikohaste *Result* indikaatorite raporteerimisel tuleb arvutada toetust saavate ettevõtjate kogulisandväärtuse kasv (indikaator R2). Vastavalt CMEF juhendile tuleb BLV kasv arvutada nn $n+2$ metoodika kohaselt. Juhendi kohaselt tuleb arvutada iga toetuse saaja BLV kasv selliselt, et ettevõtja toetatud investeeringu elluviimisele järgneva teise majandusaasta BLVst lahutatakse sama ettevõtja kaks aastat varasem BLV. Kõigi toetuse saajate BLVde muutuste liitmisel saadakse vastava perioodi BLV tulem. Seejuures kõik ettevõtjad osalevad BLV arvutuses ainult ühe korral (st kui ettevõtjale on ühe korra juba BLV kasv arvutatud, siis järgnevatel aastatel jäetakse see analüüsist välja isegi siis, kui ettevõtja on ellu viinud mõne järgneva toetatud investeerimisprojekti). CMEFi poolt rakendatav BLV arvutamine $n+2$ aasta metoodika alusel ei näita objektiivselt investeeringu ja ettevõtjate tulemuslikkust, kuna ei välistata makromajanduslikku mõju ning tekib äärmuslik aastate mõju. Samuti ei ole kumulatiivne kogusumma järelduste tegemiseks arusaadav (BLV summa üksnes kahe aasta kohta tekkinud toetuse saajate grupis). Aruandes vaadeldud 2009. aasta ja 2011. aasta majandustulemused on küllaltki äärmuslikud, mistõttu leiame, et olulisi järeldusi selle arvutuse kohaselt ei saa teha. Pigem oleks soovitav arvutada BLV kasv korraga valitud aastatel eesmärgiga leida BLV kogusumma ja seos makstud toetusega. Arusaadava perioodi puhul saaks teha võrdlusi liikmesriikide lõikes ning leida makstud toetuse mõju. Sellisel juhul saaksime vähemalt BLV kogusummas kokkuvõtva tulemuse ja teatud võrdluse.

LISAD

Lisa 1 Püsihindamismetoodika kohased seiretabelid

Lisa 2 Kohustuslike tulemusindikaatorite tabelid